

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

13. (123.) évfolyam, 2. szám

Megjelent: 2018. április

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:

Dr. Lusczy Viktor

Felelős szerkesztő:

Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:

Plette Péter

Tördelőszerkesztő:

Mányoki Anna

Szerkesztőség:

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

1054 Budapest, Zoltán u. 6.

Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415

E-mail: zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu

Telefon: 474 5554

www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,

a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06 1 767 8262 számon,

levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft

Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2018.003/2

HU ISSN

1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Lusczy Viktor, a szerkesztőbizottság elnöke
Dr. Németh Gábor, a szerkesztőbizottság elnökhelyettese

Bana Zsuzsanna, dr. Baticz Csaba, dr. Botos-Penyigey Krisztina,
dr. Jókúti András, dr. Kiss Gabriella, dr. Lábady Péter,
dr. Zábori Zoltán

13. (123.) ÉVFOLYAM 2. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

13. (123.) ÉVFOLYAM 2. SZÁM

2018. április

Ádám Flóra Julianna

**A szabadalmak és a védjegyek joghatósági és alkalmazandó jogi kérdései az Európai
Unió szabályozási rendszerében – II. rész**

Kárpáti Zsuzsanna

**A közös jogkezelés rendszerének átalakulása a független jogkezelés megjelenésére
tekintettel**

Kiss Bernadett Zsuzsanna

**Szellemitulajdon-védelem a zeneiparban, a zeneipar fejlődése, fejlesztési lehetőségei,
különös tekintettel a szerzői jogra. Kutatási eredmények – összefoglaló**

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jegesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeiket, alcímeiket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek maximum 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám, webcím) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu, anna.manyoki@hipo.gov.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

<i>Ádám Flóra Julianna</i>	A szabadalmak és a védjegyek joghatósági és alkalmazandó jogi kérdései az Európai Unió szabályozási rendszerében – II. rész	7
<i>Kárpáti Zsuzsanna</i>	A közös jogkezelés rendszerének átalakulása a független jogkezelés megjelenésére tekintettel	25
<i>Kiss Bernadett Zsuzsanna</i>	Szellemi tulajdon-védelem a zeneiparban, a zeneipar fejlődése, fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel a szerzői jogra. Kutatási eredmények – összefoglaló	48
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	75
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		118
Könyv- és folyóiratszemle		138
Summaries		176

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Flóra Julianna Ádám</i>	Issues of jurisdiction and applicable law of patents and trademarks in the regulatory system of the European Union – Part II	7
<i>Zsuzsanna Kárpáti</i>	Transformation of the system of collective rights management with regard to the appearance of independent rights management	25
<i>Bernadett Zsuzsanna Kiss</i>	Intellectual property protection in music industry, development of music industry, its development opportunities with special regard to copyright. Research results – summary	48
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	75
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright		118
Review of books and periodicals		138
Summaries		176

SOMMAIRE

<i>Flóra Julianna Ádám</i>	Les questions de la juridiction et la loi applicable des brevets et des marques dans le système de régulation de l'Union européenne – partie II	7
<i>Zsuzsanna Kárpáti</i>	La transformation du système de la gestion collective des droits en ce qui concerne l'apparition de la gestion indépendante des droits	25
<i>Bernadett Zsuzsanna Kiss</i>	Protection de la propriété intellectuelle dans l'industrie de la musique, le développement et les possibilités du développement de l'industrie de la musique, en ce qui concerne en particulier le droit d'auteur. Résultats de recherche – résumé	48
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	75
Avis d'expert choisis du corps des experts en droits d'Auteur		118
Revue des livres et périodiques		138
Summaries		176

INHALT

<i>Flóra Julianna Ádám</i>	Die Patente und die Marken betreffenden Fragen der Gerichtsbarkeit und des anzuwendenden Rechts im Regelungssystem der Europäischen Union – Teil II	7
<i>Zsuzsanna Kárpáti</i>	Die Wandlung des Systems der kollektiven Rechteverwertung im Hinblick auf die Erscheinung der unabhängigen Rechteverwertung	25
<i>Bernadett Zsuzsanna Kiss</i>	Schutz des geistigen Eigentums in der Musikindustrie, die Entwicklung und Entwicklungsmöglichkeiten der Musikindustrie, insbesondere im Hinblick auf das Urheberrecht. Forschungsergebnisse – Zusammenfassung	48
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	75
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		118
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		138
Summaries		176

A SZABADALMAK ÉS A VÉDJEGYEK JOGHATÓSÁGI ÉS ALKALMAZANDÓ JOGI KÉRDÉSEI AZ EURÓPAI UNIÓ SZABÁLYOZÁSI RENDSZERÉBEN – II. RÉSZ^{*}

3. ALKALMAZANDÓ UNIÓS JOGSZABÁLYOK

3.1. SZABÁLYOZÁSI HÁTTÉR

Az alkalmazandó jog meghatározásának célja, hogy kiválasszuk a jogvita eldöntésére leginkább alkalmas jogot azok közül, amelyek egyébként alkalmazhatók lehetnének. A szellemi tulajdoni perekben, mint a polgári és kereskedelmi ügyekben, az alkalmazandó jog meghatározásának jogi háttérét két rendelet szabályozása adja meg:

- Róma I. rendelet: az Európai Parlament és a Tanács 2008. június 17-én elfogadott 593/2008/EK rendelete a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról,¹⁰⁰ amely 2009. december 17-től alkalmazandó. Dánia nem részese a rendeletnek.
- Róma II. rendelet: az Európai Parlament és a Tanács 2007. július 11-én elfogadott 864/2007/EK rendelete a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról,¹⁰¹ mely 2009. január 11-től alkalmazandó. Dánia nem részese a rendeletnek.

Az alkalmazandó jog szempontjából első lépésként tehát el kell határolni egymástól a bitorlási ügyeket, melyek során a védjegyek és a szabadalmak által biztosított oltalmak megsértése szerződésen kívüli felelősséget von maga után és a Róma II. rendelet szabályai szerint kell megítélni, illetve a szellemi alkotásokra vonatkozó átruházási és használati szerződések megsértését, ahol a Róma I. rendelet megfelelő szabályait kell felhívni a szerződés típusát figyelembe véve.

Azokra a kérdésekre, melyek egyik rendelet hatálya alá sem tartoznak, mindegyik tagállam a saját nemzetközi magánjoga által kijelölt jogot fogja alkalmazni. Így például többek között a szellemi tulajdon-jog fennállására, érvényességére, terjedelmére, védelmi idejére, átruházhatóságára az alkalmazandó jogot ezek a szabályok adják meg. A tagállamok többségében az alkalmazandó jog annak az országnak a joga, amely oltalmat biztosít a védjegy

^{*} A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán szabadalom és használati minta-oltalom kategóriában 2017-ben I. díjat nyert dolgozat szerkesztett változata. A diplomamunka a szerző Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán folytatott tanulmányai keretében készült.

¹⁰⁰ 593/2008/EK rendelet a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról, HL L 177, 2008. 7. 4., p. 6–16.

¹⁰¹ 864/2007/EK rendelet a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról, HL L 199, 2007. 7. 31., p. 40–49.

és a szabadalom számára.¹⁰² Ez alól kivételt képeznek az egységes közösségi oltalommal védett szellemi tulajdon-jogok, melyeknél a létezés és érvényesség kérdését az őket létrehozó közösségi jogi eszköz rendezi.¹⁰³

3.2. RÓMA II. RENDELET

3.2.1. 8. cikk

A Brüsszel I. bis joghatósági szabályaiban nem kerül specifikusan említésre a szellemi tulajdon-jogok megsértése, így a jogellenes károkozásra és azzal egy tekintet alá eső cselekményekre irányadó joghatósági szabályokat kell alkalmazni, melyek a korábban kifejtettek szerint az általános joghatóság mellett különös joghatóságként annak a helynek a bíróságát jelölik ki, ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet. Ez alól kivétel a 24. cikk (4) bekezdése szerinti kizárólagos joghatósági ok.

Ezzel szemben a Róma II. rendeletben már a preambulumban is hangsúlyozásra kerül a szellemi tulajdon-jogok szabályozásának specifikus jellege, mivel a (26) preambulumbekzdés külön rendelkezik arról, hogy a szellemi tulajdon-jogok megsértése esetén fenn kell tartani a *lex loci protectionis* (a védelem helye szerinti jog) általánosan elismert elvét. A rendelet a „szellemi tulajdon-jog” kifejezés tartalmát példálózó jelleggel adja meg, idesorolva az ipar tulajdon-jogokat is.

Ez a cél konkrétan a rendelet 8. cikkében kerül kifejtésre, mely alapján a szellemi tulajdon-jog megsértéséből eredő, szerződésen kívüli kötelmi viszonyra annak az országnak a jogát kell alkalmazni, amelyre az oltalmat igényelték. Ettől még megállapodás útján sem térhetnek el a felek, és nincs helye semmiféle kivételnek vagy felmentésnek.¹⁰⁴

A rendelet tehát a szellemi tulajdon-jogokra vonatkoztatva általános kivételt állít fel a jogellenes károkozásokra megállapított, 4. cikkben megfogalmazott *lex loci damni* (a kár bekövetkezésének helye szerinti jog) általános szabálya alól. A *lex loci protectionis* szabály helytállóságát a nemzeti oltalmak körében a *lex loci damni* szabállyal szemben az igazolja, hogy ezek az oltalmi formák mindig egy adott ország területére kiterjedő hatállyal bírnak, és ezáltal az adott ország nemzeti joga határozza meg a tartalmukat. Így még ha a tényleges kár más országban is következik be, nincs semmi indok, ami alátámasztaná a territorialitás elvének lerontását.¹⁰⁵

¹⁰² Toshiyuki Kono, Paulius Jurcys: General Report. In: Toshiyuki Kono (szerk.): Intellectual Property and Private International Law: Comparative perspectives. Hart Publishing, Oxford, 2014, p. 139.

¹⁰³ Kono, Jurcys: i. m. (102), p. 141.

¹⁰⁴ Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, 2014, p. 101.

¹⁰⁵ Dick van Engelen: Rome II and intellectual property rights: Choice of law brought to a standstill: <https://goo.gl/oXHIAX>, p. 5.

Egyes szerzők szerint a *lex loci protectionis* szabály végső soron valójában a *lex loci delicti*hez vagyis a károkozás helye szerinti joghoz fog vezetni. Hiszen a bitorlások vizsgálata során ugyanarra az eredményre jutunk mindkét esetben, mivel a nemzeti oltalom territorialitásából fakadóan az adott ország területére kiterjedő hatállyal bír, így valójában azt bitorolni az ország területén elkövetett cselekménnyel lehet.¹⁰⁶ Mások szerint ugyanakkor azért van jelentősége a megkülönböztetésnek, mert a *lex loci protectionis* szabálya nem kívánja meg, hogy meghatározzuk, hogy ténylegesen hol történt meg a bitorlás (ez az interneten elkövetett bitorlások esetében különösen nagy könnyebbség), illetve a bitorlás alá eső cselekmények konkrét meghatározása is eltérő a nemzeti jogrendszerekben.¹⁰⁷

Azt, hogy az alkalmazandó jogot pontosan milyen körben kell alkalmazni, a rendelet 15. cikke adja meg számunkra, így kiterjed szinte minden felelősséggel kapcsolatos kérdésre, illetve a károk és jogorvoslatok kérdésére is.

A rendelet 3. cikke alapján a rendelet által meghatározott jogot akkor is alkalmazni kell, ha az nem egy tagállam joga, vagyis a rendelet irányadó az alkalmazott jogtól függetlenül minden esetben, amikor tagállami bíróság jár el.

Ha a joghatósági szabályokat összevetjük az alkalmazandó jogi szabályokkal, a következő eredményre jutunk:

- a) ha az érvényesség kérdése felmerül a perben kifogás vagy viszontkereset útján, az oltalom helye szerinti bíróságok fognak kizárólagos joghatósággal rendelkezni, vagyis minden ország bírósága, ahol oltalommal rendelkezik a jogosult, és mindegyik a saját jogát fogja alkalmazni;
- b) ha nem merül fel az érvényesség kérdése, akkor az alperes lakóhelye vagy a káresemény helye szerinti bíróság lesz illetékes, és ez a bíróság minden nemzeti jogot fog alkalmazni, amelyre vonatkozóan oltalma van a jogosultnak, tehát amely tekintetében a bitorlás történt.

Ugyanakkor a 16. cikk alapján ezekben az esetekben is figyelembe kell venni az eljáró bíróság országának joga szerint érvényesülő szabályokat, amelyeket kötelező jelleggel kell alkalmazni az alkalmazandó jogra való tekintet nélkül.

A 8. cikk szabályozási módszere, mely a rendelet első tervezetében nem is szerepelt, számos kritikával illethető. A b) pontban felvázolt esetben egy „huszonnyolcfejű sárkányt” hoznak létre a jogalkotók, ezzel aránytalanul költségessé és nehezzé téve (nemcsak a felek, hanem akár a bíróság számára is) az eljárást.¹⁰⁸ A jogosult számára nehéz bizonyítani, hogy az összes tagállami jog szerint bitorolták az oltalmát, a bíróságnak pedig ugyanilyen nehéz alkalmazni a számtalan tagállami jogot.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Van Engelen: i. m. (105), p. 5.

¹⁰⁷ Van Engelen: i. m. (105), p. 5.

¹⁰⁸ Th.C.J.A. van Engelen: Jurisdiction and Applicable Law in Matters of Intellectual Property: <https://go.gl/8wpgPF>, p. 15.

¹⁰⁹ Justine Pila, Paul Torremans: European Intellectual Property Law. Oxford University Press, Glasgow, 2016, p. 572.

Habár a felek jogválasztási lehetőségének a kizárása a *Hamburg Group* azon érvelésére vezethető vissza, hogy mivel közérdeket érintő kérdésről van szó, nem engedhető meg a jogválasztás,¹¹⁰ egyes szerzők szerint viszont túlzott mértékű a teljes korlátozás bevezetése, és alkalmasabb lenne a versenyjog eszközeivel, illetve közrendi klauzulával korlátozni a jogválasztást.¹¹¹

A „CLIP Principles” alkalmazandó jogi fejezetében általános szabályként meghatározza, hogy a *lex fori* alkalmazandó az eljárási kérdésekre, tehát annak a bíróságnak a joga, amelyik eljár. Ezt követően rögzíti, hogy a szellemi tulajdon-jogra mint jogra, így többek között annak létezésével, érvényességével, lajstromozásával, védelmi idejével kapcsolatos kérdésekre annak a tagállamnak a jogát kell alkalmazni, amelyik az oltalmat biztosítja. Ez határozza meg továbbá a tulajdonjogi viszonyokat és az átruházhatóságot is.

A bitorlásra alkalmazandó jog általános szabálya a „CLIP Principles” alapján annak a tagállamnak a joga, amely az oltalmat biztosítja. Ugyanakkor a szabályozás rögzít egy *de minimis* szabályt is: csak akkor alkalmazhatja a bíróság ezt a jogot, ha az alperes ügy cselekedett ebben az országban, hogy elősegítse vagy kezdeményezze a bitorlást, vagy pedig a bitorlást jelentő cselekmény lényeges hatással bír az országban, vagy erre az országra irányult. A szabályozás felhatalmazása alapján a bíróság más jogot alkalmazhat, ha a körülmények alapján az észszerű. Ez a megoldás hasonlít a joghatósági szabálynál lévő „menekülési záradékhoz”.

A „mindenütt jelenlevő médián” keresztül megvalósított bitorlás esetét, akárcsak a joghatóságnál, itt is kiemeli a szabályozás. Mégpedig ebben az esetben a bíróság alkalmazhatja annak a tagállamnak a jogát, amelyik a legszorosabb kapcsolatban áll a bitorlással, hogy ha a bitorlás vitathatóan minden tagállamot érint, ahol a média elérhető. A szabályozás támogatokat ad ahhoz, hogy a bíróság meg tudja állapítani, hogy melyik jog áll a legszorosabb kapcsolatban a bitorlással. Így például figyelembe kell vennie a bitorló szokásos tartózkodási helyét; gazdasági tevékenység végzésének a helyét; azokat a helyeket, ahol a bitorlás egészéhez viszonyítva a lényeges bitorlási cselekményeket vitték véghez vagy a lényeges károk bekövetkeztek. A szabályozás lehetőséget ad arra is, hogy a bíróság több nemzeti jogot alkalmazzon egy jogvita során, ha az alkalmazott jog az ítélet szempontjából alapvető kérdésekben különbözik egy másik ország jogától, amelyet a jogvita lefed. Ebben az esetben egészen addig, ameddig nem okoz egymásnak ellentmondó eredményt, több nemzeti jogot alkalmazhat a bíróság, ha pedig épp emiatt nem alkalmazhat, akkor a különbségeket a jóvátétel során veszi figyelembe.

¹¹⁰ Hamburg Group for Private International Law: Comments on the European Commission's Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: <https://googl/KdVZfs>, p. 36.

¹¹¹ Th.C.J.A. van Engelen: i. m. (108), p. 15.

3.2.2. Az európai uniós védjegyrendelet szabályaival való kapcsolat

A rendelet 8. cikkének (2) bekezdése foglalkozik az egységes közösségi oltalommal védett szellemi tulajdon-jog (tehát például az európai uniós védjegy) megsértéséből eredő, szerződésen kívüli kötelmi viszony esetében az alkalmazandó jogról. A rendelet itt úgy rendelkezik, hogy ha az irányadó közösségi jogi eszköz nem szabályozza a kérdést, akkor a jogsértés elkövetésének helye szerinti ország joga lesz alkalmazandó a tényállásra.

Az, hogy itt már nem a *lex loci protectionis* szabályát alkalmazza a rendelet, abból fakad, hogy a közösségi oltalmak az egész Európai Unióra kiterjedő egységes hatállyal bírnak, így az oltalmak jogi alapját nem a nemzeti jogok rendezik.¹¹²

Közösségi jogi eszközként az európai uniós védjegyrendelet 129. cikke rendezi az európai uniós védjegy általános alkalmazandó jogi kérdését.

A védjegyrendelet különbséget tesz az alkalmazandó anyagi és eljárásjog között. Az európai uniós védjegyrendelet 17. cikke alapján az európai uniós védjegyvoltalom joghatásait kizárólag e rendelet szabályozza, egyéb kérdésekben az európai uniós védjegyrendelet joghatósági szabályaival összhangban a nemzeti jogszabályok nemzeti védjegybitorlásra vonatkozó szabályait kell alkalmazni. Ugyanígy az eljárási szabályokat is az európai uniós védjegyrendelet joghatósági szabályaival összhangban kell meghatározni.

Tehát összvetve a 129. cikkel, mely az alkalmazandó jogról szól, főszabályként az európai uniós védjegyrendelet joghatósági szabályai által kijelölt bíróság az európai uniós védjegy bitorlására a vonatkozó nemzeti jogot fogja alkalmazni, *kivéve ha a rendelet szabályozza a kérdést*. Így végső soron a rendelet által nem szabályozott kérdések tekintetében a Róma II. rendelet szabályaihoz jutunk el, mely szerint ha a védjegyrendelet nem szabályoz egy kérdést, a bitorlás helye szerinti ország joga alkalmazandó.¹¹³

3.3. A RÓMA I. RENDELET ÉS KAPCSOLÓDÓ KÉRDÉSEK

3.3.1. Általános szabályok

A Róma I. rendelet a Róma II. rendelethöz képest eltérően nem tartalmaz specifikus szabályokat a szellemi alkotásokat érintő szerződésekre vonatkozóan, így az alkalmazandó jog kijelölése az általános szabályok szerint történik.

A szellemi alkotásokra vonatkozó szerződések több típusba sorolhatóak, így lehetnek akár adásvételi, akár szolgáltatási, akár franchise-szerződések.¹¹⁴ Ezen szerződések sajátos-

¹¹² Van Engelen: i. m. (105), p. 6.

¹¹³ Gordian D. Hasselblatt (szerk.): Community Trade Mark Regulation (EC) No 207/2009. Altusried-Krugzell, Verlag C. H. Beck oHG, 2015, p. 975.

¹¹⁴ Tattay, Pintz, Pogácsás: i. m. (104), p. 102.

sága, hogy olyan jogokat ruháznak át, melyek alapján olyan cselekményeket lesz jogosult a másik fél végezni, mely máskülönben bitorlásnak számítana.

A fentebb említettek szerint magát a szerződést elsősorban ahhoz a joghoz kell igazítani, amely az oltalmat biztosítja, mert az határozza meg az oltalom létezését, azt, hogy ki rendelkezhet vele a szerződésben, továbbá hogy átruházható-e, és ha igen, akkor milyen mértékben, illetve hogy kell-e teljesülnie további feltételeknek, mint például nyilvántartásba való bejegyzés szükséges-e. Ezekre a kérdésekre nézve nem lehet kizárni az oltalmat biztosító jog alkalmazását.¹¹⁵ Ugyanakkor ezt a megoldást egyes szerzők kritikával illetik: a másik fél részéről ugyanis túlzottan gondos utánajárást igényel, hogy megbizonyosodjon róla, hogy az átruházás valóban érvényes, kötelező érvényű és kikényszeríthető lesz, ezáltal a szerző-déskötés tranzakciós költségei jelentősen megemelkednek.¹¹⁶

A közösségi oltalmi formákat – mint például az európai uniós védjegyet – a rájuk vonatkozó rendeletek alapján a vagyoni forgalom tárgyaként teljes egészében és az EU egész területére nézve úgy kell tekinteni, mint egy, a jogosult székhelye vagy lakóhelye szerinti nemzeti védjegyoltalmat. Így a közösségi oltalmakkal kapcsolatos tulajdonjogi kérdések vonatkozásában ez a nemzeti szabályozás lesz irányadó. Ha a jogosult nem rendelkezik az EU területén székhellyel vagy lakóhellyel, akkor az európai uniós védjegy esetében az EUIPO székhelye szerinti jog, tehát a spanyol jog lesz irányadó.¹¹⁷ Ugyanakkor ez nem érinti a létezésre és érvényességre vonatkozó szabályokat, melyeket az őket létrehozó közösségi jogi eszközök szabályoznak.

A rendelet által meghatározott jog a 12. cikk szerint a szerződés értelmezésére, az általa létrehozott kötelezettségek teljesítésére és megszűnésükre, a szerződésszegés következményeire, az elévüléshez és a határidő lejártához fűződő jogvesztésre és a szerződés érvénytelenségének következményeire vonatkozik. A teljesítés módja és hibás teljesítés esetén a jogosult által megteendő intézkedések tekintetében a teljesítés helye szerinti ország jogát kell figyelembe venni. A 14. cikk kiemeli továbbá, hogy jogok átruházása esetén – így a szellemi tulajdon-jogok átruházásánál is – a szerződésre alkalmazandó jogot kell alkalmazni az átruházó és a jogot szerző közötti jogviszonyra is. Ezzel szemben a fent említettek szerint mindazt, ami harmadik személyek irányába hatással bír, már az oltalom szerinti nemzeti jog fogja meghatározni.

Főszabályként a 3. cikk (1) bekezdése alapján a szerződésre a felek által választott jog az irányadó, mely attól függetlenül alkalmazandó, hogy valamelyik tagállamnak joga-e. A jogválasztásnak kifejezettnek kell lennie, vagy a szerződés rendelkezéseiből vagy az eset körülményeiből kellő bizonyossággal ki kell tűnnie.

¹¹⁵ Carmen Otero Garcia-Castrillón: Choice of law in IP: Rounding off territoriality. In: Paul Torremans (szerk.): Research handbook on cross-border enforcement of intellectual property. Edward Elgar Publishing Ltd., Northampton, MA, 2014, p. 436.

¹¹⁶ Th.C.J.A. van Engelen: i. m. (108), p. 21.

¹¹⁷ Th.C.J.A. van Engelen: i. m. (108), p. 21.

Jogválasztás hiányában a szerződés típusától függ, hogy mi határozza meg az alkalmazandó jogot. Ha pedig a szerződéstípust nem sorolja fel a rendelet, akkor annak az országnak a joga alkalmazandó, ahol a szerződésre jellemző szolgáltatást nyújtó félnek a szokásos tartózkodási helye található.

3.3.2. Franchise- és forgalmazási szerződés

A rendelet 4. cikk (1) *e*) pontja nevesíti a franchise-szerződést, így ezekre a szerződésekre azon ország joga irányadó, ahol a franchise-vevő szokásos tartózkodási helye található. A (17) preambulumbekzdés alapján a franchise-szerződések bár szolgáltatásra irányulnak, de mégis különös szabályok vonatkoznak rájuk. E szabályozás alapján úgy tekintik, hogy a franchise-szerződés arra az országra vonatkozik, ahol a franchise-vevő szokásos tartózkodási helye van. Abban az esetben, ha egynél több ország területét fedi le a franchise-vevő szokásos tartózkodási helye, vagy éppen teljesen eltér a franchise területi hatályától, a 4. cikk (3) bekezdését lehet segítségül hívni, amely szerint ha a szerződés nyilvánvalóan szorosabban kapcsolódik egy másik országhoz, akkor annak a jogát kell alkalmazni.

A forgalmazási szerződések szintén nevesítve vannak, és a szabályozás alapján annak az országnak a joga szerint kell elbírálni, ahol a forgalmazó szokásos tartózkodási helye van.

A franchise- és a forgalmazási szerződések fogalmát nem adja meg a rendelet, és nem tér ki azokra a komplexebb szerződésekre, amikor kérdésessé válik, hogy melyik a jellemző szolgáltatás. Egyes szerzők szerint ugyanakkor pusztán az a tény, hogy egy forgalmazási vagy egy franchise-szerződés tartalmaz szellemi tulajdon-jog átruházására vonatkozó rendelkezéseket is, nem befolyásolja a szerződés kategorizálását.¹¹⁸

3.3.3. Licenciaszerződések

A licenciaszerződések nincsenek a rendeletben nevesített szerződések között. A már korábban bemutatásra került *Falco*-ügyben pedig kifejtette az Európai Bíróság, hogy a licenciaszerződés nem minősül szolgáltatásnyújtásra irányuló szerződésnek, így franchise-szerződésnek sem.¹¹⁹

Mindezek alapján a licenciaszerződésekre alkalmazandó jogot a 4. cikk (2) bekezdése alapján kell megvizsgálni, így aszerint, hogy mi minősül a jellemző szolgáltatásnak. A licenciaszerződés alapján a licenciadó meghatározott díj ellenében engedélyezi a licencavevőnek a licencia tárgyának (pl. szabadalom, védjegy) a használatát vagy hasznosítását, illetve akár közre is működhet személyesen annak érdekében, hogy a hasznosítás op-

¹¹⁸ Kono, *Jurcys*: i. m. (102), p. 173.

¹¹⁹ Th.C.J.A. van Engelen: i. m. (108), p. 19.

timális előfeltételeit megteremtse.¹²⁰ Egyes szerzők ez alapján a jellemző szolgáltatásnak az engedélyezést tekintik, vagyis azt, hogy a licenciadó a szellemi tulajdon-jogát nem érvényesíti, és így az ő tartózkodási helye határozza meg az irányadó jogot. E logika alapján viszont más jog alkalmazandó a szerződéses kötelezettségre, mint amilyen jog alapján a licenciat megadták, ugyanakkor a licenciadó számára kedvező lehetőséget ad, hiszen így különböző jogrendszer alá tartozó licenciatvevőkkel ugyanazon jog alá tartozó licenciaszerződéseket köthet meg. Viszont amennyiben egy egyszerű engedélyezés a licenciaszerződés tárgya egy jogrendszerre kiterjedően, úgy már a 4. cikk (3) bekezdése alapján akár az oltalmat biztosító jogrendszer a szerződéshez szorosabban kapcsolódik, s így azt kell a szerződésre alkalmazni.¹²¹ Ugyanakkor végső soron ezek szinte csak elméleti felvetésként működnek, mert a licenciaszerződésekben általában a felek élnek a jogválasztás lehetőségével.¹²²

Más szerzők hangsúlyozzák a szellemi tulajdon-jogot érintő szerződések sokféleségét: lehet szó egyszerű licenciaszerződésről egy üzleti kapcsolatban, de olyan komplex szerződések is előfordulnak, amelyeknek a szellemi tulajdon-jogok csak egy részét képezik számos más kötelezettség mellett, mint például forgalmazás, kutatás vagy franchise-átadás.

Kérdésként merül fel, hogy mi minősül ilyenkor a jellemző szolgáltatásnak. Az egyszerűbb szerződések, ahol a licenciatvevő mindössze átalánydíjat fizet a licencért cserébe, hasonlatosak a jogátruházó szerződéshez, s ilyenkor a jellemző szolgáltatásnak a licenciadó szolgáltatását, a szellemi tulajdon-jog átruházását tekintik, ezáltal az ő szokásos tartózkodási helye fogja meghatározni az alkalmazandó jogot. Ugyanis ez az a cselekmény, ami a licenciatvevő minden további tevékenységét meg fogja határozni, így a díj kifizetését is. És a díjfizetés egyébként is sok más szerződésben megjelenik ellenszolgáltatásként, így a licenciaszerződéseknél sem jelentheti ez a jellemző szolgáltatást.¹²³

A komplex szerződések egyik legjellemzőbb fajtája, amikor már nem átalánydíjat fizet a licenciatvevő cserébe a licencért, hanem úgynevezett „royalty” kerül kikötésre. Ebben az esetben a licenciatvevő további kötelezettségeként vállalja a licencia alapján a jog hasznosítását: így termékelőállítás, -forgalmazást, és marketingszolgáltatásokat is, és a licencia ellenértékeként fizetett összeg ezek nagyságrendjéhez fog igazodni. Ezek a szolgáltatások pedig közel egyenértékűek, ha nem többek, mint a licencia átadása, így jogos kérdésként merül fel, hogy ezeknél a szerződéseknél nem a licenciatvevő szokásos tartózkodási helye fogja-e meghatározni az alkalmazandó jogot. Ez a kérdés a jogirodalomban is megválaszolatlan.¹²⁴

¹²⁰ Bánrévy Gábor: Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, 9. javított kiadás. Szent István Társulat, Budapest, 2016, p. 140.

¹²¹ Th.C.J.A. van Engelen: i. m. (108), p. 20.

¹²² Th.C.J.A. van Engelen: i. m. (108), p. 20.

¹²³ Paul Torremans: Licences and Assignments of Intellectual Property Rights under the Rome I Regulation. Journal of Private International Law, 4. évf. 3. sz., 2008, p. 397–420; in: Paul Torremans (szerk.): Intellectual Property and Private International Law. Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, 2015, p. 456.

¹²⁴ Torremans: i. m. (123), p. 457.

Egyes szerzők a legkritikusabb kérdésnek a közös vállalkozásról szóló szerződéseket tekintik, ahol közös kutatásban és fejlesztésben állapodnak meg a felek, egymás javára technológialicenciát nyújtva.¹²⁵

Minden esetben a legjobb megoldás, ha a felek egy *ad hoc* vizsgálat után közösen megegyeznek, hogy melyik a legjellemzőbb szolgáltatás, és ez alapján közösen döntenek az alkalmazandó jogról. Egyébiránt, ha nem lehet megállapítani a jellemző szolgáltatást, akkor a 4. cikk (4) bekezdése alapján a szerződéshez legszorosabban kapcsolódó jogot fogja a bíróság alkalmazni. Vagy még ha meg is lehet állapítani a jellemző szolgáltatást, a 4. cikk (3) bekezdése alapján megállapíthatja a bíróság azt is, hogy egy másik ország sokkal szorosabb kapcsolatban áll a szerződéssel. Ez lehet akár az oltalmat biztosító ország, vagy a licenciadó vagy -vevő szokásos tartózkodási helye, ugyanakkor lényeges, hogy ténylegesen ez álljon vele a legszorosabb kapcsolatban.¹²⁶

A licenciadó szokásos tartózkodási helye által meghatározott jog létjogosultságát az támaszthatja alá, hogy nagy valószínűséggel ez az az ország, ahol a licencbe adott szellemi tulajdon-jogot létrehozta, és amelyik ország részére az oltalmat biztosítja. És ezáltal ez az a jog, amely lényegében lehetővé teszi, hogy a licenciaszerződés létezzen. Ezt a gondolatmenetet azonban megcáfolja az, hogy maga a licenciadó is lehetséges, hogy csak egy licenciatvevő, aki további licenciába adja a szellemi tulajdon-jogot, vagy egy másik ország által biztosított szellemi tulajdon-jogot ő maga is átruházás útján szerzett meg és adja aztán licenciába. Ezek az érvek tehát nem elég meggyőzőek.¹²⁷ Megcáfolható továbbá azzal is, hogy a multinacionális vállalatok gyakorlata azt mutatja, hogy kifejezetten e célra, adóparadicsomokban alapított leányvállalatokban összpontosítják a szellemi tulajdon-jogok menedzsmentjét, és ezek az országok ezáltal semmilyen kapcsolatban nem állnak a szellemi tulajdonnal.¹²⁸ A korábban említettek szerint viszont mégis elfogadható és kedvező ez a jog, ha a licenciadó ugyanazt a licenciát különböző országokba kívánja licencbe adni, ezáltal az általa kötött számos szerződésre, amelyekben a másik fél mindig más-más országban rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel, ugyanazt a jogot kell majd alkalmazni.

A licenciatvevő szokásos tartózkodási helye szerinti jog azon nézetek szerint helytálló, melyek a licencia hasznosítását tekintik a jellemző szolgáltatásnak. Ezt a nézetet megcáfolják ugyanakkor azok az esetek, amikor a licenciatvevő egy harmadik országban hasznosítja a szellemi tulajdon-jogot, ezáltal a szerződés szorosabb kapcsolatban fog állni annak a harmadik országnak a jogával.¹²⁹

¹²⁵ Torremans: i. m. (123), p. 458.

¹²⁶ Garcia-Castrillón: i. m. (115), p. 440.

¹²⁷ Torremans: i. m. (123), p. 459.

¹²⁸ Torremans: i. m. (123), p. 459.

¹²⁹ Torremans: i. m. (123), p. 462.

A kifejtett gondolatok a szabadalmakra vonatkozó szerződések vonatkozásában a leg-helytállóbbak. Ugyancsak hasonló jogi megközelítés mentén lehet a védjegyszerződéseket megvizsgálni.

Egyszerű védjegyátruházási szerződéseknél a jellemző szolgáltatás a védjegy átruházása, így az átruházó szokásos tartózkodási helye fogja meghatározni az alkalmazandó jogot a 4. cikk (2) bekezdése alapján.

Nehezebb itt is megítélni a komplexebb licenciaszerződéseket, melyekkel kapcsolatban alapvetően ugyanazokat az elveket lehet lefektetni, mint a szabadalmi licenciaszerződéseknél. A jellemző szolgáltatást itt is nehéz meghatározni, hogy ha a licenciába adott védjeggyel ellátott termékek gyártását és forgalmazását, továbbá az azzal kapcsolatos marketingszolgáltatások ellátását is vállalja a licenciatvevő, így az ő szolgáltatása is ugyanolyan jelentőséggel bír a licencia sikerre juttatására, mint a licenciadóé. Így ezekben az esetekben is esetről esetre vizsgálva lehet megállapítani a 4. cikk (4) bekezdése alapján az alkalmazandó jogot.

Egyes szerzők kiemelik azt az esetet, amikor egy jól ismert védjeggyel rendelkező termékről van szó, mely az egész világon le van védve, és amelyre vonatkozóan a marketingtevékenységet az anyavállalat számtalan külföldi leányvállalaton és licencián keresztül irányítja és ellenőrzi egységes előírásokkal a termelésre, licenciába adásra, hasznosításra és reklámzásra vonatkozóan. Ebben az esetben a jellemző szolgáltatás egyértelműen a licenciadóé lesz. Ez a helyzet általában az olyan franchise-szerződéseknél szokott előfordulni, amelyek védjegyre vonatkozó licenciát is tartalmaznak. Így bár a 4. cikk (1) bekezdés nevesített szerződésként tartalmazza a franchise-szerződéseket, és arra vonatkozóan a franchise-vevő szokásos tartózkodási helye szerinti jogot jelöli ki alkalmazandó jognak, a 4. cikk (3) bekezdés alapján a szerződéshez szorosabban kapcsolódó, a licenciadó szokásos tartózkodási helye szerinti jog lesz a szerződésre alkalmazandó jog.¹³⁰

További különleges helyzetet szülnek azok a munkaszerződések, illetve a fogyasztói szerződések, ahol az egyik fél gyengébb pozícióban van. Számukra a rendelet külön védelmet biztosít kedvezőbb szabályokkal, ebben a vonatkozásban a szerzők álláspontja eltérő, hogy a szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó szerződések esetén is alkalmazhatóak-e.

Konklúzióként megállapítható, hogy a felek a jogi előreláthatóság és megbízhatóság érdekében a legjobban akkor járnak, ha élnek a rendelet által biztosított jogválasztás lehetőségével.¹³¹

3.3.4. „CLIP Principles”

A „CLIP Principles” szabályai között sem maradt megválaszolatlanul a kérdés. Főszabály szerint a felek megállapodása szerinti jog alkalmazandó, ennek hiányában a szerződéssel a leg-

¹³⁰ Friedrich-Karl Beier: Conflict of law problems of trademark license agreements. International Review of Industrial Property and Copyright Law. 1982. 2. sz., p. 163–164.

¹³¹ Torremans: i. m. (123), p. 471.

szorosabb kapcsolatban álló jog. A szellemi tulajdon-jogra vonatkozó licenciaszerződések, illetve átruházási szerződések esetén ez mindkét fél szokásos tartózkodási helye lehet, mindig a körülményektől függ. A „CLIP Principles” listát ad a mérlegelhető tényezőkről. A tényezők, amelyek a (licencia)átvevő szokásos tartózkodási helye szerinti jogot alapozzák meg; ebben az országban van az oltalom megadva; kifejezetten vagy hallgatólagosan a szellemi tulajdon-jog hasznosítására vonatkozó kötelezettsége van; illetve a hasznosításra irányuló erőfeszítéseiről be kell számolnia; vagy pedig az eladási árhoz képest van meghatározva az ellenérték. A tényezők, amelyek az oltalommal védett tárgy alkotójának vagy a licenciadó, illetve az átruházó szokásos tartózkodási helye szerinti jogot alapozzák meg; ebben az országban van az oltalom megadva; a licenciatvevőnek kizárólag ellenérték-fizetési kötelezettsége van; a licencia egyszeri használatra vonatkozik; illetve az oltalommal védett tárgy alkotójának kötelezettsége a tárgy elkészítése.

Ha e tényezők alapján nem állapítható meg egyértelműen, hogy melyik jog áll a legszorosabb kapcsolatban a szerződéssel, ugyanakkor a szerződés egyetlen országra vonatkozóan biztosítja a jogokat, akkor feltételezni kell, hogy azzal az országgal áll a legszorosabb kapcsolatban. Ha több országra vonatkozóan biztosítja a jogokat, akkor feltételezni kell, hogy az alkotó/átruházó/licenciadó szerződéskötéskori szokásos tartózkodási helye szerinti ország áll a legszorosabb kapcsolatban a szerződéssel.¹³²

Így a szabályozás lezárja a jelenlegi rendszer által nyitva hagyott kérdéseket.

3.4. AZ EGYSÉGES SZABADALMI BÍRÓSÁG ÁLTAL ALKALMAZOTT JOG

A fenti szabályozás bemutatásán túl nem lehet elmenni amellett a tény mellett sem, hogy az ESZB szerepére nemcsak a joghatósági kérdésekben, hanem az alkalmazandó jog területén is ki kell térni.

A korábban már bemutatásra került *Roche*-ügyben az EU Bírósága elvi élel rögzítette, hogy az európai szabadalmak hatályosításukkal a nemzeti szabályozás hatálya alá kerülnek. Ebből következtetésként levonható, hogy a jelenlegi rendszerben egy európai szabadalom bitorlása esetén a Róma II. rendelet 8. cikke alapján annak az országnak a joga alkalmazandó, amely nemzeti részét az európai szabadalomnak bitorolták.¹³³ Ez az Európai Szabadalmi Egyezmény 64. cikkéből vezethető le, amely szerint az európai szabadalom jogosultja ugyanolyan jogokkal rendelkezik, mint az érintett szerződő állam nemzeti szabadalmának jogosultja, és bitorlás esetén a nemzeti jog szerint kell eljárni.

Meg kell vizsgálni azonban, hogy az ESZB felállítása után ez a szabályozás változni fog-e, illetve hogy milyen jog lesz alkalmazandó az egységes hatályú európai szabadalom bitorlására és vele kapcsolatos egyéb kérdésekre.

¹³² European Max Planck Group on Conflict of Laws in Intellectual Property: Principles on Conflict of Laws in Intellectual Property, Section 5: Contracts and related questions: <https://goo.gl/Y9GvQ1>.

¹³³ <http://www.managingip.com/pdfs/IPSG15/Europeanpatentreform.pdf>, p. 22.

Az ESZB-megállapodás 24. cikke jogforrásként határozza meg az uniós jog elsőbbségének tiszteletben tartása mellett az uniós jogot (ideértve az egységes hatályú európai szabadalomról szóló rendeletet is), az ESZB-megállapodást, az Európai Szabadalmi Egyezményt, a szabadalmakra alkalmazandó és valamennyi szerződő tagállamra nézve kötelező egyéb nemzetközi megállapodásokat és a nemzeti jogot. Ha nemzeti jogra kell alapítani a határozatot, akkor az alkalmazandó jogot a vonatkozó uniós jogi nemzetközi magánjogi szabályozás jelöli ki, ennek hiányában a vonatkozó nemzetközi jogi aktusok, ennek hiányában pedig az ESZB által meghatározott nemzeti rendelkezések.

Annak vizsgálatánál, hogy mi lesz az alkalmazandó jog, aszerint kell szétválasztani a vizsgált kérdéseket, hogy milyen jogkérdésre vonatkozóan kívánjuk meghatározni azt.

3.4.1. Az európai szabadalmak mint vagyoni forgalom tárgyai

Az egységes hatályú európai szabadalomról szóló rendelet 7. cikke alapján e szabadalom a maga teljességében valamennyi részes tagállamban a vagyoni forgalom tárgyaként úgy kezelendő, mint egy nemzeti szabadalom, méghozzá annak a részes tagállamnak a nemzeti szabadalma, ahol az európai szabadalmi bejelentés benyújtásának időpontjában a bejelentő lakóhelye vagy üzleti tevékenységének fő helye volt, vagy ha ez nem alkalmazható, akkor ahol a bejelentés benyújtásakor telephellyel rendelkezett. Ha egyik részes tagállamban sem rendelkezik ilyenrel, akkor annak az államnak a nemzeti szabadalmaként kezelendő, ahol az Európai Szabadalmi Szervezet székhelye található (Németország).

Ezzel szemben az Európai Szabadalmi Egyezmény alapján a „hagyományos” európai szabadalmi bejelentésre, mint vagyoni forgalom tárgyára, ha az egyezmény eltérően nem rendelkezik, mindegyik megjelölt szerződő államban az adott államban a nemzeti szabadalmi bejelentésekre irányadó jogot kell alkalmazni (az érintett államra kiterjedő hatállyal).

Ezek alapján a tulajdonjogi kérdésekben, így pl. az átruházás, licencia kérdésében, az ESZB a fentiek alapján fogja meghatározni az alkalmazandó jogot, megkülönböztetve a „hagyományos” és az egységes hatályú európai szabadalmakat.

3.4.2. Az európai szabadalmak bitorlása

Azt, hogy az európai szabadalom jogosultját milyen jogok illetik meg, és ez alapján milyen tevékenységek tekinthetők bitorlásnak – akár „hagyományos”, akár egységes hatályú európai szabadalomról van szó – az ESZB-ről szóló megállapodás 25–29. cikke rendezi, így e kérdésben már nem a nemzeti anyagi jogokra fog támaszkodni az ESZB, mint ahogy teszik jelenleg a nemzeti bíróságok a Róma II. rendelet 8. cikke alapján. E tekintetben tehát vál-

tozni fog a jelenlegi rendszer a „hagyományos” európai szabadalmaknál is. Egyes szerzők kiemelik, hogy ezáltal az ESZB jogharmonizációs szerepet fog betölteni.¹³⁴

3.4.3. Az európai szabadalmak érvényessége

Mind a „hagyományos”, mind az egységes hatályú európai szabadalom érvényességét az Európai Szabadalmi Egyezmény rendelkezései alapján fogja megállapítani az ESZB, s ez alapján járnak el jelenleg a nemzeti bíróságok is, így itt nincsen hangsúlyos változás.¹³⁵

3.5. ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZAT

A fentiekben bemutatott rendelkezéseket a következő oldalon található táblázat szemlélteti.

¹³⁴ http://kluwerpatentblog.com/2016/03/18/basics-of-the-unitary-patent-system-part-5-applicable-law-at-the-upc/?doing_wp_cron=1496728527.5576169490814208984375.

¹³⁵ I. m. (134).

Alkalmazandó jogi kérdések	Hatály	Alkalmazandó jog	CLIP Principles megoldási javaslata
Szellemi tulajdon-jog (általánosan)	Ami egyik rendelet hatálya alá sem tartozik, így pl. megadás, fennállás, érvényesség, terjedelem, védelmi idő, átruházhatóság.	Amit az adott tagállam nemzetközi magánjoga kijelöl, általában az oltalmat biztosító jog.	Ugyanaz.
	Bitorlás esetén -> szerződésen kívüli kötelmi viszony.	864/2007/EK rendelet a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II. rendelet) által kijelölt jog -> 8. cikk: annak az országnak a joga, ahol az oltalmat igényelték. Megállapodás újján sem térhetnek el a felek!	Az oltalmat biztosító tagállam joga, viszont létezik egy de minimis szabály. Kivétel: „mindeniütt jelen levő média”: annak a tagállam joga, amely a legszorosabb kapcsolatban áll a bitorlással.
	Szerződések esetén -> a szerződés értelmezése, kötelezettségek teljesítése és megszűnése, szerződésszegés következményei, elévülés, érvénytelenség.	593/2008/EK rendelet a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I. rendelet) által kijelölt jog.	
Egységes közösségi oltalommal védett szellemi tulajdon-jogok		Felek által meghatározott jog, ennek hiányában -> nevesített szerződések (franchise- és forgalmazási szerződés), ennek hiányában -> jellemző szolgáltatást nyújtó fél közötti szerződés (licenciaszerződés), ennek hiányában -> legszorosabb kapcsolatban álló jog.	A szerződéssel legszorosabb kapcsolatban álló jog (lista a mérlegelhető tényezőkről), ha nem egyértelmű, akkor: -> ha 1 országra biztosítja a jogot, akkor annak az országnak a joga; -> ha több országra biztosítja a jogot, akkor az alkotó/átruházó/licenciaadó szokásos tartózkodási helye szerinti jog.
	Létezés, érvényesség, joghatás.	A létrehozó közösségi jog eszköz.	

Alkalmazandó jogi kérdések	Hatály	Alkalmazandó jog	CLIP Principles megoldási javaslata
Egységes közösségi oltalommal védett szellemi tulajdon-jogok	Bitorlás esetén → szerződésen kívüli kötelmi viszony.	864/2007/EK rendelet a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II. rendelet) által kijelölt jog → 8. cikk: ha az irányadó közösségi jogi eszköz nem rendezi a kérdést, a jogsértés elkövetésének helye szerinti jog.	
	Szerződések esetén → a szerződés értelmezése, kötelezettségek teljesítése és megszűnése, szerződésszegés következményei, elévülés, érvénytelenség.	593/2008/EK rendelet a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I. rendelet) által kijelölt jog: ugyanaz mint az általánosnál.	
	Vagyoni forgalom tárgyaként, tulajdonjogi kérdések.	Jogosult lakóhelye/székhelye szerinti tagállam joga → ha nem tagállam, akkor az EUIPO székhelye szerinti jog.	
Európai szabadsalom (most és ESZB után)	Létezés, érvényesség.	„Hagyományos” Most: Európai Szabadalmi Egyezmény, ESZB: ugyanaz.	Nincs.
	Bitorlás esetén → szerződésen kívüli kötelmi viszony.	Most: Róma II. → amelyik nemzeti részt bitorolja, azon ország joga, ESZB: ESZB-megállapodás.	Nincs.
	Vagyoni forgalom tárgyaként, tulajdonjogi kérdések.	Most: mindegyik államban az adott államban a nemzeti szabadalmi bejelentésekre irányadó jog (az érintett államra kiterjedő hatállyal) ha az ESZE elterőn nem rendelkezik, ESZB: ugyanaz. Most: nincs, ESZB: Most: nincs, ESZB: ESZB-megállapodás. Most: nincs, ESZB: benyújtásának időpontjában a bejelentő lakóhelye vagy üzleti tevékenységének fő helye volt, ha ez nem alkalmazható, → ahol a bejelentés benyújtásakor telephellyel rendelkezett, → ha egyik részt vevő tagállamban sem rendelkezik ilyenl, akkor annak az államban a nemzeti szabadalmaként kezelendő, ahol az Európai Szabadalmi Szervezet székhelye található (Németország).	Nincs.

KONKLÚZIÓ

Látható tehát, hogy nem lehet átsiklani a nemzetközi magánjog és a szellemi tulajdon-védelem összekapcsolódása felett. Ahhoz azonban, hogy átlássuk a határon átnyúló jogvitákban rejlő értelmezési nehézségeket, szükséges, hogy az alapoktól kiindulva, a nemzeti és nemzetközi oltalmi formák sajátos szabályozását megértve megpróbáljuk feloldani a konfliktusokat, és csak ezt követően térjünk ki a nemzetközi magánjogi szabályok alkalmazására az Európai Unió szabályozási rendszerében.

A nemzetközi egyezmények egyrészt az általuk lefektetett elvekkel, minimumszabályokkal megteremtik az alapokat az oltalmi formák nemzetközi formáinak létrejöttéhez, másrészt az általuk létrehozott nemzetközi és európai uniós oltalmi formák lehetővé teszik a jogosultak számára, hogy találmányaik, illetve „*brand*”-jeik könnyebben részesülhessenek határon átnyúló védelemben, mintha minden országban külön-külön bejelentést tennének. Ugyanakkor a határokon átnyúló oltalmi formák határokon átnyúló jogvitákat eredményezhetnek. S amennyiben erre kerül sor – akár nemzeti, akár nemzetközi oltalmi forma esetében – látható, hogy a nemzetközi magánjogi szabályozás változó értelmezési gyakorlata miatt nehéz kiszámítani a jogosultaknak, hogy hol tudnak és hol érdemes nekik perelni, illetve a párhuzamos eljárások gyakorisága miatt valószínűleg a nemzetközi oltalmi formák csak még több problémát hoznak magukkal. Így a joghatóság megállapításának oldalán komplikált feladat vár mind a sértettre, mind a jogalkalmazóra.

Ki kell emelni azonban a kizárólagos joghatósági szabály létjogosultságát, amely mindelektől biztosítja, hogy az oltalom érvényességének és lajstromozásának kérdése visszavezessen minket az oltalom megadása szerinti országhoz, ami kiemelkedő biztonságérzetet ad a jogosultnak.

Az alkalmazandó jogi kérdéseket ennél tisztábban rendezik az európai uniós rendeletek a szerződésen kívüli kötelmi viszonyok kérdéskörében: kizárva a felek jogválasztási lehetőségét, az oltalmat biztosító ország jogát kell alkalmazni. Itt ugyanakkor a joghatósági kérdésekkel való összevetés esetében merülhet fel az a probléma, hogy az eljáró bíróságnak rengeteg nemzeti jogot kell együttesen alkalmaznia, s egyenként megállapítania, hogy az egyes jogok szerint történt-e bitorlás. Itt a költségek megemelkedése és az eljárás elhúzódása nehezebbé teszi a hatékony igazságszolgáltatást.

A szerződéses jogviszonyok megítélése alkalmazandó jogi szempontból pedig már korántsem ilyen egyszerű a licencszerződéseknél, melyek, mivel nincsenek a nevesített szerződések között, a felek jogválasztásának hiányában jellemző szolgáltatásuk határozza meg az alkalmazandó jogot. Ennek megítélése viszont a komplex szerződéseknél nehézkes és mindig egy *ad hoc* vizsgálatot követel meg.

Ezenkívül az európai uniós oltalmi formáknál külön meg kell vizsgálni, hogy milyen kapcsolatban állnak a nemzetközi magánjogi szabályozással.

Összefoglalva, a szellemi tulajdon-jogok területe olyan speciális jogterületet képez, mely-lyel kapcsolatban nem lehet egyértelműen, a megszokott sémák szerint alkalmazni a nemzetközi magánjogi kérdéseket rendező európai jogforrásokat és joggyakorlatot. Rendkívül aktuálisak és bő joggyakorlattal bírnak mindazok a kérdések, melyeket e két jogterület összekapcsolódása felvet, még ha csak a joghatósági és alkalmazandó jogi területeket vesszük számításba, akkor is.

Ebből fakadóan mindenképp fennáll a létjogosultsága azoknak a szabályozási és értelmezési javaslatoknak, melyek a szellemi tulajdon-védelem sajátosságait figyelembe véve formálják a nemzetközi magánjog szabályait. Például a „CLIP Principles” valódi összekötő kapcsot teremt a két jogterület között, megfelelően formálva a joganyagot, és így a jogvitákban megkívánt rugalmasságot tudja adni a szabályozásnak.

Így a joghatóság szabályozási területén aktuális és helytálló az a megoldási javaslat, amely az interneten keresztül elkövetett jogsértések tekintetében lehetővé teszi általánosan egyetlen bíróság előtt való perlést meghatározott feltételek fennállása esetén, illetve általánosan korlátozza a perlés lehetőségét az olyan tagállamban, ahol a bitorló egyáltalán nem cselekedett, és amelyre egyáltalán nem irányult a cselekménye.

Szintén számos értelmezési kérdést old fel az a megoldási javaslat, hogy a kizárólagos joghatósági szabály akkor legyen alkalmazható, ha az érvényesség vagy lajstromozás kérdése kereset vagy viszontkereset útján merül fel. Ugyanakkor külön szabályozást alkalmaz a javaslat azokra az esetekre, amikor előzetes kérdésként merülnek fel a fenti kérdések – ekkor ugyanis az alapügyben eljáró bíróság joghatósága kiterjed a kérdés eldöntésére, de csak *inter partes* hatállyal.

Az alkalmazandó jog meghatározásánál kiemelendő a szerződéssel legszorosabb kapcsolatban álló jog meghatározásához adott értelmezési segédlet, mely által egységesen lehetne megítélni például a komplexebb licenciaszerződéseket is.

A bevezetésben felvázoltuk azt a kérdést, hogy megvizsgálva a felmerülő értelmezési kérdéseket, vajon képes-e a jelenlegi szabályozás megnyugtató jogbiztonságot adni a nemzetközi jogviták eldöntése során, illetve milyen kiegészítő rendelkezésekkel lehetne a jelenlegi rendszert javítani. A vizsgálat végéhez érve arra a következtetésre jutottunk, hogy szerencsés lenne egy kodifikált szabályozás, mely a szellemi alkotások jogának sajátosságait figyelembe venné. Ezt a kodifikált szabályozást kitűnően helyettesíti jelenleg a jogtudósok által kidolgozott „CLIP Principles”, melynek megoldásait érdemes lenne külön jogszabályba átültetni.

Nem hagyhattuk figyelmen kívül az Európai Szabadalmi Bíróság hamarosan bekövetkező felállítása által felmerülő kérdéseket, melyeket egyrészt a Brüsszel I. bis módosítása megnyugtatóan rendez, másrészt egyes szerzők szerint a Luganói Egyezményhez való kérdéses viszonya viszont számtalan érdekes kérdést vet majd fel a gyakorlatban. Mindenképp szükség van arra, hogy a jogalkalmazók kellően felkészülten várják a felállítása után módosuló joggyakorlatot, illetve a hétéves átmeneti időszakot. Azzal is érdemes foglalkozni, hogy az

ESZB és az egységes hatályú európai szabadalom milyen hatással lesz az alkalmazandó jogi kérdésekre.

Összefoglalva, a szellemi tulajdon-jogok komplexitása, folyamatosan növekedő jelentősége a mindennapokban és az üzleti életben mindenképp megalapozza azt, hogy bármely jogterülettel való összekapcsolódása hangsúlyos szerepet kapjon a 21. században. A terület nemzetközi magánjogi szemszögből való vizsgálatának létjogosultságát pedig a nemzetközi kapcsolatok sokrétősége az üzleti életben, illetve az Európai Unión belüli határok lebontása fokozottan alátámasztja. „Két oldal, melyekről egykor úgy tűnt, hogy elkerülik egymást, most ismét szomszédok lesznek”¹³⁶ – ezzel az idézettel zárja *Sierd J. Schaafsma* bevezető cikkét a *Neederlandische Internationaal Privaatrecht* c. folyóirat kifejezetten e témának szentelt különszámában, s talán e gondolat az, amely a felvázoltak összegzéseként kitűnően lefesti a két jogterület viszonyát. Összekapcsolódásuk számtalan érdekes, kutatható kérdést vet fel, amelyeknek csupán egyik szegmensét tártuk fel a joghatósági és alkalmazandó jogi kérdések bemutatásával, s melyek gyakorlati hasznossága még inkább alátámasztja a kutatás aktualitását. Mindenképpen fennáll a létjogosultsága egy olyan kutatásnak, mely a jogszabályokban és a jogirodalomban szétszórva elhelyezkedő kérdéseket összegzi.

¹³⁶ *Martinus Nijhof*: De moeder de vrouw. In: *Sierd J. Schaafsma*: Private international law and intellectual property: <https://goo.gl/ZNk0PN>.

A KÖZÖS JOGKEZELÉS RENDSZERÉNEK ÁTALAKULÁSA A FÜGGETLEN JOGKEZELÉS MEGJELENÉSÉRE TEKINTETTEL *

„Szavakkal már nagyon sokszor visszaéltek, a zene azonban továbbra is módot adott arra, hogy az emberek ma is megértsék egymást; megerősödve kerülnek előtérbe azok az örök értékek, amelyek mindig részét képezték bármely nép minden művészi megnyilvánulásának.”

Yehudi Menuhin

A dolgozat aktualitását a közös jogkezeléshez kapcsolódó 2014/26/EU irányelv¹ és az azt átültető törvény, illetve a bennük újdonságként megjelenő független jogkezelés adja, amely izgalmas kérdéseket és aggályokat vet fel. A tanulmány szerzője korábban már foglalkozott² az irányelvvel és annak a magyar jogrendszerbe történő átültetésével, valamint a közös jogkezelés zenei vetületével. Bizonyos ágazatokban az engedélyeket leggyakrabban közvetlenül az egyéni jogtulajdonosok biztosítják (pl. filmek gyártói), más ágazatokban nagyon fontos szerepet játszik a közös jogkezelés, különösen a zeneművek alkotóinak jogai tekintetében – nem véletlen, hogy az irányelv javaslata³ is hangsúlyozza a közös jogkezelés jelentőségét a zenei területen.

Ugyanakkor a fentebb említett kutatás óta eltelt időben azon túlnövő folyamatok zajlottak le és zajlanak napjainkban is. Az irányelv átültetése a magyar jogrendszerbe külön közös jogkezelési törvény megalkotásával valósult meg, két széles körű társadalmi egyeztetés lezajlását követően.⁴ A közös jogkezelés intézményét az említett irányelv és hazánkban a jog-

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán szerzői jog kategóriában díjazott dolgozat szerkesztett változata. A diplomamunka a szerző Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán folytatott tanulmányai keretében készült.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről [2014], HL L 84/72 (a továbbiakban: Kjk.-irányelv vagy irányelv).

² Kárpáti Zsuzsanna: A közös jogkezelés zenei vetülete és az irányelvben rejlő lehetőségek. In: *Pogácsás Anett, Szilágyi Pál, Lángos Petra Lea, Kovács Krisztián* (szerk.): 'De lege ferenda'. Válogatott tanulmányok joghallgatók tollából. Pázmány Press, Budapest, 2016, p. 185–204.

³ Javaslat: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználásra szóló, több területre érvényes engedélyezéséről, COM (2012) 372 final, 2012, p. 2.

⁴ Az egyeztetés két dokumentummal kapcsolatban zajlott le. Az egyik dokumentum a Javaslat a Kjk.-irányelv magyar jogba történő átültetésének koncepciójára. SZTNH, Budapest, 2014. november. A másik dokumentum az első alapján lezajlott társadalmi egyeztetés hatására megalkotott Részletes koncepció a Kjk.-irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban. SZTNH, Budapest, 2015. július.

harmonizációt szolgáló három jogforrás⁵ tereli új mederbe, és ad új esélyt a sokat kritizált rendszer modernizálására, amely folyamatok eredményeként új jövő és kihívások elé néz az intézmény. Jelen kutatás a közös jogkezelés meglévő és átalakuló rendszerén vezet át az ezen belül elhelyezkedni vágyó, az említett átalakulás egyik sarokpontjaként megjelenő, az angolszász jogrendszerből merített és hazánkban eddig ismeretlen független jogkezeléshez. Egyrészt az eddig ismeretlen intézmény mindenkori kezdetlegessége és bizonytalan volta adta a kutatáshoz az inspirációt, másrészt az, hogy miközben új és izgalmas megoldásként jelentkezik, éppen alternatív volta és a világon ilyen formában való kisszámú jelenléte olyan tényező, amely miatt felmerül a kérdés, vajon képes lesz-e gyökeret verni a kontinentális jogrendszerben, illetve lehet-e működőképes a jogintézmény.

Jelen kutatás arra keresi a választ, hogy az irányelvre és a közös jogkezelési törvényre tekintettel a közös jogkezelés rendszere alapjaiban rengett-e meg, vagy néhány intézménnyel való bővülése nem okoz majd különösebb fejtörést, azok hozzá tudnak idomulni a jelenlegi rendszerhez. A vizsgálat a – hazai jogalkalmazók szemüvegén át – leginkább kuriózumnak számító független jogkezelés intézményére szűkül arra tekintettel, hogy erősen kérdéses, miként tud illeszkedni a közös jogkezelés rendszeréhez, mi lesz a sorsa, és főként a gyakorlati haszna. Várhatjuk-e tőle a közös jogkezelés rendszerének hatékonyabbá válását? Egyáltalán, indokolt-e a léte jogrendszerünkben?

A történeti előzmények és az átültetést megelőző közös jogkezelésre vonatkozó szabályozási rendszer rövid áttekintése, valamint a téma szempontjából indokolt elemeinek kiemelése után elemezzük az átalakult rendszert – a benne elhelyezkedő hazai közös jogkezelő szervezetekkel – és a független jogkezelés intézményét, vizsgálva annak előnyeit és kockázatait, illetve a nóvumként megjelenő első két hazai független jogkezelő szervezetet.

1. A KJK.-IRÁNYELVHEZ VEZETŐ ÚT FŐBB ÁLLOMÁSAI

Az irányelv megalkotásáig hosszú utat kellett bejárni. A jogkezelés uniós szabályozására vonatkozó lendületben kisebb-nagyobb töréseket láthattunk, ám a keretszabályozásra vonatkozó igény mindvégig fennállt.

Az uniós jogban 1971 óta terítéken van a közös jogkezelés témája, ekkor indította az Európai Bizottság az első versenyjogi tárgyú eljárást a német zenei közös jogkezelő szervezet, a GEMA ellen.⁶ Ugyanakkor közelebbi figyelmet a szerzői és szomszédos jogok kezelése

⁵ 2016. évi XCIII. törvény a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről (a továbbiakban: Kjkt.); 216/2016. (VII. 22.) Korm. rendelet a közös jogkezelő szervezetek és a független jogkezelő szervezetek működésének és a jogkezeléssel kapcsolatos eljárások részletes szabályairól; 19/2016. (IX. 5.) IM rendelet a közös jogkezelő szervezetek és a független jogkezelő szervezetek jogkezelési tevékenységének bejelentésével, valamint a reprezentatív közös jogkezelő szervezetként végzett közös jogkezelési tevékenység engedélyezésével kapcsolatos eljárásokért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjra vonatkozó szabályokról.

⁶ 71/224/EGK határozat („GEMA I.”), HL L134., 1971. 06. 20.

kapcsán tartott konzultációk során kapott a téma, amelyeket 1995 és 2002 között folytatott le a Bizottság. A tanácskozások mellett nemzetközi konferenciákon⁷ napirenden volt a közös jogkezelés témája.⁸

Az első, az irányelv megalkotásához közelítő állomás a Bizottság 2004. évi közleménye⁹ volt, amelyben a közös jogkezelő szervezetek és tagjaik, a közös jogkezelők és a felhasználók, illetve a közös jogkezelő szervezetek egymás közötti viszonyrendszere került górcső alá. Ebben megemlítésre került a közös jogkezelők monopolhelyzete, ezzel kapcsolatban erőfölénnyel való visszaélésük vagy a szerződéses gyakorlatuk tisztességtelensége, illetve a közös jogkezelő szervezetek között kötött kölcsönös képviselési szerződéseknek a belső piacra gyakorolt hatásai.¹⁰

A Bizottság 2005. évi hatástanulmánya¹¹ a határon átnyúló közös jogkezelésről rámutat arra a problémára, hogy az ilyen online szolgáltatások nyújtói számára költséges és kényelmetlen, hogy valamennyi országra külön engedélyt kell kérniük és szerezniük, ezt egy akussal szeretnék kiváltani. Erre tekintettel két megoldási javaslatot is preferáltak az egyes szereplők; az első szerint fel kell oldani a területi korlátozásokat és a fogyasztók letelepedésére vonatkozó előírásokat a fennálló kölcsönös képviselési szerződésekben. A másik elképzelés szerint a jogosultaknak lehetőséget kell adni, hogy maguk választhassák meg a közös jogkezelő szervezetet Európában, amelyet majd megbíznak.¹²

A témával kapcsolatban ugyanebben az évben az első uniós szintű jogalkotási aktusként egy *soft law* eszköz született meg.¹³ Az irányelv előfutáraként számon tartott ajánlás tartalma a zenei közös jogkezelésre vonatkozik,¹⁴ nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, valószínűleg nem kötelező volta okán. A 2005. évi ajánlás jelentése alapján az Európai Parlament által megvitatásra került egy tisztességes és átlátható, versenyképes közös jogkezelési rendszer kiépítése, amely egy rugalmas irányelv megalkotásával vihető keresztül.¹⁵ Mindennek hatására 2010-ben stratégiai dokumentumok segítségével megkezdődött a jelen tanulmányban vizsgált irányelv előkészítése, majd a tervezet 2012-re elkészült, 2014.

⁷ Firenze (1996), Bécs (1998), Strasbourg (2000), Santiago de Compostela (2002), 2000-ben pedig külön kétnapos meghallgatást tartott a Bizottság a témában.

⁸ Vö. Lábodý Péter, Nagy Balázs: A közös jogkezelésről szóló 2014/26/EU irányelv átültetésének egyes kérdései. *Fontes Iuris*, 2. évf. 1. sz., 2016, p. 44.

⁹ Communication on the Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market. Brussels, 16. 04. 2004. COM (2004) 261 final.

¹⁰ Vö. Lábodý, Nagy: i. m. (8), p. 44.

¹¹ Staff Working Paper Study on the Community Initiative on the Cross-border Collective Management of Copyright. Brussels, 7.7.2005.

¹² Vö. Grad-Gyenge Anikó, Sarkady Ildikó: Közös jogkezelés az audiovizuális médiában. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2014, p. 84–85.

¹³ A Bizottság 2005/737/EK ajánlása a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről [2005], HL L 276/54 2005. 10. 21.

¹⁴ Vö. Yolanda Steger: Gestion collective transfrontalière de la musique sur Internet. *Zeitschrift für Immaterialgüter-, Informations- und Wettbewerbsrecht*, 2006. 1. sz.

¹⁵ Giuseppe Mazziotti: New licensing models for online music services in the European Union: From collective to customized management. *Columbia Journal of Law & the Arts*, 34. évf. 4. sz., 2011, p. 765.

február 26-án el is fogadták. A gyorsnak tekinthető eseménysor háttérében az állhat, hogy a 2010–2014 között működő Bizottság időszakában az Unió aktív volt a szerzői jogi jogalkotás vonatkozásában.¹⁶

2. A KÖZÖS JOGKEZELÉS MINT A SZABÁLYOZÁS FORRÁSA

„A közös jogkezelés tudományosan nem igazolható, és nem cáfolható. Létező, nem homogén, sokmodelles és ugyanakkor elkerülhetetlen mű-/teljesítmény-értékesítési forma. Értékválasztás alapján utasítható vagy fogadható el, vagy akár tekinthető univerzális gyógyszernek is”¹⁷ – fogalmaz Faludi Gábor. A közös jogkezelés az új körülményekhez és lehetőségekhez történő alkalmazkodás kiváló példája: bár nem tökéletes eszköz, mégis sikeresen oldott a változó viszonyok generálta feszültségen. Először a már kezdetektől sajátos helyzetben lévő zeneművek kapcsán vált nélkülözhetetlenné és megkerülhetetlenné.¹⁸

2.1. Történeti előzmények

A szerzői jog az ipari áruterelés kibontakozásának köszönheti születését, és történeti gyökerei az iparvédelem talaján növekedtek önálló hajtássá. Kialakulásához az írott művek többszörözési technikájának fejlődésén keresztül vizs az út: a papírgyártás és a nyomdaipar eredményezte a szerzői alkotás kiaknázásának kizárólagosságot igénylő formáit.¹⁹

Az első szerzői jogi törvény Anna királyné udvarában lelt otthonra 1709-ben. A statútum a többszörözés gyakorlásának jogáról és a könyvpéldányok feletti rendelkezési jogról szól.

A nemzetközi porondhoz képest Magyarországon a szerzői jog szabályozásában megmutatókozó fejlődés, mint minden területen, jelentős késedelemmel ment végbe, ami a gazdasági elmaradottság számlájára írható. Az első, rendeleti szintű szabályozás az utánnyomás elleni védelemről szólt a 18. század közepe tájékán, rá másfél évszázadra viszont már mi is magunkénak tudhattuk első szerzői jogi törvényünket.

A közös jogkezelés mai formájának kialakulásához vezető út rögös és egyáltalán nem véges, sok átalakulás vár még rá, és a technika folyamatos fejlődésének is köszönhetően mindig újabb és újabb akadályok gördülnek elé. Időről időre felmerült egy-egy, a rendszer tökéletesítését célzó vagy az egész szisztémát alapjaiban megkérdőjelező vélemény, ennek következtében aztán tényleges változtatások is történtek a közös jogkezelés egyes modell-

¹⁶ *Maria Martin-Prat: An introduction – The EU copyright agenda.* In: *Irina A. Stamatoudi (szerk.): New developments in EU and International Copyright Law.* Wolters Kluwer, 2016, p. 183.

¹⁷ *Faludi Gábor: Előszó.* In: *Grad-Gyenge, Sarkady: i. m. (12), p. 7.*

¹⁸ *Géra Eleonóra Erzsébet, Csatári Bence: A Zeneszerzők Egyesületétől az Artisjus Egyesületig 1907–2007.* A zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon. Artisjus, Budapest, 2007, p. 20.

¹⁹ *Benárd Aurél, Tímár István (szerk.) A szerzői jog kézikönyve.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, p. 17.

jeiben.²⁰ Kihívást és megoldandó problémát rejtett magában megjelenésekor az újabb felhasználási területnek számító világháló is, ehhez kapcsolódóan a digitális technológiák és a széles sávú kapcsolatok elterjedése, hiszen ezek a mindennapi életben megváltoztatták a kreatív tartalmak előállításának, terjesztésének és használatának a módját.

A közös jogkezelő szervezetek több mint kétszáz éves hagyományra tekintenek vissza. A közös jogkezelés őshazájának tekinthető Franciaországban jöttek létre az első ilyen szervezetek, amelyek kialakulásához fűződik néhány történet.

A 20. század hozta meg hazánk számára is az első közös jogkezelőket: az első érdekvédelmi szervezet nem az Artisjus volt, hanem a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete.²¹

2.2. A közös jogkezelés fogalma

Mindenekelőtt elmondható, hogy a tömeges felhasználás okán a közös jogkezelés bizonyult gyakorlatilag az egyetlen járható útnak a jogérvényesítés terén,²² további járhatóságát pedig az irányelv igyekszik biztosítani.

A magyar szabályozást tekintve, eddig nem volt a közös jogkezelésre egzakt meghatározás, az irányelv 3. cikke viszont tett a lyukak betöméséért, és megalkotta a fogalmat. Viszont messzebről indulva és a nemzetközi jogforrásokat szemlélve, a szerzői és szomszédos jogok gyakorlása tekintetében a szófukarság kifejezéssel kell élnünk. Ugyanakkor az 1886-os Berni Unió Egyezmény segítségünkre lehet, hiszen a mai hajtások magjait ebben a dokumentumban már meg lehet találni.

A közös jogkezelés lényegéből fakadóan, miszerint a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt a szóban forgó jogok érvényesítése egyedileg hatékonyan nem gyakorolható,²³ ismerték fel a szerzők, hogy a tömeges felhasználások mind szerzői, mind felhasználói oldalról jellemző követhetlensége következtében szükség van olyan szervezetek létesítésére, amelyek érvényesítik vagyoni jogaikat. Ez a gondolatiság keltette életre a közös jogkezelő szervezeteket. A rendszer szabályozása hazánkban 1996 óta folyamatosan fejlődik a mai napig, akkor még rendeleti szinten,²⁴ és ez idő alatt a közös jogkezelés változatlan fogalommal bírt.

Törvényünk szerint a közös jogkezelés a szerzői vagyoni jogok és szerzői joghoz kapcsolódó vagyoni jogok szervezet általi gyakorlása és érvényesítése, ha ez több jogosult érdekében és közös javára történik. Kitűnik a fogalomból a rendszerben elhelyezkedő két nagy

²⁰ Pogácsás Anett: A holland közös jogkezelési modell néhány tanulsága. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 4. sz., 2008. augusztus, p. 20.

²¹ Géra, Csátári: i. m. (18), p. 20.

²² Lánchidi Péter: Zenei közös jogkezelés és versenypolitika az Európai Unióban. PhD-értekezés, PTE ÁJK, 2010, p. 5.

²³ Kjkt. 1. §.

²⁴ Ugyanakkor ez nem előzmény nélküli: a 106/1952. (XII. 31.) MT rendelet a Szerzői Jogvédő Hivatal létesítéséről és a 2417/1997. (XII. 20.) Korm. határozat a Szerzői Jogvédő Hivatal megszüntetésével kapcsolatos feladatokról már komoly előrelépéseket tett.

típus is, a törvény által előírt és az önkéntes jogkezelés, illetve feltűnnek a fő tevékenységi körök.²⁵

Izgalmasabb és aggályosabb a jogkezelési tevékenységet folytató szervezetek irányelvi, illetve törvényi meghatározása. Az irányelv implementálása előtt kimutatható, hogy uniós és hazai szinten eltér a szabályozás logikája,²⁶ ugyanis az uniós szóhasználat szerint „bárki” lehet közös jogkezelő, de egy ilyen szervezet köteles a meghatározott előírások betartására, és a tevékenység ki is szervezhető. A magyar szabályozás határozottabb képet mutatott, hiszen a „csak az” szóhasználattal az lehet közös jogkezelő, aki a számára előírt követelményeknek megfelel.

Hazánkban az átültetés előtti szabályozásban nem került sor a definiálásra, az csak levezethető volt a szerzői jogi törvényből.

Az irányelvi megfogalmazásban szélesebb és általánosabb a személyi kör, mint ahogy az a közös és független jogkezelők esetében az „egynél több jogosult” javára történő jogkezelés megfogalmazásából is kitűnik, így fennállhat a hazai jogkezelési rendszer felhígulásának a veszélye. A megfogalmazás így a „legalább két jogosult” követelményét feltételezi, ezzel viszont felbontja a frigyét a reprezentativitás általános elvével, hiszen innentől ez nem minden esetben lesz elvárás, ami már a felhígulás és egyben egyfajta szétaprózódás első jelének tekinthető. Az engedélyhez kötött, többletkövetelményeknek eleget tevő, reprezentatív közös jogkezelő szervezeteken kívül egyéb, Faludi Gábor szóhasználatával élve, „sima” közös jogkezelő szervezetek²⁷ egy egyszerű bejelentés alapján hozzáfoghatnak tevékenységükhöz. Természetesen a reprezentatívok esetében nem lesz szembetűnő a változás, és valószínűsíthető, hogy a jogkezelők nyilvántartásában nem várható nagy módosulás. A fentiek alapján aggályosnak tűnnek a fogalmi elképzelések a két szinten, ugyanis ezek egyáltalán nem feleltethetők meg egymásnak.

2.3. A közös jogkezelés rendszere Magyarországon

2.3.1. Az átültetés előtti rendszer

Az irányelv preambulumban a kiterjesztett és a kötelező közös jogkezelésre mint lehetséges tagállami közös jogkezelési modellekre utal, de ezeket külön nem szabályozza, csak lehetővé teszi tagállami fenntartásukat. Ezzel szemben viszont a hazai szabályozás az átültetés előtt három típust, a kötelező közös jogkezelést, a törvény által előírt, de kilépést engedő

²⁵ Kjkt. 4. § 7. pont.

²⁶ Lábady Péter: A szerzői jogi közös jogkezelésről szóló EU irányelv átültetése, avagy „sose lesz már úgy, mint régen...” Visegrád (2015. november 25–26.): Múlt-jelen-jövő a szellemi tulajdon világában: <http://docplayer.hu/32808409-A-szerzoi-jogi-kozos-jogkezelesrol-szolo-eu-iranyelv-atultese.html>.

²⁷ Faludi Gábor: Új jogkezelő szervezet-típust vezet be a kjk törvény: <https://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/uj-jogkezelo-szervezet-tipust-vezetett-be-a-kjk-torveny>.

közös jogkezelést és az önkéntes közös jogkezelést ismerte egy közös ismérvvel, a kiterjesztett hatály kizárólagosságával.²⁸

A kötelező közös jogkezelés nem függ a jogosult döntésétől, így a képviseleti jog egyrészt kizárólagos, másrészt az adott szerzői vagy szomszédos jogokra nézve nem vonható vissza a közös jogkezelő szervezettől, abból nem lehet kilépni. Ez a típus egyben kilépési korlát nélkül létező kiterjesztett hatályú közös jogkezelés.²⁹ Minden kötelező közös jogkezelési esetben tartozó vagyoni jog vagy díjigény valamely nemzetközi vagy európai uniós egyezményen, illetve szerződésen alapul.

Az Szjt. 2003. évi módosítása vezette be az előírt, de kilépést engedő típust, amellyel a jogosultak meghatározott, az átültetéssel megváltozott határidő mellett élhetnek. A jogosult a közös jogkezelő szervezethez intézett írásbeli nyilatkozatával legfeljebb hat hónapos határidő betartásával előzetesen tiltakozhat a felhasználás közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen.³⁰ Ez az ún. *opt-out* rendszer.

Megjegyzendő, hogy a „kilépés” fogalma némi megtévesztő és pontatlan jelleggel bír, mivel a művek, szomszédos jogi teljesítmények kivonása a közös jogkezelésből nem azonos a közös jogkezelő egyesületből történő kilépéssel.³¹

Az előző két típuson kívül, amikor törvény írja elő a közös jogkezelést, a jogosultak dönthetnek úgy, hogy egy vagyoni jog érvényesítését önkéntes közös jogkezelésbe vonják. Ennek érdekében vagy egyesületet hoznak létre egy adott szerzői vagy szomszédos jog közös kezelésére, vagy egy már meglévő jogkezelő szervezet „veszi fel” ezt a többi jog mellé. Az önkéntesség tehát csak a közös jogkezelésbe vonásra értendő, ezt követően a kiterjesztett hatállyal történő működés ezekre az egyesületekre is igaz, ugyanakkor – az előírt közös jogkezeléshez hasonlóan – lehetősége van a jogosultnak a kilépésre.

2.3.2. Az átültetés utáni rendszer

Az átültetés utáni állapotot szemlélve, a jelenlegi rendszer különbséget tesz az egyes jogkezelő szervezetek között (közös jogkezelő szervezet alapesete, reprezentatív közös jogkezelő és független jogkezelő), valamint az általuk végezhető, előbb bemutatott jogkezelési esetek között is (kötelező, előírt és önkéntes).

Három fő kategóriát képez, a közös jogkezelő szervezet alapesetét, az eddigi rendszerünket átmentő, illetve a fentebb kifejtett három típust tartalmazó reprezentatív közös jogkezelést és az új szereplőként megjelenő független jogkezelést, ami főbb pontjaiban elhatárol-

²⁸ L. Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Kézikönyv a szerzői jogok érvényesítéséhez. ProArt, Budapest, 2014, p. 165–182.

²⁹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Complex, Budapest, 2014, p. 506.

³⁰ Kjkt. 18. § (1).

³¹ Szinger András, Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz. Novissima Kiadó, Budapest, 2004, p. 98.

lódik a közös jogkezeléstől. Tehát elmondható, hogy az irányelv a kiterjesztett és a kötelező jogkezelés tagállami rendjét érintetlenül hagyja.³²

Az irányelv bevezetett egy olyan kategóriát, amelyet lényegét tekintve „sima” közös jogkezelésnek nevezhetünk. Ellentétben a reprezentatív jogkezelőkkel, amelyeknek a „simához” képest többletfeltételeknek kell megfelelniük, itt nem előfeltétel sem az egyedi joggyakorlás nehézsége, sem pedig az érintett jogosultak kellően széles képviselete.³³ A létrejöttéhez szükséges egyedüli kötelezettség az SZTNH felé történő bejelentés,³⁴ amelyet nem követ különösebb vizsgálat, a törvényi követelményeknek való megfelelést követően azt tudomásul veszik, és a szervezet bekerül a nyilvántartásba; ez viszont még nem engedélyezés.

A második kategóriaként már megemlített reprezentatív közös jogkezelés tulajdonképpen az eddigi közös jogkezelés ismerveivel rendelkezik, többek között ilyen a kiterjesztett hatályú jogkezelés. A reprezentativitás általános alapelv volt, a Magyarországon eddig nyilvántartásba vett mind a kilenc közös jogkezelő szervezet esetében érvényesült.³⁵ Jelenleg is közös jogkezelési alapelv, viszont kizárólag a törvény által előírt jogkezelésre vonatkozik, hiszen ezekben az esetekben kizárólag reprezentatív szervezetek végezhetnek közös jogkezelést.³⁶

A harmadik jogkezelési kategóriát célszerű már az elején elhatárolni a közös jogkezelés fogalmától, hiszen pont egy eddigi alapelvre mond nemet. A nyereségszerzési cél nélkül történő működés egyenesen következik abból az eddigi alapelvből, miszerint csak egyesületi formában végezhető közös jogkezelési tevékenység, ennek a feltételnek viszont profitorientált mivolta révén nem képes eleget tenni a független jogkezelés intézménye. A független jogkezelés intézményének alaposabb vizsgálatára a következő részben kerül sor, itt csak a rendszerben elfoglalt helye tette szükségessé a megemlítést.

A rendszer teljességéhez hozzátartoznak a külföldön letelepedett közös jogkezelő és független jogkezelő szervezetek, amennyiben hazánk területére irányul jogkezelési tevékenységük.³⁷ Időszerű volt a rájuk vonatkozó szabályozás, innentől ezekre a szervezetekre is bejelentési, illetve engedélyezési kötelezettség terjed ki. Ugyanakkor ez alól kivétel a zenemű több területre kiterjedő hatályú, online felhasználásának az engedélyezése, hiszen az EGT-ben letelepedett szervezetek esetében a hazánkban történő bejelentést kiválthatja a saját tagállamtól érkező felügyelő hatósági igazolás a megfelelésről. A felügyelet nem kap széles körű jogosítványokat, így az csak egy értesítésre és felhívásra terjedhet ki.

³² Lontai Endre, Faludi Gábor, Vékás Gusztáv, Gyertyánfy Péter: Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2015, p. 188.

³³ Faludi: i. m. (27), p. 2.

³⁴ Kjkt. 85. §.

³⁵ Faludi Gábor, Tóth Péter Benjamin: Európai egység és/de elvonás – új törvény a jogkezelésről. Dal+Szerző blog: <https://dalszerzo.hu/2016/06/17/europai-egység-es-de-elvonás-új-törvény-a-jogkezelésről/>.

³⁶ Kjkt. 5. § (1).

³⁷ Kjkt. 2. § (1) b); 2. § (2) b) pont.

Összességében elmondható, hogy a hazai szabályozás alapvetően megfelel az uniós elvárásoknak. A rendszer modelljeit áttekintve egyetérthetünk Petkó szavaival, miszerint a komoly problémák megoldása a hazai környezetben létrejött egyes szereplők monopolhelyzetének a csökkenése, a piac liberalizációja, ami csak a szabályozás érvényre jutásával érhető el. A gyakorlatnak valóban a szerzői érdekek elsődlegessége alapján szabad eljárnia úgy, hogy közben segíti az új szereplők hatékony működését. Szerencsés lenne, ha a jogszabályi rendelkezések eredményeként egy szolgáltató jellegű kompetitív verseny alakulna ki a jogkezelő szervezetek között,³⁸ így kibővítve a jogosultak kellően széles választási lehetőségét különböző jogkezelési konstrukciók tekintetében.

2.4. Közös jogkezelési modellek világszerte

A kulturális sokszínűségnek és az eltérő fejlődési mechanizmusoknak köszönhetően a közös jogkezelésre vonatkozó szabályok jelentős eltéréseket mutatnak szerte a világban. Ez az uniós tagállamokon belül is igaz, nem véletlen, hogy a Kjk.-irányelvet számos más szerzői jogi területen megalkotott irányelv előzte meg, amelyek mutatják egyrészt a jogterület kiemelkedő jelentőségét, másrészt egy európai egység felé történő folyamatos menetelést és az újabb és újabb megoldandó feladatra történő, uniós szinten megvalósuló reakciót.

Franciaországban a SACEM alkalmi egyesülés formájában működött, másutt a szerzők szövetkezetekbe tömörültek, mint Belgiumban vagy Norvégiában. Izraelben az ACUM működési formáját tekintve részvénytársaság, az Egyesült Királyságban a PRS ugyanakkor korlátolt felelősségű társaság, illetve olykor segélyegyletek is bővítették a sokféleség listáját.³⁹

Egyértelmű következtetésként megállapítható, hogy a közös jogkezelő szervezetek jogi formájukat tekintve világszerte különbözőek. A magyar közös jogkezelési forma az egyesület,⁴⁰ ennek pedig egyik alapvető oka, hogy a közös jogkezelés nonprofit tevékenység. Ez az egyik tulajdonság, amivel szembeállítható a független jogkezelés intézménye, így itt az egyesületi forma nem is követelhető meg. A nyereségszerzési cél nélkül történő működés lényege, hogy a képviselőt megillető díjat nem a képviselttel kötött alku határozza meg. A megoldás indoka az, hogy a hazai jogalkotó és a kontinentális Európa országai azt a megközelítést választották, amelyben a közös jogkezelés világrepertoár felhasználását lehetővé tevő, a közönség érdekében álló kultúráközvetítő szerepe elsődleges a tevékenység gazdasági ismérveivel képest.⁴¹

A kontinentálissal szemben az angolszász modell kezdetektől üzleti, versenyjogi megközelítését nemcsak az a tény indokolta, hogy az Egyesült Királyság első közös jogkezelő

³⁸ Petkó Mihály: A szellemi alkotások közös jogkezelésének szabályozása. *Gazdaság és Jog*, 23. évf. 3. sz., 2015, p. 22.

³⁹ Benárd, Tímár: i. m. (19), p. 361.

⁴⁰ Kjkt. 21. §.

⁴¹ Gyertyánfy: i. m. (29), p. 518.

szervezete viszonylag későn, a 20. század elején jött létre,⁴² de (ahogyan korábban utaltunk már rá) az angolszász modell eleve – tehát nem csak a jogkezelők vonatkozásában – egyfajta üzleti, versenyjogi alapon rendezte be szerzői jogát. Amíg tehát a kontinentális országok számára a szerzők jogainak érvényesíthetősége, érdekeinek képviselete és a kulturális szempontok voltak a fő mozgatórugók, a copyrightrendszer a jogosult (és később a jogkezelők) monopolhelyzetéből fakadó veszélyek elkerülését tekintette fő feladatának.⁴³ Az angolszász világ említett üzleti jellege mutatkozik meg a független jogkezelés intézményében. Ez az egyik oka annak, hogy miért lesz nehéz ezt a jogintézményt meghonosítani akár hazánkban, akár az általánosságban nonprofit jellegre berendezkedett más európai országban.

Míg Olaszországban hatóságként működik, Kínában hozzánk hasonlóan nonprofit szervezet, Kanadában viszont a kikötés hiánya miatt nem kell meglepődnünk, ha különböző modellek egymás mellett párhuzamosan fordulnak elő. Végeredményben a közös jogkezelők többsége nem profitorientált, ugyanakkor nyereségszerzési céllal történő működés is engedélyezett több országban.⁴⁴

Az egyes típusonként megjelenő monopolhelyzet léte vagy nemléte is csoportosítási szempontként szolgálhat. Hollandiát kiemelve látható, hogy a verseny kialakult állapotában is megjelenhet az együttműködésre törekvés, mint a zenei közös jogkezelés területén a Buma és a Sterma esetében is.⁴⁵ Ezzel ellentétben az Egyesült Államokban és Kanadában elvetik ezt a megközelítést, és ösztönzik a versenyt, szigorúan tiltott a monopólium ezen a piacon.⁴⁶

2.5. Az átláthatóság követelménye

Külön említést érdemel az átláthatóság követelménye, hiszen egyértelmű cél és egyben jogos igény az átláthatóság mindenkorai biztosítása, ami az irányelv legfontosabb alapelveinek tekinthető.

A minimumkövetelmények kialakítása során minden aköré épült, hogy a szabályozás fejlessze a szervezetek működésének demokratizmusát és egyben átláthatóságát, ezáltal a jogosultak és a kereskedelmi felhasználók megalapozottan választhatnak.⁴⁷ Uniós szinten azért volt erre szükség, mert a nemzeti szabályozások között jelentős eltérések mutatkoznak⁴⁸ ebben, illetve az elszámoltathatóság kérdésében egyaránt. Az irányelvben meghatá-

⁴² Boronkay Miklós, Boytha György, Csepely-Knorr Tamás, Szilágyi Pál: A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai. PPKE-JÁK Versenyjogi Kutatóközpont, Budapest, 2008, p. 56.

⁴³ Bodó Balázs: A szerzői jog kalózai. Typotex, Budapest, 2011, p. 109.

⁴⁴ Wenqi Liu: Models for Collective Management of Copyright from an International Perspective: Potential Changes for Enhancing Performance. Journal of Intellectual Property Rights, 17. évf., 2012. január, p. 47.

⁴⁵ Pogácsás: i. m. (20).

⁴⁶ Wenqi: i. m. (44), p. 47.

⁴⁷ A Bizottság 2005/737/EK ajánlása, (13) preambulumbekzdés.

⁴⁸ Kjk.-irányelv, (5) preambulumbekzdés.

rozottak ugyanakkor az abszolút minimumot jelentik, így ennél szigorúbb szabályozásnak nincs akadálya,⁴⁹ annál is inkább, hogy hazánk a 2011. évi Sztj.-módosítással Európa legszigorúbb működési és átláthatósági szabályait alkotta meg.⁵⁰

A cél és egyben követelmény megvalósulásával elérhető a kiszámítható és hatékony működés, így a közös jogkezelőkbe vetett bizalom növekedése minden oldalról, a magasabb tájékoztatási szint biztosításával a jogkövetőbb magatartásra való ösztönzés. A bizalom növelése annál is inkább kiemelendő, mert a szervezetek szenvednek attól, hogy negatív fényben vannak feltüntetve.⁵¹ Várhatóan a folyamat egyre nagyobb bevételt generál, ez pedig a jogkezelőket tovább inspirálja a magasabb minőség elérésére és a szolgáltatás további fejlesztéséhez, ezzel is biztosítva a közös jogkezelés hozzájárulását az egységes piac fejlődéséhez, amely végső soron elősegíti, hogy a fogyasztók a kulturális javak és szolgáltatások szélesebb választékához férjenek hozzá. Ugyanakkor a magasabb bevétel további folyamatokat is beindít, a jogtulajdonosok bevételei is emelkedni fognak, így ez számukra ösztönzés a további alkotásra, tehát a repertoár szélesedik, és ez erősíti a kulturális sokszínűséget, ami egyben az irányelv egyik fő célkitűzése.⁵²

2.6. Közös jogkezelő szervezetek Magyarországon

A közös jogkezelés mint az irányelv és a Kjkt. egyik legfontosabb fogalmának kibontását követően elmaradhatatlan a fentebb megismert jellemzők alapján hazánkban működő közös jogkezelő szervezetek áttekintése, ennek kapcsán néhány érdekes vetületre vagy esetre kívánunk rávilágítani.

Magyarországon a közös jogkezelők több évtizedes múltra tekintenek vissza. Az SZTNH által nyilvántartásba vett mind a kilenc közös jogkezelő szervezet az irányelv által bevezetett reprezentatív közös jogkezelők kategóriájába sorolható. Tevékenységük megkezdéséhez a tevékenység engedélyezésére van szükség, ami többletfeltételeket jelent a független jogkezelőkhöz képest, ezért lehet többek között tartani az említett garanciális szabályok alóli „kiskapuktól”. A szervezetekről és tevékenységükről az SZTNH a Hivatalos Értesítőben jelentet meg közleményt, amely alapján minden szerzői, illetve szomszédos jogi jogosult egyszerűen megtalálhatja a számára megfelelő, őt képviselő közös jogkezelőt,⁵³ illetve független jogkezelőt.

⁴⁹ Uo., (9) preambulumbekkezdés.

⁵⁰ Gyertyánfy: i. m. (29), p. 517.

⁵¹ The collective management of rights in Europe: the quest for efficiency. Az Európai Parlament megbízásából a KEA tanulmánya, 2006, p. 14.

⁵² Vö. Bizottsági Szolgálati Munkadokumentum, a hatásvizsgálat összefoglalója a 2014/26/EU irányelv javaslatára tárgyában [2012], SWD/2012/0205 final.

⁵³ Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 224.

Az SZTNH-nál⁵⁴ 2011-ben bekövetkezett hatáskörbővülés legsürgetőbb oka a szerzői jogot érintő állami feladatok több intézmény közötti elaprózottságának megszüntetése volt; ennek érdekében kerültek a szerzői és szomszédos jogok közös kezelésével kapcsolatos felügyeleti, nyilvántartási⁵⁵ feladatok a hivatalhoz.⁵⁶

Szervezeti formájukat tekintve a közös jogkezelők kizárólag egyesületi formában jöhetnek létre és működhetnek,⁵⁷ így ez természetesen igaz mind a kilenc magyar közös jogkezelőre.

A versenyjogi vonatkozásokat illetően említésre méltó, hogy a magyar Tpv. monopolhelyeztetel való visszaélést tiltó szabályai érvényesülhetnek a közös jogkezelő szervezetekkel szemben is, hiszen nem kizárt a piacuralmi helyzettel való visszaélés.⁵⁸ A versenyjog azt a kérdést tudja ilyenkor vizsgálni, hogy megfelelően (nem visszaélésszerűen) állapítottak-e meg jogdíjat. Egy 2005-ben lezárult, a FilmJus ellen indult versenyjogi eljárásban jogsértés hiányában a Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) annak ellenére, hogy megszüntette az eljárást, jelentős megállapításokat tett.⁵⁹ Ugyanakkor arra is van példa, hogy a GVH kötelezettségvállalások⁶⁰ egyidejű elfogadása mellett szünteti meg az eljárást, mint ahogyan ez a 2016. év végén lezárult, több közös jogkezelő ellen indult eljárásában is történt az üreshordozó-díjjal kapcsolatban.⁶¹

2.6.1. Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület

Az eredetileg 1907-ben Írók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete néven alapított szervezet 1996 óta Artisjus néven működik egyesületi formában.⁶² Az Artisjus tekinthető a legjelentősebb közös jogkezelő szervezetnek.⁶³ Az Artisjus által belföldi szerzőknek kifizetett jogdíjak évente több mint 10 000 személyt illetnek.⁶⁴

⁵⁴ Ez a hatáskörbővülés kényszerítette ki a névváltozást, így a hivatal neve az addigi Magyar Szabadalmi Hivatalról Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalára módosult. Ezáltal lett a szellemi tulajdon-védelem teljes spektrumát lefedő felelősség letéteményese, és a terület valamennyi állami feladatának legfőbb címzettje.

⁵⁵ Kjkt. 74. §.

⁵⁶ Vass László Ádám: Politikai-történelmi korszakokon átívelő iparjogvédelmi hatósági tevékenység 1949–2015. In: *Tószegi Zsuzsanna* (szerk.): Egy hivatás 120 éve. A Magyar Királyi Szabadalmi Hivaltól a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivataláig. Typotex, Budapest, 2016, p. 139.

⁵⁷ Kjkt. 21. §.

⁵⁸ Gyertyánfy: i. m. (29), p. 502.

⁵⁹ 97/2004. VJ, Gazdasági Versenyhivatal–FilmJus

⁶⁰ A közös jogkezelők három éven keresztül minden évben az üreshordozó-díj megalapozására önálló felmérés alapján független közgazdasági elemzést készíttetnek versenyjogi szempontú kiegészítéssel. Továbbá díjvisszatérítést vezetnek be azon alkotótevékenységet folytató magánszemélyek számára, akik kizárólag saját, professzionális tartalmaikat másolják hordozókra. Ezenfelül önálló tájékoztató honlapot indítanak, figyelemfelkeltő kampányt folytatnak, és a visszafizetésre megfelelő ügyfélfogadási időt biztosítanak.

⁶¹ 15/2014. VJ, Gazdasági Versenyhivatal–Artisjus, EJI, FilmJus, HUNGART, MAHASZ.

⁶² Géra, Csátári: i. m. (18), p. 224.

⁶³ *Tattay Levente*: A szellemi alkotások joga. Budapest, Szent István Társulat, 2009. 186.

⁶⁴ Tények az Artisjusról. Artisjus füzetek, 2014.

2.6.2. Hungart Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület

A Hungart 1997-ben jött létre a képző-, ipar-, és fotóművészek szerzői jogainak kollektív kezelésére. Törvényi alapon látja el a szervezet a kötelező és a kiterjesztett hatályú közös jogkezelést, ez esetben megbízási szerződés nélkül kezel bizonyos vagyoni jogokat. Másrészt megbízási szerződés alapján is eljár, ami alapulhat tagsági viszonyhoz kötött és tagsági viszony nélküli megbízási szerződésen.⁶⁵

2.6.3. EJI (Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület)

Az egyesület célja és fő tevékenysége az előadóművészi jogi jogosultak jogainak közös kezelése az irányadó jogszabályi rendelkezések szerint. Az EJI-hez regisztrált előadóművészek száma 2015-ben 8514 volt, ami kicsit több mint 10%-os növekedést jelentett az előző évhez képest. 2016-ban 94 ezer magyar és külföldi előadó között 2,2 milliárd forint jogdíjat osztott fel. Érdekes adalék, hogy a szinkronszínészek érdekképviselője 2015-ben kezdeményezte az EJI-nél, hogy a filmek televíziós sugárzása után járó jogdíjból a szinkronszínészek is részesüljenek.⁶⁶

2.6.4. MAHASZ (Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége Közös Jogkezelő Egyesület)

Az egyesületet 1992-ben hozta létre hat lemezkiadó vezetője. A hangfelvétel-előállítók közös jogkezelő szervezeteként kihirdeti a jogdíjak tarifáit, begyűjti azokat a felhasználóktól, és felosztja. Ellátja a hangfelvétel-előállítók jogi, érdekvédelmi képviseletét, közreműködik a szakmára vonatkozó jogszabályok előkészítésében, és szorosan együttműködik a hangfelvételipar nemzetközi szervezetével (IFPI). Rendszeres slágerlistákat, statisztikát közöl a zenei piac aktuális állapotáról, szükség esetén piackutatást végez. Ezenkívül fellép a hangfelvételek jogosulatlan felhasználóival szemben.⁶⁷

2.6.5. FILMJUS (Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete)

A FilmJus jogdíjakat szed be és oszt fel, illetve jogokat kezel a filmes szerzők érdekében. Ebbe a személyi körbe tartoznak a szinkronírók és -fordítók, a rendezők, operatőrök, a díszlet- és jelmeztervezők, a szinkronrendezők, illetve a filmelőállítók. Ennek érdekében nyilvántartást vezet a jogkezeléssel érintett személyi körrel, illetve örököseikről, függetlenül a tagságuktól. A jogok kezelése érdekében továbbá nyilvántartásba veszi az országos lineáris médiaszolgáltatásokban sugárzott műveket, bejelentés alapján a filmalkotásokat, az alapul szolgáló forgatókönyveket és szinopsziseket.⁶⁸

⁶⁵ Hungart: <http://hungart.org>.

⁶⁶ EJI: <http://eji.hu>.

⁶⁷ MAHASZ: <http://mahasz.hu>.

⁶⁸ A FilmJus Alapszabálya II. 2–4.

2.6.6. MISZJE (Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület)

A MISZJE elsődlegesen a könyvtári haszonkölcsönzések után járó jogdíjak kifizetésével foglalkozik. Tevékenysége körében törvény által előírt módon kiválasztja a referenciakönyvtárakat, és felkéri ezeket az adatszolgáltatásra. Ezt követően feldolgozza a beérkező adatokat, megállapítja a jogdíjakat, kifizethető jogdíj esetén felkutatja az adott szerzőt, és kifizeti a jogdíjat.⁶⁹

2.6.7. RSZ (Magyar Reprográfiai Szövetség)

A reprográfiai díj érvényesítésére mint szerzői jogi kihívás kezelésére állt fel 1975-ben WIPO-résztvétellel egy szakértői bizottság azzal a céllal, hogy e vonatkozásban a tagállamoknak a közös jogkezelés létrejöttét ösztönözzék.⁷⁰ Ez alapján a szövetséget 2000-ben az Artisjus és a Hungart alapította meg.

2.6.8. MASZRE (Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete)

A 2001-ben megalakult egyesület fő tevékenysége a reprográfiai díjigénnyel kapcsolatos jogszabályi rendelkezések alapján a könyvkiadókat, valamint a szépirodalmi és szakirodalmi szerzőket megillető vagyoni jogok közül az RSZ-szel kötött megállapodás alapján átadott jogdíjrészeknek a felosztása.⁷¹

2.6.9. Repropress Magyar Lapkiadók Reprográfiai Szövetsége

A szövetség a reprográfiai jogdíjra jogosult folyóirat- és napilapkiadók érdekében végez jogkezelési tevékenységet. E közös jogkezelő tekintetében is fennáll egy megállapodás az RSZ-szel, amelynek keretében az általa átadott jogdíjat kezeli és felosztja a jogosultak részére. A Repropress az időszaki kiadványok kiadóinak teljes körű képviselőjét 2010-től látja el, ezek közül a napilapok kiadóinak közös jogkezelésére jogosult. Az imént említett időpontig bezárólag a folyóirat-kiadók jogainak kezelésére a MASZRE volt jogosult.⁷²

3. AZ IRÁNYELV ÚJ INTÉZMÉNYE: A FÜGGETLEN JOGKEZELÉS

A tanulmányban eddig bemutatásra került az a környezet, amelybe igyekszik belehelyezkedni a független jogkezelés intézménye. A közös jogkezelés fogalmának, rendszerének eddigiekben történő kifejtése elengedhetetlen volt, hiszen ezt a kontinentális jogrendszerben

⁶⁹ MISZJE: <http://miszje.hu>.

⁷⁰ Grad-Gyenge, Sarkady: i. m. (12), p. 63.

⁷¹ A MASZRE Alapszabálya III.2.2.

⁷² A Nemzeti Erőforrás Minisztérium határozata a Repropress 2010. évtől ellátandó feladata tekintetében.

eddig ismeretlen jogkezelési konstrukciót a közös jogkezeléstől kellőképpen el kell határolnunk, kitérve természetesen a jogkezelés lényegéből fakadó hasonlóságokra is, és meg kell fejteni, hogy mi állhatott azon jogalkotói szándék mögött, hogy ennek a modellnek helyet kell biztosítani a rendszerben.

3.1. A független jogkezelés eredete

Az irányelv a független jogkezelés ügynöki jellegű intézményét az angolszász jogrendszerből emelte át a kontinentális jogrendszerbe, ugyanakkor markáns különbségek fedezhetők fel a két rendszerben, ami a szerzői jog alapjaiban is látható, és amelyek kihatással vannak a miértek megválaszolására.

Az üzleti jelleg sajátosságával bíró független jogkezelés egy eddigi alapelve, a nyereségszerzési cél nélkül történő működésre mond nemet. Magyarországon éppen ezért a közös jogkezelők kizárólag egyesület formájában jöhetnek létre és működhetnek. A független jogkezelőkre e sajátosságuknál fogva nincs meghatározva kötelező jogi forma. Nonprofit forma érvényesül a legtöbb európai uniós országban, ahol viszont nem, ott más jogi formákat követnek, mint például alapítvány vagy „ügynökség”.⁷³

3.2. A független jogkezelő szervezet fogalma

3.2.1. Független jogkezelési modell

Első lépésként fontos kiemelni, hogy a független jogkezelő szervezetek tevékenysége nem közös jogkezelési tevékenység;⁷⁴ vannak hasonlóságok, a különbségekből adódó sajátosságok mégis éles elhatárolást jelentenek. A rendszerben elfoglalt helyük fentebb említésre került, ehelyütt csak visszautalunk arra, hogy a „sima” és a reprezentatív közös jogkezelők mellett a harmadik kategóriát képezik, a kiterjesztett hatály egyértelmű mellőzésével.

Érdekes elképzelések születtek, amikor az irányelv és vele együtt a független jogkezelés intézményének hazai szabályozásba történő átültetése során a rendszerbe integrálás volt terítéken. Az SZTNH által kidolgozott részletes átültetési koncepció először is élethelyzeteket vázolt a független jogkezelés előfordulására. A részletes koncepció feltételezte, hogy az önkéntes közös jogkezelés körében előfordulhatnak olyan esetek, amelyekben nem érvényesül a kiterjesztett hatály. Ilyenkor nem kizárt a független jogkezelők párhuzamos jelenléte és tevékenysége, amennyiben ezt az új keletű intézményt bízta meg a jogosult. Ebben a helyzetben viszont kizárólag a szervezeti forma és a profitorientált jelleg különbözteti meg

⁷³ Gyertyánfy Péter: The Legal Status of the Organizations of Collective Management and their market Position in Europe In: *Tattay Levente* (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 126.

⁷⁴ Boronkay, Boytha, Csepely-Knorr, Szilágyi: i. m. (42), p. 165.

a két modellt egymástól, ami – megfelelő ellenőrzési mechanizmus hiányában – komoly veszélyekkel fenyegetheti az eddigi rendszert. Az SZTNH erre tekintettel felvetett egy olyan javaslatot, miszerint az ilyen formában történő jogkezelés csak az ugyanazon jogosulti csoportba tartozó jogosultak meghatározott maximális létszámaig lehetséges, e létszám felett közös jogkezelői formában végezhető csak a jogkezelői tevékenység.

A másik elképzelés szerint, ami nem ennyire drasztikus, bizonyos számú jogosult felett a független jogkezelőknek szigorúbb előírásoknak kellett volna megfelelniük.⁷⁵ Ahhoz, hogy a lehetséges független jogkezelők ne okozzanak semmiféle problémát a közös jogkezelők működésében, külön felhívásra van szükség ennek garantálására.⁷⁶ E látszólag két érdekcsoport közötti verseny közben nem szabad, hogy a jogosultak jogérvényesítési és érdekérvényesítési képessége károsodjon.

A csoportos joggyakorlás egyszerűbb módja az ügynökségi modell. Egyedi szerződés alapján a nyereségszerzési céllal működő közvetítő ügynökség nem kizárólag a szerzői jogi engedélyezést végzi, hanem maga kutatja az adott jogosult alkotási, megjelenési lehetőségét, illetve keresi a már létrehozott teljesítmények vonatkozásában a lehetséges felhasználókat. A jogosult és az ügynök egymással egyedi elszámolásban van, és az ügynöknek végső soron semmilyen kötelezettsége nincs arra vonatkozóan, hogy más jogosultakat ugyanolyan feltételek mellett képviseljen. Ebből kifolyólag ez jellemzően nem a „kis” jogosultak joggyakorlási formája, idetartoznak a filmstúdiók kereskedelmi részlegei. Az ügynökségek mindig aktívan keresik a felhasználási lehetőségeket, míg a közös jogkezelő szervezetek alapvető funkciói passzív tevékenységet jelentenek.⁷⁷ Ez egy modell, de ebből még nem feltétlenül születnek független jogkezelő szervezetek, éppen ezért szükséges végigmenni a fogalmi elemeken, hogy teljes képet kaphassunk az intézmény mivoltáról. Mindezzel szemben ugyanakkor a csoportos joggyakorlás egy összetettebb, fejlettebb módja a közös jogkezelés.

3.2.2. A fogalom értelmezése

Az irányelv 3. cikk b)⁷⁸ pontjában találunk egy kissé elvont fogalmat a független jogkezelő szervezetekre, ezt veszi át szinte ugyanazzal a megfogalmazással a hazai szabályozás is.⁷⁹

⁷⁵ Vö. Részletes koncepció a Kjk. irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban. SZTNH, Budapest, 2015.

⁷⁶ Mihály Ficsor: Collective management and multi-territorial licensing: key issues of the transposition of Directive 2014/26/EU. In: Irini A. Stamatoudi (szerk.): New Developments in EU and International Copyright Law. Wolters Kluwer, 2016, p. 239.

⁷⁷ Vö. Grad-Gyenge, Sarkady: i. m. (12), p. 14.

⁷⁸ „Független jogkezelő szervezet”: olyan szervezet, amely jogszabály, jogátruházás, felhasználási engedély vagy más szerződéses megállapodás alapján, egynél több jogosult érdekében és közös javára kizárólagos vagy fő céljaként szerzői és szomszédos jogokat kezel, továbbá amely nem áll a jogosultak közvetlen vagy közvetett, teljes vagy részleges tulajdonában vagy ellenőrzése alatt, és profitorientált szervezetként működik.

⁷⁹ Kjkt. 4. § 4. pont.

A fogalom meghatározása után az irányelv hallgat az intézményről, és nincs tisztázva, hogy mi lehetett a Bizottság szándéka, amikor a definícióval bemutatta a jogintézményt.⁸⁰ Habár a jogalkotó szentel néhány preambulumbekazdést a koncepció magyarázataként,⁸¹ az kizárólag a negatív oldalát adja. Ugyanúgy, mint a közös jogkezelő szervezeteknél, már két jogosult javára történő vagyoni jogok kezelése szóba jöhet, így itt is fennáll a már említett szétaprózódás veszélye és a kérdés, egyáltalán van-e értelme. Természetesen naiv elgondolás lenne, hogy egy épp megalakuló független jogkezelő majd tízezrek zenei jogait fogja kezelni, miközben Magyarországon már évtizedek óta az Artisjus képvisel tízezreket egy jól kiépített rendszerrel, ugyanakkor egy színházi ügynökség esetében már jóval elképzelhetőbb, hogy a kisebb létszámmal való működés nem értelmetlen. Továbbá könnyebben piacra léphetnek olyan műtípusok is, amelyek eddig nem tartoztak jogkezelésbe, mint például a szoftver vagy a jelmez.

A független jogkezelő szervezetek fogalmának értelmezéséhez további támpontot ad az irányelv, ami negatív oldalról közelíti meg a kérdést. Kizárja a fogalom alól a film- és hangfelvétel-előállítókat, a műsorsugárzókat, valamint a különböző kiadói szervezeteket, így ők nem tekinthetők független jogkezelőeknek. Ennek oka az, hogy e szervezetek egyedi megállapodással rájuk ruházott jogokkal rendelkeznek, valamint a saját érdekeik szem előtt tartásával járnak el.⁸² Ez tulajdonképpen úgy fogható fel, hogy inkább a felhasználói oldal sajátosságait viselik magukon, vagy maguk is eredeti (szomszédos) vagy származékos jogosultak,⁸³ így nem tekinthetők a jogosultak képviselőjének.

További értelmezési segítség, hogy a közvetítők, menedzserek, ügynökök tekintetében is kapunk elhatárolási támpontokat. Abból a megfogalmazásból, hogy az említett személyi kör a közös jogkezelő szervezetekkel való kapcsolatok során nem tekintendő „független jogkezelőnek”, a *contrario* következhet, hogy a felhasználók irányában történő képviselet esetén már nem kizárt, hogy e szervezetek „független jogkezelőnek” minősüljenek.⁸⁴ Ebből az értelmezési szempontból nyerhető ki, hogy a felhasználók irányában történő képviselet esetében beszélhetünk a fogalom személyi köréről kizárólag akkor, ha a jogosultak érdekében járnak el, így megfelelő az irányelvi meghatározásnak.⁸⁵

⁸⁰ Romana Matanovic Vuckovic: Implementation of Directive 2014/26/EU on collective management and multi-territorial licensing of musical rights in regulating the tariff-setting systems in Central and Eastern Europe. International Review of Intellectual Property and Competition Law, 47. évf. 1. sz., 2016, p. 46.

⁸¹ Irini Stamatoudi, Paul Torremans (szerk.): EU Copyright Law: A Commentary. Edward Elgar, Cheltenham, UK, 2014, p. 707.

⁸² Kjk.-irányelv, (16) preambulumbekazdés.

⁸³ Szt. 66. §.

⁸⁴ I. m. (75), p. 8.

⁸⁵ Ha egy kiadó irodalmi ügynöki tevékenységet is ellát, akkor lehet független jogkezelő kft., természetesen akkor, ha megfelel a törvényi előírásoknak.

3.2.3. Elhatárolás a közös jogkezeléstől

A definíció alapján úgy tűnhet, kellőképpen el lehet határolni a független jogkezelőket a közös jogkezelőktől, ugyanakkor jogi szempontból nehéz meghúzni a határt. Két jelentős eltérés látható. Az első az angolszász jogrendszerből való származására utal, az üzleti alapon, saját vállalkozás formájában történő működés. A második különbség a jogosultaktól való teljes szervezeti elkülönülés. Az alapvetően nehéz elhatárolást a hasonlóságok adják; mindkettő több jogosult javára jár el, mindkettő esetében közömbös, hogy milyen jogi úton kap képvisleti jogot a jogkezelő szervezet, és mindkettő a jogosultak javára jár el.

A szabályozás nagyrészt a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozik, további részletszabályok vonatkoznak a reprezentatív közös jogkezelő szervezetekre, amelyeknek jóval több feltételnek kell eleget tenniük, hiszen ezek kezelik a kötelező és az előírt közös jogkezelésbe tartozó vagyoni jogokat és díjigényeket. A jelleg pedig a jogosultak kiszolgáltatott helyzetét jelenti, amit kizárólag jelentős garanciális szabályoknak való megfeleléssel lehet ellensúlyozni. Éppen a függetlenekre vonatkozó kevesebb feltétel ad okot a félelemre, hogy ez a garanciális szabályok alól „kiskaput” jelenthet.

Magyarországon a közös jogkezelés nyilvántartásba vételhez kötött tevékenység volt, amelyhez az SZTNH vizsgálta a feltételeknek való megfelelést. Ez egyfajta „engedélyezést” jelentett. A jelenlegi szabályozás viszont két kategóriát állapít meg, a bejelentést és az engedélyezést. A közös jogkezelők és a független jogkezelők esetében elég csupán bejelenteni a tevékenységet az SZTNH-hoz, ezt a hatóság tudomásul veszi, ezt követően meg is kezdhetik a jogkezelést. Tevékenységüket természetesen néhány törvényi feltételnek eleget téve folytathatják, így honlapjukon közzé kell tenniük a legfontosabb dokumentumaikat⁸⁶ az átláthatóság érdekében, indokolt kérésre tájékoztatást kell adniuk, és a jogokat hozzáférhető díjszabás alapján kezelhetik. Ami a kontrollt illeti, hasonlóan a közös jogkezelőkhöz, az SZTNH szakmai-hatósági felügyelete alatt állnak. Mindezzel ellentétben a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek tevékenysége engedélyhez kötött, ami a nagyobb fokú átláthatóságot biztosítja.⁸⁷

⁸⁶ Közzé kell tenniük létesítő okiratukat, szervezeti és működési szabályzatukat, tagsági szabályzatukat, felosztási szabályzatukat, tagjaik és az általuk képviselt jogosultak névsorát, azoknak a külföldi szervezeteknek a megnevezését, amelyekkel képvisleti szerződést kötöttek, vezető tisztségviselőik nevét.

⁸⁷ Bár jelenleg a független jogkezeléshez külön TEÁOR-szám nem került hozzárendelésre, a „szerzői és szomszédos jogok közös jogkezelése” mint nyilvántartásba vételhez kötött tevékenység a CompLex TEÁOR '08 lista alapján a 74.90, 84.13, 90.02 TEÁOR-számok alatt lenne folytatható. Ugyanakkor a független jogkezelés nem minősül közös jogkezelésnek, ami már a tevékenység megkezdésekor is komoly bizonytalanságot okoz.

3.3. A független jogkezeléssel kapcsolatos bizonytalanságok

A garanciális szabályok alóli „kiskapu” problematikája, a szétaprózódás veszélye, az intézmény értelme mellett felmerül még néhány bizonytalanság, amire egyértelmű válaszokat az idő és a gyakorlat szolgáltat majd. Jelen részben csak felvázoljuk ezeket.

Az elhatárolások és különbségtételek alapján úgy tűnik, hogy a független jogkezelők egyáltalán nem jelenthetnek konkurenciát a közös jogkezelő szervezetek számára, holott ez nem így van. Független jogkezelő képviselhet olyan jogosultakat, akik tiltakoztak műveik vagy teljesítményeik törvény által előírt vagy önkéntes közös jogkezelése ellen. A jogdíj-bevételek majd kétharmadát jelentő magáncélú másolás (üreshordozó-díj), a sugárzás, a kábeljogdíj és a szomszédos jogi teljesítmények nyilvánossághoz közvetítésének díjigénye azonban kizárólag reprezentatív közös jogkezelő szervezet által érvényesíthető. Így a független jogkezelők az említett esetekben a zeneművek nyilvános előadása terén végzik a közös jogkezelőkkel versenyezve tevékenységüket. Így nyer értelmet az a korábban feltett kérdés, hogy vajon árnyékot vethet-e az új intézmény valamilyen mértékben a jól berendezkedett közös jogkezelésre. Az eddigiek fényében úgy tűnik, hogy kismértékben valóban árnyékot vethet, feltéve, hogy ugyanazon felhasználások és jogosulti csoport vonatkozásában történik a jogkezelés, illetve függ attól, milyen népszerűségnek örvend a jövőben ez az új modell, amelyre majd az évek és a gyakorlat adhat választ. Mint ahogyan azt korábban említettük, a háttérzenei piacon, amely egyben az egész vendéglátóipari piacot is érinti, elképzelhető egy kilépett jogosultak műveiből összeállított katalógus tekintetében történő független jogkezelői működés.

A fogalom „független” kifejezése elgondolkodtató, ha a szó hétköznapi értelméből⁸⁸ indulunk ki. A másoktól való függetlenség felveti a jogos kérdést, ez valójában kitől vagy mitől való függetlenséget jelent pontosan, ehhez pedig végig kell nézni a szóba jöhető szereplőket. Az első lehetséges válasz – a Kjkt. fogalommeghatározásából kiindulva, hiszen az adja az elsődleges eligazítást – a teljes szervezeti elkülönülés, ami a jogosultaktól való függetlenséget hivatott kifejezni, hiszen a független jogkezelő szervezetek nem állnak a jogosultak tulajdonában, illetve ellenőrzésük alatt – a közös jogkezelők esetével ellentétben.

Másodsorban elképzelhető lehet a többi jogkezelőtől, főképp a közös jogkezelőktől való függetlenség mint életre hívható megoldás. Tevékenységükre vonatkozóan elmondható, hogy mindkettő ugyanúgy a jogkezelés tevékenységébe beleillő feladatokat végzi, szerzői és szomszédos jogokat kezel a saját jogosulti körükön belül, így nincsenek egymásra utalva. Ugyanakkor a független jogkezelők a kötelező közös jogkezelés eseteiben nem járhatnak el, e jogok esetében egy reprezentatív jogkezelő fog eljárni, ami önmagában is egyfajta függő helyzetet jelent, e körben a tájékoztatási kötelezettség is fennáll.⁸⁹ Ez a fajta függőség nem

⁸⁸ Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003: „független”: mástól nem függő, vele közvetlen kapcsolatban nem lévő.

⁸⁹ Kjkt. 72. §.

jelent nagyfokú kiszolgáltatottságot, de mégis fennáll, ami megtöri ennek a fogalomnak a valódi lényegét, ha ezt a második elképzelést fogadjuk el.

Abban az esetben, ha abszolút mértékben kívánjuk a kifejezést használni, úgy mind a jogosultaktól, mind a többi jogkezelőtől való függetlenségnek eleget kellene tenni. Az első esettel kapcsolatban nem merül fel probléma, a törvény biztosít minket a jogosultaktól való függetlenségről.⁹⁰ A második esetben viszont nem érvényesül a megkívánt hatás. Ugyanakkor nem elhanyagolható ezzel kapcsolatban a jogosultak érdekeinek szem előtt tartása és a „miérték” feltárása. A kötelező jogkezelés eseteire nem véletlenül vonatkoznak előírások azon jogosultak körében is, akik nem csatlakoztak kifejezetten közös jogkezelőhöz, hiszen ezekre az esetekre még nincs más használható és hatékony megoldás, mint a jelenlegi. Ennek fényében szükségszerű, hogy ne a jóval kevesebb garanciális feltételnek megfelelő független jogkezelők foglalkozzanak az ilyen kötelező esetekkel, hanem a már eddig is évtizedes tapasztalatokkal rendelkező reprezentatív közös jogkezelők, hiszen ezáltal védhetők leginkább a jogosultak vagyoni jogai. Mindez ugyanakkor a versengés közben egyfajta együttműködést is megkíván a felektől.

Kérdés merül fel továbbá a zenei független jogkezelés esetkörében, amikor is kiléptetett zeneművek kezeléséről van szó. Azon jogosultak jogait, akik hazánkban nincsenek megelégedve azzal a szervezettel, amely a jogaikat kezeli, nem csorbítja-e az, hogy a kilépés szabályaira tekintettel – ha a majdani független jogkezelő minden folyamaton végigmegy a nyilvántartásba vételig – várniuk kellett, hiszen leghamarabb csak 2017. január 1-i hatállyal kezdhette meg működését a szervezet. Ugyanakkor a kilépés szabályait is az irányelv írja elő és ad felhatalmazást a közös jogkezelőknek, hogy alapszabályukban kiköthessék az üzleti év végével történő hatályosulást.

A csoportos joggyakorlás körében elképzelhető a modellek vegyes alkalmazása is, de kérdés, ebben az esetben maradéktalanul meg tud-e valósulni az együttműködés az egymásnak konkurenciát jelentő szervezetek között. Ez alatt az az eset értendő, amikor az adott vendéglátóhely számára elegendő napközben a kevésbé ismert zenék lejátszása a háttérben, amely művek jogait a független jogkezelő kezeli, ugyanakkor este, amikor kimutathatóan nagyobb a forgalom, világrepertoárt szeretne a vendégek számára, arra a napszakra pedig az Artisjusnak kellene jogdíjat fizetnie. A szomszédos jogi jogosultaknak pedig az egész nap után az Artisjus szedi be a díjat az EJI-MAHASZ megbízása alapján.

3.4. Független jogkezelő szervezetek Magyarországon

A Kjkt. elfogadását követően néhány hónappal már látható a kibontakozás és nyitás a fentebb kifejtett alternatív lehetőség iránt, hiszen létrejött az első két független jogkezelő szervezet hazánkban. Ez mutatja, hogy a jogintézményre valóban van igény hazánkban is, méghozzá

⁹⁰ Kjkt. 4. § 4. pont a).

különböző területeken. Ezáltal bővül a választás lehetősége ezeken a területeken mind a jogosulti, mind a felhasználói oldalon, ami végső soron a piac kiszélesedéséhez vezet.

3.4.1. MPLC (Motion Picture Licensing Company) Magyarország Kft.

Az MPLC-t 2016. december 22-én vette nyilvántartásba az SZTNH az első független jogkezelő szervezetként Magyarországon, ezzel utat törve az alternatív lehetőségek tárházában. Öt kontinensen és több mint 30 országban támogatja a filmalkotásokhoz a jogszerű hozzáférést, illetve több mint 450 000 felhasználónak nyújt engedélyt világszerte.

Az angliai székhelyű céget 30 éve filmstúdiók vezetői, valamint az Amerikai Mozgóképfilm Szövetség (MPAA) jogásza alapította. Filozófiájának alapjaként a szakszerűséget, a szenvedélyt és az erkölcsösséget vallja, az utóbbit a szerzői és szomszédos jogok megsértésének elkerülése érdekében.⁹¹

A független jogkezelő a filmelőállítók filmalkotásainak nyilvános előadással⁹² történő felhasználása után állapít meg és szed be jogdíjat. Ez alapján a jogdíj mértéke a becsült nézőszámhoz és az előadások számához igazodik.⁹³ A szervezet a jogkezelést a jogosultak számára a megfilmesítési szerződés⁹⁴ alapján végzi. A területen a FilmJussal versenyezve végzi jogkezelési tevékenységét a filmalkotások nyilvános előadásának joga tekintetében,⁹⁵ így bővítve a választás lehetőségét többféle piaci szereplő körében.

3.4.2. CloudCasting Kft.

A nemzetközi cégcsoport tagjaként Magyarországra való bejövetele 2012-ben valósult meg digitális médiaszolgáltatóként. A Kjkt. azonban megteremtette a lehetőséget számára, hogy független jogkezelő szervezetként folytathassa háttérzene-szolgáltatásra vonatkozó tevékenységét. Így hazánk második független jogkezelőjeként vette nyilvántartásba az SZTNH 2017. február 21-én.⁹⁶

A szervezet a zeneművek nem színpadi nyilvános előadásának engedélyezése fejében állapít meg díjszabást üzletek, egyéb zenefelhasználók, illetve vendéglátóhelyek és szálláshelyek számára. Többek között ez az a Lábod Péter és Nagy Balázs által említett⁹⁷ speciális felhasználási terület, a háttérzene-szolgáltatások piaca, amelyen várható volt független jogkezelő szervezetek létrejövetele.

⁹¹ MPLC Magyarország Kft. – Ernyő Engedély: <http://mplc.hu>.

⁹² Szjt. 24. §.

⁹³ Az MPLC jogdíjközlője, III. pont, 2017.

⁹⁴ Szjt. 66. §.

⁹⁵ Az SZTNH nyilvántartása. MPLC.

⁹⁶ Az SZTNH nyilvántartása. CloudCasting.

⁹⁷ Lábod, Nagy: i. m. (8), p. 44.

A terület tekintetében kiemelendő, hogy az Artisjus is szed be jogdíjat és kezel jogokat, így a CloudCasting kizárólag a közös jogkezelés alól kiléptetett zenei katalógusát, az Epidemicet értékesíti. Ez a világ egyik legnagyobb közvetlen jogkezelésű zenei katalógusa, amelyből a CloudCasting állít össze az erre igényt tartó felhasználók számára tematikus zenei csatornákat és egyedi összeállításokat.⁹⁸ A svéd székhelyű Epidemic Sound cég zenei repertoárját⁹⁹ forgalmazza hazánkban az említett célközönség számára. A katalógus zene-számaihoz kapcsolódó minden szerzői, előadói és másolási jog a svéd zeneipari óriás tulajdonát képezi. A katalógus értékesítése úgy valósul meg, hogy kizárólag olyan helyszíneken végez független jogkezelést, ahol az általa biztosított zárt rendszerű berendezésével történik a zeneszolgáltatás. Természetesen nem kizárt, hogy az Epidemic katalógusában szereplő zeneművek szerzőin kívül más jogosultak is tiltakozzanak műveik közös jogkezelése ellen, így az ő érdekükben a cég szedjen be jogdíjat, illetve kezelje jogaikat. A jogsértés kiszűrése érdekében – ugyanúgy, mint ahogyan azt az Artisjus is teszi – végezhet ellenőrzést különböző helyszíneken, ezzel védve a jogosultak érdekeit.

A leírtakból következően a háttérjellegű gépzene-felhasználás szempontjából megkezdődik a verseny a felhasználókért és a jogosultakért egyaránt, hiszen a jogdíjértékesítőkből¹⁰⁰ is egyértelműen kitűnik, hogy egy I. kategóriás vendéglátóhelynek ötször annyi jogdíjat kell fizetnie az Artisjus számára. Annak ellenére, hogy ez kiragadott példa, más kategóriákban is hasonló eltérések mutatkoznak. Az érzékelhető költséghatékonyság egyértelműen a független jogkezelők mellett szól. Ezzel szemben nézőpont kérdése, de talán hátránynak tekinthető, hogy bár a katalógus tekintetében is igényes, sok műfajt felölelő zeneművekről van szó, ugyanakkor a rádióban és televízióban elhangzó toplágerek nem találhatók a listán.

A meghatározó költséghatékonysági szempont alapján nyer értelmet a fejezet elején feltett kérdés, miszerint árnyékot vethetnek-e a független jogkezelők a közös jogkezelők szerepére – valószínű, hogy erre valóban reális esély van.

4. ÖSSZEGZŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK

A feltárt problémák és bizonytalanságok alapján kérdéses, hogy az új intézmény fordulatot jelent-e, az áhított „függetlenség napja” valódi, érdemi változást hozhat-e az érdekeltek számára. Abban a kérdésben, hogy a közös jogkezelés rendszere alapjaiban rengett meg, vagy a változások nem hoztak meghatározó átalakulást, egyetérthetünk Lábodý és Nagy álláspontjával, miszerint a piac teljes átrendeződése nem látszik valószínűnek, az sokkal inkább elképzelhető viszont, hogy egyes speciális felhasználási esetek tekintetében megjelenhetnek új szereplők ezen a területen. A háttérzene-szolgáltatások piaca vagy a filmipar tipikusan

⁹⁸ CloudCasting: <http://thecloudcasting.com>.

⁹⁹ Epidemic Sound: <http://epidemicsound.com>.

¹⁰⁰ Az Artisjus jogdíjközleménye, I. pont, 2017, illetve, a CloudCasting jogdíjközleménye, B pont, 2017.

ilyen esetkör lehet. Ehhez mindenképpen megfelelő szabályozási mechanizmus szükséges, amelyet a jogalkotónak biztosítani kell az újonnan megjelenő résztvevők számára.

Megállapítható, hogy a jelenlegi, irányelvet átültető törvényünk a fogalmak megfelelő átvételével, fenntartva az eddigi, más országokhoz képest szigorú szabályozást, törekszik a jogkezelés átláthatóságának a biztosítására, azonban elengedhetetlen, hogy a közös jogkezelőkre vonatkozó valamennyi garanciális szabályra tekintettel legyünk a független jogkezelők működése kapcsán is.

A független jogkezelés integrálódása már az irányelvre vonatkozó javaslat megjelenésétől komoly viták tárgyát képezte. A jogalkotó törekszik arra, hogy megfelelően hozzáillessze a közös jogkezelés működő rendszeréhez. A verseny, illetve a közös és független jogkezelők párhuzamos jelenléte szabályozási szinten fennáll, főként a korábban említett háttérzeneszolgáltatások piaca tekintetében, azonban a „függetlenség” kifejezés tárgyalta problematikája csak az együttműködés kellő mértékben történő megvalósulásában oldható fel.

Ugyan örömdetes lenne, ha a független jogkezelés a gyakorlatban is magára találna akár nagyobb számban, azonban azt is látni kell, hogy amennyiben az intézmény az előre jószólnál mégis nagyobb népszerűsége tesz szert, fennáll a szétaprózódás veszélye a területen, ami végeredményben átláthatatlansághoz vezethet. Ez a probléma a közös jogkezelés vonatkozásában már felismerésre került, és egyes jogrendszerek igyekeznek is tenni ellene (példaként említhető az osztrák szabályozás ezen hatást enyhítő, a közös jogkezelő szervezetek számának minél alacsonyabban tartására vonatkozó rendelkezése),¹⁰¹ de a független jogkezelők kapcsán újra napirendre kerülhet ez a kérdés. Ezzel a lehetőséggel akkor is számolnunk kell, ha látható, hogy a mi jogrendszerünkől az eddigiek alapján igen távol álló modelltől van szó.

A külföldi és hazai minták – így az MPLC és CloudCasting példája – azt mutatják, hogy a független jogkezelés sikeres alternatív modellként törhet be akár nagyobb számban is a hazai piacra. Ennek elmaradása esetén azonban felmerül a kérdés, hogy nincs-e szükség a szabályozás uniós szintű felülvizsgálatára.

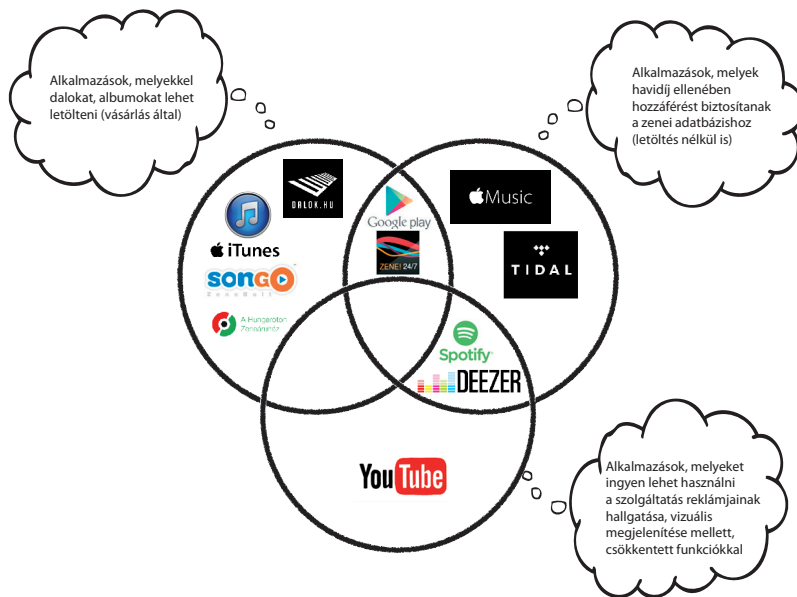
Összefoglalóan megállapítható, hogy a jelenlegi hazai rendelkezések egyelőre csak a kezdő lökést adják meg az intézmény kiteljesedéséhez. A piac szereplőinek vállalkozó szelleme, hozzáértő szakmaisága és hatalmas tőkebefektetése mellett arra is szükség van, hogy a jogalkalmazó és a jogalkotó egyrészt ne gátolja, hogy a független jogkezelés mielőbb gyökeret verhessen a hazai közegben, másrészt a garanciális szabályok érvényesülését folyamatosan fenntartsa. Ennek érdekében – a remélhetőleg hamarosan kialakuló gyakorlati tapasztalatok alapján – a szabályozás felülvizsgálata is szükségessé válhat a közeljövőben.

¹⁰¹ Hepp Nóra: A „kis számok törvényének” diadala a hatékony közös jogkezelés fokozásáért a közös jogkezelő szervezetekről szóló osztrák törvényben. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 3. (113.) évf. 1. sz., 2008. február, p. 59.

SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM A ZENEIPARBAN, A ZENEIPAR FEJLŐDÉSE, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZERZŐI JOGRA. KUTATÁSI EREDMÉNYEK – ÖSSZEFOGLALÓ*

A tanulmány témája a zeneipar gyors ütemben történő átalakulása, a felhasználói felületek változása, s a változás hatása a bevételekre, különös tekintettel a szerzői jogdíjra. Célja bemutatni a zeneipar átalakulását, az új felhasználói felületeket, középpontba helyezve a ma működő jogdíjrendszert, s javaslatot tenni annak érdekében, hogy a zeneipar szereplői közötti kommunikáció problémamentesen működjön, mind a felhasználók, mind a zenészek, zeneszerzők megfelelő tudással rendelkezzenek a jogdíj- és a szerzőijog-rendszerrel kapcsolatban.

1. MAGYARORSZÁGON HASZNÁLT ZENEI ALKALMAZÁSOK, WEBOLDALAK

1. ábra: A Magyarországon használt alkalmazások, weboldalak
Adatok forrása: <http://www.pro-music.org/legal-music-services-europe.php>

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán szerzői jog kategóriában 2017-ben díjazott dolgozat szerkesztett változata, amely a szerzőnek a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán folytatott tanulmányai keretében készült.

2. A KUTATÁS

2.1. A KUTATÁS CÉLJA, MÓDSZEREI RÖVIDEN

A leggyakrabban használt alkalmazások szolgáltatásainak vizsgálata és a felhasználók igényei, értékelése alapján egy olyan mobilapplikáció ajánlása, amely közelebb áll mind a felhasználók, mind a szolgáltatók és zenészek igényeihez. A felhasználással kapcsolatos információkat, igényeket fókuszcsoportos módszerrel vizsgáltuk.

Annak a felmérése, hogy a zenészek milyen szinten ismerik a szerzői jogi és a jogdíjrendszert, igényelnek-e tájékoztatást a folyamatokról és jogdíjakról, azt milyen eszközökkel, milyen csatornákon lenne érdemes megvalósítani, milyen mélységig szükséges bemutatni az eljárást. A felmérést online kérdőív segítségével végeztük a zene- és dalszerzők, zenészek körében.

A zenehallgatók, zenefelhasználók jogdíjrendszerrel kapcsolatos tudásának, jogdíjról alkotott véleményének, zenehallgatási szokásainak a felmérése. E kutatást szintén online kérdőív segítségével végeztük.

A vizsgálat további célja volt a a kérdőívek által feltárt problémákra, szükséges fejlesztésekre, egyszerűsítésre javaslatot tenni, amihez hozzájárult az utolsó kutatás eredménye is. Ez egy, a kérdőívekből kapott eredményekre épített interjú volt, amelyben a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának (SZTNH) munkatársa nyújtott segítséget.

2.2. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

2.2.1. Fókuszcsoport

A fókuszcsoport felépítése, menete

A fókuszcsoportos interjú a tanulmány szerzője moderátorként vett részt, előre meghatározott, nyitott kérdések alapján irányította a beszélgetés menetét. A fókuszcsoport 6 személyből állt, ebből három személy a Spotify zenei alkalmazás prémiumfelhasználója, két személy Google Play és Spotify alapsomag felhasználója, illetve egy laikus felhasználó volt.

A fókuszcsoport eredménye

A fókuszcsoport résztvevői meghatározták a nélkülözhetetlen funkciókat a már használt alkalmazások funkciói alapján, amelyek a következők voltak.

1. Saját lejátszási lista
2. Több, applikáció által kínált lejátszási lista
3. Magyar zene
4. Adott zeneszám megosztásának a lehetősége
5. Az előadók követése

6. Értesítések (előre kiválasztott zenekarok koncertjeiről, új album megjelenéséről)
7. A rendszer által javasolt zenék vegyítése a saját lejátszási listával
8. Online felület
9. Több bejelentkezési mód
10. Ingyenes próbaverzió
11. Futáshoz szinkronizált zene
12. Offline mód
13. A hallgatott zenéhez hasonló zene felkínálása oldalsó mezőben
14. A szelektáló algoritmus finomítása
15. A dalszöveg megjelenítése
16. Hírek, információk megjelenítése
17. Klip
18. Reklámmentesség, keresési funkció, átléptetés (prémiumcsomag)
19. Megjelenés

Az interjú résztvevői számára növelné a termékélményt, ha saját ízlésükre alakíthatnák az applikáció felületét megjelenés szempontjából.

A felhasználók az alábbi sorrendet alakították ki az alkalmazások értékelésénél a dizájn szempontjából:

1. Spotify
2. Tidal
- 3–4. Google Play, Deezer

A fókuszcsoportos beszélgetés során felmerült a résztvevőkben, hogy érdemes lehet egy zenészek számára létrehozott felületet is biztosítani az applikáción belül, azaz ugyanazt az applikációt használva más funkciókkal hozhatnák létre felhasználói fiókot. A megkérdezettek ebből a szempontból laikusnak számítanak, azonban az ötletet érdemes lenne vizsgálni a zenészek, zene- és dalszerzők körében. Ezért a kifejezetten őket megcélzó jogtudatosságot mérő I. kérdőívet kiegészítettük egy ilyen felhasználói felület vizsgálásával is.

2.2.2. Az I. kérdőív

Az I. kérdőív felépítése

1. Demográfiai adatok.
2. Zenei karrierrel kapcsolatos kérdések:
Ezzel a kérdéskörrel csoportok létrehozása volt a cél annak a felmérésére, hogy az adott kitöltő milyen zenei múlttal rendelkezik, mennyire fontos szerepet tölt be az életében a zene, illetve milyen szerepet tölthet be a későbbiekben; jelent-e a zene anyagi forrást az adott kitöltő számára, vagy csak hobbiszinten foglalkozik a zenéléssel.
3. Jogrendszerrel, jogdíjrendszerrel kapcsolatos kérdések.

4. Tájékoztatással kapcsolatos kérdések.

5. Applikációval kapcsolatos kérdések.

A kérdőívet hólabdaelvvvel küldtük szét a zenészek között a Facebookon, illetve egy zenei témájú Facebook-csoportban is megosztottuk, ezáltal sikerült minden korosztályhoz, illetve nagyobb és kisebb zenei múlttal rendelkező zenészekhez is eljuttatni. A kérdőívet 2 nap alatt közel 260-an töltötték ki, ezután lelassultak a kitöltések, és egy héttel a megosztás után, 284 teljes értékű kitöltés elérése után (további idő hiányában) leállítottuk.

A kérdőív struktúrája és kérdései az 1. sz. mellékletben láthatóak.

Hipotézisek

I. A zenészek többsége jelenleg nem ismeri a szerzőijogdíj-rendszer fontos pontjait, de nyitottak a témával kapcsolatban, és szeretnék ismereteiket kibővíteni, megfelelő alaptudásra szert tenni.

Ha a I. hipotézis helytálló, a kérdőív alapvető kommunikációs problémát tár fel a zeneipar szereplői között.

1. Korosztályokkal kapcsolatos hipotézisek

II. Az idősebb korosztály jobban ismeri a szerzőijogdíj-rendszert, mint a fiatalabb korosztály.

III. A fiatalabb zenészek nyitottabbak egy számukra kialakított zenei applikáció használatára.

IV. A fiatalabb zenészek nagyobb mértékben igényelnek a jogdíjrendszerrel kapcsolatos tájékoztatást idősebb zenésztársaiknál.

2. A lakhellyel kapcsolatos hipotézis

V. Azokhoz, akik nagyobb városokban élnek, könnyebben eljut az információ, így a nagyobb lélekszámmal bíró városok lakóinak tudásszintje magasabb a kisebb falvak, községek lakóinak tudásszintjénél.

3. Az iskolai végzettséggel kapcsolatos hipotézis

VI. A magasabb végzettséggel rendelkező személyek magasabb tudással rendelkeznek a jogdíjjal, jogrendszerrel kapcsolatban.

4. A zenei tapasztalattal kapcsolatos hipotézisek

VII. A több zenei tapasztalattal rendelkező személyek jobban ismerik a szerzőijogdíj-rendszert, mint a kezdő vagy kevesebb tapasztalattal rendelkező zenészek.

VIII. A kezdő zenészek nagyobb mértékben igényelnek a jogdíjrendszerrel kapcsolatos tájékoztatást idősebb zenésztársaiknál.

IX. A kezdő zenészek nyitottabbak egy számukra kialakított zenei applikáció használatára.

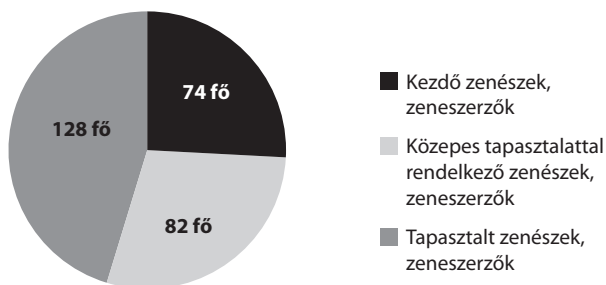
X. A IX. pontban említett applikációért az idősebb korosztály többet hajlandó fizetni.

Az I. kérdőív eredménye

A kérdőív adatainak feldolgozásánál a válaszadókat először korosztály, illetve zenei tapasztalat alapján csoportosítottuk és így vizsgáltuk a jogdíjrendszerrel kapcsolatos tudásukat, valamint igényeiket a tájékoztatással és az applikációval kapcsolatban. E két fő elemzésen kívül vizsgáltuk a jogdíjrendszerrel kapcsolatos tudásszintet a kitöltők iskolai végzettsége, illetve lakhelye szerint is.

a) A zenei tapasztalat alapú csoportosítás

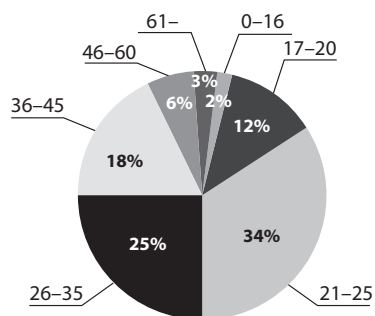
A csoportbontást 6 kérdés válaszainak értékelése alapján végeztük el. Pontoztuk tapasztalati szint alapján a válaszokat (a kevesebb pont kisebb tapasztalatot jelent), és az így kapható összes pontot bontottuk újabb csoportokra. E pontozási rendszer alapján a következő megoszlást kaptuk.

2. ábra: A kitöltők megoszlása zenei tapasztalat alapján

A kérdőívet kitöltők kor szerint az 3. ábra alapján oszlottak meg.

Korosztály	Kitöltők száma
0–16	5
17–20	35
20–25	97
26–35	72
36–45	50
46–60	18
60 év feletti	7
Összesen	284

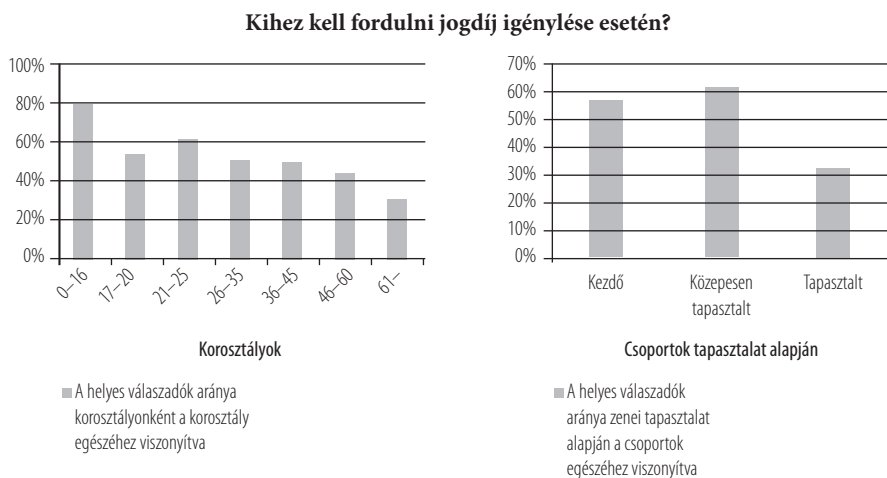
3. ábra: A kitöltők kor szerinti megoszlása

E zenei tapasztalat alapú, illetve korcsoport szerinti felosztás alapján elemezve a tudásszintet célzó kérdéskört az alábbi eredményeket kaptuk.

A kitöltők közül 148-an adtak (megközelítőleg) elfogadható választ arra a kérdésre, hogy véleményük szerint kihez szükséges fordulni ahhoz, hogy jogdíjat kapjanak. E 148 fő rendszerint egy kiadóhoz, az Artisjushoz, a MAHASZ-hoz, saját menedzseréhez vagy az SZTNH-hoz fordulna, ha jogdíjigénye keletkezik. A 148 főből 131 fordulna közvetlenül az Artisjushoz, 9 fő egy kiadóhoz, 5 fő a MAHASZ-hoz, 1 fő az EJI-hez. 4 fő a menedzseréhez (vagy produceréhez), két fő az SZTNH-hoz (a kitöltők közül néhányan több lehetőséget is jelöltek). E válaszadók, ha pontosan nem is tudták, hogy kihez kell fordulni, mind olyan szervezetet vagy személyt jelöltek meg, amely/aki könnyen a segítségükre lehet. Ezeket a válaszokat emiatt a helyes válaszok csoportjába tettük, így korosztály, illetve zenei tapasztalat alapú csoportosítás szerint az alábbi megoszlást kaptuk.

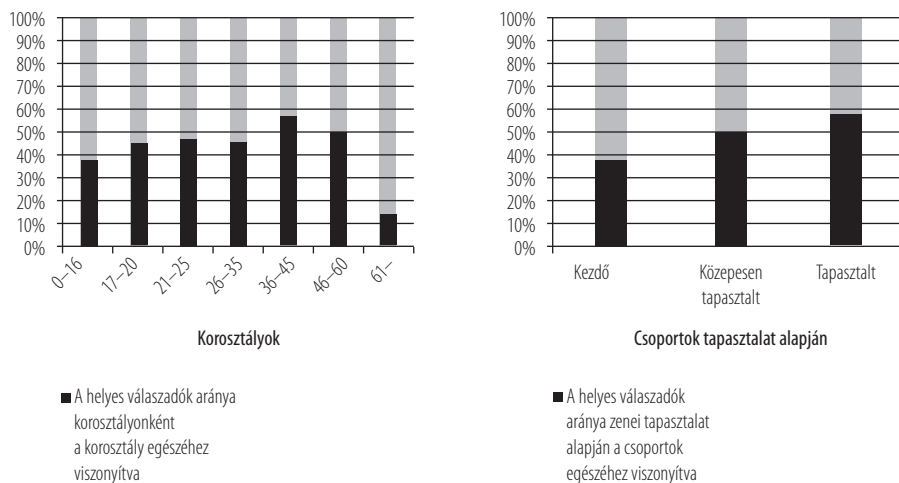
3 személy magához a felhasználóhoz vagy koncertszervezőhöz fordulna, ami például abban az esetben célratoró megoldás lehet, ha a szerző nem él a közös jogkezeléssel (amit a legtöbb esetben törvény ír elő, így nem a szerző dönt róla). Azonban ebben az esetben inkább fordítva, a felhasználónak kell a szerzőhöz fordulnia, hiszen a szerző valószínűleg e nélkül nem kap tájékoztatást műve felhasználásáról, így ezek a válaszok az értékelésben nem kerültek be a helyes válaszok közé.

24-en válaszoltak a fennmaradó kitöltők közül „nem tudom” válasszal, ebből négyen kiegészítették a válaszukat azzal, hogy interneten mindenképpen utánanéznének a folyamatnak, ha jogdíjigényük keletkezne.

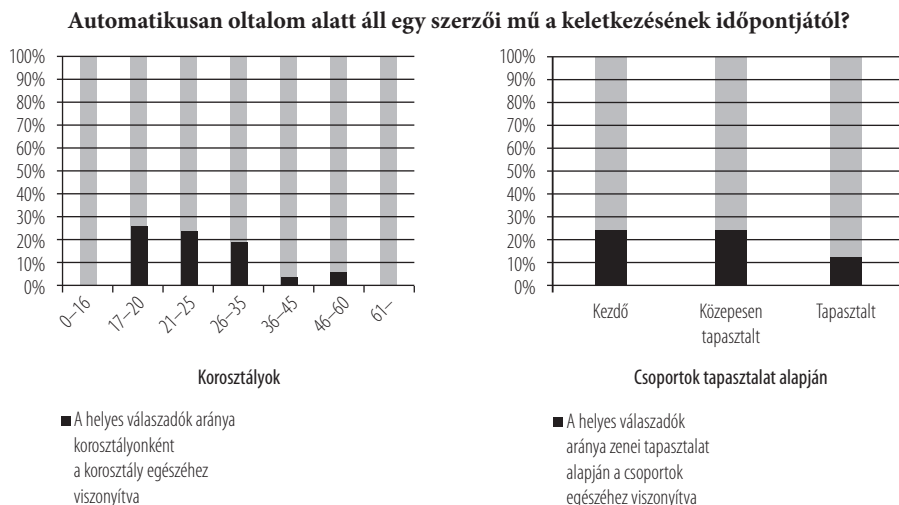
4. ábra: A jogdíjigénylés kérdésének eredménye

A kitöltők arra a kérdésre, hogy külföldön játszott dalaik után mikor kapnak jogdíjat, csak a válaszadás közel 49%-ában választották a helyes választ az előre megadott 4 válaszlehetőség közül.

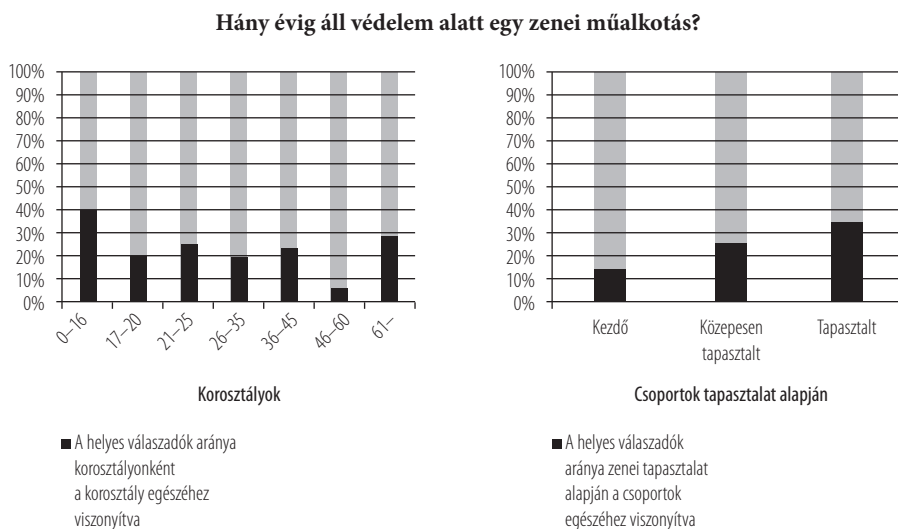
5. ábra: A külföldi lejátásokkal kapcsolatos kérdés eredménye

A tapasztalat alapú értékelésnél ennél a kérdésnél helytálló az a feltételezés, hogy a tapasztaltabb zenészek jobban ismerik a jogdíjrendszert. A válaszadók mindössze 21%-a vélte úgy, hogy egy műalkotás a létrejöttének időpontjától automatikusan oltalom alatt áll. Korosztály és zenei tapasztalat szerint a következőképpen oszlottak meg a helyes és helytelen válaszok.

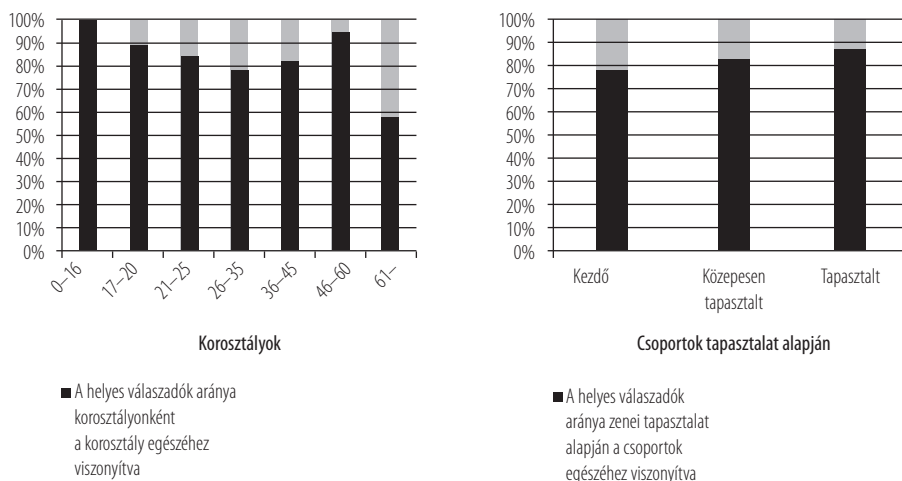
6. ábra: Az oltalom keletkezésének kérdése

A kitöltők közel 25%-a választotta a 8 válaszlehetőség közül a megfelelő választ arra a kérdésre, hogy hány évig védett egy zenei műalkotás.

7. ábra: A védelmi idő kérdésének eredménye

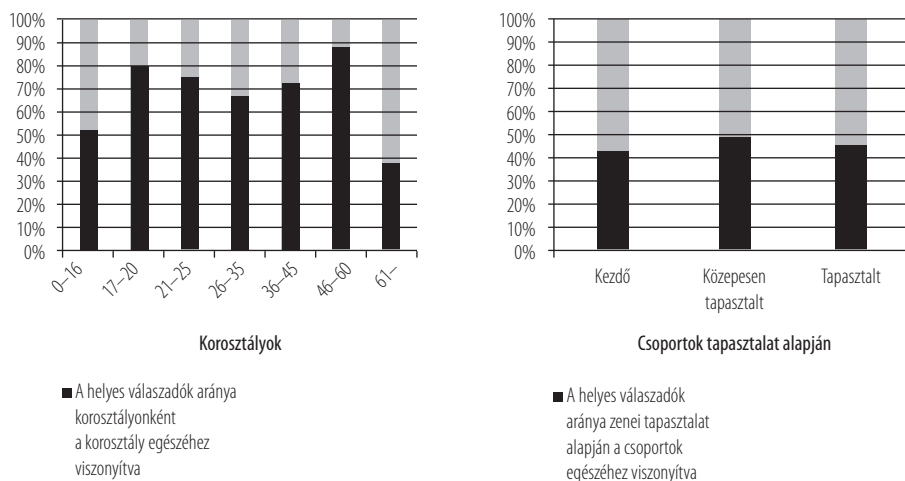
A válaszadók közel 83%-a helyesen válaszolt a mások által létrehozott zenei művek felhasználásával kapcsolatos kérdésre.

8. ábra: A más szerzők műveivel kapcsolatos kérdés eredménye

A más szerzők műveinek lejátszásával kapcsolatos kérdés vonatkozásában is megfigyelhető, hogy a több tapasztalattal rendelkező zenészek jobban ismerik a szerzőijog-rendszert, azonban a tudásszintek között nincs jelentős különbség. A korosztály szerinti elemzés kapcsán fontos kiemelni, hogy a legidősebb korosztály érte el a legalacsonyabb szintet a helyes válaszok arányánál.

Az előbbi 5 kérdés válaszait együtt értékelve, a kérdéseket azonos súllyal vizsgálva az alábbi „átlagos tudási szint” állapítható meg korosztályonként, illetve tapasztalat alapján.

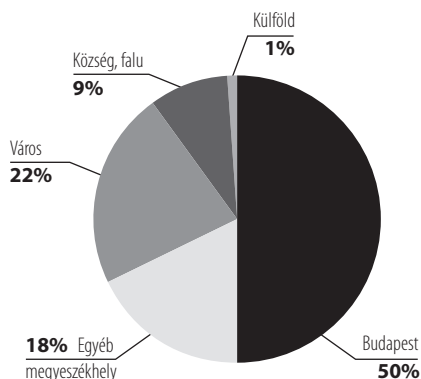
9. ábra: Összesített eredmény kor és zenei tapasztalat alapján

Összességében a tudást mérő kérdéscsoport eredményéből nem állapítható meg semmilyen tendencia a korról, illetve tapasztalattal kapcsolatban, a szerzőijogdíj-rendszerrel kapcsolatos tudás szintje nem függ össze a több tapasztalattal, illetve a magasabb korról. Ez alapján az alábbi két hipotézis elvethető:

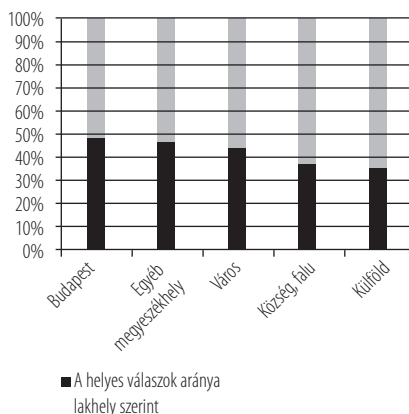
- II. Az idősebb korosztály jobban ismeri a szerzőijogdíj-rendszert, mint a fiatalabb korosztály.
- VII. A több zenei tapasztalattal rendelkező személyek jobban ismerik a szerzőijogdíj-rendszert, mint a kezdő vagy kevesebb tapasztalattal rendelkező zenészek.

Ugyanennek a kérdéskörnek az elemzését elvégeztük lakhely, illetve végzettség szerinti csoportosítással is. Mivel ez nem annyira fontos szempont, mint a kor-, illetve zenei tapasztalat alapú vizsgálat, így csak az összesített eredményeket és a csoportok megoszlási jellemzőit emeljük ki:

A kitöltők lakhely szerinti megoszlása

A tudásszintet mérő kérdések összesített eredménye lakhely szerint

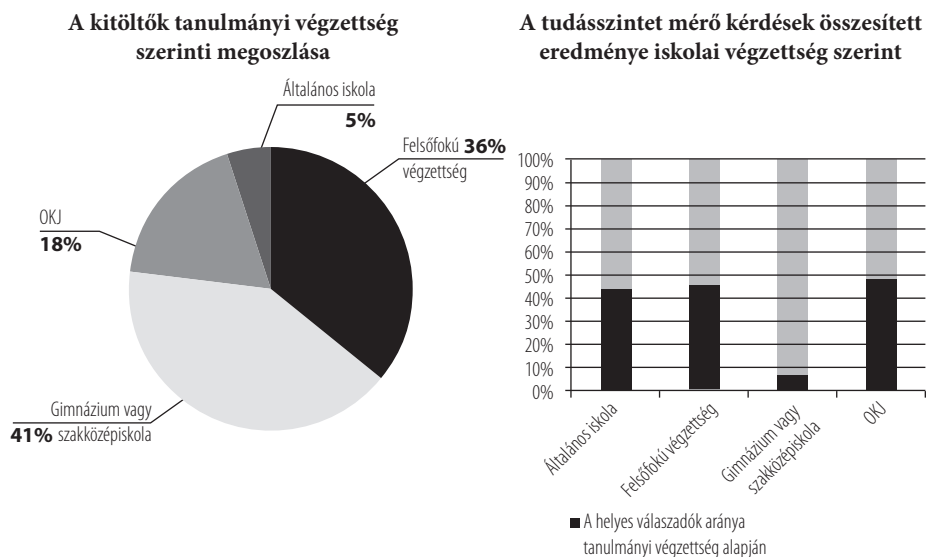

10. ábra: A kitöltők lakhely szerinti megoszlása és összesített eredménye

A lakhely szerinti értékelés alapján a városban és a nagyvárosban élők tudásszintje között nincs jelentős különbség. Megállapítható, hogy a kisebb községekből, falvakból származó kitöltők azonban a budapesti kitöltőkhöz képest 11%-kal gyengébben teljesítettek, valamint folyamatos tudásszintcsökkenés figyelhető meg a diagramon a lakhely nagyságának csökkenésével együtt (azonban ez a városok esetében nem jelentős eltérés). A kérdéskört érdemes lenne nagyobb kitöltői mintával továbbvizsgálni, de az eredmény alapján az V. hipotézis helytállónak tekinthető.

- V. Azokhoz, akik nagyobb városokban élnek, könnyebben eljut az információ, így a nagyobb lélekszámmal bíró városok lakóinak tudásszintje magasabb a kisebb falvak, községek lakóinak tudásszintjénél.

Ugyanezt a kérdéskört iskolai végzettség alapján vizsgálva a következő eredményt kaptuk.

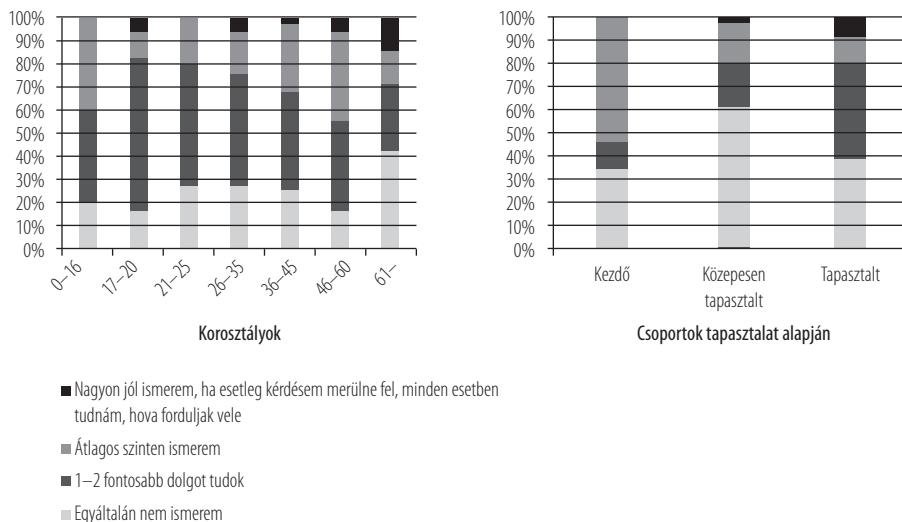

11. ábra: A kitöltők iskolai végzettség szerinti megoszlása és összesített eredménye

Az eredmények alapján a jogdíjrendszerrel kapcsolatos tudásszint nem függ össze az iskolai végzettséggel, így a VI. hipotézis elvethető.

VI. A magasabb végzettséggel rendelkező személyek magasabb tudással rendelkeznek a jogdíjjal, jogrendszerrel kapcsolatban.

A négy vizsgálati csoport eredményei alapján a kitöltők kortól, zenei tapasztalattól, lakhelytől és iskolai végzettségtől függetlenül általában 40-50%-ban választottak helyesen a fel-tett kérdésekre. A kitöltők saját tudásszintjüket a 12. ábra szerint értékelték.

12. ábra: A kitöltők saját tudásszintjének értékelése

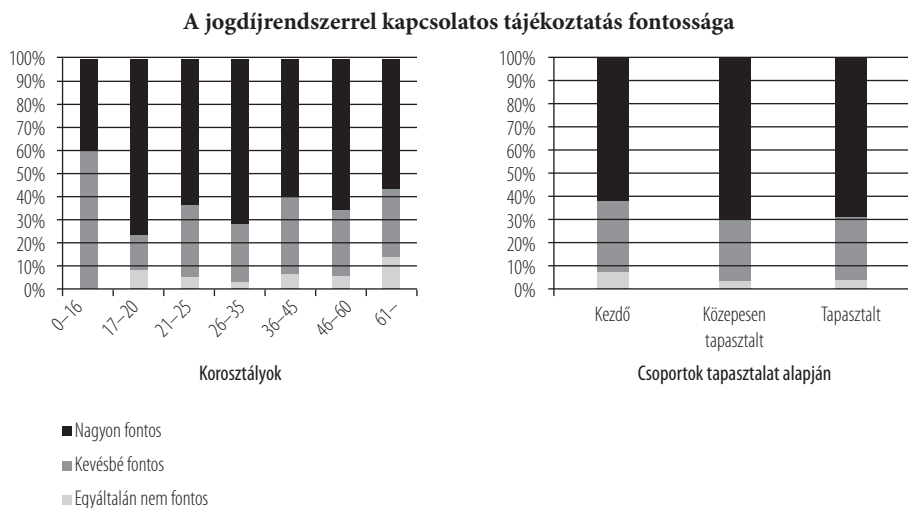
A tapasztalt zenészek 80%-a érezte úgy, hogy nem ismeri, vagy csak 1-2 fontosabb dolgot ismer a jogdíjrendszerrel, jogrendszerrel kapcsolatban, és mindössze 8%-a érzi úgy, hogy nagyon jól ismeri a rendszert és a tudnivalókat. E 8% válaszadásait emeljük ki:

E kitöltők közül egy személy sem tudott helyes választ adni arra, hogy kihez kell fordulnia, ha jogdíjigénye áll fenn, illetve az oltalom keletkezésével kapcsolatos kérdésre sem válaszoltak helyesen. 67%-ban adtak helyes választ a védelmi idővel kapcsolatos kérdésre, és 83%-ban a más szerzők műveinek felhasználásával kapcsolatos kérdésre. E válaszadók összesített eredménye alapján 50%-ban válaszoltak helyesen a kérdésekre annak ellenére, hogy úgy érzik, nagyon jól ismerik a jogdíjrendszert. Ez az 50%-os eredmény az összes kitöltő átlageredményének felső határa, azaz e kitöltők tudása nem különbözik a többi kitöltő átlagtudásától.

b) A tájékoztatás fontossága kérdéscsoport korosztály és zenei tapasztalat alapú elemzése

Arra a kérdésre, hogy mennyire fontos a jogdíjrendszerrel kapcsolatos tájékoztatás a kitöltők számára, a kitöltők 66,55%-a a „nagyon fontos” választ jelölte meg, 27,82%-a a „kevésbé fontos”, illetve 5,63%-a az „egyáltalán nem fontos” választ. Azok 22%-a, akik kevésbé fontosnak jelölték a tájékoztatást, azért választotta ezt a választ, mert még nem tart a zenei karriernek azon a szintjén, hogy jelenleg fontos legyen neki ez a témakör, de a későbbi években (karriervonaltól függően) ennek fontossága növekedhet. A válaszadók szintén ezen csoportjának csak 1,76%-a tartotta a tájékoztatást kevésbé fontosnak abból kifolyólag, hogy rendelkezik kiadóval vagy egyéb olyan megbízottal, aki helyette foglalkozik a kérdéskörrel kapcsolatos tennivalókkal, információkkal.

Az „egyáltalán nem fontos” lehetőséget választók mindössze 0,7%-a indokolta a választ, hogy rendelkezik megbízottal, aki foglalkozik ezzel a kérdéssel, és mindössze 3,52%-a indokolta választását azzal, hogy még nem tart zeneileg azon a szinten, hogy fontos legyen számára a tájékoztatás. Mindkét csoport válaszadóinak jelentős része „egyéb” okok miatt tartja kevésbé fontosnak vagy egyáltalán nem fontosnak a tájékoztatást. Korosztály és zenei tapasztalat alapján elemezve a kérdést, a válaszok az alábbiak szerint alakultak.

13. ábra: A jogdíjrendszerrel kapcsolatos tájékoztatás kérdésének eredménye

Az eredmények alapján elvethető a IV., illetve VIII. hipotézis is.

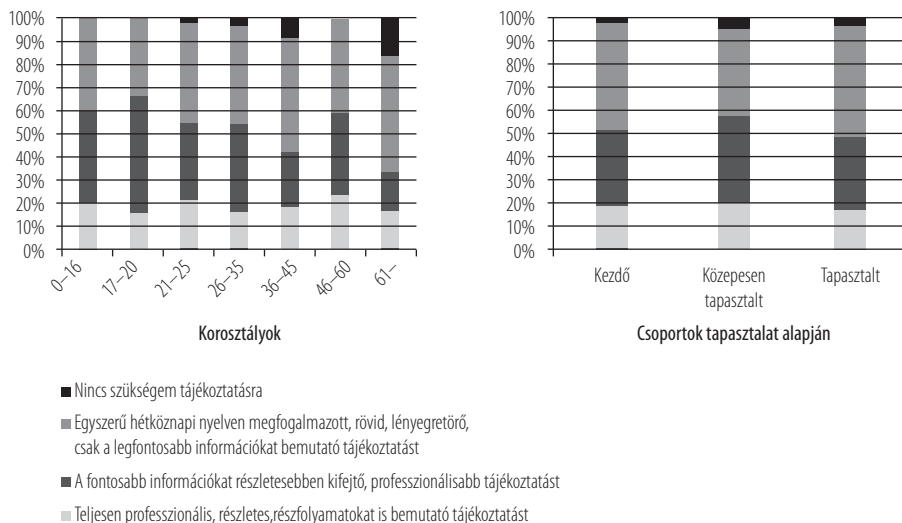
IV. A fiatalabb zenészek nagyobb mértékben igényelnek a jogdíjrendszerrel kapcsolatos tájékoztatást idősebb zenésztársaiknál.

VIII. A kezdő zenészek nagyobb mértékben igényelnek a jogdíjrendszerrel kapcsolatos tájékoztatást idősebb zenésztársaiknál.

A válaszadók 32%-a a fontosabb információkat részletesebben kifejtő, professzionálisabb tájékoztatást igényelne, 40%-a egyszerű, hétköznapi nyelven megfogalmazott, rövid, lényegre törő, csak a legfontosabb információkat bemutató tájékoztatást, 18%-a teljesen professzionális, részletes, részfolyamatokat is bemutató tájékoztatást. A kitöltők 4%-ának nincs szüksége tájékoztatásra, 6%-a pedig az egyéb lehetőséget választotta. Az egyéb lehetőséget választók közül az egyik válaszadó szintén egyszerű, lényegre törő tájékoztatást igényel, de szüksége van a tájékoztatáson belül arra az információra, hogy az adott szermény után beszedett jogdíj szerzői részén kívül eső része hogyan oszlik meg (pl. az előadók hány százalékot kapnak). Szintén az egyéb válaszlehetőségek között merült fel az igény arra, hogy bizonyos jogszabályokat egyszerű példával, áttekinthetően mutassanak be a tájékozta-

tás összeállítói. Korosztályra és a zenei tapasztalat szintjére alapuló csoportosításra bontva az adatokat a tájékoztatás jellegét tekintve a következő eredményt kaptuk.

A tájékoztatás jellege

14. ábra: A tájékoztatás jellege

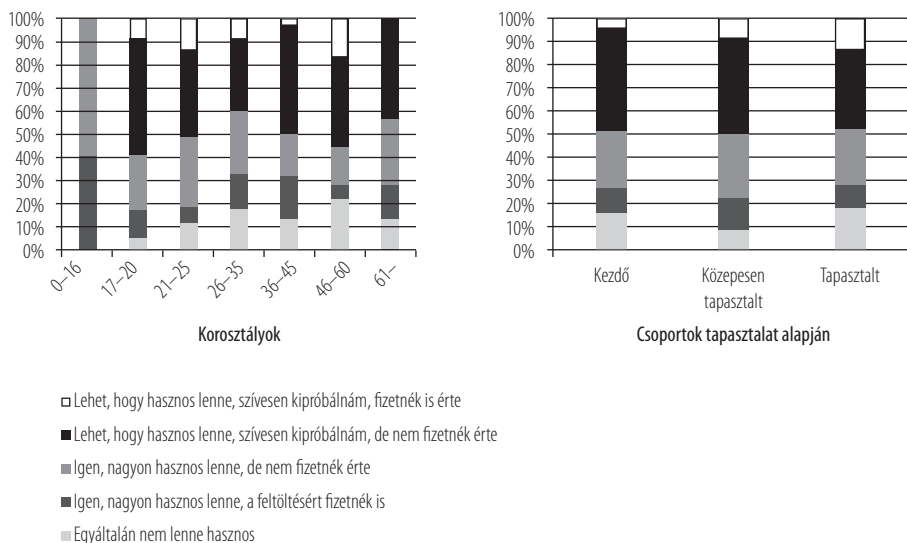
Az egyes korosztályok nagyobb hányada a tájékoztatás időpontját a legelső szerzemény megírásának időpontjához, illetve az első saját szerzemény kiadását megelőző időszakban igényelné. Az egyéb válaszlehetőséget jelölők között két kitöltőben is felmerült az az igény, hogy már *gimnáziumban* vagy bármilyen más oktatási intézményben kapjon információt hasonló témakörű óra keretében.

A kezdő zenészek többsége szintén a legelső szerzemény kiadásának időpontját jelölte meg, illetve második helyen állt az esetükben a legelső dal megírása utáni tájékoztatás. A kezdő zenészek 11%-a már most, azonnal igényelné tájékoztatást függetlenül attól, hogy az illető hol tart zenei karrierjében. A közepes tapasztalattal rendelkező zenészek azonos százaléka igényelte az első olyan koncert előtt a tájékoztatást, ahol mások dalait adják elő, illetve olyan koncertek előtt, ahol az általuk írt dalokat adják elő (13-13%). A közepes tapasztalattal rendelkező csoport 27%-a igényelné tájékoztatást első szerzeményének létrehozása után, 28%-a pedig az első kiadás előtt. A tapasztalt zenészek 10%-a igényli az első olyan koncert előtt a tájékoztatást, ahol mások adják elő dalaikat. A tapasztalt zenészek 23%-a szerzeményei első kiadásakor igényelné a tájékoztatást, 37%-a pedig első szerzeményének létrehozása után.

A tájékoztatást igénylő 273 kitöltő közel 71%-a preferálja az *e-mail-es tájékoztatást*, 56%-a valamilyen *internetes felületen*, honlapon, 36%-a *internetes videó* által, 15%-a postai úton, 8%-a televízió- vagy rádióadásban, 29%-a koncerthelyszíneken, fesztiválokon, 32%-a a *személyes tájékoztatást* igényelne irodai környezetben.

A fókuszcsoport ötlete alapján felmerült *applikáció szerzői, zenekari felhasználási felületét* a kitöltők az alábbiak szerint értékelték.

A kitöltők 37%-a gondolja úgy, hogy nagyon hasznos lenne egy ilyen alkalmazás, 49%-a pedig úgy érzi, hogy *lehet, hogy hasznos lenne* egy ilyen alkalmazás, szívesen kipróbálná. A „hasznos” választ jelölők 25%-a *fizetne is* az alkalmazásért. Korosztályonként és zenei tapasztalat alapú csoportosítás szerint az alábbi eredményt kaptuk.

15. ábra: Az alkalmazás hasznossága

A fiatalabb korcsoport egyértelműen hasznosnak véli, de nem fizetne érte, amit könnyen befolyásolhat az is, hogy nagy valószínűséggel nem rendelkeznek saját keresettel. Az eredmények alapján a III. hipotézis elfogadható, de az adatok alapján gyenge a kapcsolat a korosztály és az applikáció használatára való hajlandóság között.

III. A fiatalabb zenészek nyitottabbak egy számukra kialakított zenei applikáció használatára.

A zenei tapasztalat szerinti csoportosításnál csoportonként közel azonos eredmények születtek, a tapasztalt, illetve kezdő zenészek elutasítóbbak az alkalmazással szemben, viszont a tapasztalt zenészeknek az a csoportja, amelyik hasznosnak vél egy ilyen alkalmazást,

kicsit nagyobb fizetési hajlandóságot mutat, így ezek alapján a IX. hipotézis *elvethető*, míg a X. hipotézis *helytálló*.

IX. *A kezdő zenészek nyitottabbak egy számukra kialakított zenei applikáció használatára.*

X. *Az IX. pontban említett applikációért az idősebb korosztály többet hajlandó fizetni.*

Az alkalmazás árával kapcsolatos kérdésnél, a leggyakoribb válasz az 1000 Ft volt. Átlagolva a 62 kitöltő által jelölt összeget (2000 Ft feletti válasz esetén 2500 Ft-tal számolva, a többi kategóriában a maximumösszeggel számolva) az átlagár 1233 Ft.

A megkérdezettek számára a *legfontosabb* funkciók az applikáció tekintetében a lejátszási statisztikához való hozzáférés, illetve az új szakmai kapcsolatok létrehozását segítő funkció, ami tulajdonképpen maga az alkalmazási felület, ami összekapcsolja a hasonló érdeklődésű zenészeket, szerzőket az applikáció használata alapján. Szintén kedvelt funkció lenne, ha a zenészek, dalszövegírók különböző versenyekre nevezhetnék be a dalaikat a felületen. A kitöltők közül kevesen érezték hasznosnak a lehetőségét annak, hogy különböző zenészek és dalszerzők 1-1 dal létrehozásában a felületen keresztül működjenek együtt, akár ismeretség nélkül is.

A kérdőív eredményeiből látható, hogy a jogrendszerrel kapcsolatos tudás nem függ össze a zenész, dalszerző korával, illetve zenei tapasztalatával, végzettségével, és jelentős mértékben lakhelyével sem. A 60 év alatti korosztály tudásszintje nagyjából egy szinten van, a kérdések közel felére adtak helyes választ. Megállapítható, hogy nagyon nyitottak a jogrendszerrel, jogdíjrendszerrel kapcsolatos tájékoztatásra, igénylik a tájékoztatást. E két eredmény alapján *elfogadható* az I. hipotézis.

I. *A zenészek többsége jelenleg nem ismeri a szerzőijogdíj-rendszer számukra fontos pontjait, de nyitottak a témával kapcsolatban, és szeretnék ismereteiket kibővíteni, megfelelő alaptudásra szert tenni.*

E hipotézis alapján feltételezhető, hogy a zeneipar szereplői között nem megfelelő a kommunikáció, a tájékoztatási rendszer fejlesztésre szorul.

2.2.3. A II. kérdőív

A II. kérdőív felépítése, célja, egységei

A II. kérdőív szintén online kérdőív volt, amelynek a célja a jogdíjjal kapcsolatos nézetek vizsgálata, illetve a jogdíjról alkotott kép és tudás felmérése volt. A kérdőív további célja volt a fókuszcsoporthoz tartozó interjú során vizsgált applikációval kapcsolatos igények feltárása is.

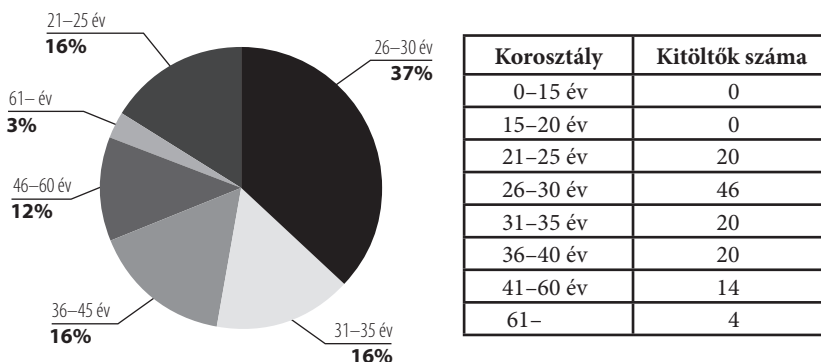
A kérdőívet Facebook-csoportokban osztottuk meg, illetve hólabdaelven küldtük ki, 124-en töltötték ki.

Kérdéscsoportok

1. Demográfiai adatok.
 2. A kitöltők foglalkozása és a zeneipar közötti kapcsolatot feltáró kérdések.
 3. Zenehallgatási szokásokat feltáró kérdések.
 4. Okostelefonos zenei applikáció funkcióinak értékelését, illetve árát vizsgáló kérdések.
 5. Jogdíjjal kapcsolatos tudást, illetve fizetési hajlandóságot vizsgáló kérdések.
- A II. kérdőív szerkezete a 2. sz. mellékletben található.

II. A kérdőív eredményei

A kitöltők korosztály alapján az alábbiak szerint oszlottak meg.

16. ábra: A II. kérdőív kitöltőinek kor szerinti megoszlása

A kérdőív eredményét korosztályalapú felbontással vizsgáltuk, illetve külön vizsgáltuk azok válaszait az egyes kérdéscsoportokban, akik foglalkozásuk révén kapcsolatban állnak vagy állhatnak a zeneiparral, a szerzőijogdíj-rendszerrel. E második csoportba tartozó kitöltőket viszonylag nehezen lehet elkülöníteni, az alábbi csoportosítást alkalmaztuk.

1. csoport: azok a kitöltők képviselik az első csoportot, akiknél nem feltételezhető, hogy foglalkozásukból eredően jogdíjat kell fizetniük.

2. csoport: ha a kitöltő vezető vagy egyéni vállalkozó, és foglalkozása révén kapcsolatban áll a vendéglátással vagy szórakoztatóiparral, elképzelhető, hogy jogdíjat kell fizetnie, így a második csoportot azok képviselik, akik eleget tesznek e jellemzőknek. E csoportot tovább lehet vizsgálni 3 kérdés alapján:

- A foglalkozása kapcsolódik-e a zeneiparhoz?
- Magáncéllal vagy nem kizárólagosan magáncéllal használja fel a zenei műveket?
- Fizetett-e már jogdíjat munkájából eredően?

E kérdések alapján a 2. csoportot további két vizsgálati csoportra osztottuk:

2A: Elképzelhető, hogy jogdíjat kell fizetni foglalkozásból eredően az idesorolt kitöltőknek.

2B: Nagyon valószínű, hogy jogdíjfizetési kötelezettségük van foglalkozásukból eredően az idesorolt kitöltőknek.

Jogdíjfizetési szempont alapján az alábbiak szerint sorolhatóak csoportba a kitöltők:

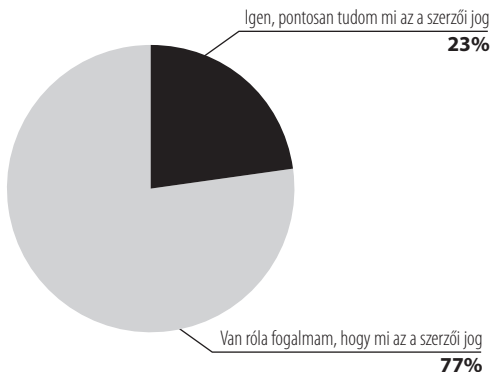
Azon kitöltők, akiknek nem valószínű, hogy foglalkozásukból eredően jogdíjfizetési kötelezettségük áll fenn	Azon kitöltők, akik esetében feltételezhető, hogy foglalkozásukból eredően jogdíjfizetési kötelezettségük áll fenn	Azon kitöltők, akik esetében nagyon valószínű, hogy foglalkozásukból eredően jogdíjfizetési kötelezettségük áll fenn
116 fő	4 fő	4 fő

1. táblázat: A kitöltők megoszlása esetleges jogdíjfizetési kötelezettség alapján

A táblázatból látható, hogy a 2. és 3. csoportnak a kitöltők mindössze 3,5-3,5%-a felel meg, 4-4 fő, így a kérdőív értékelésénél csak 2 kérdést vizsgáltunk meg e csoportosítás szerint is, valamint az utolsó két csoportot összevontan kezeltük. Tekintve a nagyon alacsony mintaszámot, az eredmény kis mértékben sem tekinthető reprezentatívnak.

A szerzői joggal kapcsolatos tudásszint mérése

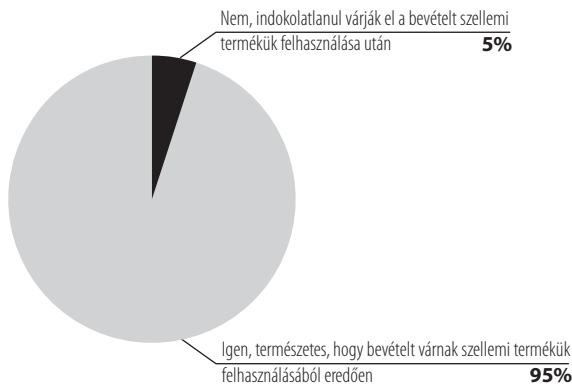
A kitöltők 23%-a vélte úgy, hogy *pontosan ismeri* a szerzői jog fogalmát, és 77%-a jelölte meg a „*van róla fogalmam, hogy mi az a szerzői jog*” választ. Azaz minden kitöltő találkozott már a szerzői jog fogalmával, azonban a kitöltők kevesebb mint negyede érzi úgy, hogy teljes mértékben tudja, mit is jelent a szerzői jog. A 25–45 év közöttiek harmada jelölte meg az első választ, amely szerint pontosan tudja, mit jelent a szerzői jog fogalma, a 25 év alattiak közül viszont senki nem választotta ezt a lehetőséget. Az eredmények a 17. ábrán láthatóak.

17. ábra: A jogdíj fogalmának ismerete

Korosztály szerinti felbontás alapján megfigyelhető, hogy a 25 év alattiak kevésbé érzik biztosnak a tudásukat a szerzői joggal kapcsolatban, míg a 60 év felettiek biztosnak érzik. Az e két csoport közötti válaszadók nem mutatnak semmilyen tendenciát, rendszertelenül jelölték a négy válaszlehetőség közül a már említett kettőt.

A kitöltők 95%-a véli úgy, hogy *természetes*, hogy a szerző szerzeményének felhasználása után *jogdíjigénnyel lép fel*.

18. ábra: A jogdíjigény jogosságának a kérdése

Azon kitöltők 67%-a (6 fő), akik nem érzik jogosnak a szerzők jogdíjigénylését, a 26–30 év közötti korosztályt képviseli, illetve a maradék 33% a 31–35 év közöttieket. Azaz *az idősebb korosztály sokkal elfogadóbb a jogdíjigényléssel szemben*, a fiatalabb korosztály nagyobb

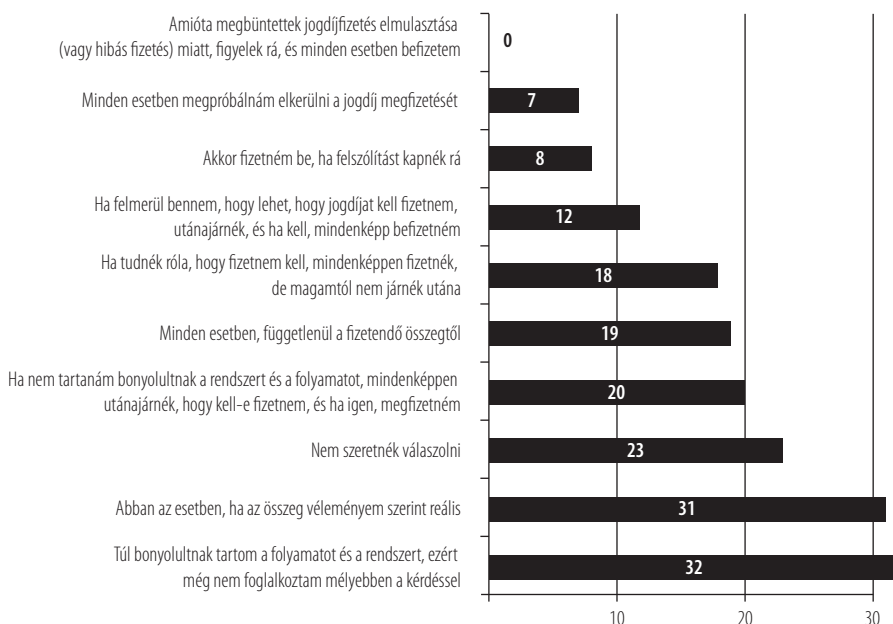
része érzi úgy, hogy a szerzők indokolatlanul kérnek részesedést a szerzeményük felhasználása utáni bevételből.

Azok 33%-a, akik az előző kérdésben elutasítóak voltak a jogdíjigényléssel kapcsolatban, egy alkérdés alapján úgy gondolják, jogosan kellene fizetniük egy zeneszám meghallgatásáért. Feltételezhető, hogy azért gondolták át még egyszer a kérdéskört, mert a másik három példa segítségével (amely szintén 1-1 szolgáltatást mutatott be) felismerték, hogy ez a szituáció tulajdonképpen azonos elven alapul, mint az egyszerű mozijegyvásárlás: a felhasználó fizet egy szolgáltatásért.

A 124 kitöltő az alábbi esetekben lenne hajlandó megfizetni, vagy kerülné el az esetleges jogdíj megfizetését:

Jogdíjfizetési kötelezettség

Mely esetben teljesítené az esetleges jogdíjfizetési kötelezettségét?

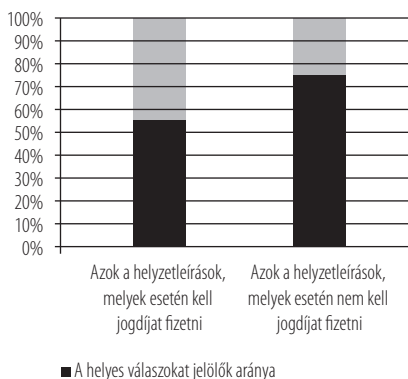

19. ábra: A jogdíjfizetés kérdése

A kitöltők 42%-a úgy véli, hogy *túl bonyolult* a rendszer, ezért mélyebben nem foglalkozott még a kérdéssel, illetve ha egyszerűbb lenne a rendszer, akkor mindenképpen utánajárna a fizetési kötelezettségének (ha van), de jelenleg inkább elhatárolódik a kérdéskörtől. A kitöltők 6%-a abszolút *elutasító* lenne a jogdíj megfizetésével szemben, 25%-a pedig abban

az esetben, ha *reálisnak* tartja az összeget, mindenképp *befizetné*. A kitöltők szintén 25%-a *összegetől függetlenül befizetné* a jogdíjat, ha jogdíjfizetési kötelezettség merülne fel, utána is járna a folyamatnak, és felszólítás nélkül befizetné. A kitöltők 7%-a *csak felszólítás* után fizetné be a jogdíjat, ebben közrejátszhat az is, hogy e kitöltőknek nincs türelmük ahhoz, hogy saját maguk járjanak utána az esetleges fizetési kötelezettségnek, azonban fizetési hajlandóságot mutatnak.

A kitöltők tudásszintjét egy helyzetértékelési feladattal mértük. 14 helyzetleírás közül kellett kiválasztaniuk azokat, amelyek esetében véleményük szerint jogdíjat kell fizetni. A 14 helyzetleírás a hétköznapiakon előforduló általános eseteket vázolt fel. Pl.: „Aerobicórát tartok néhány fő számára (fix díjért), az edzés zenére megy; Elmentem futni, futás közben az általam letöltött zenei listát hallgattam”. A kitöltők az alábbiak szerint választották ki a helyes válaszokat.

20. ábra: Jogdíjfizetéssel kapcsolatos helyzetleírások

A helyzetleírások értékelésekor a válaszadók nagyobb mértékben választották a helyes választ azokban az esetekben, amikor a helyzet szerint nem kell jogdíjat fizetni. Azokban az esetekben, amikor *kell jogdíjat fizetni, mindössze 55%-ban jelölték meg a helyes választ.*

A 124 kitöltőből 122 kitöltő hallgat saját szórakozására zenét. E kitöltők 85%-a szokott zenét, albumokat online felületről letölteni. Aki szokott zenét letölteni, 67%-ban a letöltés mellett használ valamilyen okostelefonos alkalmazást is. 70%-a azoknak, akik jelenleg csak letöltéssel élnek, hajlandó lenne áttérni egy okostelefonos zenei alkalmazásra, amellyel támogatni tudják az általuk hallgatott zenék szerzőit, azonban csak abban az esetben, ha a zenei alkalmazás ingyenes. Azok, akik nem lennének hajlandók áttérni, válaszukat azzal indokolták, hogy nem telefonon hallgatnak zenét, nem megfelelő a hangminőség az ilyen applikációknál, vagy éppen nem felhasználóbarát a felület. Azoknak a kitöltőknek a 44%-a

(8 fő), akik nem élnek a letöltés lehetőségével, használ okostelefonos zenei alkalmazást, azaz az ő esetükben a letöltés helyét teljes mértékben átvette már az applikáció használata. A zenehallgatók 8%-a nem használ semmilyen zenei alkalmazást, illetve nem él a letöltés lehetőségével sem, kizárólag fizikai hanghordozók által jut albumokhoz, zenéhez.

A fókuszcsoport alapján létrehozott funkciólista egyes funkcióit fontosság szempontjából egy 1-től 5-ig (1=nem fontos; 5 = nagyon fontos) terjedő skálán vizsgáltuk.

Az összesített értékelés alapján a négy legfontosabb funkció az offline üzemmód, a keresési lehetőség, a dalok átléptetése, illetve a saját lejátszási lista funkció. A 36–45 év közöttiek számára nagyon fontos funkciónak minősül az applikáció webes elérhetősége, a 21–25 év közöttiek számára a többféle bejelentkezési mód, illetve az e korosztályba eső kitöltők mindegyike „5 – nagyon fontos” értéket adott az offline funkciónak.

A 102 kitöltő 14%-a semmi esetben sem hajlandó fizetni egy ilyen alkalmazásért. Ez az arány viszonylag alacsonynak tekinthető. A 102 kitöltő 20%-a azonban hajlandó lenne 2000 Ft-nál többet is fizetni egy ilyen alkalmazásért. A fókuszcsoport résztvevői az 1500 Ft-os havidíjat tekintették reálisnak.

A 122 válaszadó több mint fele (56%) a mai napig szokott CD-ket, fizikai hanghordozókat is vásárolni. Az e csoportot képviselők 47%-a részben vagy kizárólag azért ragaszkodik CD, illetve a fizikai hanghordozó vásárlásához, mert ezzel jogdíjban részesíti, támogatja a szerzőt.

A 122 kitöltő 30%-a szokott online dalokat, albumokat vásárolni. E csoport 22%-a részben azért vásárol online dalokat, albumokat mert biztos benne, hogy ez jogtiszt, és jogdíjjal támogatja a szerzőt, 33%-a a csoportnak pedig kizárólag ezen okból vásárol online.

A jogdíjjal kapcsolatos fontosabb kérdéseket megvizsgáltuk azoknak a kitöltőknek a válaszai alapján is, akiknek foglalkozásukból eredően jogdíjfizetési kötelezettségük keletkezhet.

E csoport kitöltőinek csak 25%-a gondolta úgy, hogy pontosan ismeri a szerzői jog fogalmát. A csoport fele már fizetett szerzői jogdíjat foglalkozásából eredően. Azaz azok sem jelölték az első kérdés esetében 100%-ban azt a választ, hogy pontosan tudják, mi az a szerzői jog, akik már fizettek szerzői jogdíjat. A teljes csoportot vizsgálva a nyolc kitöltőből ketto úgy véli, hogy a szerzők indokolatlanul támasztanak jogdíjigényt műveik felhasználása után. E két kitöltő egyike úgy véli, hogy a rendszer bonyolultsága miatt nem ellenőrizné esetleges jogdíjfizetési kötelezettségét, illetve a másik kitöltő semmi esetre sem fizetné meg a kiszabott jogdíjat.

2.2.4. Interjú

Az interjú célja

A személyes interjút az Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának egyik munkatársával végeztük el. Az interjú az eddigi kutatások eredményeire épült, kiemelve a kommunikációs rend-

szert a szerzőijogdíj-rendszer résztvevői között. A könnyebb feldolgozhatóság érdekében az interjút diktafonnal rögzítettük. Nyitott kérdéseket tettünk fel a jelenlegi tájékoztatási formák megismerésének a céljából.

Az interjú által feltárt tájékoztatási formák

Az SZTNH jelentős mértékben részt vesz a lakosság szerzőijog-rendszerrel kapcsolatos tájékoztatásában. Célja, hogy a felhasználók, a szerzők és egyéb jogosultak megfelelő tudással rendelkezzenek a szellemi tulajdon-védelem és a szerzői jog területén.

A hivatal folyamatosan nyitott a tájékoztatásra, online felületet üzemeltet kifejezetten a szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos kommunikáció megkönnyítésére. A felületen írásban bármilyen kérdéssel fordulhatnak a hivatalhoz az érdeklődők, továbbá az SZTNH e-mailes és postai úton történő megkeresésekre is válaszol, illetve telefonos és személyes ügyfélszolgálatot is működtet. Az online tájékoztatási forma természetesen az Artisjus honlapján is fellelhető, valamint az Artisjus létrehozta a Szerzői Információs Rendszert is, ahol szintén van egy kommunikációs felület a szerzők számára. Az Artisjus továbbá rengeteg sajtóanyagot, tájékoztatót tesz elérhetővé (pl.: Dal+szerző magazin), elindította az IZÉ-t, azaz az Interaktív Zenei Ébresztőt, mely havi egy előadásból áll, a beszélgetés szakértőkkel, híres zenészekkel, zeneszerzőkkel folyik, és egyre több képzést biztosít.

Az SZTNH az elmúlt másfél évben belső képzések, tanfolyamok által is segítséget nyújt az érdeklődőknek. 2015-ben indította el az első alapfokú szerzői jogi tanfolyamot, mely két elméleti alkalomból és egy vizsgából áll. E tanfolyamra rendszerint olyan személyek jelentkeztek eddig, akik munkájukból kifolyólag igényeltek egy biztos alaptudást. 2016 őszén indult az első középfokú tanfolyam, ez egy 3 hónapos kurzus, amely jelenleg is tart. E tanfolyam heti egy elméleti alkalmat biztosít, illetve vizsgával zárul, mind az alap-, mind a középfokú tanfolyam elvégzéséről igazolást kapnak a résztvevők. Az első középfokú tanfolyamra jogászok, illetve egy-egy kiadó, szervezet képviselője jelentkezett, azaz olyan személyek, akik pontos, nagyobb tudást igényelnek. Jelenleg mindkét tanfolyamért fizetni kell. Az SZTNH által szervezett tanfolyamok mellett a hivatal munkatársai rendszeresen tartanak egyetemi kurzusokat a szellemi alkotások joga témakörében számos felsőoktatási intézményben.

Az SZTNH szorosan együttműködik a Hamisítás Elleni Nemzeti Testülettel (HENT) amely az utóbbi években felméréseket végzett az általános, illetve középiskolás diákok körében, és élményszintű oktatást alakított ki a fiatalok számára. Ezeken az oktatási alkalmakon külön időt szentelnek a szerzői jog bemutatására.

A HENT, illetve az SZTNH jelen van a hazai fesztiválokon is (Pl.: Sziget Fesztivál, Volt Fesztivál, Művészetek Völgye), ahol személyes tájékoztatást tud nyújtani az érdeklődőknek.

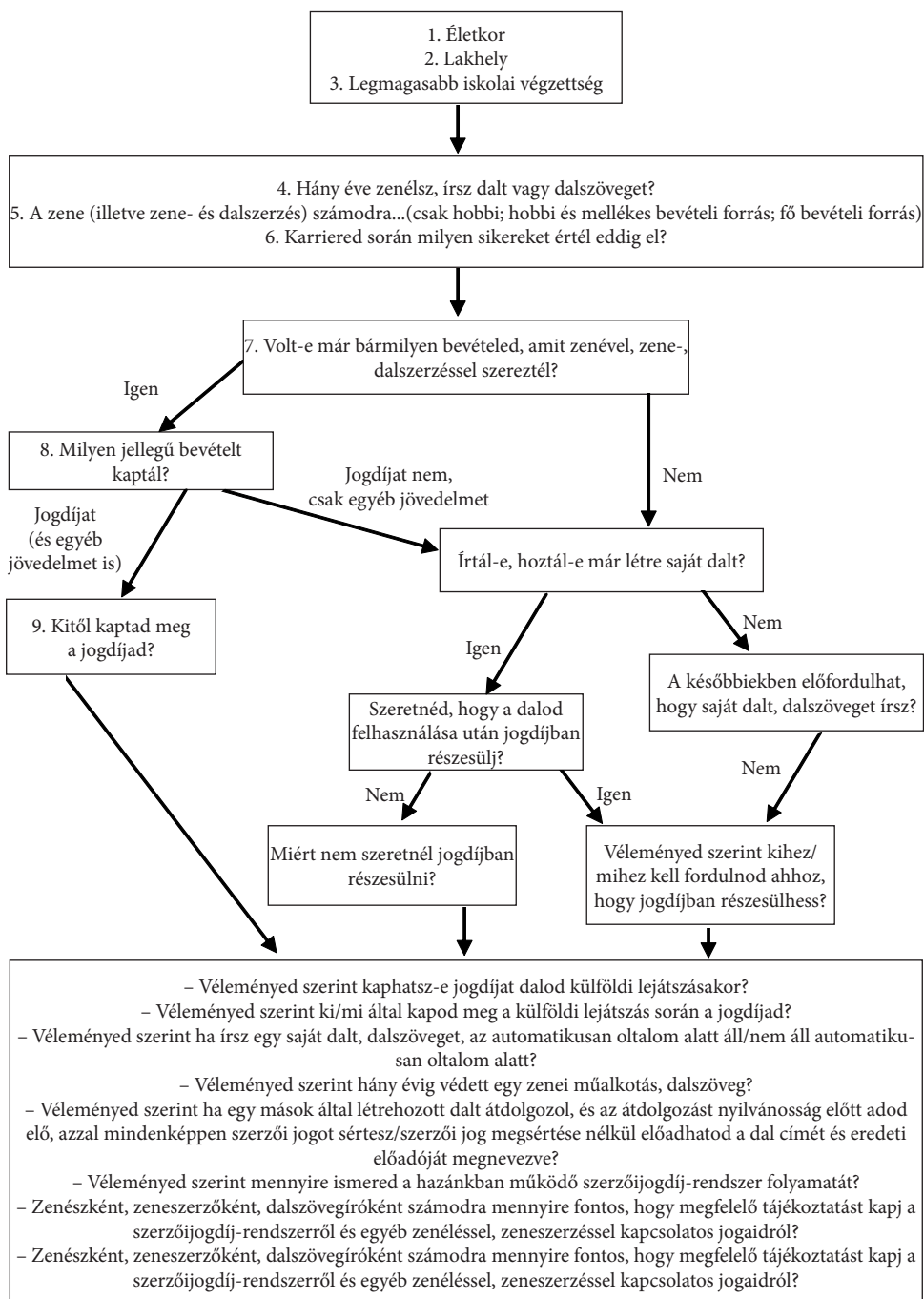
Az SZTNH oktatási tevékenységébe külsős képzésként bevonta a hazai egyetemek többségét is. Az egyetemeken általában szabadon választható tantárgyként jelenik meg a szerzői jog és a szellemi tulajdon-védelem féléves, ingyenes kurzusként.

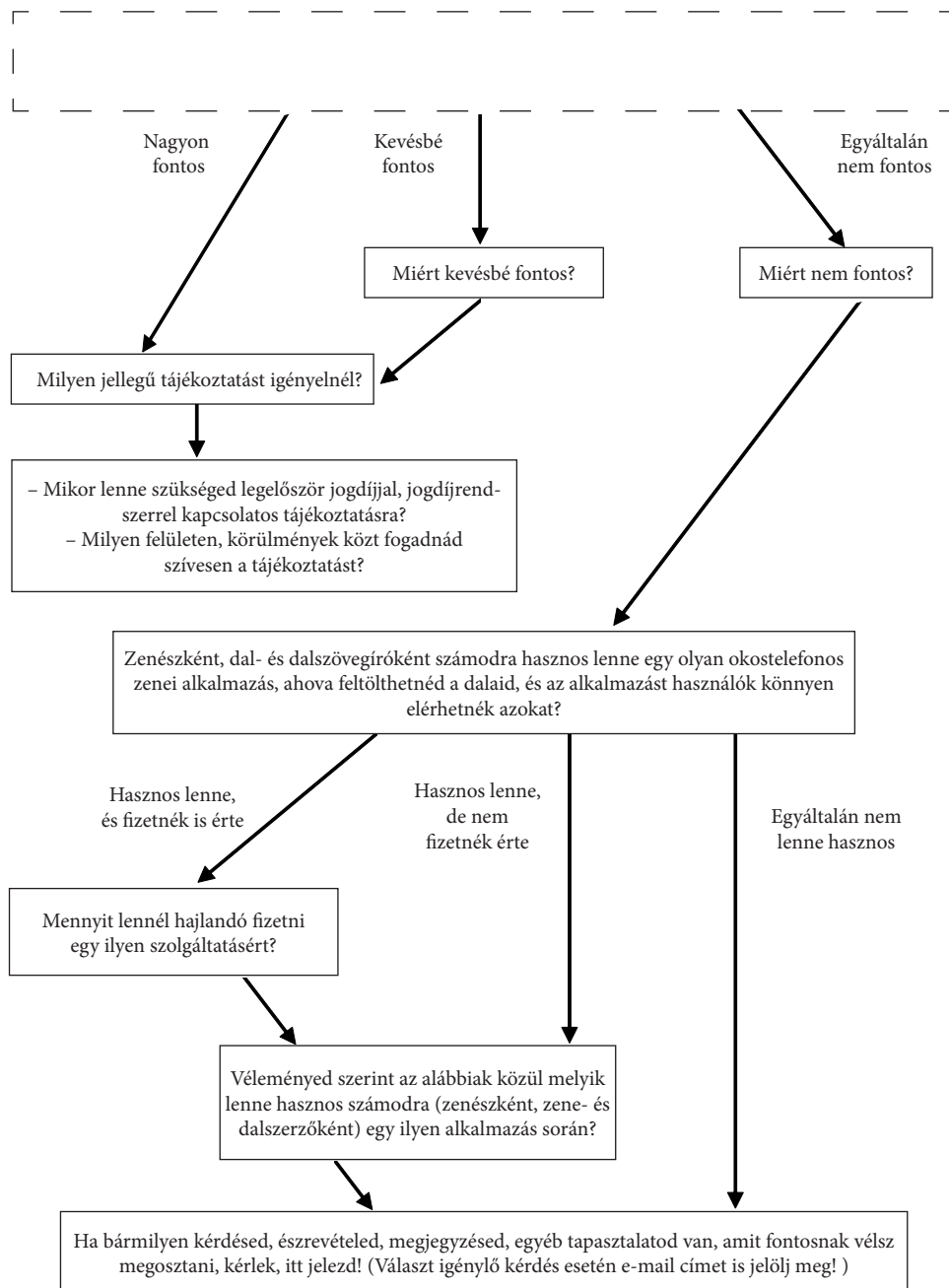
Az SZTNH továbbá egyre több sajtóanyagot, kiadványt, tankönyvet hoz létre a szerzői jog és a szellemi tulajdon-védelem fontosabb pontjait feldolgozva, illetve szakmai rendezvényekben (konferenciák, előadások) is igyekszik növelni a tudatosságot.

A jogtudatosság növeléséhez hozzájárul a Sziget Fesztivál néhány éve létrehozott éves konferenciája, a Music Hungary Konferencia is, amely lehetőséget biztosít a zenei iparág szereplőinek a találkozásra, tájékoztatásra, új ötletek megszületésére és megvalósítására.

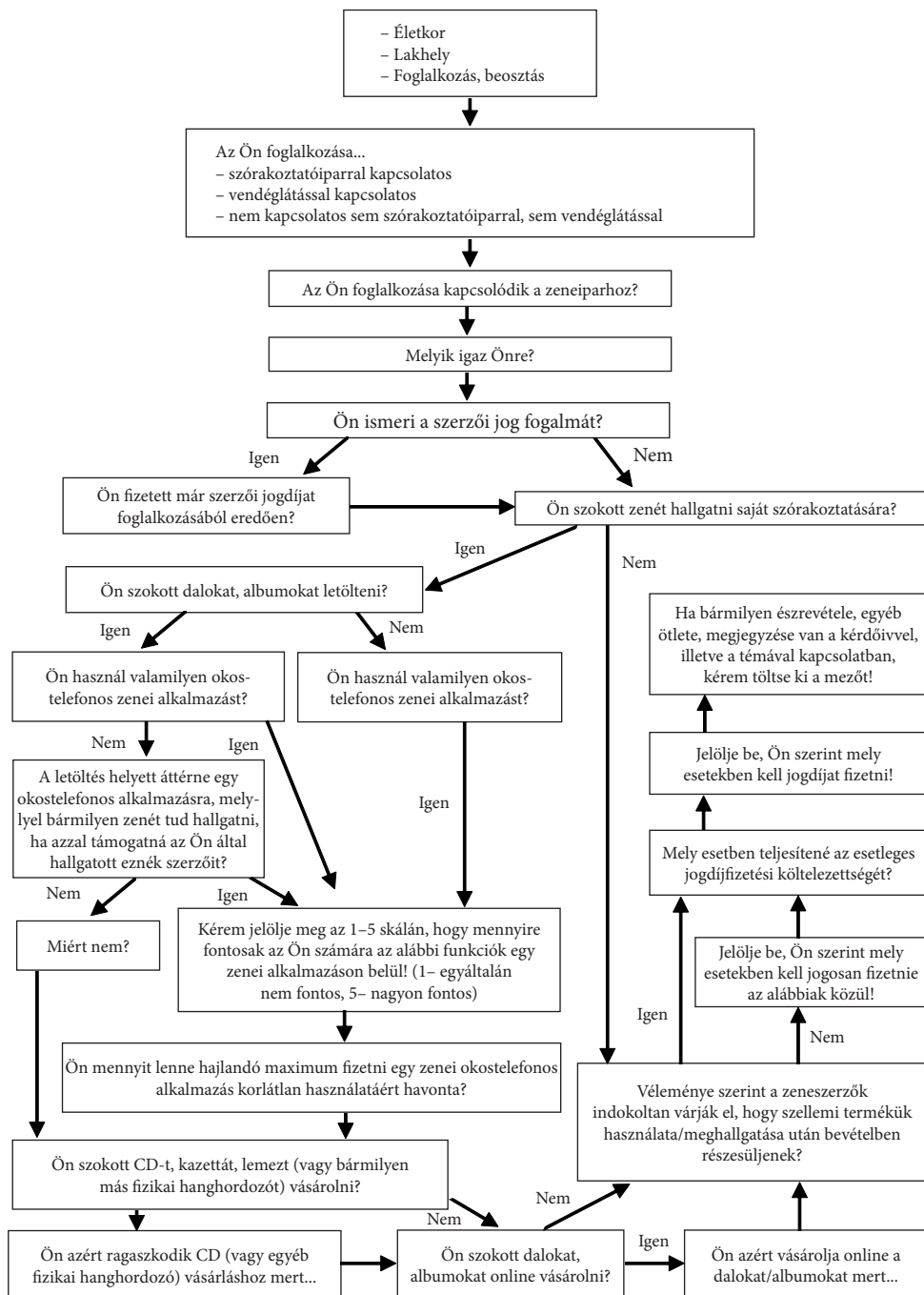
Szintén a zeneipari szereplőket célzott támogatni a Cseh Tamás Program is. „A Program célja a magyar könnyűzene támogatása, színvonalas produkciók fellépési lehetőségeinek, külföldi népszerűsítésének elősegítése. Elindulását 2014. május 12-én Balog Zoltán emberi erőforrások minisztere, az NKA elnöke, és L. Simon László államtitkár, a program kidolgozásának irányítója jelentette be. A Program kilenc alprogramból áll. Az NKA Cseh Tamás Program Ideiglenes Kollégiuma induló zenekarokat, vidéki klubokat, vidéki és kisközösségi tv-ket és rádiókat, valamint print és online médiát, előzenekaros koncerteket, nemzetközi turnékat és promóciót támogat pályázatos formában, emellett magyar könnyűzenei örökség megőrzésére, zenei menedzsment-oktatásra és a vidéki tehetségkutatók támogatására is külön alprogramot hoztak létre.”¹

¹ <http://csehtamasprogram.hu/bemutakozas>.

II. sz. melléklet: A II. kérdőív szerkezete

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága (Supreme Court, SC) 2017. május 22-én a *TC Heartland LLC* (Heartland) *v. Kraft Foods Group Brands LLC* (Kraft)-ügyben hozott döntése szabadalmi ügyekben azokra a helyekre korlátozta a pereskedés színhelyét, ahol az alperes céget alapított, vagy ahol az alperes elkövette a bitorlást, továbbá rendes és megalapozott munkahelye van. Ez a döntés hatálytalanítja a Szövetségi Kerületi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) évtizedekkel korábbi döntését, amelynek alapján az alpereseket nem azokban az államokban perelték, amelyekben céget alapítottak, vagy ahol szabályos munkahelyük volt.

A szabadalmi perek helyszínére vonatkozó törvény [Patent venue statute; 28 USC Section 1400(b)] megállapítja, hogy a szabadalombitorlás miatt folyó polgári pereket „abban a bírói körzetben lehet lefolytatni, ahol az alperes lakik, vagy ahol az alperes elkövette a bitorlást, és rendes és megalapozott munkahelye van”.

1957-ben az SC a *Fourco Glass Co* (Fourco) *v. Transmirra Products Corp*-ügyben megállapította, hogy a „lakik” (resides) szó az 1400(b) cikkben az alperes cégalapítási államára korlátozódik. 1990-ben azonban a CAFC a *VE Holding Corp. v. Johnson Gas Appliance Co.*-ügyben úgy döntött, hogy a „lakik” szó a helyre vonatkozó általános törvény (28 USC Section 1391) 1400(b) cikkében bármilyen kerületet jelent, ahol az alperes elővezethető személyes ítélezésre.

A most tárgyalt ügyben a kérelmező Heartlandot Indiana törvényei szerint alapították, és központi székhelye Indianában van. Az alperes Kraftot Delaware törvényei szerint alapították, és központi üzleti székhelye Illinoisban van. A Heartland folyékony vízjavító termékeket szállított Delaware-be. A Kraft a Delaware-i kerületben perelte be a Heartlandot azt állítva, hogy az utóbbinak a termékei bitorolták az ő szabadalmait. Ezt követően a bíróság elutasította a Heartland keresetét.

A Holding-Johnson-döntést követve a Delaware-i Kerületi Bíróság megállapította, hogy a Heartland Delaware-i helyhez volt kötve, mert Delaware-i személyes illetőségű volt.

A Heartland fellebbezett a CAFC döntése ellen azt kérve, hogy a bíróság a Delaware-i pert vagy utasítsa el, vagy pedig helyezze át másik bírósághoz. A Heartland többek között azzal érvelt, hogy a helyet nem a Holding v. Johnson-ügy, hanem a Fourco v. Transmirra-

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

ügy szerint kell meghatározni. A CAFC a *Holding v. Johnson*-döntést követte, és elutasította a *Heartland* érveit.

Ezután a *Heartland* a CAFC döntése ellen az SC-nél nyújtott be fellebbezést. Az SC 2016. december 14-én befogadta az ügyet, amelyben 2017. május 22-én hozott döntést.

Az SC *Thomas* bíró vezetésével (és az SC összes tagja által támogatva, kivéve egy bírót) a következőket állapította meg:

„Arra a következtetésre jutottunk, hogy az 1391. § változtatásai nem módosították az 1400(b) § jelentését a *Fourco*-döntés szerint értelmezve. Ezért az a véleményünk, hogy egy hazai vállalat a szabadalmi helyre vonatkozó törvény céljára csupán a cégbejegyzés államában lakhat”.

Az SC úgy jutott erre a következtetésre, hogy felülvizsgálta a szabadalmi helyre és az általános helyre vonatkozó törvények fejlődését, és ezeket a törvényeket a szabadalom szögösszefüggésében értelmezte. Ezután az SC kifejtette a következőt:

„A kongresszus nem módosította az 1400(b) §-t a *Fourco*-döntés óta, és egyik fél sem kért minket arra, hogy ebben az ügyben újra fontoljuk meg álláspontunkat. Ennek megfelelően az egyetlen kérdés, amelyet meg kell válaszolnunk az, hogy a kongresszus megváltoztatta-e az 1400(b) §-t, amikor módosította az 1391. §-t.”

Az SC erre a kérdésre nemleges választ adott, majd kifejtette, hogy az 1400(b) §-t a *Fourco*-döntés óta nem változtatták meg, és az SC továbbra is megmaradt azon véleménye mellett, hogy a „lakik” szó az 1400(b) §-ban megtartotta eredeti jelentését.

A CAFC *Holding*-ügyben hozott döntése kapcsán az SC elutasította a *Kraft* azon érvelését, hogy az 1391. § jelenlegi verziója megerősítette a *Holding*-döntést, és megállapította, hogy a kongresszus 2011-ben tovább módosította az 1391. § szövegét, és abban semmi sem utal arra, hogy a kongresszus jóváhagyta volna a *Holding*-döntést.

B) Egy ideiglenes bejelentésnek az elsőbbségi időpont biztosítása szempontjából van jelentősége, és különösen fontos 2013 óta, amikor hatályba lépett az *American Invents Act*-nek nevezett új amerikai szabadalmi törvény, amely a feltalálói elv helyett a bejelentői elvet alkalmazza. Az alábbiakból azonban kiderül, hogy egyáltalán nem mellékes az elsőbbség biztosítása szempontjából, hogy az ideiglenes bejelentés a találmányt milyen részletességgel ismerteti.

Az általunk vizsgált ügyben *Storer* szabadalmát *Clark* bejelentésével együtt interferenciaeljárásba vonták be, ahol elsőbbségként *Storer* ideiglenes bejelentési napját ismerték el, ami elvileg az interferenciaeljárásban az „idősebb fél” (*senior party*) státusz elnyerését biztosította. *Clark* azonban kétségbe vonta, hogy *Storer* ideiglenes bejelentése biztosította az elsőbbséget, mert szerinte az ideiglenes bejelentés nem elégítette ki az amerikai szabadalmi törvény 112. cikke szerinti kielégítő kinyilvánítás követelményét. Az ügy a CAFC-hez került, amely döntését a következőkkel kezdte:

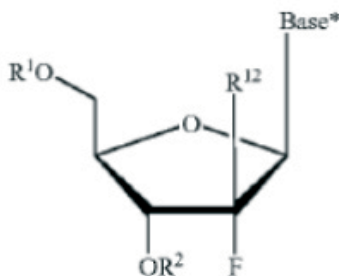
„Amikor egy fél interferenciaeljárásban egy korábban benyújtott amerikai szabadalmi bejelentés által nyújtott előnyt kíván érvényesíteni, a korábbi bejelentésnek ki kell elégítenie a szabadalmi törvény 120. és alábbi szövegű 112(1) cikkének követelményeit:

‘A leírásnak (specification) tartalmaznia kell a találmány írott leírását, valamint annak a leírását, hogy azt milyen módon és eljárással állítják elő olyan teljes, egyértelmű, tömör és pontos kifejezésekkel, hogy lehetővé tegye a szakterület vagy az ahhoz legközelebbi szakterület szakembere számára a találmány előállítását és használatát, és ismertetnie kell a találmány végrehajtásához szükséges, a feltaláló által tervezett legjobb megvalósítási módot.’”

A 120. cikk kapcsán a bíróság emlékeztetett arra, hogy elsőbbség igénylése esetén az elsőbbségi bejelentésnek le kell írnia a későbbi igénypontokat, azonban lehetővé kell tennie azok megvalósítását is.

Storer bejelentése hepatitis C kezelési eljárására irányult sajátos sztereokémiájú vegyületekkel. Az interferenciaeljárásban az 1. igénypontot választották az eljárás jellemzőjeként, amelynek szövege a következő volt:

Eljárás egy hepatitis C vírussal fertőzött gazda kezelésére, amely abban áll, hogy a hepatitis C vírussal fertőzött gazdának az alábbi képletű

vegyület vagy e vegyület gyógyászatilag elfogadható sójának hatásos mennyiségét adagoljuk ... (Az interferencia szempontjából lényegtelenek voltak a szubsztituensek meghatározásai, minthogy Clark kifogása az olyan vegyület előállításának képességére irányult, amely a fluoratomot „alsó” helyzetben tartalmazza.) Az ideiglenes bejelentés a fluoratom konfigurációját általánosan adta meg, de nem adott példát az „alsó” konfigurációjú szerkezetre.

Az Interferenciatanács azt állapította meg, hogy az ideiglenes bejelentés a technika állásával együtt nem tette lehetővé az azonosított szerkezetű sajátos vegyületek előállítását. Storer a fellebbezés után azzal érvelt, hogy egy szakember az ideiglenes bejelentésben és a technika állásában foglalt tájékoztatás alapján képes lett volna előállítani a kívánt sztereokémiájú vegyületek osztályát.

Megjegyezve, hogy megfelelő kinyilvánításról akkor lehetne beszélni, ha szakember a találmányt túlzott mértékű kísérletezés nélkül meg tudná valósítani, a bíróság a CAFC által az *in re Wands*-ügyben hozott fontos döntéséhez fordult, megállapítva, hogy az a kielégítő kinyilvánítás tényezőit a következőkben határozta meg: „1. A szükséges kísérletezés mennyisége; 2. az irányítás vagy iránymutatás mennyisége; 3. a kiviteli példák jelenléte vagy hiánya; 4. a találmány jellege; 5. a technika állása; 6. a szakmabeliek viszonylagos ügyessége; 7. a szakma megjósolhatósága vagy megjósolhatatlansága; és 8. az igénypontok oldalmi körének tágassága.” A Wands-tényezők többségét nem vitatták, és Storer elismerte, hogy nem voltak olyan példák, amelyek az ideiglenes bejelentésben részletezték volna az izomer előállítását. A negyedik Wands-tényező – a találmány jellege – vonatkozásában a tanács megállapította, hogy az ideiglenes bejelentés benyújtásának időpontjában – bár a szerves fluorozási mechanizmusok a szakmában általában jól ismertek voltak – még nem szintetizáltak olyan 2'-fluor-2'-metil-nukleozidot, amelynek a fluor-szubsztituense „alsó” helyzetben lett volna. Emellett a bíróság megjegyezte, hogy az ilyen szintézis lefolytatásához használt sajátos reagensről nem volt ismert, hogy alkalmas „alsó” helyzetű fluort tartalmazó termék előállítására. Így annak ellenére, hogy a felek egyetértettek a szükséges szakmai szint magas voltában – PhD-fokozat a szintetikus szerves kémiában –, ez a szakmai szint nem lett volna elegendő ahhoz, hogy ne legyen szükség túlzott mértékű kísérletezésre, sőt más szakértőkkel való konzultálásra is.

Storer azon érve ellenére, hogy egy jól ismert prekursorvegyület ki volt nyilvánítva az ideiglenes bejelentésben, a bíróság döntését arra alapozta, hogy fenntartotta a tanácsnak azt a véleményét, miszerint ebben a szakmában nem lehet megjósolni az eseményeket; emellett az ideiglenes leírásban hiányzott a sajátos útmutatás és a vonatkozó kémiai szintézisek azonosítása.

A döntés fontos üzenete – azon túlmenően, hogy egy ideiglenes bejelentésnek meg kell felelnie a szabadalmi törvény 112. cikkében foglaltaknak ahhoz, hogy megfelelően elsőbbségi bejelentésnek is –, hogy egy ideiglenes bejelentés sürgős elkészítésekor is alaposan meg kell vizsgálni a bejelentést, és minden erőfeszítést ki kell fejteni annak érdekében, hogy a bejelentés teljes és megalapozott legyen.

C) Trump elnököt lányával, Ivanka-val együtt gyakran támadták, amiért befolyását és hatalmát is felhasználta védjegybejelentéseinek intézésénél (különösen Kínában). 2017. augusztusban ez a folyamat megszakadt, mert az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala elutasította Trump elnök iTRUMP védjegybejelentését, minthogy az már a 40 éves *Tom Scharfeld* amatőr zenészhez tartozik, aki ezt a védjegyet olyan iPhone-alkalmazásra használja, amellyel trombitán játszani tanít embereket. Scharfeld hat év után nyerte meg ezt a jogi harcot, mégpedig ügyvéd igénybevétele nélkül.

Belgium

A belga kormány 2017. november 6-án a képviselőház (a belga szövetségi parlament alsóháza) elé terjesztett egy törvénytervezetet, amely módosítja a szabadalmi törvény különböző rendelkezéseit, amit az egységes európai szabadalom és az egységes szabadalmi bírászkodás elfogadása tett szükségessé. E módosítás célja, hogy a belga törvényt harmonizálja az Egységes Szabadalmi Bíróságra (Unified Patent Court, UPC) vonatkozó egyezményrel.

A törvénytervezetet a Gazdasági Kamara Bizottsága egyhangúan elfogadta 2017. november 29-én. Belgium már ratifikálta az UPC-egyezményt, és nyilatkozatot tett, hogy azt ideiglenesen alkalmazza. Várható, hogy Belgium Brüsszelben létrehozza az UPC egy helyi divízióját, ahol a bíróság négy nyelven: franciául, flamandul, németül (a nemzeti nyelveken) és angolul működik majd.

Brazília

A) A Brazil Ipari és Külkereskedelmi Minisztérium, valamint a Nemzeti Iparjogvédelmi Intézet 2017. augusztus 1-jén nyilvános konzultációt indított egy olyan tervezett rendeletről, amely egyszerűsítene a szabadalmi bejelentések engedélyezési eljárását. A kezdeményezés alapvetően azt célozta, hogy csökkenteni lehessen a vizsgálatlan szabadalmi bejelentések jelenlegi tekintélyes számát.

A nyilvános konzultáció egy előzetes lépés volt, amelynek segítségével véleményeket kívántak szerezni az egyszerűsített engedélyezési eljárásra vonatkozó javaslatról. Magát az egyszerűsített eljárást akkor vezethetik be, ha a megfelelő rendeletet törvénybe iktatták.

A javaslat megállapítja, hogy azokat a szabadalmi bejelentéseket, amelyeket a jövőbeli rendelet publikálásának időpontjáig benyújtottak vagy – PCT-bejelentés esetén – amelyeknek a nemzeti szakaszt megindították, és amelyekkel kapcsolatban kérelmezték a vizsgálatot, 90 napon belül engedélyezik azt követően, hogy az egyszerűsített eljárásba befogadták a bejelentést, feltéve, hogy az kielégít bizonyos követelményeket, és (engedélyezés előtti felszólalás keretében) nem képezi tárgyát harmadik személyek észrevételeinek. A gyógyászati termékekre és eljárásokra vonatkozó szabadalmi bejelentések elvileg ki vannak zárva ebből az egyszerűsített eljárásból nyilvánvalóan politikai okokból és arra tekintettel, hogy alá vannak vetve az ANVISA (egy helyi szabályozóügynökség) alapos vizsgálatának.

A javasolt egyszerűsített eljárás szerint azokat a szabadalmi bejelentéseket, amelyekre az vonatkozik, önműködően engedélyezik érdemi vizsgálat nélkül, az alábbi megkötésekkel:

1. Az eljárás nem alkalmazható megosztott bejelentésekre, valamint – miként fentebb említettük – gyógyászati termékeket és eljárásokat igénylő bejelentésekre.
2. A szabadalmi bejelentések benyújtása vagy nemzeti szakaszba léptetése a jövőbeli rendelet publikálásának időpontjáig történhet meg.

3. A bejelentés publikálásának a jövőbeli rendelet publikálási időpontjától számított 30 napon belül meg kell történnie.
4. A szabadalmi bejelentés vizsgálatát legkésőbb a jövőbeli rendelet publikálásának időpontjától számított 30 napon belül kell kérni.
5. Az évdíjfizetéseknek rendben kell lenniük.
6. A szabadalmi bejelentés szabadalmazhatóságáról nem publikáltak hivatali végzést.

A javaslat szerint ha egy szabadalmi bejelentést befogadtak az egyszerűsített eljárásba és ezt publikálták, a bejelentés engedélyezését 90 napon belül kell publikálni.

Egy szabadalmi bejelentés bejelentője a fenti 90 napos időtartamon belül kérheti, hogy bejelentését zárják ki az egyszerűsített eljárásból, vagyis szabályos érdemi vizsgálatnak vessék alá.

A javaslat törvénybe iktatásáig még számos lépést kell tenni, és sok kétséget le kell győzni a javasolt eljárás alapján engedélyezett szabadalmak érvényességével és érvényesíthetőségével kapcsolatban.

B) A Brazil Szabadalmi és Védjegyhivatal újabb 3 évre meghosszabbította az Európai Szabadalmi Hivatallal a gyorsított szabadalmi vizsgálatra (PPH) vonatkozó megállapodását.

Jelenleg Brazíliaan a következő országokkal van PPH-megállapodása: Amerikai Egyesült Államok, dél-amerikai országok, Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office, EPO), Japán és Kína.

Dél-Korea

A 2017. március 1-jén vagy azt követően lajstromozott szabadalmak új megsemmisítési rendszere lépett hatályba Dél-Koreában. Korábban a nem érdekelt felek a szabadalom lajstromozását követő 3 hónapon belül nyújthattak be érvénytelenítési keresetet egy szabadalom ellen; érdekelt felek bármikor benyújthattak ilyen keresetet. Most nem érdekelt felek már nem nyújthatnak be ilyet, de bárki benyújthat megsemmisítési keresetet egy szabadalom ellen annak publikálási időpontjától számított 6 hónapon belül.

A megsemmisítési keresetek elfogadható okai a következőkre vannak korlátozva:

- újdonsághiány vagy feltalálói tevékenység hiánya írott publikációk alapján, ideértve a szabadalmi és a nem szabadalmi irodalmat (szemben a nyilvános gyakorlatbavétellel vagy ismerettel); és
- az első bejelentési szabály megsértése (vagyis az igényelt találmányt már igényelték egy korábban benyújtott szabadalmi bejelentésben).

Egyéb érvénytelenítési okok már nem hozhatók fel megsemmisítési keresetekben. Emellett egy kérelmező nem támaszkodhat csupán a szabadalom engedélyezési eljárása alatt felhozott technika állására, hanem kérhet megsemmisítést az engedélyezési eljárás alatt hivatkozott technika állásának és egy új anterioritásnak a kombinációja alapján is, de legalább egy új anteriorításra van szükség.

Egy szabadalommegsemmisítési kérelmet a szabadalom lajstromozásának időpontjától kezdve a szabadalom publikációjától számított hat hónap lejártáig lehet benyújtani. Ezzel szemben egy érvénytelenítési kereset egy szabadalom lajstromozása után bármikor benyújtható, még a szabadalom oltalmi idejének lejártá után is.

A Koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal fellebbezési tanácsa vizsgálja felül a csupán dokumentációs vizsgálaton átesett megsemmisítési ügyeket, és ezt követően írott döntést hoz.

Egy kereset benyújtása után dönt arról, hogy a szabadalom publikálásának időpontjától számított hat hónap eltelte után kezdjen-e érdemi eljárást. Ha egy szabadalom ellen több kérelmet nyújtanak be, a tanács azokat egy eljárásá vonja össze, és annak befejezése után egyetlen írott döntést ad ki.

Ha arra a következtetésre jut, hogy a megsemmisítési okok közül legalább egy megalapozott, értesítést küld a szabadalmasnak, amelyben felsorolja a megsemmisítési okokat. Ezután a szabadalmas megadott időn belül válaszolhat helyesbítési kérelemmel.

Ha a tanács azt állapítja meg, hogy a szabadalomnak legalább egy igénypontját törölni kell, a szabadalmas a döntés hivatalos másolatának kézhezvételétől számított 30 napon belül fellebbezhet a szabadalmi bíróságnál, ahol a hivatal az alperes. Ennek megfelelően a szabadalmi bíróságnál az ügy *inter partes* eljárásá alakul át. A kérelmező azonban nem fellebbezhet, ha a tanács a szabadalmat érvényesnek minősíti.

A tanács igénypontról igénypontra haladva ad ki írott döntést, vagyis az, hogy egy igénypontot érvénytelennek talált, nem jelenti azt, hogy maga a szabadalom érvénytelen. Ha egy szabadalmi igénypont megsemmisítésére vonatkozó döntés hatályossá válik, a törölt szabadalmi igénypontokat olyannak tekintik, mint amelyek sohasem léteztek. Más szavakkal: a törölt szabadalmi igénypontok visszamenőleges hatállyal válnak érvénytelenné.

Minthogy a tanács felelős mind a megsemmisítési, mind az érvénytelenítési ügyekben, nehéz lenne a tanácstól egy következő érvénytelenítési perben másmilyen kimenetelű döntést kapni (különösen ugyanazokra az anterioritásokra hivatkozva). Ennek megfelelően a szabadalom fontosságától és a pénzügyi korlátoktól függően kell megtervezni, hogy megsemmisítési, érvénytelenítési keresetet, vagy mind a kettőt érdemes-e benyújtani.

Egyesült Királyság

A) A *Napp Pharmaceuticals* (Napp) tulajdonosa az EP 2305194B sz., az Egyesült Királyságban érvényesített európai szabadalomnak, amely transzdermális buprenorfin tapaszokra nyújt oltalmat. A Napp 2005 óta forgalmaz BuTrans® kereskedelmi névvel ilyen tapaszokat. Mind a *Sandoz*, mind a *Dr Reddy's* készült generikus transzdermális buprenorfin tapaszok piacra dobására az Egyesült Királyságban, azonban a Sandoz volt az első, amely forgalmazási engedélyt kapott a termékekre. Amikor a Sandoz megkapta az engedélyt, a Napp azzal válaszolt, hogy mindkét fél ellen bitorlási pert indított az Egyesült Királyság Szabadalmi Bíróságánál (UK Patents Court, PC), és a Sandoz ellen ideiglenes intézkedést kért. A Sandoz

és a Dr Reddy's egyaránt védekezett a bitorlási per ellen, azonban egyik alperes sem vonta kétségbe a szabadalom érvényességét.

A Napp BuTrans® termékéről még annyit kell elmondani, hogy áthatolást elősegítő segédanyagokat tartalmaz, amelyek fokozzák a buprenorfin áthatolását a páciens bőrén keresztül, és így a termék fel tud szívódni a páciens véráramába.

A Napp szabadalmának 1. igénypontja egy transzdermális tapaszra vonatkozik, amely a következő jellemzőkkel rendelkezik: (a) 10 t% buprenorfinbázis; (b) 10–15 t% levulinsav; (C) mintegy 10 t% oleiloleát; (D) 55–70 t% poliakrilát; és (E) 0–10 t% polivinilpirrolidon.

Az 1. igénypont első három [(a)–(C)] komponense kulcsfontosságú volt annak meghatározásában, hogy a generikus termékek bitorolják-e a szabadalom 1. igénypontját.

A PC először szükségesnek találta megállapítani, hogy a szabadalom 1. igénypontjában szereplő értékek a tapaszok gyártásánál használt százalékos értékekre (inputértékek) vagy pedig a tapaszokban a gyártás után talált százalékos értékekre (outputértékek) vonatkoznak-e. A Napp a benyújtott bejelentés szövegét, a benyújtott bejelentésben egy hivatkozásként használt PCT-bejelentés szövegét és a bőrön át hatóanyagot beiktató rendszerek (transdermal delivery systems, PDSs) szokásos szaknyelvét használta annak az állításának az alátámasztására, hogy az igénypontokban említett százalékos értékek inputértékek voltak. A Napp azzal is érvelt, hogy nehéz lenne outputértékeket meghatározni, különösen azért, mert a PDS-ek idővel elbomlanak. A Sandoz és a Dr Reddy's azzal válaszolt, hogy kifejtették, a benyújtott bejelentés és a PCT-bejelentés szövege miért támasztja alá azt az állításukat, hogy az igénypontokban említett százalékos értékek outputértékek, és azzal is érveltek, hogy a benyújtott bizonyíték nem alapozott meg szokásos szakkifejezéseket a PDS-ek számára. További érvük volt, hogy nem lenne nehéz meghatározni outputértékeket.

A felek érveinek megfontolása után *Arnold bíró* arra a következtetésre jutott, hogy az igényelt tartományok outputértékeket határoztak meg.

Másodszor a bíróságnak meg kellett határoznia a szabadalom 1. igénypontjában szereplő számértékek helyes értelmezését. Ehhez a bíró segítségül hívta az újabb esetjogot, különösen a 2015. évi *Smith & Nephew v ConcTec*-döntést. Az igénypont (a)–(C) jellemzőivel kapcsolatban a Napp azzal érvelt, hogy a „10 t%” $\geq 7,5\text{-től} < 17,5\text{ t\%-ig}$ terjedő tartományt fed le, míg a „mintegy 10 t%” „15 t\%-ig” értéket jelent; ezért a tartomány $\geq 7,5\text{-től} < 17,5\text{ t\%-ig}$ terjed. Arnold bíró ezzel nem értett egyet, azonban követve a *Smith & Nephew*-döntést, valamint a Sandoz és a Dr Reddy's érveit, elfogadta a szokásos kerekítési megállapodást, amely szerint „10 t%” $\geq 9,5\text{-től} < 10,5\text{ t\%-ot}$, továbbá „10-15 t%” $\geq 9,5\text{-től} < 15,5\text{ t\%-ot}$ jelent.

Itt még arról is dönteni kellett, hogy mit jelent a „mintegy” szó az igénypont (C) komponensével kapcsolatban. A bíró megállapította, hogy ezt kismértékű pontatlanságként kell értelmezni, így az a szokásos kerekítési megállapodáshoz viszonyítva kismértékben nagyobb megengedett pontatlanságot, vagyis $\geq 9\text{-től} < 11\text{ t\%-ig}$ jelent.

Ezután Arnold bíró az adatok elemzése alapján arra a következtetésre jutott, hogy sem a Sandoz, sem a Dr Reddy's nem bitorolta a Napp szabadalmának igénypontjait.

A Napp Arnold bíró elsőfokú döntése ellen azon az alapon fellebbezett, hogy a bírónak (i) az igényelt számtartományokat inputértékeként kellett volna meghatározni; és (ii) az igényelt számtartományokat tágabban kellett volna értelmeznie.

A fellebbezési bíróság (Court of Appeal, CA) bírása, *Floyd bíró* figyelembe vette a Napp által előadott érveket, azonban elutasította a Nappnak azt az állítását, miszerint helytelen, hogy a bíró szerint az 1. igénypont outputértékeket ad meg. Floyd bíró itt hangsúlyozta, hogy az igénypont egy „eszközre” vonatkozik, és a termékigénypontok értelmezésénél szabályos azt meghatározni, amit a termék tartalmaz, nem pedig azt, amit használtak a termék gyártásánál. Floyd bíró figyelembe vette a Napp által a számtartományokkal kapcsolatban előadottakat is, és megerősítette, hogy Arnold bíró a szokásos kerekítési megállapodást alkalmazta. Minthogy a CA egyetértett az elsőfokú bíróval, a fellebbezést elutasította.

A CA döntése következtében a Sandoz és a Dr Reddy's az Egyesült Királyságban szabadon gyárthat és forgalmazhat generikus terméket, versenyben a BuTrans® tapaszokkal.

Végül érdemes megjegyezni az ügyben az Egyesült Királyság bíróságainak különleges gyorsaságát. A Napp 2016. februárban nyújtott be keresetet a PC-nél, és az 2016. júniusban hozott döntést. A CA 2016. augusztusban tartott tárgyalást, és még ugyanabban a hónapban hozott döntést is.

B) A *Wembley Football Club* (WFC), amelynek otthona Wembley közelében, Londonban van, el fogja veszíteni alábbi logójának európai lajstromozását, miután a Wembley-stadion tulajdonosa felszólalt ellene.

Amikor 2012-ben a félprofi klub logójára európai védjegylajstromozást kért, a Wembley-stadion, habár a legrégebbi európai joggal bírt a „Wembley” névre, elmulasztotta a lehetőséget, hogy felszólaljon a védjegylajstromozás ellen. A futballklub így szerezte meg az európai védjegyet.

Aki azonban elmulasztotta a felszólalás lehetőségét, törlési eljárást indíthat az olyan védjegy ellen, amelyet már lajstromoztak. Ezért a Wembley-stadion törlési eljárást indított a labdarúgók logója ellen. Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalának (European Union Intellectual Property Office, EUIPO) törlési osztálya úgy döntött, hogy a labdarúgók logója bitorolta a Wembley-stadion korábbi jogait, és törölte a futballklub lajstromozott logóját.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal örömmel üdvözölte Hága melletti, Rijswijkben álló új hivatali épületének ünnepélyes befejezését 2017. június 27-én. A különleges ünnepségen részt vett *Benoît Battistelli*, az ESZH elnöke, *Michel Bezuijen*, Rijswijk polgármestere, *Jean Nouvel* és *Diederik Dam* építész és *Ton Vaags*, az építési konzorcium tanácsának elnöke, valamint építőmunkások.

„Az új épület azért készült, hogy lehetővé tegyük az ESZH számára a növekvő szolgáltatási igények jobb kielégítését. Lehetővé fogja tenni, hogy a hivatal a legkorszerűbb eszközökkel lássa el munkatársait, és ez a beruházás az ESZH jövője Hollandiában” – mondta Battistelli elnök.

Bezuijen polgármester ünnepi beszéde szerint „az építkezés befejezési ünnepsége fontos mérföldkő egy olyan épület létrehozásában, amely egyrészt elismerés Hágának az építkezés színhelyeként való kiválasztásával, másrészt eszményi munkakörülményeket biztosít az ESZH multikulturális közössége számára.”

Az új épület mintegy 1750 ESZH-alkalmazott számára biztosít munkahelyet. Környezete ösztönzőleg hat, és számos innovatív jellemzőt mutat: geotermikus hőszivattyúkat alkalmaz a talajban történő hőátvitelhez; a tetőn napelemeket helyeznek el, az egész épületben LED-világítás lesz, továbbá a hőfal és a külső üvegfal közötti tér természetes szellőzést szolgáltat majd.

Az új hivatali épület egy 1972-ben épített meglévő tornyot fog helyettesíteni, amely elavult, és ezért le fogják bontani, mielőtt az új épület beköltözhető lesz. A várakozások szerint a munkatársak 2018-ban fognak beköltözni az új létesítménybe.

B) Az ESZH elnöke, Benoît Battistelli 2017. július 12-én bejelentette, hogy az Adminisztratív Tanács döntése szerint „módosítani kell a vonatkozó szabályokat annak érdekében, hogy kizárják a szabadalmazhatóságból a kizárólag lényegileg biológiai eljárással kapott növényeket és állatokat”. Az Adminisztratív Tanács módosította az Európai Szabadalmi Egyezmény 27. és 28. szabályát. A 28. szabályt az alábbi, hozzáadott második bekezdéssel módosították:

„(2) Az 53(b) cikk alapján nem adható európai szabadalom a kizárólag lényegileg biológiai eljárással kapott növényekre vagy állatokra.”

Ez a szabályváltozás 2017. július 1-jén lépett hatályba, és az ESZH előtt folyó valamennyi eljárásra (legyen az vizsgálati vagy felszólalási) vonatkozik.

C) Az ESZH fellebbezési tanácsainak egy újabb, *T 1811/13* sz. döntése azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy egy igénypontban az egyértelműség hiánya okot adhat-e arra, hogy megengedhető legyen a nem kielégítő kinyilvánításra vonatkozó kifogás.

A kérdéses szabadalom egy olyan folyadéktartályra vonatkozik, amely eltávolíthatóan van rászerezve egy hangrögzítő készülékre. A szabadalmat olyan 1. igényponttal engedélyezték, amely számos jellemzőt tartalmaz, ideértve egy e1-ként említett jellemzőt. A megelőző

felszólalási eljárásban a szabadalmat úgy módosították, hogy egy e2-ként említett további jellemzőt is beiktattak.

A fellebbezési eljárásban a felszólaló kifogásolta az 1. igénypont e1 és e2 jellemzőjét azon az alapon, hogy azok az 1973. évi Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 84. cikke szerint nélkülözik az egyértelműséget. A felszólaló azzal érvelt továbbá, hogy az egyértelműség hiánya miatt egy szakember nem tudná, hogy az igénypont jellemzőinek körén belül dolgozik-e vagy sem. Ezért a felszólaló előadta, hogy az e1 és az e2 jellemzőre vonatkozó 1. igénypont szempontjai az 1973. évi ESZE 83. cikke szerint nincsenek kellően kinyilvánítva.

Az egyértelműség megítélésakor a tanács elutasította a felszólaló kifogásait, megállapítva, hogy az e2 jellemző kellően egyértelmű ahhoz, hogy egy szakember megértse. A tanács kijelentette továbbá, hogy az e1 jellemzőt a felszólalás utáni fellebbezési eljárásban nem lehet kifogásolni, mert az jelen van az engedélyezett 1. igénypontban. Állításának alátámasztásaként idézte a bővített fellebbezési tanács G 3/14 sz. döntését. Így azt állapították meg, hogy az 1. igénypont megfelel az 1973. évi ESZE 84. cikke által támasztott egyértelműségi követelményeknek.

A kielégítő kinyilvánítással foglalkozva a tanács egy műszaki fellebbezési tanács 1983. július 26-i, T 256/87 sz. döntésére hivatkozott, amelyben először állapították meg, hogy az 1. igénypont egyértelmű volt. Ebben a döntésben a következő megállapítást lehetett olvasni: „Ezután az a további kérdés merül azonban fel, hogy vajon ez az információ, bár önmagában egyértelmű, elegendő-e ahhoz, hogy egy szakember számára lehetővé tegye a találmány megvalósítását.”

A tanács azt vizsgálta, hogy ezt a döntést hogyan alkalmazták a 2003 után következő ügyekben. A döntés alkalmazásánál két megközelítést követtek. Az első megközelítés négy döntésben volt megtalálható, amelyeket egy tanács 2004 és 2007 között hozott. Ezekben a döntésekben megállapították, hogy egy szakember nem tudná, vajon az igénypontok által fedett területen dolgozott-e. Ennek eredményeként az igényelt találmányt nem nyilvánították ki elég egyértelmű és teljes módon ahhoz, hogy egy szakember meg tudja valósítani. A tanács megjegyezte továbbá, hogy úgy tűnik: ezeket a döntéseket 2007 óta nem követték.

A második megközelítést különböző tanácsok által 2003 óta hozott, húsznál több döntésben lehetett megtalálni, ideértve a T 1948/10, a T 608/12, a T 2331/11 és a T 1507/10 sz. döntést. Ezekben a döntésekben megállapították, hogy egy igénypont oltalmi köre inkább az ESZE 84. cikke szerinti egyértelműsége, nem pedig az ESZE 83. cikke szerinti kielégítő kinyilvánításra vonatkozott.

Múltbeli döntések ilyen elemzésének eredményeként a tanács leszögezte, hogy „egyetértes vagy legalábbis egyértelműen túlnyomó megegyezés van a tanácsok között abban, hogy egy igénypont 'tiltott területének' meghatározását nem kell olyan ügynek tekinteni, amely az ESZE 83. cikkére vonatkozik. A jelen tanács osztja ezt a véleményt.”

A tanács tisztázta továbbá álláspontját az ügyben, elismerve, hogy az egyértelműség hiánya bizonyos esetekben a találmány nem kielégítő kinyilvánítását eredményezheti, azonban

kijelentette, hogy annak megállapítása, miszerint az igénypontok nélkülözik-e az egyértelműséget, nem jelenti szükségszerűen azt, hogy hiányzik az 1973. évi ESZE 83. cikkének való megfelelés. Ehelyett ki kell mutatni, hogy az egyértelműség hiánya nem csupán az igénypontokat, hanem a szabadalmi bejelentést mint egészet befolyásolja. Más szavakkal: az egyértelműség hiányának olyannak kell lennie, hogy a szakember ne tudja megvalósítani a találmányt.

A tanács arra a következtetésre jutott, hogy a felszólaló ebben az ügyben nem bizonyította ezt a követelményt. Ezért elutasította a felszólaló fellebbezését.

Az Európai Unió Bírósága (EUB, Court of Justice of the European Union, CJEU)

Az Európai Unió Bírósága az *August Storck KG (Storck) v. European Union Intellectual Property Office (EUIPO)*-ügyben nemrég olyan döntést hozott, amelyben megerősítette, hogy a magából a termék megjelenéséből álló, háromdimenziós védjegyek megkülönböztetőképességével kapcsolatban kifejlesztett joggyakorlat egy termék kétdimenziós ábrázolására szolgáló ábrás védjegyekre is alkalmazható. A *Knoppers* csokoládéablák csomagolására használt KNOPPERS védjegyre vonatkozó döntésben a CJEU egyetértett az alsófokú bíróságok korábbi döntéseivel, amelyek szerint a csomagolás mentes a megkülönböztetőképességtől, és nem alkalmas védjegyyaltalomra.

Az ügy háttere, hogy 2013 augusztusában a Storck az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalánál kérelmet nyújtott be az EU-t megjelölő olyan nemzetközi védjegy lajstromozása iránt, amely egy édességek, csokoládé, csokoládétermékek, jégkrémek és azok előállítására alkalmas anyagok csomagolására használt fehér, szürke és kék színű, négyzet alakot képvisel a 30. áruosztályban. A védjegyet az alábbi ábrán mutatjuk be:

Az EUIPO elővizsgálója teljesen elutasító ideiglenes végzést adott ki, amelyben leszögezte, hogy a védjegy nélkülözi a megkülönböztetőképességet. Konkrétan az elővizsgáló megállapította, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy alakjának jellemzői nem voltak megkülönböztetésre alkalmasak, mert csokoládészeletek vagy édességek csomagolását ábrázolták, amely csomagolás tipikus a kérdéses áruk burkolására. Az elővizsgáló kijelentette továbbá, hogy a csomagoláson a színek és a görbe vonal alkalmazása egyszerű díszítőelemnek tekinthető, amelyet általánosan használnak a kérelmezett árukon. Ezt követően a vizsgálati osztály fenntartotta az oltalom teljes elutasítását.

2014 márciusában a Storck e döntés ellen fellebbezést nyújtott be az EUIPO fellebbezési tanácsánál, amely elutasította a fellebbezést, és arra a következtetésre jutott, hogy a védjegy nem volt megkülönböztető jellegű. Fenntartotta a vizsgálati osztálynak azt a megállapítását, hogy az átlagos fogyasztók figyelmi szintje az áruk megjelenésével kapcsolatban nem túl magas, mert a megjelölt árukat rendszeresen fogyasztják, és azok nem drágák. A tanács azzal is egyetértett, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy olyan jellemzők kombinációjából áll, amelyek tipikusak a megjelölt áruk csomagolására, és emellett a csomagolás színei/mintája nem ruháznák azonnal fel a védjegyet megkülönböztető jelleggel. A tanács megerősítette, hogy a vizsgálati osztály helyesen mutatott rá a következőkre: „A háromdimenziós védjegyek esetében a lajstromoztatni kívánt alak minél közelebb esik a kérdéses áru által legvalószínűbben felvett alakhoz, annál nagyobb annak a valószínűsége, hogy az alak mentes a megkülönböztető jellegtől”. Ezért a tanács arra következtetett, hogy a védjegy nem eléggé különböztethető meg a piacon jelen levő egyéb alakoktól, és így olyannak kell tekinteni, hogy csupán minimális mértékben rendelkezik azzal a megkülönböztetőképeséssel, amelyet megkívánnak ahhoz, hogy alkalmas legyen védjegyvoltalomra.

Ezt követően a Storck az Európai Unió Törvényszékénél (EU General Court, GC) indított keresetet a tanács döntésének érvénytelenítése iránt. A Storck hat igényt támasztott, amelyek közül az egyik szerint a tanács helytelenül ítélte meg a megkülönböztetőképeség szintjét, amely a háromdimenziós védjegyek esetében szükséges.

A GC megállapította, hogy a tanács helyesen utalt erre a követelményre, és megállapította, hogy a CJEU maguknak az áruknak a megjelenéséből álló háromdimenziós védjegyekre vonatkozó joggyakorlata alkalmazható az áruk kétdimenziós ábrázolásából álló ábrás védjegyekre is.

A Storck a GC döntése ellen a CJEU-nál nyújtott be fellebbezést két okra hivatkozva, amelyek közül az egyik szerint a GC tévedett, amikor a háromdimenziós védjegyekre vonatkozó szigorúbb követelményeket alkalmazta.

A CJEU döntésében megállapította, hogy saját joggyakorlatában mindig következetesen azt az álláspontot képviselte, hogy egy védjegy megkülönböztető jellegét 1. a védeni kívánt áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában és 2. az érintett közönség felfogóképességére tekintettel kell megítélni, és hogy magának a terméknek az alakjából álló háromdimenziós védjegyek megítélési követelményei nem különböznek a más kategóriákba tartozó védjegyeknél alkalmazottaktól. Ezután a CJEU rámutatott, hogy ezeknek a követelményeknek az alkalmazásakor a vonatkozó közönség észlelése nem mindig azonos egy háromdimenziós védjegy megjelenésének és egy olyan szó-/ábrás védjegynek a megítélésével, amely független a megjelölt termékek megjelenésétől. A CJEU megállapította, hogy nehezebb lehet bizonyítani egy háromdimenziós védjegy megkülönböztetőképeségét, mint egy szóvédjegyet vagy egy ábrás védjegyet, mert az átlagos fogyasztók nem feltételezik szükségszerűen egy termék eredetét a termék alakja vagy annak csomagolása alapján, ha azon nincs szó vagy grafikus elem. Ez okból és ilyen körülmények között „csupán egy olyan védjegy nem mentes

bármilyen megkülönböztető jellegtől, amely jelentősen eltér a terület általános szokásaitól, és ezért betölti az eredetmegjelölés lényeges funkcióját”. A CJEU egyetértett azzal, hogy a háromdimenziós védjegyek megkülönböztetőképességének képzésére vonatkozó esetjog a kétdimenziós KNOPPERS-csomagolás megkülönböztetőképességének kérdésére is alkalmazható. A CJEU megállapította, hogy „ahol egy háromdimenziós védjegy egy olyan ábrás elemet foglal magában, amely nem áll a termékek megjelenésétől független jelzésből, de a fogyasztó emlékezetében csupán egy díszítő ábrát jelent, az ilyen védjegyet nem lehet az olyan szó- vagy ábrás védjegyekre vonatkozó követelmények szerint megítélni, amelyek az általuk megjelölt termékek megjelenésétől független jelzésekből állnak. ... Az ilyen megfontolások nyilvánvalóan alkalmazhatók egy ábrás elemet tartalmazó kétdimenziós védjegyekre is.”

A vizsgált védjegy egyszerűen egy olyan ábrás elemet tartalmaz, amely egy fehér és szürke szélekkel és fehér és kék felületekkel rendelkező négyszögletű csomagolás alakját mutatja, ahol a fehér és kék felület egy hóval fedett hegyet ábrázol kékég-háttérrel. A CJEU megállapította, hogy a GC jogosult volt arra következtetni, hogy a csomagoláson a színek és a képek nem voltak elegendők a megkülönböztető jelleg kialakításához, és ehelyett csupán díszítőelemeknek látszottak, vagyis nem jelöltek eredetet. A CJEU itt utalt a GC-nek arra a korábbi véleményére, amely szerint a különböző színek megszokott dolgok; hogy a kék ég hóval borított hegy felett nem lenne kézenfekvő a fogyasztó számára; hogy a kékég-minta gyakran jelenik meg védeni kívánt áruk csomagolásán, és végül hogy a fehér a tejszínre emlékeztet, vagyis egy olyan alkotórészre, amelyet általánosan használnak csokoládék és jégkrémek készítésekor, és amelyet gyakran ábrázolnak csokoládék csomagolásán.

A CJEU-nak ez a döntése azért nevezetes, mert megerősíti, hogy az európai uniós védjegyek háromdimenziós elemeinek a lajstromozásakor a nehézségek egy termék vagy termék-csomagolás kétdimenziós ábrázolásának az ábrás elemekre is kiterjednek.

Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala

A *Hummel Holding A/S* (Hummel), egy dán lábbeli- és sportruházat-kereskedő az EUIPO-nál kérelmezte a *Disney Enterprises, Inc.* (Disney) számos európai uniós védjegylajstromozásának a törlését. A Hummel arra alapozta a keresetét, hogy a Disney nem használta védjegylajstromozásait közvetlenül a törlési keresetek benyújtása előtti öt éven belül.

A megtámadott védjegyek a Disney legismertebb védjegyei közül az alábbiak voltak:

Azt lehetne feltételezni, hogy a Disney számára nem jelentett nehézséget bizonyítani ezeknek a védjegyeknek a használatát. Meglepő módon azonban, annak ellenére, hogy jelentős mennyiségű bizonyítékot nyújtott be, a Disney mostanáig a vesztes oldalon áll.

Miként ismeretes, egy lajstromozott európai védjegyre vonatkozó jogok törölhetők, ha a védjegyet nem vették tényleges gyakorlatba legalább egyszer minden ötéves időszakon belül. Többféle áruosztályban lajstromozott védjegyek esetében a lajstromozás törölhető azokkal az árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyekre nem bizonyítottak használatot. A törlés elkerülhető, ha a használat hiánya a védjegytulajdonos által nem befolyásolható körülmények miatt jött létre; a lajstromozó azonban nagyon ritkán fogadja el ezt a kifogást.

A védjegytulajdonosoknak fel kell készülniük lajstromozott védjegyük tényleges használatának a bizonyítására. Ellenkező esetben kockáztatják, hogy védjegyjogaikat megtámadják, amikor azokat egy harmadik fél ellen kívánják érvényesíteni.

A tényleges védjegyhasználatot megbízható és tárgyilagos bizonyítékkal kell megalapozni, amely mutatja a használat helyét, időpontját, mértékét és jellegét. Az elfogadható bizonyíték példáulként említjük a csomagolást, a címkéket, az árulistákat, a katalógusokat, a számlákat, a fényképeket és a hirdetéseket. Az áruk jellegétől függően a használat mennyiségét és gyakoriságát is figyelembe veszik. Ennek megfelelően azt várják el, hogy az olcsó termékeket nagyobb mennyiségekben adják el, mint az idényjellegű vagy a drága árukat.

Fontos, hogy a bizonyíték a *lajstromozott* védjegy használatára vonatkozzék. Egy lajstromozott védjegyet olyan alakban lehet használni, amely kevésbé tér el attól, amelyben lajstromozták. Csak olyan csekély változásokat fogadnak el, amelyek nem változtatják meg a lajstromozott védjegy megkülönböztető jellegét. Az alábbiak bizonyítják, hogy ez döntő tényező volt a Disney-esetekben.

Itt most csupán a fentebb bemutatott négy Disney-figura közül az Európai Unióban lajstromozott Micky egér (a fenti ábrán az utolsó) elleni törlési keresetre összpontosítjuk figyelmünket. A Hummel azzal érvelt, hogy ezt a védjegyet törölni kell, mert nem használták az Európai Unióban a megelőző öt év alatt. Mint ismeretes, a használat hiánya miatt indított törlési eljárásokban a bizonyítási teher a védjegytulajdonoson, ebben az esetben Disney-n nyugszik.

A Disney jelentős mennyiségű bizonyítékot nyújtott be, így eladási számokat, fényképeket, szállítási bizonylatokat, a *disneystore.com* weboldalról képernyőfényképeket, valamint olyan nyilatkozatokat, amelyek alátámasztják azt az állítást, hogy a védjegyet használták az Európai Unióban. Az EUIPO azonban elutasította ezeket a bizonyítékokat, és fenntartotta a törlési keresetet.

Amikor az EUIPO egyes benyújtott bizonyítékok érvényességét tárgyalta, kulcsfontosságú szempont volt, hogy a Disney által benyújtott bizonyítékok a *lajstromozott* védjegy használatát bizonyítják-e. Az alábbi képek a Disney által benyújtott fényképek példáit mutatják.

Itt az volt a kérdés, hogy ezek a fényképek a lajstromozott védjegy használatát bizonyítják-e.

Fentebb már rámutattunk, hogy egy lajstromozott védjegyet olyan formában lehet használni, amely csak csekély mértékben tér el a lajstromozottól, feltéve, hogy a minimális különbségek nem befolyásolják a védjegy megkülönböztető jellegét. Itt nem az volt a kérdés, hogy a közönség felismerné-e a Disney által benyújtott fényképeken körülbelül ugyanazt a figurát, amely a lajstromozott védjegyben látható. Az EUIPO ugyanis elfogadta, hogy a fényképek ugyanazt a figurát mutatják különböző testhelyzetekben. A kérdés az volt, hogy a közönség azt gondolná-e, hogy a fényképek a *lajstromozott* védjegyet mutatják-e, és az EUIPO azon a nézeten volt, hogy a közönség nem lenne ezen a véleményen.

Az EUIPO elfogadta, hogy voltak hasonlóságok a fényképek és a lajstromozott védjegy között, azonban megjegyezte, hogy „az állat helyzetei és testtartásai eltérőek, ugyanúgy, mint elülső lábainak/karjainak a kifejezése és a mozgása”. Azt is megjegyezte, hogy míg a lajstromozott védjegy fekete és fehér volt, a benyújtott fényképek az állatot színesen mutatták. Az EUIPO azzal érvelt, hogy ezek a különbségek a lajstromozott védjegy megkülönböztető jellegének megváltozását bizonyították. Ennek eredményeként a Disney által benyújtott bizonyítékokat nem lehetett a lajstromozott védjegy használatát igazoló bizonyítékként elfogadni.

A Disney azzal érvelt, hogy a képek ugyanarra a figurára vonatkoztak, és hogy ennek eredményeként a védjegy megkülönböztető jellegét nem lehetett megváltoztatni. Az EUIPO azonban azt felelte, hogy „egy állatot képviselő ábrás védjegy lajstromozása útján a tulajdonos nem kap oltalmat hasonló állatok ábrázolásának valamennyi lehetséges változatára”.

A fentiek következtében az EUIPO elutasította a használat bizonyítását, és minthogy a Disney nem nyújtott be a védjegy használatát igazoló bizonyítékot, az EUIPO azon a véleményen volt, hogy a lajstromozást törölni kell.

A Disney a döntés ellen fellebbezett, azonban a fellebbezési tanács a fellebbezést 2017. április 3-án elutasította.

Ez az ügy azt bizonyítja, hogy mennyire fontos a védjegytulajdonosok számára felkészülni egy támadás esetén a védjegy használatának bizonyítására, vagyis rendszeresen gyűjteni kell a használat bizonyítékait. Amennyiben valamilyen ok miatt ez nem lehetséges, tovább kell lépni, és új védjegybejelentést kell benyújtani. A fenti ügy azt is bizonyítja, hogy nem elegendő, ha a védjegytulajdonos olyan védjegyeket használ, amelyek emlékeztetnek a lajstromozott védjegyre, mert ez nem elegendő a lajstromozott védjegy eredményes megvédéséhez.

Az EUIPO azt is hangsúlyozta, hogy Disney védjegyeit fekete-fehérben lajstromozták, azonban a bemutatott fényképek színesben ábrázolják az állatot. A színesben való használat bizonyítása azonban nem lehet elegendő a fekete-fehér lajstromozás tényleges használatának bizonyítására, ha a szín hozzáadása befolyásolja a lajstromozás megkülönböztetőképességét.

Az Európai Unió Törvényszéke

Az Európai Unió Törvényszéke 2017. júniusi döntésében további iránymutatással szolgált azokkal a tényezőkkel kapcsolatban, amelyeket figyelembe kell venni annak eldöntésekor, hogy egy védjegyet rosszhiszeműen lajstromoztak-e.

Az ügyben a szemben álló felek a *Hub Culture Ltd* (Hub) és a *Venmo Inc* (Venmo) voltak. A Hub egy globális együttműködési hálózat. 2007-ben megalapította a VEN-nek nevezett globális digitális pénznemet, és ezt a nevet az Amerikai Egyesült Államokban védjegyként lajstromoztatta is. A Venmo egy 2009-ben alapított amerikai vállalat, amelyet jelenleg a *PayPal Inc.* birtokol. Az Egyesült Államokban online fizetési szolgáltatásokat nyújt, a lajstromozatlan VENMO védjegyet használva.

2010. júniusban a Hub levelet küldött a Venmónak, azt állítva, hogy a VENMO jelzés használata az Egyesült Államok piacán zavart okozhat, és javasolta, hogy vizsgálják meg egy kereskedelmi megoldás lehetőségét. Eltérően azonban javaslatának követésétől, a Hub az EUIPO-nál kérelmet nyújtott be a VENMO védjegy európai védjegyként való lajstromozása iránt. Erről a bejelentésről a Hub nem tájékoztatta a Venmót.

2011. áprilisban lajstromozták a VENMO európai uniós védjegyet. A Venmo eljárást indított a védjegy érvénytelenítése iránt, és az EUIPO törlési osztályánál eredményes volt. Ezt a döntést azonban a fellebbezési tanács felülbírált. Ezért a Venmo a GC-nél nyújtott be fellebbezést.

Ismeretes, hogy az EU védjegy-lajstromozási rendszere az „elsőként benyújtani” elven alapul: egy jelzést lajstromoztatni lehet európai uniós védjegyként, amíg azt nem zárja ki egy korábbi védjegy. Ha azonban a bejelentő védjegykérelmének benyújtásakor rosszhiszeműen járt el, a védjegyet érvénytelennek kell nyilvánítani.

Az EU törvényalkotása nem határozza meg a „rosszhiszeműséget”. Ezért a GC a „Lindt-féle nyusziügyhöz” folyamodott, és megállapította, hogy minden olyan tényezőt figyelembe kell venni, amely a védjegybejelentés benyújtásakor az ügyre vonatkozott. A bíróságnak különösen az alábbiakat kell meghatároznia:

1. Tudott-e a bejelentő arról, hogy egy harmadik fél azonos vagy hasonló jelzést használt azonos vagy hasonló árukra?
2. A védjegybejelentés benyújtásakor a bejelentő szándéka volt-e, hogy egy harmadik felet meggátoljon a jelzés használatában?
3. Milyen mértékű a harmadik fél jelzése és a lajstromoztatni kívánt jelzés jogi oltalma?

A 2. kérdés vonatkozásában bizonyos körülmények között rosszhiszeműséget képezhet a szándék, ha meg kívánják gátolni, hogy egy harmadik fél piacra vihessen egy terméket.

Ilyen eset forog fenn, amikor a bejelentő egy védjegy lajstromozásáért folyamodik, azonban nincs szándékában azt használni, mert egyetlen célja, hogy a harmadik felet meggátolja a piacra lépésben.

A GC megállapította, hogy a Hub rosszhiszeműen járt el. Ezért a bíróság a védjegyet érvénytelennek nyilvánította, mert megállapította, hogy nem volt hihető kereskedelmi logika abban, hogy a Hub lajstromoztatta a VENMO védjegyet, amelyet azonban a Hub sohasem használt. A Hub azzal érvelt, hogy ezzel a védjeggyel a saját VEN MONEY használatát kívánta védeni; azonban nem tudta bizonyítani ennek a jelzésnek a tényleges használatát, de még ha tudta volna is, elismerte, hogy a „-mo” szótag nem érthető a „money” (pénz) természetes rövidítéseként.

A GC azokat a körülményeket is figyelembe vette, amelyek között a Hub a védjegybejelentést benyújtotta. 2010 júniusában a Hub tárgyalta a Venmóval az ügy kereskedelmi megoldásának lehetőségeiről. A bíróság megállapította azonban, hogy a Hub ehelyett a Venmo jelzésének az „elsajátítását” választotta nem sokkal azt követően, hogy a felek 2010 novemberében találkoztak.

Franciaország

Az Európai Labdarúgó-szövetség (Union of European Football Associations, UEFA) a Franciaországban 2016-ban tartott futball-világbajnokság alkalmából számos védjegyet lajstromoztatott, többek között a FRANCE 2016 félig ábrás védjegyet, amelyben a szám zero tagját egy futball-labda helyettesítette, a 25. áruosztályban, ideértve a zoknikat is.

Az UEFA 2016. március 29-én értesült arról, hogy a francia vámosok 15 067 pár zoknit foglaltak le, mert azokon a FRANCE 2016 megjelölés volt feltüntetve. Miután négy csomag ilyen zoknit birtokba vett, az UEFA a párizsi elsőfokú bíróságon pert indított a zoknik gyártásáért felelős személy ellen.

Az UEFA a bíróság előtt elsősorban azzal érvelt, hogy a FRANCE 2016 név használata a zoknikon bitorolta a lajstromozott félig ábrás védjegyet, amelyet a 25. áruosztályban többek között zoknikra lajstromoztak.

Válaszként az elsőfokú párizsi bíróság megállapította, hogy a megjelölések közötti „nagyon fontos” vizuális hasonlóság és a fonetikai azonosság ellenére a vonatkozó fogyasztók körében nem állt fenn az összetévesztés valószínűsége, mert a kifogásolt megjelölésben nem szerepelt futball-labda. A bíróság szerint a védjegyek fogalmilag különböztek, mert a megjelölést az érintett fogyasztók nem szükségszerűen értelmeznék a 2016. évi világbajnokságra való utalásként, ellentétben az UEFA által lajstromoztatott védjeggyel. Emellett, a bíróság szerint, a FRANCE 2016 megjelölést a futball-labda nélkül tisztán dekoratív elemként értelmeznék, és így az nem lenne képes betölteni egy védjegy funkcióját.

Az UEFA azzal is érvelt, hogy a zoknigyártó a tisztességtelen versenyt tiltó törvénybe ütköző cselekedetet, valamint élősködést is elkövetett a FRANCE 2016 megjelölésű zoknik gyártásával és eladásával.

Az elsőfokú párizsi bíróság ezeket az érveket is elutasította, elsősorban azért, mert az UEFA nem szolgáltatott bizonyítékot a sportverseny szervezése kapcsán végzett beruházásokról. A bíróság arra is rámutatott, hogy az UEFA nem szenvedett pénzügyi veszteséget, mert a kifogásolt zoknikat a vámhatóság a futball-világbajnokság előtt 3 hónappal foglalta le, és így azokat nem vezették be a francia piacra.

Fülöp-szigetek

A) A Fülöp-szigetek Szellemtulajdon-védelmi hivatalának vezérigazgatója gyorsított szabadalmi elővizsgálati (PPH-) megállapodást kötött az Európai Szabadalmi Hivatal elnökével. A megállapodás 2017. július 1-jén lépett hatályba.

Az ESZH a következő ázsiai országokkal kötött már hasonló megállapodást: Dél-Korea, Japán, Kína és Szingapúr.

B) A Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization, WIPO) közgyűlésének 2017. október 2-től 11-ig tartott 57. ülésén a Fülöp-szigetek Szellemtulajdon-védelmi Hivatalát nemzetközi PCT-hatósággá jelölte ki.

Hollandia

A Hágai Fellebbezési Bíróság 2017. szeptember 19-én a leíró kereskedelmi nevek oltalmi köréről hozott döntést egy olyan ügyben, ahol a felperes a saját PARFUMSWINKEL (parfumbolt) kereskedelmi nevére kért oltalmat.

A felperes kereskedelmi nevét online üzletében használja, amely különböző parfümöket kínál eladásra. Számos fogyasztó kereste meg olyan termékek szállítására vonatkozó kérdésekkel, amelyek nem voltak Parfumswinkel-ügyletek. Kiderült, hogy a fogyasztók

összetévesztették a Parfumswinkel egy másik online üzlettel, amely szintén parfümököt árúsított. Ez a versenytárs PERFUMSWEBWINKEL (parfümwebüzlet) kereskedelmi név alatt működött.

A felperes eljárást indított a versenytárs alperes ellen azon az alapon, hogy az bitorolta a kereskedelmi névre vonatkozó jogait annak következtében, hogy megtévesztően hasonló kereskedelmi nevet használt. A kereset az 1921. évi kereskedelminév-törvény 5. cikkén alapult, amely a kereskedelmi neveket védi Hollandiában a megtévesztően hasonló kereskedelmi nevek használata ellen.

A Hágai Kerületi Bíróság a felperes javára döntött, és 2016. június 15-én ideiglenes intézkedést rendelt el az alperes ellen. Az alperes a döntés ellen a fellebbezési bíróságnál nyújtott be fellebbezést.

Kell-e kereskedelminév-oltalmat engedélyezni olyan kereskedelmi nevekre, amelyek deskriptívek, és nélkülözik az inherens megkülönböztető jeleget? Ezt a kérdést a jogalkotás nem válaszolja meg egyértelműen.

Általában elfogadják azt, hogy – ellentétben a védjegytörvénnyel – a kereskedelminév-törvény nem kívánja meg, hogy egy kereskedelmi név megkülönböztetőképességgel rendelkezzen ahhoz, hogy érvényes legyen. Ehelyett bármilyen név, amely alatt egy vállalat működik, a holland törvény szerint kereskedelmi névnek minősül.

2015-ben a legfelsőbb bíróság olyan ügyben ítélezett, ahol egy deskriptív kereskedelmi és domén név állt szemben egy hasonló deskriptív domén névvel. Megállapította, hogy az ilyen tisztán deskriptív elnevezéseket a törvény nem monopolizálhatja, mert ez ellenkezne a köznek azzal az általános jogával, hogy szabadon használhasson leíró szavakat bizonyos áruk és szolgáltatások jellemzésére. Ennek eredményeként a holland törvény szerint nem jár el törvénytelenül az, aki egy olyan megjelölést használ, amely hasonló egy másik fél által már használt hasonló megjelöléshez – még akkor sem, ha ez a használat azonos tevékenységi területen történik, és összetévesztés kockázatát eredményezheti. Egy megtévesztően hasonló megjelölés használata csak akkor jelenthet törvénytelen cselekedetet, ha további körülmények is közrejátszanak, ámbar a legfelsőbb bíróság nem fejtette ki, hogy milyen további körülményekre gondolt.

A fellebbezési bíróság a Parfumswinkel-ügyben is alkalmazta egy saját 2015. évi döntését, alaposan elemezve a kereskedelminév-törvény jogi keretét annak történelmi háttérével együtt. Arra a következtetésre jutott, hogy elegendő alapja van annak, hogy a leíró kereskedelmi neveket egyéb kereskedelmi nevektől eltérően kezeljék. Ebből következik, hogy a bíróság szerint a leíró kereskedelmi nevek fennáll a „szabadon hagyás szükségletének” követelménye – hasonlóan a védjegytörvényhez, de kisebb mértékben, és azzal a különbséggel, hogy nem befolyásolja a kereskedelmi név érvényességét, hanem csupán annak oltalmi körét. Ezt a próbát alkalmazva a Parfumswinkel-ügyben, a fellebbezési bíróság megállapította, hogy a felperes nem mutatott be elegendő kiegészítő körülményt ahhoz, hogy kérelmét a bíróság teljesíthesse.

A fellebbezési bíróság elfogadta, hogy érvelése nem szükségszerűen helyes. Ez okból a bíróság alkalmazta a hagyományos összetévesztési próbát, valószínűleg annak érdekében, hogy elkerülje döntésének később a legfelsőbb bíróság által történő hatályon kívül helyezését. A végeredmény azonban nem volt eltérő, mert a felperes akkor is sikertelen volt, amikor a hagyományos összetévesztési próbát alkalmazták. Ez azért is figyelemre méltó, mert az ügyben nem volt sok vita arról, hogy alkalmazták-e legalább bizonyos mértékig az összetévesztési próbát. A fellebbezési bíróság azonban arra a következtetésre jutott, hogy a tényleges összetévesztés korlátozott számú példája elhanyagolható volt, és nem minősült olyan típusú összetévesztésnek, amelyet a kereskedelminév-törvény 5. cikke szerint tiltani lehetett volna.

Úgy tűnik, hogy a bíróság azon a nézeten volt, hogy az összetévesztésnek különböző fokozatai létezhetnek, és hogy – bár egy nagyfokú összetévesztés általában elegendő egy bírói végzés kiadásához – egy kismértékű összetévesztés nem igazol szükségszerűen ilyen bírói intézkedést.

Bár a fellebbezési bíróság ítéletében kifejezetten nem mérlegelte a felek kölcsönös érdekeit, valószínű, hogy

- azon a véleményen volt, hogy a kereskedelmi név korábbi használójának a törvényes érdekei nem voltak túlsúlyban a versenytárs ilyen érdekeihez (és a közérdekhez) viszonyítva a leíró és nem disztinkatív jelzések szabad használata szempontjából, és
- ilyen ok miatt a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy nem történt összetévesztés amiatt, hogy többé-kevésbé „nyújtották” az összetévesztés meghatározását.

Bár minimális a különbség a PARFUMSWINKEL és a PARFUMSWEBWINKEL megjelölés között, a fellebbezési bíróság azon a nézeten volt, hogy ez a különbség elegendő a felperes által kért intézkedés elutasításához. Ennek az álláspontnak a további alátámasztása érdekében a bíróság arra a tényre hivatkozott, hogy a felek által használt jelzések ábrás elemei eltérőek voltak, hasonlóan a weboldalak elrendezéséhez, kinézetéhez és hangulatához.

India

A) Az Indiai Szabadalmi Hivatal 2017. június 30-án módosított irányelveket publikált számítógéppel kapcsolatos találmányok vizsgálatára. A módosított irányelvek nagyon kedvezőek a számítógéppel kapcsolatos találmányok szabadalmazásával kapcsolatban, összehasonlítva a korábbi, 2016. február 19-i irányelvekkel.

B) Az Indiai Szabadalmi Hivatal 2017. július 3-án közleményt publikált, amely szerint a szabadalmi okiratok előállítását és kiadását teljesen automatizálták. Ennek megfelelően egy szabadalom engedélyezése után a szabadalmi okiratot önműködő rendszer készíti el, és így az hozzáférhetővé válik a bejelentő vagy annak meghatalmazott képviselője számára. A szabadalmi okirat a bejelentő kívánsága szerint letölthető és kinyomtatható.

A hivatal fenti kezdeményezése csökkentette a szabadalmi okiratok másolatainak elkészítésével és kezelésével kapcsolatban a bejelentőre háruló terhet. Egyúttal kiküszöböli azt a késedelmet, amelyet a postai továbbítás okozott. Valójában az önműködő eljárás gyorsabb, pontosabb és felhasználóbarát.

C) A 2016. évi módosított szabadalmi szabályok Indiában lehetőséget nyújtottak gyorsított vizsgálat kérelmezésére. Kihasználva ezt az új rendelkezést, a hyderabadi *Optimus Drugs* és további 15 vállalat, köztük új (startup) vállalatok és kutatási cégek rendkívül rövid idő alatt, 113-300 napon belül kaptak szabadalmat.

Az *Optimus Drugs* 2017. március 21-én kért gyorsított vizsgálatot, aminek alapján 2017. március 31-én kapta meg az első elővizsgálati végzést, és szabadalmát 2017. július 12-én engedélyezték. A *New NDRA Innovations Private Limited* startup vállalat 2016. október 28-án nyújtott be szabadalmi bejelentést, amelyre 2017. július 25-én engedélyezték a szabadalmat.

Gyorsított szabadalmi vizsgálatra jogosultak a startupstátuszt birtokló vállalatok, valamint az olyan bejelentők, akik az Indiai Szabadalmi Hivatalt választották nemzetközi kutatóhatóságként (ISA) vagy nemzetközi elővizsgáló hatóságként (IPEA) egy megfelelő PCT-bejelentésben. Jelenleg ahhoz, hogy az Indiai Szabadalmi Hivatal ISA-ként vagy IPEA-ként legyen megjelölhető, a PCT-bejelentést az Indiai Szabadalmi Hivatalnál vagy az Iráni Szabadalmi Hivatalnál kell benyújtani. A 19. PCT-szabály szerint az Indiai Szabadalmi Hivatal akkor jelölhető meg átvevőhivatalként, ha legalább egy bejelentő indiai állampolgár vagy lakos. Ezért a fenti rendelkezések nem használhatók külföldi bejelentők számára.

India nem tagja egyetlen gyorsított szabadalmi vizsgálati (PPH-) programnak sem. Az indiai kormány azonban újabban növelte az Indiai Szabadalmi Hivatal emberi erőforrását mintegy 450 új elővizsgáló alkalmazásával, és számos eljárási változást vezetett be az elővizsgálat időtartamának csökkentése érdekében. 2017. januártól júliusig, vagyis 7 hónap alatt közel 30 000 első elővizsgálati végzést adtak ki, szemben a 2015. áprilistól 2016. májusig, vagyis egy év alatt kiadott 16 851 első elővizsgálati végzéssel. Ha ez az irányzat folytatódik, az várható, hogy a hivatal 2020-ban a vizsgálati kérelem benyújtásától számítva 24-30 hónap alatt közli az első elővizsgálati végzést.

D) A *Bayer Corporation* (Bayer) a Delhi Felsőbíróságnál (Delhi High Court, DHC) bitorlási pert indított az *Union of India & Ors.* ellen, mert az a Bayer *SORAFENAT* gyógyszerére vonatkozó szabadalmának oltalmi köre alá eső terméket exportált Indiából Kínába, hogy ott forgalmazási engedélyt kapjon.

A *Bayer Intellectual Property GmbH* is bitorlási pert indított az *Alembic Pharmaceuticals Ltd.* ellen, mert az a *RIVEROXABAN* nevű gyógyszerre vonatkozó szabadalmának oltalmi köre alá eső terméket exportált az Amerikai Egyesült Államokba, szintén forgalmazási engedély elnyerése céljából.

A DHC a két ügyet egyesítette tárgyuk hasonlósága miatt, és az ügy gondos tanulmányozása után – különösen azért, mert a *SORAFENAT* az egyetlen olyan gyógyszer, amelyre Indiában kényszerengedélyt adtak – 2017. márciusban úgy döntött, hogy nem volt bitorlás.

Ezt a döntést a DHC az indiai szabadalmi törvény 107A(a) cikkére alapozta, amelyet indiai Bolar-rendelkezésnek is hívnak, és amely szerint „nem jelent bitorlást egy szabadalmazott találmány tárgyának előállítás, használata, eladása csupán olyan célokra, amelyek észszerűen olyan információ kifejlesztésére és elnyerésére vonatkoznak, amelyet Indiában vagy egy másik országban termékek gyártását, szerkesztését, használatát, eladását vagy importját szabályozó törvény ír elő”.

A bíróság azon a véleményen volt, hogy az „eladás” kifejezés egy gyógyszer exportjára is vonatkozik. A 107A(a) cikk szerinti eladás célja forgalmazási engedély elnyerése, és az ezen cikk alá eső törvényes jogok nem korlátozhatók a gyógyszergyártást és -eladást Indiában szabályozó kényszerengedély által.

E) A *Freudenberg Gala Household Product Pvt. Ltd.* (Freudenberg) v. *Gebi Products CS.* (Gebi)-ügyben a Bombayi Felsőbíróság (Bombay High Court, BHC) 2017. májusban hozott döntést az alperes Gebi javára.

Az ügy előzménye, hogy a Freudenberg, a LAXMI védjegy tulajdonosa, bitorlási pert indított a Gebi ellen, amely birtokolta a MAHALAXMI védjegyet. A BHC megállapította, hogy a LAXMI védjegy nem csupán egy indiai istennő neve, hanem általánosan használt női név is. A BHC hasonló ügyben hozott döntésekre hivatkozva megállapította, hogy az istenek nevei nem sajátíthatók ki semmiféle áruval vagy szolgáltatással kapcsolatban. Ezért a Gebi nem bitorol a MAHALAXMI védjegy használatával.

F) A Roche és a Cipla gyógyszergyár közötti harc 2008-ban kezdődött, és 2017. május 30-án megegyezéssel zárult.

A Roche-nak indiai szabadalma van a tüdőrák kezelésére szolgáló „erlotinib-hidroklorid” gyógyszerre. 2006-ban forgalmazni kezdte a gyógyszert Indiában TARCEVA névvel. 2008. januárban tudomást szerzett arról, hogy a Cipla az erlotinib generikus változatát tervezte forgalomba hozni ERLOCIP névvel. Ezért a Roche a DHC-nél bitorlási pert indított a Cipla ellen, és kérte a Cipla ideiglenes intézkedéssel való eltiltását.

A DHC egyesbírája elutasította a Roche keresetét arra hivatkozva, hogy a Cipla eltiltása a gyártástól közérdekbe ütközne. Nevezetesen a TARCEVA egyhónapi dózisa 140 000 rúpiába (közelítőleg 2300 USD-be) került, szemben az Erlocippel, amelynek egyhavi dózisát 48 000 rúpiáért (közelítőleg 800 USD) lehetett beszerezni. E döntés ellen a Roche hiába fellebbezett.

A fordulat 2015-ben következett be, amikor az ügy a DHC különleges tanácsa elé került, amely a Roche javára döntött, és megállapította, hogy a Cipla bitorolta a Roche szabadalmát.

Ezt követően a Cipla különleges engedélyre vonatkozó kérelmet (Special Leave Petition, SLP) nyújtott be, műszaki szakértő kijelölését kérve. Ezt a felettes bíróság 2016-ban elfogadta. Ekkor a bírósági eljárást felfüggesztették, hogy módot adjanak a feleknek egyezkedésre. A felek 2017. május 30-án megállapodásra jutottak. A Cipla 2017. júniusban felkérte a felettes bíróságot, hogy tekintse az SLP-kérelmet, amelyet a DHC különleges tanácsának döntése ellen nyújtott be, visszavontnak.

Ezzel véget ért a két gyógyszergyár közötti küzdelem, amely a gyógyászati termékekre vonatkozó szabadalmi oltalom területén különböző szempontokat világított meg.

Indonézia

Indonézia kormánya 2017. október 2-án a Szellemi Tulajdon Világszervezetének genfi irodájánál letétbe helyezte a Madridi Jegyzőkönyvhöz való csatlakozás okmányát. Így a csatlakozás Indonézia vonatkozásában 2018. január 2-án lépett hatályba.

Írország

Írország miniszterelnöke, *Leo Varadkar* 2017 júniusában bejelentette, hogy az UPC-egyezményhez való csatlakozás ügyében a kormány által megígért népszavazásokat ugyanazon a napon fogják tartani, valószínűleg 2018 első felében.

Az egyik javasolt népszavazás azt a kérdést hivatott eldönteni, hogy Írország csatlakozzék-e az UPC-egyezményhez. A csatlakozás ugyanis az alkotmány módosítását tenné szükségessé, és bármilyen alkotmánymódosítást népszavazással kell megerősíteni.

Ha Írország csatlakozik az egyezményhez, valószínűleg egy helyi divíziót hoz létre. A kormány 2014-ben bejelentette csatlakozási szándékát, amit akkor örömmel üdvözölt a Kis és Közepes Ír Vállalatok Szövetsége.

Izrael

Az izraeli parlament 2017. augusztus 1-jén második és harmadik olvasatban elfogadta a javasolt izraeli mintatörvényt, amely előreláthatólag 2018. augusztusban lép hatályba.

Az új törvény a minták maximális oltalmi idejét 15-ről 25 évre növelte.

Hatálybalépése után Izrael számára lehetővé válik a Hágai Egyezmény ratifikálása, aminek révén az izraeli mintaalkotók nemzetközi mintaoltalmat nyerhetnek, és külföldi mintákat is lehet oltalmazni Izraelben.

A mintalajstromozáshoz abszolút világújdomságra van szükség. Ugyanaz a bejelentő minták változatait is lajstromoztathatja. Az új törvény bevezeti a lajstromozatlan minták oltalmát.

A régi törvény hatálya alatt lajstromozott minták maximális oltalmi idejét 15 évről 18 évre hosszabbítják meg.

Japán

A) Az amerikai, dél-koreai, európai, japán és kínai, védjegyügyekben illetékes hivatal tőmörítő TM5 Japánban tartott összejövetelén a fő téma a rosszhiszemű védjegybejelentés volt. Itt mindegyik hivatal bemutatott tíz példát olyan védjegybejelentésre, amelyet hivatali vagy bírósági eljárásban rosszhiszeműség miatt elutasítottak.

Az öt védjegyhivatal által bemutatott 50 rosszhiszemű védjegybejelentés példaként a Dél-koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal által bemutatott egyik jellegzetes példára hivatkozunk, ahol a ROLEX védjegy hírnevét próbálta potyautasként kihasználni egy olyan védjegybejelentő, aki a POLEX védjegyet kívánta lajstromoztatni.

B) A vizsgált védjegyügyben a felperes lajstromozó a 14. áruosztályban lajstromoztatta a FRANCK MIURA védjegyet japán katakana és kínai karakterekkel (1. ábra) órákra és karórákra, drágakövekre és azok utánzataira, kulcskarikákra és dísz tárgyakra:

フランク ミウラ

1. ábra

Az alperes a jól ismert *Franck Muller* luxuskarórák hasonmásait árusította. Minthogy azonban az órák kivitelezése hasonlított egymáshoz, az ügyben a kivitelezés kevésbé játszott szerepet. Az ügy inkább az 1. ábra szerinti védjegy és az alábbi korábbi védjegyek hasonlóságára és azok összetéveszthetőségére összpontosult:

- FRANCK MULLER szabványos japán katakana betűkkel (2. ábra), amelyet a 14. áruosztályban lajstromoztak:

フランク ミュラー

2. ábra

- FRANCK MULLER (3. ábra), amelyet a 9. áruosztályban lajstromoztak látványosságokra és azok részleteire:

FRANCK MULLER

3. ábra

és

- FRANCK MULLER REVOLUTION (4. ábra), amelyet a 14. áruosztályban lajstromoztak:

FRANCK MULLER REVOLUTION

4. ábra

Az ügyben azt is vizsgálták, hogy fennálltak-e okok a FRANCK MIURA védjegy törlésére. Az alábbiakban a FRANCK MIURA védjegy és a 2. ábrán bemutatott korábbi védjegy közötti hasonlóságokra fogunk összpontosítani.

A FRANCK MULLER márkanévét 1991-ben alapozták meg, és ezt követően a 2–4. ábrán bemutatott korábbi védjegyek tulajdonosa (vagyis az alperes) a FRANCK MULLER védjegyet használta aláírásként óráin.

A FRANCK MIURA védjegy tulajdonosa (vagyis a felperes) olyan órákat árusított az interneten és üzletekben, amelyek hasonlítottak az alpereséhez.

A 2–4. ábra szerinti védjegyek tulajdonosa, vagyis az alperes 2015. április 22-én kérte a FRANCK MIURA védjegy törlését. A Japán Szabadalmi Hivatal Fellebbezési Tanácsa 2015. szeptember 8-án úgy döntött, hogy a védjegyet törölni kell, és hogy a költségeket az alperesnek kell viselnie.

A FRANCK MIURA védjegy tulajdonosa 2015. október 16-án a Szellemi Tulajdoni Felsőbírósnál fellebbezést nyújtott be, kérve az előző döntés érvénytelenítését.

A felek nem vitatták, hogy az alperes FRANCK MULLER védjegyaláírása jól ismert volt a japán fogyasztók körében az alperes áruinak vonatkozásában, és hogy ez volt az ok, amiért a felperes benyújtotta keresetét, és amiért védjegyét lajstromozták. Továbbá a felperes előadta, hogy

- az alperes védjegyei (például a FRANCK MULLER védjegyaláírása) a híres luxuskarórákat és az ugyanilyen nevű híres márkajelzést képviselte; és
- utalva az alperes védjegyeire jelezte, hogy a felperes áruai paródiaárúk voltak.

Az ügyben el kellett dönteni azt a kérdést, hogy a felperes védjegye megfelelt-e a védjegy-törvényben a védjegylajstromozás elutasítására felsorolt valamelyik alábbi oknak, és ezért törölni kell-e:

- 4(1)(xi) cikk, amely szerint egy védjegy nem lajstromozható, ha azonos vagy hasonló egy korábban lajstromozott olyan védjegyhez, amelyet a megjelölt árukkal azonos vagy azokhoz hasonló árukkal kapcsolatban használnak;
- 4(1)(x) cikk, amely szerint egy védjegyet nem lehet lajstromozni, ha azonos vagy hasonló egy korábban használt, jól ismert olyan védjegyhez, amelyet azonos vagy hasonló megjelölt árukkal kapcsolatban használnak;
- 4(1)(xv) cikk, amely szerint egy védjegyet nem lehet lajstromozni, ha valószínűleg zavart okoz olyan árukkal kapcsolatban, amelyek egy másik fél üzletéhez tartoznak; vagy
- 4(1)(xix) cikk, amely szerint egy védjegyet nem lehet lajstromozni, ha:
 - azonos vagy hasonló egy olyan védjegyhez, amely jól ismert a fogyasztók körében Japánban vagy külföldön; és
 - tisztességtelen célokra használják.

Miként fentebb említettük, a tanács döntése szerint a FRANCK MIURA védjegyet törölni kell, és a költségeket a felperesnek kell viselnie.

A 4(1)(xi) cikkel kapcsolatban azt állapította meg, hogy bár a felperes védjegye és a 2. ábra szerinti védjegy eltérő megjelenésűek, a védjegyek kiejtése és mellékjelentése, valamint a megjelölt áruk hasonlóak. Ezért a tanács megállapította, hogy a FRANCK MIURA védjegy és a 2. ábra szerinti védjegy hasonló, ami miatt a FRANCK MIURA védjegyet a 4(1)(xi) cikk alapján törölni kell.

Az alperes FRANCK MULLER aláírása jól ismert volt a japán fogyasztók körében órákkal kapcsolatban. Emellett a felperes védjegye és az általa védett áruk is hasonlóak voltak az alpereséihez. Ezért a tanács véleménye szerint a felperes védjegye a 4(1)(x) cikk alapján is törlendő.

A 4(1)(xv) cikk tárgyalása kapcsán a tanács utalt arra, hogy az alperes FRANCK MULLER védjegye jól ismert volt a japán fogyasztók körében karórák vonatkozásában. Emellett a védjegyek és a megjelölt áruk hasonlóak voltak. Ezért megállapította, hogy a FRANCK MULLER védjegy használata az alperes áruival kapcsolatban valószínűleg zavart okozna.

A felperes azt állította, hogy az alperes áru paródia-karórák voltak, ezért nem lehetett szó összetévesztésről. A tanács azonban megállapította, hogy a felperes potyautasként használt egy jól ismert jelzést, és emellett védjegyhígitást is elkövetett. Ezért a felperes védjegye a 4(1)(xv) cikk alapján törlendő.

A 4(1)(xix) cikkel kapcsolatban a tanács megállapította, hogy a felperes az alperes védjegyét tisztességtelen haszonszerzésre használta.

A felperes a döntés ellen a Szellemi Tulajdoni Felsőbíróságnál nyújtott be fellebbezést. Az hatályon kívül helyezte a tanács döntését, megállapítva, hogy a védjegy nem esett a védjegy-törvény 4(1) cikkének egyik pontja alá sem, és ezért nem volt ok a védjegy törlésére.

A bíróság szerint a felperes védjegye japán katakana és kínai betűkből állt, míg a 2. ábrán bemutatott korábbi védjegyet csak japán katakana betűk alkották. Ezért a védjegyek egymástól jól megkülönböztethetők voltak, és így nem volt alkalmazható a 4(1)(xi) cikk.

A bíróság szerint a felperes védjegye és a 2. ábra szerinti korábbi védjegy kiejtése hasonló, de a két védjegy eltérő mellékjelentésű volt. Ezért a 4(1)(x) cikk sem alkalmazható.

A bíróság további megállapítása szerint a FRANCK MIURA védjegy és az alperes által használt védjegy eltérő lévén nem estek a védjegy-törvény 4(1)(x) cikke alá.

A bíróság azt is megállapította, hogy áruk eladása olyan módon, amely egy híres védjegy potyautasként való használatát jelenti, nem elégíti ki szükségszerűen a védjegy-törvény 4(1)(xv) cikkének a feltételeit, vagyis a védjegy nem esett a védjegy-törvény ezen cikke alá sem, így a tanács döntése ilyen vonatkozásban is téves volt.

Minthogy a Szellemi Tulajdoni Felsőbíróság véleménye szerint a FRANCK MIURA védjegy és a 2. ábra szerinti védjegy eltérő volt, nem kellett vizsgálni, hogy a felperes használta-e a védjegyet tisztességtelen haszonszerzésre, károkozásra másik félnek, vagy bármilyen egyéb tisztességtelen célra. Ezért a védjegy nem esett a védjegy-törvény 4(1)(xix) cikke alá, és a tanács döntése ilyen vonatkozásban is téves volt.

Az alperes a számára kedvezőtlen döntés ellen engedélyért folyamodott, hogy fellebbezhessen a legfelsőbb bíróságnál. Ezt a kérését azonban az Szellemi Tulajdoni Felsőbíróság 2017. március 2-án elutasította. Ennek következtében a felsőbíróság döntése végleges és kötelező érvényű.

Jordánia

A *New Barath Rice Mills* (Mills), egy indiai kereskedő 2014. november 19-én Jordániában kérelmet nyújtott be a TAJ MAHAL védjegy lajstromozása iránt a 30. áruosztályban. A bejelentést 2016. májusban publikálták a hivatalos közlönyben. A felszólalásra engedélyezett három hónapon belül a *KRBL Ltd.* (KRBL), egy indiai kereskedő cég felszólalást nyújtott be az alábbi alapon:

- A felszólaló azt állította, hogy ő a valódi tulajdonosa a TAJ MAHAL védjegynek (latin és arab írásmóddal) Indiában és külföldön, ideértve Jordániát is.
- A Mills védjegyének lajstromozása megtévesztené a közönséget, és tisztességtelen versenyhez vezetne.

Ellennyilatkozatában a Mills a következőket hangsúlyozta:

- A TAJ MAHAL védjegyet 1978-ban lajstromoztatta, és azóta használja Indiában.
- A TAJ MAHAL védjegyet Jordániában és világszerte is használja.
- A TAJ MAHAL védjegyet világszerte lajstromoztatta, ideértve Hongkongot, Mauritust és Jement.
- A felszólaló nem nyújtott be olyan bizonyítékot, amely megerősítené, hogy a TAJ MAHAL védjegyet birtokolja, és dokumentumokkal sem támasztotta alá igényét.

A Jordániai Védjegyhivatal a Mills javára döntött, vagyis elutasította a KRBL felszólalását, és hozzájárult a Mills védjegyének lajstromozásához.

Kanada

A) Kanada kormánya 2017. augusztus 1-jétől szeptember 8-ig nyilvános konzultációt nyitott meg a szabadalmi törvény végrehajtási utasításában foglalt új szabályokról. A változások főleg a szabadalmi törvény függő módosításaira vonatkoznak, amelyek célja, hogy a törvényt összhangba hozzák a Szabadalmi Jogi Szerződéssel (Patent Law Treaty, PLT). A szövetségi kormány közölte, hogy a szeptember 8-án végződő publikálási időszak után a tervezett szabályokat előpublikálni fogja a *Canada Gazette* I. részében. Ez további lehetőséget szolgáltat érdekelt felek számára ahhoz, hogy megjegyzéseket közöljenek, bár a szabályok ekkor már a véglegeshez közeli formát fogják ölteni. Ezt követően a végleges módosításokat a *Canada Gazette* II. részében fogják publikálni. A kormány becslése szerint ez a két további lépés 2018 tavaszán, illetve 2018 őszén következik be. A tervek szerint a módosított szabályok 2019 első felében léphetnek majd hatályba.

A függőben levő szabadalmi törvény módosítani fogja a Kanada és az Európai Unió közötti átfogó gazdasági és kereskedelmi megállapodás (Comprehensive Economic and Trade Agreement, CETA) végrehajtására vonatkozó törvényt, amely 2017. május 16-án nyert királynői beleegyezést, és ez a törvény is befolyásolni fogja a szabadalmi törvényt a kiegészítő oltalmi tanúsítvány (supplementary protection certificate, SPC) bevezetésével.

A szabadalmi törvény új végrehajtási szabályait röviden az alábbiakban foglaljuk össze.

A bejelentési nap elnyerésének csökkentett követelményei – jelenleg egy szabadalmi bejelentés bejelentési díját a benyújtás napján kell befizetni, és a bejelentés angol vagy francia fordítását is ezen a napon kell benyújtani. A módosított szabályok szerint a bejelentési díjat később lehet befizetni, és a leírás fordítása is benyújtható később.

Elektronikus benyújtás – jelenleg nem lehet bejelentési napot kapni szombaton, vasárnap, munkaszüneti napon vagy olyan napon, amikor a Kanadai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal zárva van. Ez hátrányos lehet olyankor, amikor kanadai az először benyújtott bejelentés. A módosított szabályok szerint biztosítani lehet a bejelentési napot akkor is, ha a szabadalmi hivatal zárva van, elektronikus úton történő benyújtással.

Az elsőbbség helyreállítása – a jelenlegi törvény szerint nem lehet elsőbbséget igényelni olyan bejelentés alapján, amelyet a kanadai bejelentés benyújtási napja előtt több mint 12 hónappal nyújtottak be. Az új törvény szerint a legfeljebb 14 hónappal korábban benyújtott szabályos bejelentés alapján is lehet elsőbbséget igényelni, ha az erre vonatkozó kérelmet 14 hónapon belül nyújtják be, és a bejelentő előadja, hogy nem volt szándékos a késedelmes benyújtás.

A nemzeti szakasz megindításának rövidített határideje – jelenleg egy PCT-bejelentés kanadai nemzeti szakaszát az elsőbbség napjától számított 42 hónapon belül kell megindítani, bár késedelmi díjat kell fizetni, ha a bejelentés 30 hónapnál később lép a nemzeti szakaszba. A módosított szabályok szerint megszűnik a késői bejelentés kedvezménye. Ha azonban a bejelentést az elsőbbségi naptól számított 42 hónapon belül nyújtják be, nyilatkozatot kell benyújtani arról, hogy a késedelem nem volt szándékos, és közölni kell a késedelem okait.

Rövidített elővizsgálati határidők – a hivatal törekszik a függő bejelentések számának csökkentésére. Ennek megfelelően a vizsgálat kérelmezésének a határidejét a bejelentés napjától számított 5 évről 3 évre csökkentik. Az elővizsgálónak 6 hónap helyett 4 hónapon belül kell válaszolnia. A végdíjat az engedélyezési értesítéstől számított 4 hónapon belül kell befizetni a jelenlegi 6 hónap helyett. Bizonyos határidőket 200 CAD hosszabbítási díj befizetésével lehet meghosszabbítani, ha a hivatal elnöke elfogadja a hosszabbítási kérelem indokolását.

Módosítások engedélyezés után – a jelenlegi rendszerben csupán nagyon korlátozott módosításokat engedélyeznek a bejelentés engedélyezése után, és a módosítást engedélyező eljárás bonyolult és időigényes. Az új eljárás egyszerűbb: az engedélyezés időpontjától számított 4 hónapon belül az engedélyezési értesítést vissza lehet vonni, és a vizsgálatot újra meg lehet nyitni egyszerűen egy díj befizetésével.

Hibák kijavítása – a jelenlegi törvény elírások (clerical errors) kijavítását teszi lehetővé, ami bonyodalmakhoz vezet a „clerical error” kifejezés bizonytalan értelmezhetősége miatt. A módosított szabályok „nyilvánvaló” hibák (obvious errors) kijavítását engedélyezik, aminek egyszerűbb az értelmezése.

Fenntartási díjak fizetése – jelenleg csak kanadai szabadalmi ügyvivő fizethet be fenntartási díjat. A módosított szabályok szerint bárki végezhet ilyen befizetést.

Átruházások – egy bejelentés vagy egy szabadalom tulajdonlásának az átruházását a módosított szabályok szerint egyszerűen a bejelentő vagy a szabadalmas kérelme alapján fel lehet jegyezni bizonyíték, így például átruházási irat benyújtása nélkül.

B) A Szövetségi Fellebbezési Bíróságnak (Federal Court of Appeal, FCA) az *Apotex Inc* (Apotex) *v Pfizer Inc* (Pfizer)-ügyben nemrég hozott döntése szerint a helyes engedélyezési díj megfizetésében elkövetett hiba nem teszi a szabadalmat érvénytelenné.

A perben alperesként a Pfizer a latanoprostra (Xalatan) vonatkozó, 1 339 132 sz. szabadalmára támaszkodott, és az Apotex e szabadalom érvénytelenítését kérte a bíróságtól az 1989. évi szabadalmi törvény 73. cikke alapján, mert a szabadalom engedélyezése előtti eljárásban a Pfizer nem az előírt engedélyezési díjat fizette be.

A Szövetségi Bíróság elutasította az Apotex keresetét. E döntés ellen az Apotex az FCA-nál nyújtott be fellebbezést, azonban ennél a bíróságnál sem járt sikerrel, mert az FCA arra az általános elvre hivatkozva utasította el a fellebbezést, hogy „a szabadalomengedélyezési adminisztratív eljárásban az engedélyezés előtt az állítólagos bitorló által elkövetett hibák alapján nem lehet egy szabadalmat megsemmisíteni”.

C) Korábbi törvényi változtatásaival és a most bevezetni tervezett új szabályokkal Kanada korszerűsítette ipariminta-törvényét, amelyet a változások jobban hozzáigazítanak a fő kereskedelmi partnerek hasonló törvényeihez, és így lehetővé válik Kanada csatlakozása az ipari minták nemzetközi lajstromozására vonatkozó Hágai Egyezményhez.

Az ipariminta-törvényt utoljára 2014–2015-ben módosították, és ez a következő főbb változásokat jelentette.

- Az oltalmi idő a lajstromozástól számított 10 évig vagy a mintabejelentéstől számított 15 évig (a hosszabbiknak megfelelően) érvényes.
- Az eredetiségi próbát az újdonság követelményével helyettesítették.
- Kanada csatlakozott a hágai rendszerhez.

Az új módosítások tervezetét 2017. június 19-én, majd december 9-én publikálták konzultációs célból. A fontosabb rendelkezéseket röviden az alábbiakban foglaljuk össze.

- Az ábrázolási követelmények lehetővé tesznek egy vagy több fényképet, grafikus vagy bármilyen egyéb vizuális reprodukciót rajzokkal vagy fényképekkel kombinálva.
- Lehetővé válik az eredeti bejelentésben kinyilvánított minta alapján megosztott bejelentés benyújtása.
- A publikálást vagy a lajstromozást az elsőbbség időpontjától számított 30 hónappal el lehet halasztani.
- Egy hivatali végzés megválaszolása hat hónappal halasztható.
- Az újdonság követelménye nem alkalmazható olyan minta vonatkozásában, amelyet Kanadában ugyanaz a személy egy másik bejelentésben már kinyilvánított, ha a függő

bejelentés benyújtási napja a későbbi bejelentés benyújtási napjától számított 12 hónapon belül van.

- Több változatot igénylő bejelentés esetén a vizsgálati díj összege változatlan.

D) A különböző országok mintatörvényei nem tartalmaznak egyforma időtartamokat az újdonságra vonatkozó türelmi idővel kapcsolatban, mert az 6 vagy 12 hónap lehet.

6 hónap a türelmi idő az alábbi államokban: Ausztrália, Brazília, Dél-Korea, Hongkong, India, Irán, Japán, Marokkó és Ukrajna.

12 hónap türelmi idő van a következő államokban: Amerikai Egyesült Államok, Európai Unió, Franciaország, Kanada, Németország, Olaszország, Oroszország, Spanyolország, Svájc és Törökország.

Nincs türelmi idő Kínában, ahol tehát abszolút újdonságot követelnek meg.

A fentiekből kitűnik, hogy Kanada egy mintabejelentés számára 12 hónap türelmi időt kínál. Ez az időtartam azonban a kanadai bejelentés benyújtásának napjához kötődik, és nem a bejelentés elsőbbségének időpontjához (elsőbbség igénylése esetén). Szemléltetésként vegyük figyelembe a következő példát:

Az ABC Corp. egy kávéscsészére két díszítőmintát fejlesztett ki („A minta és B minta”).

2016. január 1-jén az ABC Corp. weboldalán eladás céljára nyilvánosságra hozza az A mintát és a B mintát.

2016. július 2-án a mintatulajdonos az Egyesült Államokban benyújtja az A mintát.

2017. január 1-jén a mintatulajdonos Kanadában ipariminta-bejelentést nyújt be a B mintára.

2017. január 2-án a mintatulajdonos Kanadában ipariminta-bejelentést nyújt be az A mintára, és igényli az amerikai bejelentés elsőbbségét.

A jelenlegi törvény szerint az A mintára vonatkozó kanadai bejelentés az elsőbbségi igény ellenére nélkülözi az elsőbbséget a kinyilvánítás miatt, és a bejelentés nem érvényesíthető. Másrészt a B minta kanadai bejelentése ellen nem hozható fel korábbi kinyilvánítás, mert a bejelentés a 12 hónapos türelmi időn belülre esik.

Ebből a példából kitűnik, hogy a kanadai türelmi idő működése nem olyan rugalmas, mint az Egyesült Államokban, ahol a 12 hónapos türelmi idő a bejelentés elsőbbségi időpontjához van kötve.

Kína

A Legfelsőbb Népbíróság 2017. júliusban hatálytalanította a Guangdongi [Kanton] Felsőbíróság döntését, és megállapította, hogy a védjegy és az egy terméken használt csomagolás különálló szellemi tulajdon-jogot képezhetnek.

Az ügy háttere, hogy *doktor Wong Chat Bong* (Wong) 1828-ban növényi teákra megalakította a WONG LO KAT (mandarinul: WANG LAO JI) márkanevet. Kezdetben Dél-Kínában volt népszerű ez a tea, amely kínai gyógynövények főzete, és olyan hatása van, hogy megszünteti

a túlzott belső hőt, eltávolítja a testben lévő spirituális energiát, és megszünteti a gyulladásokat vagy egyéb kóros elváltozásokat.

1956-ban a tartományi kormány államosította Wong teával kapcsolatos összes vagyontárgyát, és azokat a guangdongi kormány által birtokolt *Yangcheng Tonic Factory*-ra (YTF) ruházta rá. Az YTF elkezdett gyártani és árusítani zöld csomagolásban egy teát, amelynek címkéje hagyományos kínai kalligráfiát tartalmazott.

Az YTF 1992. január 18-án kérte a WANG LAO JI védjegy lajstromozását kínai betűkkel a 32. áruosztályban „nem alkoholos italokra és poritalokra”. A védjegyet 1993. január 20-án lajstromozták.

Az YTF 1995. márciusban és 1997. februárban védjegylicencia-megállapodást kötött a hongkongi *Hung To Company Ltd* (HTC) vállalattal. A két megegyezés közötti időben a tulajdonos *Chan Hung To* (Hung To) színes mintaoltalmat kért az 1. ábrán bemutatott „szódakonzerv-címkére” és „konzervcímkére”. Az Állami Szellemitulajdon-védelmi Hivatal 1997-ben lajstromozta a mintaszabadalmakat.

1. ábra

A licencmegállapodás szerint a Hung To kizárólagos jogot kapott a WANG LAO JI védjegy használatára gyógyteák gyártásával és eladásával kapcsolatban, ha azokat a vöröscímkemintával csomagolják. Azonban mindkét fél eltérő mintával és színekkel szándékozott termékét csomagolni.

Az YTF 1997. augusztusban a WONG LO KAT védjegyet a *Guangzhou Pharmaceutical Holding* (GPH) ruházta át. A GPH a 2. ábra szerinti (az 1. ábra feliratával lényegileg azonos) felirattal ellátott alábbi konzervdobozban forgalmazta termékeit:

2. ábra

1998-ban a Hung To egy teljesen önállóan birtokolt *Dongguan Jiaduobao Drink & Co Ltd* leányvállalatot alapított, amelyet később *Guangdong Jiaduobao Drink & Food Co Ltd.* (JDB) névre változtatott. Ez a vállalat WONG LO KAT termékeket gyártott és forgalmazott vörös mintájú konzervdobozban.

2000-ben 2010-ig megújították a GPH és a Hung To közötti licencmegállapodást.

A Hung To 2003-ban beruházott egy tízéves hirdetési kampányba, hogy közvetítsék a WANG LAO JI védjegyet csúcsidőben a CCTV televíziócsatornákon. Ugyanebben az évben a JDB pert indított helyi bitorlók ellen. Ebben az ügyben a Foshani Közbenső Bíróság és a Guangdongi Felsőbíróóság híresként ismerte el a WANG LAO JI gyógyteát és annak csomagolását mint „egy híres termék sajátos csomagolását” a tisztességtelen verseny elleni törvény 5. cikke alapján.

2005-ben a GPH vezérigazgatójáról, *Yiming Li*-ről megállapították, hogy 3 millió HKD kenőpénzt kapott a Hung Totól annak érdekében, hogy 2000-ben újítsa meg a licencmegállapodást. Mindazonáltal a JDB továbbra is támogatta a WONG LO KAT termékeket, és a vállalat a legtöbb konzervitalt eladó céggé vált Kínában.

2011 áprilisában (a kenőpénz felfedezése után 6 évvel) a GPH úgy döntött, hogy véget vet a licencmegállapodásnak. Minthogy a JDB nem járult hozzá a megegyezés hatálytalanításához, a GPH panaszt nyújtott be a Kínai Nemzetközi Gazdasági és Kereskedelmi Döntőbíróóságnál. Azzal érvelt, hogy a *Yiming Li* által aláírt megújított szerződést befolyásolta a kenőpénz, és így az érvénytelen.

2011 decemberében a JDB elkezdte a teát vörös konzervdobozban gyártani „*Jiaduobao*” és „*Wang Lao Ji*” mandarin felirattal, továbbá 2012 májusában piacra dobott csupán a *JIADUOBAO* védjegyet tartalmazó, vörös konzervdobozos italt.

A döntőbíróóság 2012. május 9-én megállapította, hogy a két további védjegylicenc-megállapodás érvénytelen volt. Ezért az érvényes védjegymegállapodás 2010. május 2-án lejárt, így a Hung Tonak és a JDB-nek ezen időponttól kezdve nem volt joga használni a WONG LO KAT kínai védjegyet. Ezt követően a GPH azonnal kizárólagos használati engedélyt adott a WANG LAO JI védjegy használatára vörös konzervdobozon *Guangdong Wanglaoji Grand Health Co Ltd* nevű leányvállalatának.

A JDB 2012. júliusban pert indított a GPH ellen az 1. sz. Pekingi Közbenső Bíróságnál, kérve, hogy az ideiglenes intézkedéssel tiltsa meg a vörös doboz használatát, és egyúttal 3,096 millió CNY kártérítés megítélését is kérte.

A GPH külön pert indított JDB ellen a Guangzhoui Közbenső Bíróságnál azzal érvelve, hogy a minta elkülöníthetetlen a védjegytől, és ideiglenes intézkedéssel kérte eltüntetni a JDB-t a vörös doboz használatától; emellett 150 millió CNY kártérítés megítélését kérte.

A Guangzhoui Közbenső Bíróság, ismerve a pekingi külön ügyet, iránymutatást kért a Guangdongi Felsőbíróágtól, amely viszont az ügyet a Legfelsőbb Népbíróósághoz utalta, javasolva, hogy a Guangzhoui Közbenső Bíróság a két ügyet egyesítve intézze.

A Legfelsőbb Népbíróság a Guangdongi Felsőbíróságot jelölte ki mindkét ügy intézésére, aminek alapján ez a bíróság 2014. decemberben mindkét ügyben a GPH javára döntött. Megállapította, hogy a vörös csomagolást nem lehet elkülöníteni a WANG LAO JI védjegytől, ezért a csomagolás a védjegytulajdonoshoz tartozik.

A bíróság elutasította a JDB igényeit, és elrendelte, hogy a JDB szüntesse meg a vöröskon-zervdoboz-csomagolást, és fizessen 150 millió CNY kártérítést.

A JDB a Legfelsőbb Népbíróságnál nyújtott be fellebbezést, amely 2015. június 16-án tartott tárgyalást az ügyben, és 2017. július 27-én adta ki 70 oldalas ítéletét.

Hatálytalanította a döntését, és kinyilvánította, hogy mindkét fél jogosult használni a vöröskon-zervdoboz-csomagolást. Megerősítette az alsófokú bíróságnak azt a nézetét, hogy a vita fő oka a két fél közötti védjegylicencia-megállapodás volt, amely nem határozta meg a csomagolás tulajdonjogát, majd megerősítette, hogy egy védjegy funkciójának azonosítása és egy híres csomagolás egymástól függetlenül működhet különböző jogtulajdonosok esetében, ezért a vitatott csomagolás a védjegytől függetlenül hozott létre jogokat hírneve és egyedisége következtében. E tények alapján megállapította, hogy tisztességtelen és káros lenne a közérdek szempontjából a csomagolást bármelyik fél javára ítélni; ezért azt mindkét fél jogosult használni.

Németország

A) A Császári Szabadalmi Hivatal 1877. július 1-jén Berlinben alapították meg, vagyis a Német Szabadalmi és Védjegyhivatal (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA) 140 éves. 1949. október 1-je óta München a székhelye. A két német állam egyesülése után, 1990. október 3-án 600 alkalmazottat és 13,5 millió szabadalmi dokumentumot vett át a Német Demokratikus Köztársaság Szabadalmi Hivatalától.

A DPMA négy helyen működik, székhelye Münchenben van. Továbbá információs és szolgáltatóközpontok találhatók Berlinben, Jénában és Hauzenbergben. Jelenleg 850-nél több szabadalmi elővizsgálóval és mintegy 100 védjegy-elővizsgálóval működik. Alkalmazottainak száma meghaladja a 2500-at. A bevétele 2016-ban 394 millió euró volt. 2016-ban 130 000-nél több szabadalmi, védjegy-, használatiminta- és mintabejelentést dolgozott fel, amelyeket ma már elektronikus úton lehet benyújtani, és az oltalmi jogok keresése is megoldható elektronikusan.

B) Az alábbiakban egy olyan ügyet ismertetünk, amelyben a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) kimondta, hogy a német mintatörvény szerint az előhasználati jog megkívánja az előkészítő műveletek Németországban való folytatását.

Az *e15 Design und Distributions GmbH* (e15) német vállalat tulajdonosa a 40205830-0007 sz. német mintának, amelyet 2002. július 15-én jelentettek be, és 2002. november 25-én publikáltak. A minta ágykeretre vonatkozik.

Az e15 Németországban pert indított egy elosztóvállalat ellen, amely része az IKEA Csoportnak. A kereset két olyan ágykeret forgalmazása ellen irányul, amelyek az e15 véleménye szerint bitorolják a fenti mintára vonatkozó jogait.

Az alperes védekezésként arra hivatkozott, hogy már a vitatott minta benyújtásának napja előtt előkészítő műveleteket végzett az egyik megtámadott ágykeret nemzetközi forgalmazására, és ezért a két ágykeret vonatkozásában előhasználati jog illeti meg.

Az elsőfokú bíróság és a fellebbezési bíróság egyaránt megerősítette az előhasználati jogot, és elutasította az e15 keresetét.

A BGH azonban hatályon kívül helyezte az alsófokú bíróságok döntését, és az ügyet visszautalta a fellebbezési bíróságnak újbóli tárgyalásra és döntésre vonatkozó utasítással. A BGH nézete szerint az alsófokú bíróságok döntését azért kellett hatálytalanítani, mert ezeknek a bíróságoknak a feltételezése Németországban nem alapozott meg előhasználati jogot.

A most tárgyalt ügy alapkérdése az előhasználati jogra vonatkozik, amit a mintaesetjogban csupán ritkán tárgyalnak. A német mintatörvény 41. cikke szerint egy minta tulajdonosa nem tudja eredményesen érvényesíteni a jogát egy olyan alperessel szemben, aki a perbeli minta bejelentési/elsőbbségi időpontja előtt már elkezdte egy olyan minta használatát, amely ugyanolyan általános benyomást kelt, mint a perbeli minta. Emellett azonban a mintatörvény 41(1) cikkének 2. változata szerint előhasználati jog keletkezhet a használatot előkészítő cselekedetekből. A közösségi mintarendelet 22(1) cikkének 2. változata ugyanilyen rendelkezést tartalmaz.

Manapság a kereskedelmet általában nemzetközi szinten folytatják. Ami ilyen vonatkozásban alapvető jelentőségű, az a BGH ilyen alapon feltett kérdése, vagyis az, hogy az előkészületi cselekedetekből származó előhasználati jog Németországban végrehajtott cselekedeteket kíván-e, vagy pedig a Németországon kívüli előkészítő cselekedetek is elegendőek, ha az ezt követően Németországban végzett használatra vonatkoznak. Összhangban a mintatörvény-irodalomban és a szabadalmi törvény-irodalomban általánosan elterjedt nézettel, a BGH arra a következtetésre jutott, hogy csupán a Németországban végzett előkészítő cselekedetek alapozhatnak meg előhasználati jogot. A BGH megállapítja, hogy ezt már sugalmazza a német mintatörvény 41. cikkének a szövegezése, és hogy törvényes okok, valamint a szabványrendszer is ezt a következtetést javasolja, mert különben az előkészítő cselekményeken alapuló előhasználati jog könnyebben megszerezhető lenne, mint a használat tényleges cselekedeteire alapozott előhasználati jog. Ilyen vonatkozásban (mostanáig) nem vitatott, hogy a tényleges használaton alapuló előhasználati jog németországi cselekedeteket kíván.

E rendelkezés célja az lenne, hogy ennek a következtetésnek az érdekében is szóljon. Ennek nem mondanának ellent az uniós törvény olyan indokolásai, amelyek eltérő következtetést igényelnének [különösen az áruk szabad mozgásának az elve, amit az Európai Unió

Működéséről Szóló Szerződés (EUMSZ, Treaty of the Functioning of the European Union, TEFU) 34. és 36. cikke szabályoz].

Az előkészületi tevékenységeken alapuló előhasználati jogot a használat komoly és hatékony előkészületei alapozzák meg. Ez bármilyen fajta előkészületi tevékenységre vonatkozik, amely a minta használatára irányul, és megbízhatóan bizonyítja az arra irányuló komoly szándékot, hogy nemsokára megkezdik a használatot. Ilyennek minősülhetnek többek között mintarajzok tervezetei, a prototípus-készítés, tárgyalások vagy komoly előkészítő megbeszélések lehetséges fogyasztókkal. Azonban nem elegendőek az olyan cselekedetek, amelyek még bizonytalan jövőbeni használatot készítenek elő, és nem igazolják elsősorban azt, hogy a mintát Németországban kereskedelmi alapon használják majd.

A döntés megerősíti az elsőbbségi jogra hivatkozó válaszokat abban, hogy a BGH – fellebbezve, hogy oltalomra érdemes előkészítő cselekedeteket végeztek – nem korlátozza az előhasználati jogot arra a konkrét termékre, amely az előkészületi munkák tárgya volt. Ehelyett az előhasználati jog kiterjed bármilyen termékre, amely továbbfejlesztése annak a terméknek, amelyből az előhasználati jog származik.

A jelen esetben a BGH arra a következtetésre jutott, hogy az alperes egy további ágykeretre, amelynek az ágydeszkája kismértékben eltérő magasságú az előkészítő cselekedetek által fedett ágykeretétől, nem kelt másmilyen általános benyomást, mint az utóbbi, és ezért az alperes előhasználati joga erre is kiterjedne (ha az alperesnek előhasználati joga lenne az eredeti ágykeretre).

A döntés egy további lényeges szempontja kiállítási elsőbbség igénylésére vonatkozik, minthogy a felperes a Kölni Bútorvásáron első ízben már kiállította a mintát 2002. január 14-én. A felperes azonban a kiállítási elsőbbségre csupán a fellebbezési eljárás alatt, vagyis 2013. október 29-én hivatkozott. A jelenlegi jogi helyzet szerint ez túl későn történt, mert a német mintatörvény 15(4) cikke szerint a kiállítási elsőbbséget az első kiállítást követően 16 hónapon belül (vagyis a jelen ügyben 2013. május 14-ig) kellett volna igényelni. Itt azonban a tényleges elsőbbségigénylést nem a német mintatörvény szabályozza, amely csak 2014. január 1-jén lépett hatályba, és nem a korábbi német mintatörvény régebbi változata, amely 2004. június 1-jén lépett hatályba. Az a korábbi német törvény, amely találmányok, minták és védjegyek kiállításokon való oltalmára vonatkozott, 1904. március 18-án lépett hatályba, és 2004. május 31-ig volt hatályos. A jelen ügyre ez a törvény vonatkozott, azonban nem szabott meg határidőt az elsőbbség igénylésére, ezért az elsőbbséget itt érvényesen lehetett volna igényelni. Most a fellebbezési bíróság feladata annak a vizsgálata, hogy valóban ez-e a helyzet.

A BGH ítélete a fellebbezési bíróság számára majdnem hatoldalnyi iránymutatással végződik, ahol a BGH a jelen ügy további vitás területeire is rámutat, így többek között a per tárgyát képező minta érvényességének a kérdésére, valamint a felperes lehetséges kiegészítő igénypontjaira.

C) A *Mast-Jägermeister SE* (Jägermeister) vállalat nem tudta bizonyítani, hogy egy „shot glass”-ra vonatkozó közösségi minta lajstromozására irányuló bejelentése elég egyértelműen írta le a mintát. A Locarnói Egyezmény 07. 01. osztályának megfelelő besorolás szerint a „shot glass” ivóedényként van azonosítva.

Az ügy 2015. április 17-én kezdődött, amikor a Jägermeister az EUIPO-nál kérte a „shot glass” ivóedények lajstromozását közösségi mintaként. A bejelentésben a Jägermeister-palackok mellett ivóedények képei ábrázolták a mintát.

Ugyanezen a napon az EUIPO vizsgálója arról tájékoztatta a Jägermeistert, hogy a termék megjelölése, amelyre oltalmat kért (vagyis az edény) nem felel meg az ábrázolásoknak, mert azok a benyújtott képen egy palackot is magukban foglaltak. Ezért a EUIPO vizsgálója azt javasolta, hogy az ivóedényre és a palackra vonatkozó többszörös bejelentést osszák meg két különálló bejelentésre, vagy pedig módosítsák az ivóedény ábrázolását. A vizsgáló azt is jelezte, hogy ha a hiányosságokat a bejelentő nem küszöböli ki az előírt időn belül, a bejelentést elutasítja.

A Jägermeister ennek megfelelően azt javasolta, hogy az áruk megjelölése a következő legyen: „Ivóedények mint egy olyan palack tartályai, amely része ezeknek az ivóedényeknek”. 2015. augusztus 31-én azonban az EUIPO arra a következtetésre jutott, hogy a Jägermeister nem javította ki a bejelentés hibáit, és hogy a közösségi mintarendelet 46(2) cikke szerint a minta nem tekinthető érvényesnek. Minthogy a hiányosságokat a bejelentő nem orvosolta két hónapon belül, a bejelentést nem lehetett a végrehajtási utasítás 10(2) cikke alapján lajstromozható közösségi mintabejelentésként kezelni.

A Jägermeister e döntés ellen fellebbezett, azonban a fellebbezési tanács 2015. november 17-én elutasította a fellebbezést, megerősítve, hogy a két mintából nem lehetett megállapítani, hogy az ivóedényre, a palackra vagy a kettőnek a kombinációjára kértek-e oltalmat. Emellett megállapította, hogy a bejelentésnek nem lehetett bejelentési napot adni a hiányosságok miatt, mert bejelentési nap csak a hiányosságok kiküszöbölése után adható. Ezt követően a Jägermeister, vitatva a döntést, a GC-nél nyújtott be fellebbezést.

A Jägermeister arra kérte a GC-t, hogy törölje a vitatott döntést, mert a végrehajtási utasítás 4(1)(e) cikke arról rendelkezik, hogy az ábrázolásnak „olyan minőségűnek kell lennie, hogy világosan meg lehessen különböztetni annak a dolognak az összes részletét, amelyre oltalmat kérnek”. Emellett az EUIPO-nak a közösségi mintarendelet 45. cikke szerint bizonyítani kell, hogy a bejelentés nem elégíti ki sem a 36(1) cikk szerinti feltételeket (amelyek előírják, hogy „a minta ábrázolásának alkalmasnak kell lennie a minta visszaadására”), sem a 36(2) cikket (amely előírja, hogy „meg kell jelölni azokat a termékeket, amelyekbe a mintát szándékoznak beiktatni”).

A GC fenntartotta azt a véleményét, hogy az ábrázolás nem felelt meg a fenti követelményeknek, és hogy – bár az EUIPO vizsgálója lehetőséget adott a Jägermeisternek arra, hogy orvosolja a hibákat – az eredeti bejelentés hibái továbbra is megmaradtak. Ennek eredmé-

nyeként a bejelentést nem lehetett egy közösségi minta lajstromozása iránti bejelentésként kezelni.

A Jägermeister azt is kérte, hogy a GC rögzítse 2015. április 17-ét (vagyis az eredeti bejelentési napot) bejelentési napként. A bejelentési nap meghatározza a lajstromozott minta elsőbbségi időpontját. A Jägermeister azzal érvelt, hogy ezt a napot abban az időpontban kell megjelölni, amikor a bejelentést benyújtották, mert a bejelentésben nem voltak kijavítandó hiányosságok, és ezért az először benyújtott bejelentés érvényes volt.

Az EUIPO rendszerint akkor ad meg egy bejelentési napot, amikor megvizsgálta, hogy a bejelentés megfelel-e egy lajstromozott közösségi minta követelményeinek. Ha a bejelentés hibáit az előírt időtartamon belül kijavítják, az EUIPO azt a napot fogadja el bejelentési napként, amikor a hibák kijavítása megtörtént. Ha ez nem történik meg, a bejelentést nem lehet lajstromozott közösségi minta iránti bejelentésként kezelni, és így bejelentési nap sem illeti meg. Minthogy a Jägermeister visszautasította az EUIPO által az ábrázolásokon azonosított hibák kijavítását, az EUIPO nem adhat bejelentési napot.

A GC azt is megállapította, hogy a bejelentési nap megállapítása iránti kérelem azért sem volt elfogadható, mert a bejelentési nap megállapítása egy utasítás, és a GC nem adhat ki utasításokat. A GC azt is leszögezte, hogy az ábrázolások nem feleltek meg a lajstromozott közösségi minta követelményeinek.

A GC elrendelte, hogy a Jägermeister – sikertelen fél lévén – a GC eljárási szabályainak 138(1) cikkével összhangban fizesse meg az eljárási költségeket.

A Jägermeister a GC döntése ellen a CJEU-nál nyújtott be fellebbezést.

Olaszország

Az Olasz Szabadalmi és Védjegyhivatal megállapodást kötött az Európai Szabadalmi Hivattal arról, hogy a bejelentést először Olaszországban benyújtó olasz bejelentő az ESZH-tól kutatási díj befizetése nélkül kap kutatási jelentést. E megállapodás alapján azok az olasz szabadalmi bejelentők, akik nem igényelnek elsőbbséget, ingyen kapják az ESZH-tól a kutatási jelentéssel együtt a szabadalmazhatóságra vonatkozó írásos véleményt.

Az olasz szabadalmi bejelentés bejelentési díja 11-nél kevesebb igénypont esetén megközelítőleg csupán 70 EUR. Az olasz bejelentést bármilyen nyelven be lehet nyújtani, de két hónapon belül be kell nyújtani az olasz fordítást.

Spanyolország

A Novartisnak van egy 2 322 174 sz. (EP '174-es) európai szabadalma, amely ismerteti a valsartan és kalciumcsatorna-blokkolók kombinált használatát gyógyászati célokra, és egy meghatározott összetételű kombinációs kompozíciót igényel, amely valsartant és amlodipint tartalmaz magas vérnyomás kezelésére.

A Novartis a rögzített kombinációt EXPORGE védjeggyel forgalmazza.

2016. októberben és novemberben a Novartis:

- számos vállalatot beperelt az EP '174-es szabadalom állítólagos bitorlásáért; és
- ideiglenes intézkedést kért, hogy meggátolja a generikus valsartan-amlodipin kombináció készülő forgalomba hozatalát.

A 4-es sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 2016. decemberben és 2017. januárban *ex parte* ideiglenes intézkedést rendelt el néhány alperes ellen. Az alperesek fellebbezése és egy szóbeli tárgyalás után azonban a bíróság 2017. március 2-i döntésével visszavonta az ideiglenes intézkedést. Az alperesek arra alapozták védekezésüket, hogy az EP '174-es szabadalom egyértelműen érvénytelen volt feltalálói tevékenység hiánya és új anyag bevitel miatt. A feltalálói tevékenység hiányával kapcsolatban az alperesek álláspontját az alábbiakban foglaljuk össze.

- A legközelebbi technika állása a valsartan és az amlodipin kombinációja volt, amelyet többek között *Corea* egy 1996-ban megjelent cikke nyilvánított ki. Ez a dolgozat a valsartan és az amlodipin vérnyomáscsökkentő hatásának összehasonlító eredményeit tárgyalta, ahol olyan páciensek egy csoportjának, akiknek a vérnyomása csak valsartan adagolása esetén változatlan maradt, egyidejűleg amlodipint is adagoltak.
- Az egyetlen különbség valsartan és amlodipin kombinációjának a *Corea* cikkében ismertetett adagolása és az igényelt találmány között az, hogy az utóbbi meghatározott összetételű kombinációt alkalmaz, szemben a tetszőleges összetételű kombinációval. Az ilyen különbség hatása abban áll, hogy a meghatározott összetételű kombináció egyszerűsíti és javítja a páciensek hozzáférését.
- Tekintetbe véve, hogy a magas vérnyomás elleni gyógyszerek meghatározott összetételű kombinációinak az előnyei jól ismertek voltak az EP '174-es szabadalom elsőbbségi időpontja (1998. július) előtt, egy szakember, kiindulva a valsartan és az amlodipin szabad kombinációjából és a páciensek hozzáférése javítását célozva, mindkét gyógyszert meghatározott összetételű kombinációban egyesítette volna.

A Novartis azt állította, hogy *Corea* cikke nem volt a legközelebbi technika állása, mert nem volt ugyanaz a célja, mint a szabadalomnak, amely – a Novartis szerint – javítani kívánta a valsartan magas vérnyomás elleni hatékonyságát monoterápiás alkalmazás esetén. Továbbá a Novartis azzal is érvelt, hogy ez a dokumentum nem nyilvánította ki, hogy a valsartan és az amlodipin kombinációja hatékonyabb és biztonságosabb, mint a valsartan egymagában.

A Novartis továbbá azzal érvelt, hogy a legközelebbi technika állása a valsartan kombinációja volt egy másik vérnyomáscsökkentő gyógyszerrel, a hidroklor-tiaziddal. A Novartis szerint valsartanból és hidroklor-tiazidból kiindulva nem lett volna kézenfekvő a hidroklor-tiazidot amlodipinnel helyettesíteni annak érdekében, hogy egy másik kombinációt hozzanak létre megjavult vérnyomáscsökkentő hatékonysággal a valsartan-monoterápiához viszonyítva.

Az *ex parte* ideiglenes intézkedést a bíróság azért vonta vissza, mert a szabadalom első rátekintésre érvénytelen volt.

A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság helyt adott az alperesek fellebbezésének, és visszavonta a korábban *ex parte* engedélyezett ideiglenes intézkedést. A döntést, amelyet három barcelonai szabadalmi bíró hozott, az alábbiakban foglaljuk össze.

- Áttekintve az Európai Szabadalmi Hivatal fellebbezési tanácsainak és a spanyol bíróságoknak a döntéseit a legközelebbi technika állásának kiválasztásával kapcsolatban – aminek alapján kitűnik, hogy számos megfelelő kiindulási pont lehetséges –, arra a következtetésre jutottak, hogy Corea cikke az érvényes legközelebbi technika állása volt.
- Bár Corea fő célja az volt, hogy összehasonlítsa a valsartan és az amlodipin hatékonyságát, a cikk azt bizonyította, hogy a valsartan és az amlodipin kombinációja hatékony volt, és a páciensek jól tűrték.
- Vérnyomáscsökkentő gyógyszerek meghatározott összetételű kombinációi és azok előnyei jól ismertek voltak a szabadalom elsőbbségi időpontja előtt.
- Az alperesek érvelését követve arra a következtetésre lehetett jutni, hogy – Coreából kiindulva – mindkét gyógyszer meghatározott összetételű kombinációban történő alkalmazása a páciensek hozzászokásának javítása szempontjából kézenfekvő volt. Ezért a szabadalom első pillantásra nélkülözni látszott a feltaláló tevékenységét, ami miatt az ideiglenes intézkedést vissza kellett vonni.

A Novartis e döntés ellen a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál nyújtott be fellebbezést.

Szingapúr

A *Warner-Lambert Company LLC* (WLC) 2015. április 21-én a Szingapúri Felsőbíróságon (High Court, HC) keresetet indított a *Novartis (Singapore) Pte Ltd* (Novartis) ellen, mert állítása szerint az utóbbi bitorolta fájdalom kezelésére vonatkozó pregabalinszabadalmát.

Itt megjegyezzük, hogy Szingapúrban 2014. február 14-ig érdemi vizsgálat nélküli szabadalmi rendszer volt hatályban, amelyet elővizsgálati rendszer váltott fel. A WLC szabadalmát még az érdemi vizsgálat nélküli rendszerben engedélyezték.

A Novartis a WLC általi perindításra azzal válaszolt, hogy ellenkeresetben a WLC szabadalmának megvonását kérte azon az alapon, hogy ez a szabadalom érvénytelen volt, mert emberi vagy állati test kezelési módszerére vonatkozott, amit viszont tiltott a szingapúri szabadalmi törvény.

Ekkor a WLC kérelmezte szabadalmának módosítását, hogy megszüntethesse annak érvénytelenségét.

A bíróság 2016. május 2-i döntése szerint a módosítás, ha engedélyeznék, kiterjesztené a szabadalom oltalmi körét. Azt is megállapította, hogy a WLC indokolatlanul késlekedett

a módosítás kérelmezésével, ami alapul szolgált ahhoz, hogy a bíróság ne engedélyezze a módosításokat.

Ezután a WLC a fellebbezési bíróságnál (Court of Appeal, CA) nyújtott be fellebbezést azt állítva, hogy a felsőbbbíróság tévedett, amikor azt állapította meg, hogy a javasolt igénypontok tágították a szabadalom oltalmi körét, és azt is tagadta, hogy a módosításokat indokolatlan késedelemmel kérte.

A fellebbezési bíróság megállapította, hogy a tények alapján teljesen megalapozott volt a felsőbbbíróságnak az indokolatlan késedelemre vonatkozó álláspontja.

A fellebbezési bíróság abban is egyetértett a felsőbbbírósággal, hogy egy szabadalom lehetséges érvénytelenségének a tényleges ismerete elegendő a késedelem megállapításához; nincs szükség annak az ismeretére, hogy az igénypont valóban érvénytelen.

Az ügy tényei alapján a fellebbezési bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a WLC nem megfelelően fejtette ki, hogy miért nem módosított korábban.

A módosítási kérelem elutasításával kapcsolatban új okra hivatkozott. A 2014. előtti vizsgálatlan bejelentésekre ugyanis akkor is megadták a szabadalmat, ha azok az igénypontok tárgya miatt egyébként érvénytelenek voltak. Ezért a WLC szabadalmát nem lehetett módosítani, mert a kérelem annak az érvényesítését kérte, ami kezdettől fogva érvénytelen volt.

A fentiek alapján a fellebbezési bíróság 2017. augusztus 1-jén elutasította a WLC fellebbezését.

Tajvan

A) A Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatal elővizsgálói hajlamosak arra, hogy önkényesen kombináljanak a technika állásához tartozó információforrásokat, ami gyakran eredményez utólagos bölcsességen alapuló megállapításokat. Ennek a gyakorlatnak a megakadályozása, valamint a szabadalmi vizsgálat minőségének további javítása érdekében a hivatal 2017. áprilisban módosította a feltalálói tevékenység vizsgálatára vonatkozó irányelveket. A módosított irányelvek 2017. július 1-jén léptek hatályba. Lényegüket az alábbiakban foglaljuk össze.

Olyan esetekben, amelyek interdiszciplináris tudást vagy egy műszaki team kutatási erőfeszítését igénylik, célszerű kiterjeszteni a „szokásos tudású szakember” kifejezés definícióját úgy, hogy az személyek egy csoportjára is vonatkozzék.

A feltalálói tevékenység vizsgálatára használt technika állásának hivatkozásait rendszerint olyan műszaki területekről választják, amelyek azonosak az igényelt találmányhoz tartozó területtel vagy ahhoz közel állnak. A módosított irányelvek szerint az eltérő, nem a tárgyhoz tartozó műszaki területekre eső, de az igényelt találmánnyal közös műszaki vonásokat mutató hivatkozásokat szintén a technika állásához tartozónak lehet tekinteni.

A hivatal törölte a vizsgálati irányelvekből a következő részt:

„Ha az igényelt találmányt könnyen meg lehetett volna oldani egy vagy több, a technika állásához tartozó hivatkozás tanításának a kombinálásával, módosításával, helyettesítésével vagy átdolgozásával, figyelembe véve a bejelentés időpontjában az általános tudást, akkor az igényelt találmány mint egész kézenfekvő. Ebben az esetben az elővizsgálónak meg kell határoznia, hogy könnyen el lehetett-e jutni az igényelt találmányhoz.”

Ezt a részt a következő rendelkezéssel helyettesítették: „Ha egy átlagos tudású szakember a technika állásának figyelembevételével eljuthatott az igényelt találmányhoz logikus elemzéssel, következtetéssel vagy rutinmunkával és -kísérletezéssel, az igényelt találmány kézenfekvő és könnyen megvalósítható.”

Az elővizsgálónak, amikor meghatározza a lehetséges különbségeket az igényelt találmány és a vonatkozó technika állása között, az igényelt találmánnyal azonos műszaki területhez tartozó elsődleges technika állását kell kiválasztania az igényelt találmánnyal való összehasonlításhoz, vagy egy olyan probléma megoldására kell törekednie, amely lényegileg megegyezik az igényelt találmányéval.

A módosítások szerint az elővizsgálónak először azt kell megállapítania, hogy kézenfekvő lenne-e kombinálni a vonatkozó technika állásához tartozó hivatkozásokat és az általános tudást a bejelentés benyújtásának időpontjában. Igenlő esetben az elővizsgálónak meg kell határoznia, hogy van-e olyan bizonyíték, amely arra utal, hogy az igényelt találmány nélkülözi a feltalálói tevékenységet. Az elővizsgálónak meg kell fontolnia, hogy a technika állása csökkenti-e az igényelt találmány előnyeit. Ha van logikus és észszerű bizonyíték arra, hogy az igényelt találmány könnyen megvalósítható, akkor az igényelt találmány nélkülözi a feltalálói tevékenységet; különben feltalálói tevékenységet foglalt magában.

A tajvani hivatal arra számít, hogy ha az elővizsgálók figyelembe veszik az új irányelveket, javulni fog a feltalálói tevékenység vizsgálatának minősége.

B) Tajvan és Japán mindig szoros kereskedelmi és gazdasági kapcsolatban állt. 2016-ban Japán Tajvanon 12 006 szabadalmi bejelentést nyújtott be, és ugyanebben az évben Tajvanról 1306 szabadalmi bejelentés érkezett Japánba.

A szabadalmi bejelentések vizsgálatának és a szabadalomengedélyezés gyorsításának érdekében a Tajvani Szellemijajdon-védelmi Hivatal és a Japán Szabadalmi Hivatal 2012. május 1-jén gyorsított szabadalmi vizsgálati (PPH-) eljárást indított, amelyet 2014. május 1-jén 3 évre meghosszabbítottak. Ez a program 2017. április 30-án lejárt. Ezért a programot 2017. május 1-jén mindkét fél hozzájárulásával újabb 3 évre meghosszabbították.

C) A *Business Insider*, egy amerikai üzleti lap a világ 85 nagyvárosát rangsorolta csúcstechnológia szempontjából 10 tényező, így a fejenként benyújtott szabadalmi bejelentések száma, a leányvállalatok, a műszaki kockázati tőke és az okostelefonok használatának szintje alapján.

Az első helyen álló San Franciscót New York, London és Los Angeles után az ötödik helyen Taipei követi.

Thaiföld

Thaiföld kormánya 2017. augusztus 7-én a Szellemi Tulajdon Világszervezetének genfi irodájánál letétbe helyezte a Madridi Jegyzőkönyvhöz való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény Thaiföld számára 2017. november 7-én vált hatályossá, és annak Thaiföld a 99. tagállama lett.

Thaiföld a csatlakozását három feltételhez kötötte:

- a visszautasítási időtartam 18 hónapra vagy még hosszabb időtartamra való meghosszabbítása;
- egyéni díjak alkalmazása;
- a nemzetközi lajstromban feljegyzett licenciamegállapodások érvénytelensége Thaiföldön.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

FUTBALLRANGADÓ VIDEOFELVÉTELÉNEK JOGOSULATLAN FELHASZNÁLÁSÁVAL KAPCSOLATOS KÁRTÉRÍTÉSI IGÉNYEK ÖSSZECSZERŰSÉGE

SZJSZT-23/2015

A törvényszék által feltett kérdések

1. Állapítsa meg a testület, hogy a felperes filmje milyen piaci értékkel bír!
2. Állapítsa meg a testület, hogy az alperes kb. 5 perc 15 másodperc terjedelmű riportfilmje milyen vagyoni értékkel bír, ezt miként befolyásolják a bemutatás körülményei (műsoridő, nézettségszám)!
3. Állapítsa meg, hogy az alperes riportfilmjének értékén belül pontosan milyen értékkel bír a felperes filmalkotásából felhasznált 40 másodperc, ismétlésekkel együtt 65 másodperc tartalmú részlet, amennyiben ez nem lehetséges, annak a riportfilm vagyoni értékéhez viszonyított arányszámát állapítsa meg!

A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) a fenti kérdéseket az alábbiakban válaszolja meg.

Ad 1. A felperes filmjének piaci értékére vonatkozóan, ahogy a reá vonatkozó szabályzat is iránymutatást ad erre, pontos összeget nem hivatott adni a testület. A tárgybani ügy szempontjából releváns, orientáló szempontokat a szakértő tud adni a törvényszék ilyen tartalmú kérdéseire.

A felperes filmje olyan, a felperes vezetőszurkolói, megkülönböztetett akkreditációjának köszönhetően létrejött audiovizuális anyag, amely alkalmas riportfilmbe, dokumentumfilmbe illesztésre, szerkesztésre.

A felvétel megtekintése alapján megállapította a szakértő, hogy a felperes anyaga komolyabb szerkesztői és koncepcionális munka nélkül készült, jellemzően egy eseménysor rögzítése történt a lelátókon történetekről. A videoanyag egyéni, eredeti jellegét, szerzői jogi védelmét ez a minőségi észrevétel nem befolyásolja, így a jogosulatlan felhasználás a szerzői jogilag védett alkotás engedély nélküli felhasználásával megtörtént. A felperesi anyag önálló piaci értékének meghatározásánál azonban már nem mellékes sem az anyag megmunkáltsága, sem azok a körülmények, amelyeknek köszönhetően ez egy televíziós adásba került, és egyáltalán piaci értéke lehetett. Erre bővebben a szakértő a 3. kérdésre adott válaszában tér ki.

A felperesi anyagot nem annyira a filmes vagy videokészítői szerkesztői képi vagy más megoldások jellemzik, sokkal inkább magának a szurkolói eseménynek a dokumentarista,

nyers felvétele. Önmagában tehát, a szakértő véleménye szerint, a felperesi anyag különösebb kontextus és apropó nélkül nem véletlenül kapott helyet a felperes által is használt, ingyenes hozzáférést biztosító megosztóoldalon (YouTube) mint szurkolói háttéranyag. A felperes sem úgy kezelte az adott felvételt mint ellenérték fejében egy televíziós magazinműsorba eladható kész anyagot.

Ha az alperes nem készíti el a saját riporterével a saját anyagát, és a riportert a szurkoló nem bántalmazza, akkor esetleg a felperesi anyag bele sem kerül az alperes tematikus adásába, hiszen semmilyen különösebb jelentőséggel nem bírt volna az adott napon felvett felvételi zűrzavar, avagy bármilyen más háttéranyag is megfelelő lehetett volna erre a célra illusztrációként. Valójában tehát a két anyag egy sajnálatos véletlen folytán (a riporter megverése) szinergiahatásba került, tehát amennyire jót tett a felperesi anyag az alperesi műsor nézettségének, ugyanannyira köszönhetette a felperesi anyag is népszerűségét a magazinműsornak és annak a körülménynek, hogy éppen a kereskedelmi tévécsatorna riporterét verték meg.

Másként fogalmazva: a szurkolói kör érdeklődésén túlmenően szélesebb, a futball iránt nem is érdeklődő televíziós nyilvánosság számára különösebb értékre csak annyiban tehetett szert a felperesi anyag, amennyiben olyan egyéb kapcsolódási pontot is talált a szélesebb nagyközönség érdeklődésével, mint a kereskedelmi tévécsatorna riporterének megverése. Ehhez a piaci értékhez ugyanakkor az alperes tevékenysége, és a magazinműsor is kellett. Lényegében a felperesi anyagban rejlő kuriózumot, extra hírtérket használta fel a kereskedelmi tévécsatorna magazinműsorában. A felperesi anyagnak tehát bizonyosan e felhasználás kapcsán lett egyáltalán a televíziós piacon értéke, hiszen találkozott egy véletlen (a kereskedelmi tévécsatorna riporterének megverése) okán egy olyan felhasználói igényvel, amely ezt az egyébként szokásos, a híradó számára készült felvételt kuriózummá tehetette, és pluszértéket adott neki egy híradóba illeszthető bejátszáshoz képest.

A felperesi filmanyag értékének meghatározásában releváns, de nem elegendő szempont az alperes által hivatkozott, szakmailag szokásos híradóanyagok értéke. A 3. pontban kifejtjük mindazon szempontokat, amelyek a felperesi követelést nem teszik egyenértékűvé álláspontunk szerint az alperes által felajánlott 25 000Ft+áfa értékkel, ám azon szempontokat is, amelyek miatt a felperesi követelést is eltúlzottnak véljük úgy a kártérítés, mint a sérelemdíj vonatkozásában.

Ad 2. Az 1. pontnál kifejtettek irányadóak e kérdés megválaszolásánál is, válaszul pontosan összeg a szakértő részéről erre a kérdésre nem adható. Célszerű, hogy a törvényszék magának az alperesnek a nyilatkozatát kérje a magazinműsor értékére vonatkozóan. Fontos szempontok azonban ennek az értéknek a vizsgálata nélkül is megadhatóak e körben a szakértő részéről, amelyek alapján a jogsértést kompenzáló kártérítési igény nagyobb biztonsággal megítélhetővé válik.

Az alperes nem vitathatóan nem híradóban, hanem egy magas nézettségű, régóta népszerű, komolyabb háttérmunkával és szerkesztéssel készülő magazinműsorban adta le a felper-

resi felvételeket, a felperes hozzájárulása nélkül. A magazinműsor konferálásában is hangsúlyos volt a „Megverték a [kereskedelmi tévécsatorna] riporterét” beharangozó, valamint magában az adásban is folyamatosan látható volt ez a mondat. A magazinműsor egyedisége komolyabb és alaposabb előkészítő háttérmunkáinak köszönhetően nagy nézettségű műsor. Az adott esemény hangsúlyossága, felkonferálása mindenképpen a híradós rutinfelvételnél értékesebb, komolyabb szerkesztői és háttérmunkát igénylő műsort eredményezett.

Erre vonatkozóan és annak megállapítása végett, hogy mi az az extra nézettségnövekedés, amit a felperesi anyaggal is tarkított műsor a többi ilyen műsorhoz képest generált, maga az alperes tudna nyilatkozni, amennyiben pl. összehasonlítnák a magazinműsor nézettségét néhány más hasonló, különösen sporthírrrel vagy futballal érintett más magazinműsor nézettségével. Az 1. és a 2. anyag piaci értékének meghatározásánál a szakértő véleménye szerint az adott ügy elbírálása szempontjából fontosabb lehet a kártérítési igény és a sérelemdíj piacon szokásos terjedelmének a meghatározása, amelyhez az alperes [szolgáltathat] további, a magazinműsorra, és nem a híradóra vonatkoztatott [információt]. A sajátos, az 1. pontban kifejtett szinergiahatás miatt az arány lényegesebb, mint a két anyag önálló értékének a definiálása, hiszen minél magasabb értékben határozzuk meg az alperesi műsort, annál magasabb értéket képvisel a benne foglalt felperesi anyag is.

Ad 3. A felperes kártérítési igényei összecszerúségüket illetően a szakértő véleménye szerint eltúlzottak. Erre vonatkozóan célszerű a törvényszéknek az alperes nyilatkozatát kérnie arra vonatkozóan, hogy milyen összeget fizet ki például főműsoridőben filmalkotások vetítési jogaiért. Az alperes pár tízezres jogdíjajánlata azonban a jelen ügyben szintén nem reális a felhasznált anyagnak köszönhetően generált extra nézettség miatt, valamint mivel nem egy egyszerű híradóban történt rövid bejátszásról van szó, álláspontunk szerint mindenképpen ezt meghaladó, néhány százezer forintos, de 250 000 Ft-ot meg nem haladó nagyságrendű lehet reálisan a felperesi kárigény az adott ügyben. A sérelemdíj kapcsán a szakértő megjegyzi, hogy a személyhez fűződő jogsértések, különösen a névfeltüntetés mellőzését ellentételező reparációnak vannak más lehetséges és hatékony módjai is. Ilyen lehet az Szjt. 94. § (1) c) pontjában foglalt nyilvános elégtétel adása nagy nyilvánosság előtt. A sérelemdíjat 6 millió forintban megjelölve erősen túlzónak és megalapozatlannak tartja a szakértő. A névfeltüntetésének a jogát az alperes reparálhatja oly módon is a felperes igénye szerint, hogy utólagos közleményben elégtételt adva az alperesnek közli, hogy a műsorban felhasználásra kerültek vezetőszerű felvételei. A szakértő véleménye szerint ez megfelelő promóciót is adna a felperes tevékenységének, népszerűsítésénél is. Ugyanakkor amennyiben a törvényszék állapít meg sérelemdíjat a névfeltüntetésének hiánya miatt, úgy az a szakértő álláspontja [szerint] legfeljebb 100 000 Ft nagyságrendben lehet megalapozott.

Dr. Kricsfalvi Anita, egyesszakértő

FILMALKOTÁS FELHASZNÁLÁSI JOGDÍJA

SZJSZT-24/2015

A törvényszék által feltett kérdések

A törvényszék szerzői jog megsértésének (riportfilm engedély nélküli felhasználása) megállapítása, valamint kártérítés és nem vagyoni kár megfizetése iránti perben az alábbi kérdésekben kért szakvéleményt a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől:

- a) A testület adjon tájékoztatást arról, hogy a perbeli filmalkotás – a felperes által készített, riportfilm – felhasználása ellenértékeként „a készítés idején (1999), illetőleg az alperesi sugárzás idején, 2013-ban milyen mértékű felhasználási díj tekinthető indokoltnak”!
- b) A készítés (1999) és jelen idő (2015) között a felhasználási díj mértéke változhatott-e, és ha igen, milyen tényezők, szempontok, körülmények okán?

A felhasználási jog ellenértéke minden esetben a felhasználás konkrét feltételeinek (a felhasználás módja és terjedelme) ismeretében határozható meg.

A periratok alapján az eljáró tanács a fenti kérdéseket úgy értelmezi, hogy a felhasználási díj indokolt mértékét, változása szempontjait a törvényszék az alperes által történő, perbeli felhasználási mód tekintetében kéri meghatározni (azaz: a riportfilm helyi médiaszolgáltatás¹ útján, nem kizárólagos, harmadik személy javára továbbengedélyezést nem engedő, egyszeri nyilvánossághoz közvetítés engedélyezésének jogdíja a kérdés tárgya).

Az eljáró tanács válasza

I. A tényállás szakvélemény szempontjából lényeges elemei

Az eljáró tanács áttekintette a per iratait, amelyekből a szakvélemény alapjául szolgáló lényeges adatok a következők.

A felperes 1999-ben saját ötlete alapján és saját finanszírozásban, illetve rendezésben készítette el a per tárgyát képező, „T.” című, N. F. énekesről és zenekaráról szóló riportfilmet.

A film végleges változatának elfogadása, illetve első nyilvánosságra hozatala pontos idejéről nem állnak rendelkezésre adatok; a televízió és a felperes által képviselt cég között 1999-ben létrejött szerződésből azonban az tűnik ki, hogy a televízió ekkor engedélyt kapott az alkotás egy éven belüli egy sugárzására és egy ismétlésére (azaz a produkció ekkorra már elkészült, és ezt követően feltehetőleg nyilvánossághoz közvetítésre került).

¹ Az Mttv. 203. §-ában foglalt értelmező rendelkezések szerint: (15. pont) Helyi médiaszolgáltatás: az a médiaszolgáltatás, amelynek vételkörzetében éves átlagban legfeljebb százezer lakos vagy egy városos belül legfeljebb ötszázezer lakos él.

A felperes a filmalkotás egy példányát 2010-ben DVD-lemezen átadta az alperes egyik akkori vezetője részére. Az alperes 2013-ban (helyi) televíziós médiaszolgáltatásában közvetítette a riportfilmet; további felhasználásról nem áll rendelkezésre adat.

A felek egyező nyilatkozata szerint írásbeli felhasználási szerződést nem kötöttek egymással; az alperes nem vitatta, hogy a felperes készítette a tárgybeli riportfilmet, és hogy ő annak *szerzője*; mindezek alapján a törvényszék részítéletében megállapította, hogy az alperes a felperes szerzői jogait megsértve, engedély nélkül használta fel a felperes filmalkotását.

A felperes pontosított kereseti kérelmében műve engedély nélküli felhasználásának megállapítása mellett kártérítésként 500 000 forint elmaradt haszon, valamint 1 500 000 forint összegű nem vagyoni kártérítés megfizetését kérte a törvényszéktől.

Az alperes álláspontja szerint a felperes elmaradt haszonra és nem vagyoni kártérítésre vonatkozó igénye túlzott mértékű: többek között nézőinek számára, illetve a szerződéses gyakorlatában általános jogdíjmértékre, filmbeszerzésének költségvetésére hivatkozva vitatta a kereseti kérelemben meghatározott igény nagyságrendjét.

II. Általános megállapítások

II.1. A perbeli felhasználási cselekményre irányadó jogszabály

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 107. § (1) bekezdése alapján az 1999. szeptember 1-jén hatályba lépett Szt. „rendelkezéseit a hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre kell alkalmazni” – e rendelkezés alapján a tárgybeli filmalkotás 2013. évi felhasználásával kapcsolatos kérdésekben az Szt. e felhasználás időpontjában hatályos rendelkezései az irányadók.

II.2. A perbeli filmalkotás és a szerzői jogi jogosultak

Audiovizuális tartalmakkal kapcsolatos jogvitákban előkérdés, hogy a létrehozott produktum egyéni-eredeti jellegű – ezáltal szerzői jogi védelmet élvező – filmalkotás, vagy az alkotó személyiségét nem tükröző, de a filmelőállító teljesítménye okán szomszédos jogi védelemben részesülő film; továbbá hogy ki jogosult a szerzői, illetve a szomszédos jogi jogok gyakorlására, valamint annak megsértése esetén a jogsértővel szembeni fellépésre.

Az alperes a felperes *szerzői* minőségét nem vitatta, így a törvényszék részítéletében tényként kezelte, és az eljáró tanács is kiindulópontként fogadja el, hogy

- a felperes 1999-ben készült riportfilmje egyéni-eredeti jellegű *filmalkotás*, amelynek
- szerzői vagyoni jogaival (az azt előállító, egyben rendező) felperes jogosult rendelkezni.

II.3. A jogdíjigény alapja

A felperesnek a keresetlevélben, valamint a tárgyalási jegyzőkönyvben rögzített nyilatkozata szerint a riportfilmet saját költségén, saját ötlete alapján készítette el, ő rendezte, illetve magában a filmben is szerepel.

Az Szjt. 64. § (2) bekezdése alapján „a filmalkotás szerzői a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá”, (3) bekezdése szerint „a film előállítója ... az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.”

A leírt – az alperes által sem vitatott – álláspontból következően, az Szjt. idézett 64. § (2) és (3) bekezdése alapján a felperes egy személyben a tárgybeli film szerzője (rendezője), egyben a film előállítója is.

Az eljáró tanács rámutat, hogy a felperes

- *filmelőállítóként* jogosult közvetlenül, *egyedi felhasználási szerződésben engedélyt* adni a filmalkotás nyilvánosságához közvetítésére [Szjt. 66. §, 16. § (1) bekezdés, 26. §]: a filmalkotásnak az adott médiaszolgáltatásba (televízióműsorba) szerkesztését követő nyilvánosságához közvetítéséhez az alperesnek közvetlenül a riportfilm előállítójától kellett volna engedélyt kérnie és (kifejezett lemondás hiányában) számára jogdíjat fizetnie, amelynek elmaradásával a kiesett jogdíjbevétele a felperest *filmelőállítóként*² illeti meg;
- *rendezőként* jogosult a filmszerzőket képviselő közös jogkezelő szervezet által – a már nyilvánosságra hozott, magyarországi előállítású filmalkotások felhasználása után – beszedett jogdíjakra. [A kereset ezzel kapcsolatos igényt nem tartalmazott, illetve a törvényszék által feltett kérdések sem irányultak a filmszerzőket megillető jogdíj vizsgálatára, azonban a filmelőállító számára fizetendő jogdíj mértékének meghatározásához – és a jogdíjak változásához – támpontot adhat a FilmJus Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesületének a filmalkotások sugárzással, vezetékek útján vagy más hasonló eszközzel vagy módon történő nyilvánosságához közvetítése után fizetendő jogdíjakról és e felhasználások egyéb feltételeiről szóló jogdíjközleménye (a továbbiakban úgy is, mint: a FilmJus sugárzási díjközleménye³), illetve az évente felül-

² Tekintettel arra, hogy a filmalkotás keletkezésekor hatályos 1969. évi III. törvény (úgy is, mint: „régí Szjt.”) még a „filmgyár” és nem a „filmelőállító” fogalmát használta, azonban a régi Szjt. és a hozzá kapcsolódó MM-rendeletek alapján a felperes kétségtávolan rendelkezik a hatályos Szjt. szerint a filmet finanszírozó előállítót és emellett a film természetes személy szerzőjét (a rendezőt) megillető jogokkal is: a hatályos Szjt. alapján őket megillető, egymástól elkülönülő engedélyezési jog, illetve anélküli díjigény azonban indokoltá teszi a felhasználás időpontja okán irányadó, hatályos Szjt. szóhasználatának az alkalmazását.

³ http://kjk.sztnh.gov.hu/sites/default/files/filmjus_sugarzas_2013.pdf.

vizsgált és közzétett díjszabásokban meghatározott jogdíjösszegek évenkénti esetleges változása – lásd a III.1. h) pontban.]

III. A törvényszék által feltett kérdésekre adott válaszok

Az Szjt. 101. § (1) bekezdése értelmében szerzői jogi jogvitás ügyben felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok szakvéleményt kérhetnek a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. § (2) bekezdése értelmében szerzői jogi jogvitás ügy az Szjt.-ben szabályozott szerzői, szomszédos és adatbázis-előállítói *jogok érvényesítésével* összefüggő bármely jogvita.

Az eljáró tanács előzetesen rögzíti, hogy egy mű felhasználására adott engedély ellenértékét (a közös jogkezelés körébe tartozó felhasználások díja kivételével) a szerződő felek szabad megállapodása határozza meg; sem az Szjt., sem más jogszabály nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely annak összegét meghatározná. Az eljáró tanács visszaül az SZJSZT korábbi gyakorlatára, jelen esetben is relevánsnak tekinti a 24/2010. számú szakvélemény azon megállapítását, mely szerint: „Az engedély fejében történő díjazás mértékének kérdése elsődlegesen piaci vita. A Szerzői Jogi Szakértő Testületnek nem tartozik feladatkörébe, hogy ilyen kérdésben összecszerűen meghatározza a díjazás összegét. A díjazás szabad meghatározása következtében ha a jogosult meghatározott összeget kér az engedély fejében, a felhasználó döntésén múlik, hogy ennek megfizetését vagy vállalja, vagy nem. Ezért az eljáró tanács nem tud az összecszerűség kérdésében állást foglalni, véleményében kizárólag a felek által felvetett, a díjazás mértékét befolyásoló szempontok megalapozottságát vizsgálja.”

A leírtak alapján a jelen szakvélemény a tárgybeli filmalkotás felhasználása ellenértékéért fizetendő szerzői jogi jogdíj összecszerű meghatározására nem irányulhat, csupán iránymutatást adhat arra nézve, hogy a kereseti kérelemben megjelölt, az alperes által vitatott mértékű jogdíj indokoltsága – a per iratanyaga és az eljáró tanács rendelkezésére álló (publikus forrásokból kinyerhető) információk alapján – milyen szempontok szerint vizsgálható; az elmaradt haszon milyen adatok együttes mérlegelésével kalkulálható ki.⁴

Az alábbiakban az eljáró tanács elsődlegesen a filmalkotások nyilvánosságához közvetítésére vonatkozó engedély (jelen esetben elmaradt) díja meghatározásánál irányadó aspektusokat ismerteti (az adott szempontot követően rögzítve a periratokból megismert releváns információkat és az azokból levonható következtetéseket), az összecszerűség tekintetében a leírtak miatt a rendelkezésére álló összehasonlító adatokat összegzi; majd szintén általánosságban tudja meghatározni a jogdíj változásának indokait, okát, tényezőit.

⁴ L. továbbá az SZJSZT-10/2014 (Szakvélemény a Cég 1. és Cég 2. közötti szerződésben foglalt filmjogok értékének meghatározásához), -39/2000 (Filmek engedély nélküli bemutatása; az okozott vagyoni hátrány), valamint -31/2003 (Rajzfilmfigura reklámcélú felhasználása esetén járó jogdíj) számú szakvéleményt is.

III.1. A filmalkotás nyilvánossághoz közvetítésére adott filmelőállítói engedély díja meghatározásának szempontjai

A törvényszék első kérdésére: az eljáró tanács a perbeli riportfilm felhasználási díjának indokolt mértékét a III. pont bevezetőjében írtak okánösszegszerűen nem tudja meghatározni, azonban a törvényszék számára a díj kiszámításához az alábbi (a kérdésben meghatározott időpontokban – 1999-ben, illetve 2013-ban – külön-külön vizsgálandó) szempontokat mutatja be.

a) A felhasználás módja

A nyilvánossághoz közvetítésen belül is lényeges differenciálni, hogy milyen módon (földi vagy műholdas sugárzással vagy vezeték útján, kódoltan vagy kódolatlanul), és különösen, hogy lineárisan (műsorrend szerint, egy időben) vagy lekérhető módon (nem lineáris, ún. lekérhető – on demand – nyilvánossághoz közvetítéssel) történt-e a felhasználás.

A rendelkezésre álló adatokból nem derült ki, hogy a helyi televízióban történt, lineáris (műsorrend szerinti) nyilvánossághoz közvetítésen túl a riportfilm elérhető volt-e nem lineáris (lekérhető) módon is (például a műsorrend szerinti adást követő bizonyos időtartamon belül még megtekinthették-e a nézők ezt a műsorszámot).

A felhasználó televízió (alperes) vételkörzetében (a felhasználás időpontjában) elérhető háztartások száma [b] pont] meghatározza a *lineáris* nyilvánossághoz közvetítéssel terjesztett műsor *egyidejű* megtekintéseinek maximumát, így ha ezt a kérdésben szereplő időpontokban (1999., 2013.) pontosan meg lehet határozni, egyedül azt szükséges tisztázni, hogy a műsorrend szerinti (lineáris) közvetítésen túl elérhető volt-e a riportfilm lekérhető módon is a nézők számára. [Azaz: az esetleges on demand hozzáférhetővé tétel megtörténtének vizsgálatán túl a lineáris nyilvánossághoz közvetítésen belüli (sugárzás vagy vezeték stb.) jeltovábbítási technológiák részletesebb elemzése a jogdíj megállapításához nem szükséges.]

b) A felhasználás területe / a médiaszolgáltatással elért nézők száma

Televíziós médiaszolgáltatás esetén a felhasználás területe értelemszerűen a szolgáltatott műsor vételkörzetét jelenti: azon belül pedig nem a vételkörzet tényleges mérete, hanem a közvetített tartalomhoz hozzáférő nézők száma releváns a jogdíj meghatározása szempontjából.

A periratok között egyetlen helyen, a felperes 2015-ben kelt előkészítő iratában talált az eljáró tanács utalást arra, hogy az alperes műsorát vételkörzetében maximum 30 000 fő éri el – ennek bizonyítása, illetve a törvényszék által vizsgált időpontokban (minimálisan a felhasználás időpontjában) történő számszerűsítése szükséges a jogdíj indokolt mértékének a meghatározásához.

Az eljáró tanács kiemeli, hogy a nézők számának változásával a jogdíj nem egyenesen arányos [például az országos televíziócsatornán történő közvetítés ismert jogdíja nem osztható el arányosan, a helyi televízió nézőinek számára vetítve, mert ez kisebb vételkörzetű médiumok esetén irreálisan alacsony, a filmszerzőknek (külön) fizetendő jogdíj alatti összeget eredményezne].

c) *A közvetítések száma és a jogbirtoklási idő*

A felhasználás terjedelmét egyértelmű, pontos keretek közé szorítja és így a díj mértékét is alapvetően befolyásolja a sugárzások (vagy más módon történő nyilvánossághoz közvetítések) száma. A perbeli esetben az alperes által végzett egyetlen közvetítésről van adat.

Az eljáró tanács megtekintette a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) nyilvános adatbázisát, amely azonban csak az országos médiaszolgáltatások tartalmát rögzíti, így a *nava.hu* oldalon kezdeményezett keresés nem járt eredménnyel. Az eljáró tanácsa a per iratai között nem talált adatot arra nézve, rendelkezik-e az alperes saját archívummal, illetve felmerült-e bizonyítási indítványként az alperes műsorrendjébe szerkesztett műsorokat dátum és időpont szerint tartalmazó elektronikus vagy nyomtatott műsorújság bizonyítékként történő vizsgálata.

A jogbirtoklási idő leginkább azoknál a felhasználási szerződéseknél releváns, ahol ezen az időtartamon belül nem vagy csak kis mértékben korlátozott a felhasználások száma – jelen esetben az egyetlen felhasználásra tekintettel a jogbirtoklási idő nem szempont a jogdíj meghatározásánál.

d) *Kizárólagosság*

A díjat általában alapvetően befolyásoló, de a jelen szakvélemény alapjául szolgáló tényállásban nem szereplő elem.

e) *Harmadik személynek történő átruházhatóság*

A felhasználó csak a felhasználási szerződés kifejezett rendelkezése alapján ruházhatja át a felhasználási jogát, illetve adhat további engedélyt a mű felhasználására. Ez a díjat egyébként jelentősen befolyásoló elem a perbeli esetben nem szerepel, jelen jogdíjmeghatározásnak nem alapja.

f) *A médiaszolgáltatás jellege*

A jogdíj mértékét befolyásolhatja (bár a filmelőállító részéről kisebb súllyal) a felhasználó alperes által nyújtott médiaszolgáltatás *kereskedelmi vagy közösségi jellege* (ez a per iratokból nem derült ki, az eljáró tanács pedig nem ismeri az alperes Nemzeti Média és Hírközlési Hatósággal fennálló szerződésének tartalmát).

A médiaszolgáltatás másfajta tipizálása a *helyi vagy körzeti* (illetve az országos) médiaszolgáltatás megkülönböztetése, ami azonban a tartalomhoz hozzáférő nézők meghatározása [lásd fenti *b*) pont] szempontjából bír csak jelentőséggel, külön nem értékelhető a jogdíj meghatározásakor. A periratok között található erre vonatkozó információk ellentmondások voltak (hol helyi, hol körzeti, hol „térsgéi” televíziónak nevezve az alperest), de amennyiben valóban maximum harmincezer lakos él az alperes vételkörzetében, a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban úgy is mint: Mttv.) definíciói alapján helyi médiaszolgáltatónak minősül. A közösségi-kereskedelmi, illetve a helyi-körzeti jellegre vonatkozó további információ a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elektronikusán hozzáférhető, publikus nyilvántartásaiban sem volt elérhető, ezt az információt a bizonyítási eljárásban lehet feltárni.

g) *A felhasználással kapcsolatban elért bevétel*

Az Szjt. vagy más jogszabályok – a régi Szjt.-hez kapcsolódó rendeletekkel ellentétben – bár nem határozzák meg a jogdíj összegét (vagy összeghatárait), de az Szjt.-nek a felhasználás visszerhességének alapelvét is kimondó 16. § (4) bekezdése rögzíti az arányos díjazás elvét, illetve egyéb – a perbeli kérdéseket nem befolyásoló – rendelkezéseket tartalmaz a díjmegállapodással kapcsolatban: Szjt. 16. § (4) „Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.”

A „felhasználáshoz kapcsolódó bevétel” egy médiaszolgáltató esetében természetesen nem csupán a kifejezetten a mű közvetítéséért kapott díjat (előfizetői díj vagy a műsor-terjesztőktől a műsor továbbításáért esetlegesen kapott „műsordíj”), hanem a médiaszolgáltatás érdekében vagy azzal összefüggésben bevételezett valamennyi támogatást, fenntartói hozzájárulást, reklám- és szponzorációs bevételt stb. is jelenti.

A jogdíjszámítás ezen módja szerint a jogdíj alapja a felhasználással kapcsolatos összes – a költségek levonása nélkül számított – bevétel.

A jogdíj mértékének meghatározása szempontjából irányadó lehet az ún. „10%-os elv”, amely szerint „a felhasználók a mű hasznosítása révén szerzett összes bevétel kb. 1/10 részéről kötelesek lemondani a szerzők és egyéb jogosultak javára”.⁵

A számítás menete: a médiaszolgáltató éves bevételeit a teljes éves műsoridő tartamához viszonyítva ki lehet számítani az egy percre jutó átlagos bevételt, és ez alapján annak 10%-ában meghatározni az egy műsorpercre eső átlagos jogdíjat, majd ezt értelemsze-

⁵ Dr. Cserba Veronika, dr. Ficsor Mihály, dr. Hepp Nóra, dr. Kiss Zoltán, dr. Munkácsi Péter, dr. Penyigei Krisztina: A közös jogkezelők által alkalmazott szerzői jogdíjak szerepe az audiovizuális szektorban. Összefoglaló tanulmány. Szerk: dr. Kiss Marietta: http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/tanulmany/MeH_study_kjk_final_2007.pdf.

rően felsorozni a műsorszám – jelen esetben a riportfilm – perchorosszával. Figyelembe kell venni, hogy az egy műsorszámra ilyen módon számított átlagos díjon valamennyi szerző (többek között a filmelőállító és a filmszerzők, továbbá az elhangzott zenék szerzői és előadói) osztoznak, ugyanakkor azt is, hogy a filmelőállítók a filmalkotásokért a piaci szokásnak, az aktuális nézettségi adatoknak, a film témája népszerűségének megfelelően és az ármeghatározás többi szempontja által is befolyásoltan a többi jogosulthoz képest nagyobb jogdíjban részesülhetnek. Így az e pontban írt díjmeghatározás a perbeli díjszámításnak csak az egyik lehetséges aspektusa, önmagában ez alapján nem határozható meg a filmelőállítót megillető jogdíj összege.

h) A filmszerzőknek fizetendő díj mértéke

A filmelőállító által a médiaszolgáltatótól kért díj meghatározásakor arra is figyelemmel kell lenni, hogy az Szjt. 65. § (3) és (5) bekezdése, valamint a FilmJus fent hivatkozott – ún. „sugárzásidő-közleménye” alapján a film hasznosításának bevételeiből a filmszerzők is részesülnek. A FilmJus 2013. évi sugárzásidő-közleményének 1.5. pontja szerint az előállító és a felhasználó (médiaszolgáltató) megállapodhat abban, hogy e díjat a felhasználó fizeti.

Ilyen megállapodás hiányában azonban a filmszerzőkkel való elszámolás a filmelőállítót terheli. Irreleváns, ha az előállító és a szerzők közötti megállapodásban az utóbbiak lemondanak-e díjukról, vagy egyikük maga a természetes személy filmelőállító (mint a jelen esetben): az előállító és a televíziós médiaszolgáltató közti szerződésben a díjat úgy kell kalkulálni, hogy ha a médiaszolgáltató nem vállalja át annak megfizetését, akkor azt a FilmJus felé az előállítónak kell megfizetnie.

Függetlenül attól, hogy a filmszerzők a díjat közvetlenül az előállítótól vagy a FilmJus-on keresztül kapják meg, az előállítónak járó felhasználási jogdíj meghatározásakor figyelemmel kell lenni a filmszerzők felé fennálló jogdíjfizetési kötelezettség mértékére is.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a perbeli filmalkotás alperes által történt közvetítésének jogdíja meghatározásakor az itt részletezett igény az a minimumjogdíj, amely alatt az előállító nem határozhatja meg a televízió által fizetendő díj mértékét. (Ennek oka, hogy az engedély nélküli felhasználásból következően ezen összeg megfizetését az alperes nem vállalta át a filmszerzőkkel főszabály szerint elszámoló előállítótól, így az e pontban részletezett, az alperes közvetítéséből eredő költséget a filmelőállító viseli, emiatt összege az „indokolt mértékű” díj részét képezi – a filmelőállítónak „saját joga” járó díjhoz hozzászámítandó).

i) A filmalkotás költségvetése

A periratok között erre vonatkozó adatok nem állnak rendelkezésre, de a filmelőállítóknak a gyártással kapcsolatos kiadásai befolyásolják a felhasználásért kért díj mértékét (hiszen a költségek megtérülése az előállító alapvető érdeke).

j) *A film készítésének időpontja*

Jelen esetben ez a szempont kevésbé hat a díj indokolt mértékének a meghatározására, de általában a költségek megtérülése miatt ez díjat csökkentő, a már archív értéket képviselő alkotásoknál esetenként a díjat növelő jellemző lehet.

k) *A film és tartalma népszerűsége*

A közönség által már ismert filmalkotások népszerűsége, a film témája vagy a szereplője iránti nagyobb érdeklődés, tárgyának esetleges aktualitása egyértelműen a díjat növelő tényező.

A peres felek erre a szempontra éppen ellenkező előjellel hivatkoztak: ezen aspektus díjnövelő, díjcsökkentő vagy éppen semleges hatásának a konkrét film tekintetében történő vizsgálata a törvényszék mérlegelési körébe tartozik.

l) *A film hozzáférhetősége más forrásból*

E feltétel nem azonos a kizárólagos felhasználási engedéllyel: a filmnek a nézők számára való tényleges elérhetőségét jelenti. Példaként: a DVD-n már kiadott, esetleg internetes vagy a műsorterjesztők on demand videotékáiban elérhető filmalkotás egy televíziós csatornán jelentősen kisebb nézettségre számíthat, mint a más forrásból nem hozzáférhető tartalom.

A perbeli filmalkotás az eljáró tanács tudomása szerint nem került DVD-n kiadásra, és nézői igény esetén sem lehetne (pl. az interneten) hozzáférni, emiatt sugárzási díja jóval magasabb mértékű, mint egy máshonnan is egyszerűen beszerezhető filmé.

m) *Összehasonlító adatok*

A felsorolt szempontok alapján meghatározható „indokolt díjmérték” meglehetősen nagy alsó és felső összeghatár közötti intervallumban mozog, emiatt szerencsés a piacon ismert konkrét megállapodásokban rögzített díjak mint összehasonlító adatok figyelembevétele is.

A felperes a per irataihoz csatolta a televízióval 1999-ben kötött felhasználási szerződést, amelyben 4600 forint/perc jogdíj ellenében engedélyezte a filmalkotás egy éves jogbirtoklási időn belül történő, kétszeri sugárzását.

A perbeli felhasználáshoz hasonlítva ehhez képest díjat csökkentő tényező az alperes vételkörzetében elérhető nézők száma, azonban díjnövelő tényező a két dátum között eltelt több mint tizennégy év. Figyelembe kell venni továbbá a filmszerzőket 2013-ban megillető díj mértékét is [lásd a h) pontban írtakat].

Az alperes bizonyítékként csatolt két felhasználási szerződést, melyben 11, illetve 12 filmalkotás felhasználására ad engedélyt 55 880, illetve 63 500 forint jogdíj ellenében.

Az eljáró tanács nem ismeri az e megállapodásokban foglalt árak kialakításának tényezőit, a felek közti jogviszony egyéb részleteit vagy esetleges más együttműködésüket,

de ezek az összegek meglehetősen alacsonynak tűnnek (az eladó weboldalán az eljáró tanács nem talált hivatalos árlistát). Az alacsony jogdíj okai között lehet a nagy amerikai stúdiók mellett működő független forgalmazócégek piacának az utóbbi években – az interneten, Netflixen stb. – elérhető tartalmak hatására történt beszűkülése, amely árákat jelentősen lenyomta, valamint az a tény, hogy ezeket a filmalkotásokat a forgalmazó DVD-n is terjeszti, így a nézők szempontjából kínálatukban nincs olyan szűkösség, amely a jogdíjat növelné [lásd az *l*) pontban írtakat].

Az eljáró tanács megtekintette a közszolgálati médiavagyont kezelő Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) 2013. évi tartalomértékesítési árjegyzékét: a http://www.mtva.hu/images/download/tartalomertekeses/arjegyzek_tartert_2013.pdf oldalon olvasható adatok szerint teljes terjedelmű filmek és műsorok televíziós sugárzási célra történő megvásárlásának az ára

- 1997. január 1. előtt készült filmeknél: nettó 4000 Ft / megkezdett perc,
- 1996. december 31. után készült filmeknél: nettó 3000 Ft / megkezdett perc.

Olyan tévécsatornán történő bemutatás esetén, amelynek vételkörzete az ország lakosságának 50%-a alatt van, az árakból legfeljebb 60% engedmény adható. Az árak nem tartalmazzák az alkotói, szerzői és az előadóművészi jogdíjakat.

Ezen információ alapján: amennyiben az alperes 2013-ban az MTVA archívumából vásárolt volna egy 62 perces, 1999-ben készült filmet, minimum 74 400 (62 x 3000 x 0,4) forintot fizetett volna érte úgy, hogy a filmszerzőket megillető jogdíjak megfizetését át kellett volna vállalnia (azaz: az árjegyzékben rögzített összeg csak a filmelőállítónak magának járó jogdíj). [A perbeli esetben az utóbbi a felperest terheli, így a filmelőállítóként igényelhető jogdíjhoz a filmszerzőknek járó jogdíjösszeg még hozzászámítandó – lásd *h*) pont.]

Az eljáró tanács ismeretei szerint a magyarországi gyakorlat az, hogy a helyi és a regionális televíziók percenként 100-1000 forintos jogdíjat fizetnek a hasonló filmalkotások felhasználása ellenében.

A leírtakat összegezve: az adott helyzetben a felperesi 500 000 forintos jogdíjigény túlzottnak tűnik.

III.2. A felhasználási díj mértékének változása

A törvényszék második kérdésére: a riportfilm felhasználási díjának mértéke azonos felhasználási feltételek (felhasználás módja, nézők száma stb.) mellett is változhatott, aminek tényezői:

- a díjszámítás III.1. pontban meghatározott elemei között vannak, amelyek értelemszerűen változnak (pl. a felhasználó bevétele, a filmszerzőknek járó jogdíj mértéke – amely változás mértéke a FilmJus díjszabásából követhető),
- vannak, amelyek esetleg változnak (a film, illetve tartalma, szereplője népszerűsége, a film tárgyának aktualitása),

- természetesen itt is figyelembe kell venni az infláció mértékét.

Az eljáró tanács kiemeli, hogy a jogdíj jellege, meghatározásának rendkívüli összetettsége miatt célszerű nem az egy adott időpontban meghatározott jogdíjhoz viszonyítani egy másik időpontban irányadó jogdíjat: ha szükséges, javasolt a III.1. pontban ismertetett szempontokat mindkét (a kérdésben szereplő 1999-ben, illetve 2015-ben) önállóan vizsgálni, és ez alapján külön-külön meghatározni a díjmértéket.

Dr. Munkácsi Péter, a tanács elnöke
Dr. Szívi Gabriella, a tanács előadó tagja
Duló Károly, a tanács szavazó tagja

* * *

ZENEMŰVEK EGYÉNI, EREDETI JELLEGŰ VIZSGÁLATA

SZJSZT-25/2015

A törvényszék végzésével a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) 101. §-a, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. §-a alapján szakértői vélemény adására rendelte ki a Szerzői Jogi Szakértő Testületet.

A szakértői vélemény kialakításához figyelembe vett tényállás

A felperes a szerzője az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesületnél nyilvántartott zeneműnek. Ez a dal a felperes albumán jelent meg. Az alperes megkeresésére a felperes hozzájárult a perbeli zenére egy új szöveg megírásához. Nem sokkal később azt tapasztalta, hogy a YouTube-on megjelent egy, az alperes által készített videoklip, majd egy, az alperes által kiadott lemez is, melyek tartalmaztak egy zeneművet az alperes szerzőségével úgy a szöveg, mint a zene tekintetében. A felperes álláspontja szerint az alperes dalának zenéje az ő zeneszámanak az átdolgozása. Ezt követően nyújtott be a felperes keresetet, melyben kérte, hogy a bíróság állapítsa meg a szerzői jogi jogsértést, mely szerint az alperes kétségbe vonta a felperes szerzőségét a perbeli zeneművel kapcsolatban, kérte a sérelmes helyzet megszüntetését a felperes szerzőként való feltüntetésével a művön és a szerzői jogok nyilvántartásában is, egyben a jogsértés abbahagyását és az alperes eltiltását attól. A jogsértésre való tekintettel kérte a bíróságtól, hogy kötelezze az alperest gazdagodás-visszatérítés és kártérítés megfizetésére.

Az alperesi védekezés szerint egyrészt a felperes engedélyt adott műve felhasználásához az alperesnek, másrészt álláspontja szerint a két zenemű „ég és föld, kis hasonlóság lehetséges, de csak annyi, mint két gyümölcs, alma és körte között” – azaz a perbeli zeneszámok hasonlóságát is vitatta.

A megkereső bíróság által feltett kérdések

1. Vizsgálja meg a 3. sorszámú beadványhoz csatolt CD-mellékleteket, amelyek a perbeli zeneszámokat tartalmazzák, a felperesi és az alperesi dalok összevetésével állapítsa meg, hogy az utóbbi egyéni, eredeti jellegű alkotás-e, vagy az előbbi zenéjének a másolata! E körben vizsgálja meg a felperes által ajánlott YouTube-link alatt elérhető felperesi és alperesi zenemű egymásra illesztett változatát is!
2. Amennyiben a két mű egymás zenei átdolgozása lenne, úgy állapítsa meg a felhasználás százalékos értékét is!

Az eljáró tanács szakvéleménye

1. Az eljáró tanács a felperes által az Artisjushoz előbb bejelentett zenemű és az alperes által később bejelentett zenemű meghallgatása után az alábbi megállapításokat tette:
 - a két mű dallama, felépítése, zenei tempója teljesen azonos, lényegi különbség nem fedezhető fel;
 - a két felvétel zenei hangneme teljesen azonos;
 - a két hangfelvétel hangulatában, zenei kifejezésében teljesen azonos.

A két mű hangszerelése is azonosnak tekinthető, apró különbségek csak a dallam mel-lékszólamában, kíséretében, annak ütemében és hangszerválasztásában hallhatók, de ezek nem hordoznak olyan egyéni, eredeti jelleget, amely a két művet egymástól lényegesen különbözővé tenné.

Az énekszólamban található minimális különbségek sem nevezhetők önálló szerzői leleménynek, az eredeti dallamot csak apróbb díszítésekkel egészítik ki a dal eredeti jellegének, ritmizálásának és hangulatának megváltoztatása nélkül.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az időben később keletkezett alperesi zenemű a korábbi felperesi zeneműhöz képest nem hordoz olyan, a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleget, amelyből kifolyólag a szerzőt az Szjt. 1. §. 3. bekezdése alapján a védelem megilletné.

2. Az eljáró tanács megállapítja, hogy a később keletkezett alperesi zenemű nem tekinthető a korábbi felperesi zenemű átdolgozásának sem, mivel az alapul fekvő zeneműhöz képest nem hordoz olyan egyéni, eredeti jelleget, amelynek alapján az Szjt. 4. § 2. bekezdé-

se szerinti – az átdolgozásra vonatkozó – szerzői jogi védelem megilletné. A két zenemű gyakorlatilag 100%-ban azonosnak tekinthető.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a megkeresésben megnevezett Youtube-linken található felvétel – amelyen két hangcsatornán egyszerre hallható a fenti két mű – úgyszintén az 1. és 2. pontban foglaltakat támasztja alá. A két zenemű dallama, ritmusa, felépítése teljes mértékben fedi egymást a két csatornán, különbségek csak a kétféle zeneszöveg prozódijából, énekelhetőségéből adódnak. A zenei, illetve szöveges kiséretek különbségei is csak prozódiai eltérések, azok ritmusa, elhelyezkedése a két zeneműben teljesen azonos.

Dr. Tomori Pál, a tanács elnöke

Marácziné dr. Mann Judit, a tanács előadó tagja

Wolf Péter, a tanács szavazó tagja

* * *

KERÉKPÁR-TERMÉKLEÍRÁSOK ÁTVÉTELE A VERSENYTÁRS HONLAPJÁN

SZJSZT-28/2015

A megkereső által feltett kérdések

- I. A szakértő állapítsa meg a rendelkezésére bocsátott iratanyag alapján, hogy a gyártó cég által közzétett technikai paraméterek, valamint tények alapján elkészített termék-leírás a szerzői jog védelme alatt áll-e!
- II. Amennyiben igen, úgy mi alapján kerül megállapításra a felhasználás után fizetendő szerzői jogdj?
- III. A szakértő egyéb megállapításai.

Tényállás

Az alábbiakban összefoglaljuk a feltett kérdések megválaszolása szempontjából releváns tényállást.

A kerékpárok forgalmazásával foglalkozó társaság¹ 2015. július 27-i levelében feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, mivel a weboldalán szereplő szövegeket (termékleírások) ismeretlen személy lemásolta, és azonos szövegtartalommal, szövegelrendezésben átmásolta a konkurens piaci szereplő társaság² honlapjára, aminek igazolására csatolta a releváns web-

laptartalmak másolatát. A termékleírásokat a társaság1 munkavállalója a gyártótól kapott technikai paraméterek felhasználásával készíti el.

A társaság1 képviselője a feljelentést a 2015. szeptember 16-i meghallgatáson kiegészítette: további, megegyező termékleírásokat csatolt saját honlapjukról és a társaság2 honlapjáról. A meghallgatásról készült jegyzőkönyv szerint a termékleírások felhasználása után járó szerzői jogdíjat 2 500 000 forintban állapította volna meg, de nem állt szándékában felhasználási engedélyt adni. Ebbe az összegbe belefoglalta a termékleírást készítő munkavállaló munkabérét és a társaság1 weboldalait szerkesztő „kolléga” díját. Az elmaradt hasznosítást nem tudta.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Előzetes megállapítások

- a) A termékleírások minden kerékpártípus esetében egy általános bevezetőből és azt követő „Váztechnológia”, „Felszereltség” és „Kinek ajánljuk?” című részből állnak. A testület megvizsgálta a csatolt weboldaltartalmakat, és megállapította, hogy az ott található, hat különböző kerékpárra vonatkozó termékleírások ezen részei szó szerinti egyezést mutatnak.
- b) A feljelentés említést tesz termékfényképekről is, ezek azonban a másolatban csatolt weboldalakon egyáltalán nem láthatók, vagy méretük és minőségük miatt kivehetetlenek. A feljelentés szóbeli kiegészítésénél a feljelentő csak a leírás készítését, illetve a weboldalszerkesztési munkát említette. A feljelentés szerint a fényképeket a forgalmazott kerékpárokat gyártó cégtől kapják meg. Figyelemmel arra, hogy a feltett kérdések nem vonatkoznak a fényképekre, az eljáró tanács nem vizsgálja a gyártótól a forgalmazónak átadott fényképfelvételeket.

Válaszok a megkereső által feltett kérdésekre

- I. *A szakértő állapítsa meg a rendelkezésére bocsátott iratanyag alapján, hogy a gyártó cég által közzétett technikai paraméterek, valamint tények alapján elkészített termékleírás a szerzői jog védelme alatt áll-e?*

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (továbbiakban: Sztj.) 1. § (1) és (2) bekezdése kimondja az irodalmi, tudományos és művészeti alkotások védelmét. Az Sztj. 1. § (3) bekezdése ennek feltételeként a mű egyéni, eredeti jellegét állítja. Kimondja továbbá, hogy ez a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől, illetve az alkotás színvonalától. A testület korábbi döntése szerint az egyéni, eredeti jelleg akkor valósul meg, ha a mű „*egyéni abban az értelemben, hogy az adott körülmények között lehetőség van többféle*

*kifejezési módra, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, s amely eredeti abban az értelemben, hogy az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgai másolata.*⁶ Az egyéni, eredeti jelleg megvalósulásának tehát feltétele, hogy létezzen egy bizonyos mozgástér, melyen belül a szerző alkothat, ez pedig függ a műfaj sajátos jellemzőitől is. A szerzői jog magát a pusztán információt, így a technikai paraméterek közlését nem védi, azonban ha a mű tartalma nem csupán ezeknek az adatoknak a közlésére irányul, hanem a szöveg egyéni, eredeti tartalommal rendelkezik, úgy élvezi az Szjt. védelmét.

A társaság1 honlapján található szöveg – bár tartalmazza az egyes kérekpárokra vonatkozó – a gyártó által megadott – technikai adatokat, és a kérekpárok bemutatásának lényegi elemei a váz és a felszereltség ismertetése – nem csupán a paraméterek közlésére irányul, hanem egyéni és eredeti jelleggel rendelkező tartalommal bír mint a termék kelendőségének fokozására irányuló reklámszöveg.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a társaság1 honlapján található szöveg szerzői jogi védelemben részesül.

Megjegyezzük, hogy a társaság2 honlapján feltüntetett termékleírások teljes mértékben megegyeznek a sértett cég honlapján közzétett szöveggel.

II. Amennyiben igen, úgy mi alapján kerül megállapításra a felhasználás után fizetendő szerzői jogdíj?

a) Az Szjt. tekintettel van a szerzők jogai mellett a „szabad információhoz jutás igényeire” is, ennek megfelelően nem a különféle szerzői alkotásokból megismerhető tényeket, információkat védi, hanem az egyéni, eredeti módon megfogalmazott információt. A tényeket, információkat tartalmazó szerzői alkotásoknak a felhasználására is az Szjt. 16. § (1) bekezdése vonatkozik, mely szerint a „szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére”. Az Szjt. 16. § (6) bekezdése szerint „jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet”.⁷

A testület vagyoni hátrányra vonatkozó, a szakértői véleményekben megjelenő töretlen gyakorlata: „Miután a díjak megállapítása a felek megállapodásán múlik, s csak szűkebb körben állnak rendelkezésre jóváhagyott vagy legalább is közzétett tarifák, az eljáró tanácsok csak hozzávetőleges tételek megállapítására vagy a díj-, illetve kárösszeg-megállapításnál alkalmazandó ismérvek megjelölésére tudnak vállalkozni.”⁸

⁶ SZJSZT-38/2003 (Külsős óraadók előadásainak szerzői jogi védelme).

⁷ SZJSZT-08/2012. 3. (Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme) kérdésre adott magyarázat.

⁸ Ficsor Mihály: A szerzői jogi gyakorlati alkalmazása a digitális online környezetben. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2010.

Az SZJSZT több korábbi döntésével összhangban az eljáró tanács megállapítja, hogy a szerzői jogdíj összegének meghatározása nem tartozik a testület hatáskörébe.⁹

A díj meghatározása kapcsán az eljáró tanács a következő megjegyzéseket teszi.

A szerzői jogdíj mértékét főszabály szerint a felek szabadon határozzák meg. Az Szjt. 16. § (4) bekezdése szerint „ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia”. Ez a szerzői felhasználás visszerhességét jelenti. Eszerint a szerzőnek jogdíj jár akkor is, ha a mű felhasználása a felhasználó számára semmilyen közvetlen vagyoni előnnyel nem járt.

A bevétellel arányos díjazás szabálya nem kógens: eltérő megállapodás mindenütt indokolt lehet, ahol a bevétellel arányosítás gyakorlati okokból nem vihető keresztül (például illusztráció felhasználása könyvben, antológia, tudományos cikk), vagy ahol a mű felhasználása a bevételhez vezető szolgáltatásnak csak kiegészítő része (például gépi háttérzene szolgáltatása étteremben, üzletben).¹⁰

b) A felhasználás után járó díj mértéke a felek megállapodásán múlik, azonban jelen esetben a társaság1 nem engedélyezte, és nem is állt szándékában engedélyezni a felhasználást, így ilyen megállapodás nem jöhetett létre. A társaság1 által egyoldalúan és okirati vagy díjkalkulációs alátámasztás nélkül megállapított 2,5 millió forintos felhasználási díjat a tanács eltúlzottnak tartja. A társaság1 az összeg számításánál a saját árbevételehez arányosította a fiktív díjat, ez azonban semmiféle közvetlen kapcsolatban nem áll a társaság2 oldalán megvalósult felhasználással, így nem képezheti egy fiktív felhasználási díj számításának az alapját. Ezen kívül a társaság1 csupán a szöveg írójának munkadíját és a honlapszerkesztési munkálatok költségét jelölte meg, ami tekintettel arra, hogy hat darab rövid terjedelmű és azonos szerkezetű szövegről van szó, nem eredményezhet 2,5 millió forintos, eltúlzott felhasználási díjat.

Amennyiben a felhasználás után járó díj licencianalógia alapján kerül meghatározásra, olyan szokásos mértékű díjazást kell alapul venni, amely más piaci szereplők között reálisan és tipikusan létrejöhetett volna. Jelen esetben például azt lehetne tekinteni, hogy milyen összegű felhasználási díjat kellett volna a társaság2-nek fizetnie, ha egy reklámügynökségtől¹¹ vagy más marketingcégtől rendel meg hasonló terjedelmű termékbemutatót az érintett hat kerékpárhoz. A díj meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy a termékleírások rövid terjedelműek és azonos szerkezetűek, egyéni-eredeti jellegüket a műfajta által kínált alkotói

⁹ Vö. SZJSZT-28/2001/1–2 (Építészeti látványtervek szerzői jogi védelme), SZJSZT-26/2004 (Építészeti látványtervek szerzői jogi oltalma és felhasználása), SZJSZT-09/2008 (Építészeti mű szerzői jogának megsértése), SZJSZT-08/2012 (Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme).

¹⁰ Lásd a példákat: Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, a 16. §-hoz fűzött magyarázat.

¹¹ A Grtv. meghatározása szerint a reklámszolgáltató: aki önálló gazdasági tevékenysége körében a reklámot megalkotja, létrehozza, illetve ezzel összefüggésben egyéb szolgáltatást nyújt.

játéktér szűkössége jelentősen befolyásolja. Itt jegyezzük meg, hogy az ilyen jellegű, jövőben megalkotandó reklámművek esetében a szerzői jogdíj általában a vállalkozási (tevékenység fejében járó) díjba van beépítve, tipikusan tekinthető mértéke pedig általában 20-30%. Ha tehát a nyomozóhatóság megállapítja, hogy hasonló terjedelmű és típusú szöveget például nettó 200 000 forintért rendelhetett volna a társaság² egy reklámszolgáltatótól, akkor ellenkező kikötése esetén reális úgy tekinteni, hogy ennek a 70-80%-a, tehát 140 000-160 000 forint a kifejtett tevékenység díja, és a fennmaradó 20-30%, vagyis 40 000-60 000 forint teszi ki a keletkezett mű után járó felhasználási díjat.

III. A szakértő egyéb megállapításai

Itt kívánjuk megjegyezni, hogy bár a társaság¹ weboldalán található termékleírások szerzői műnek minősülnek, amelyek engedély nélküli felhasználását jogszabály tiltja, azonban ezen termékleírások jellegére is tekintettel jelen esetben a felek között lényegében nem szerzői jogi vita, hanem tisztességtelen piaci magatartás miatti jogvita áll fenn. Amennyiben egy piaci szereplő a versenytárs interneten megjelenő marketingszövegét saját üzleti tevékenységének céljából engedély nélkül átveszi, hogy a mű felhasználásával saját termékének forgalmát előmozdítsa az ehhez szükséges szellemi és anyagi ráfordítások elkerülése mellett, tisztességtelen előnyszerzést jelenthet.¹² Az ilyen jogsértések a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény alapján polgári jogi úton orvosolhatók: a felperes az Szjt.-ben meghatározott igényekhez hasonló igényeket érvényesíthet a jogsértővel szemben.

Dr. Bacher Gusztáv, a tanács elnöke
Dr. Kacsuk Zsófia, a tanács előadó tagja
Pohárnok Mihály, a tanács szavazó tagja

Összeállította: Barsvári Tímea

¹² Vö. BDT2007. 1533 (megjelent: Bírószági Döntések Tára, 2007/2/22).

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Rochelle C. Dreyfuss – Katherine J. Strandburg (szerk.): *The Law and Theory of Trade Secrecy – A Handbook of Contemporary Research*. Edward Elgar, Cheltenham, UK – Northampton, USA, 2011; ISBN 978 1 84720 899 6

Az Edward Elgar kiadó szellemi tulajdon-védelmi kutatási kézikönyvsorozatának (*Research Handbooks in Intellectual Property*) ötödik része az üzleti titokkal foglalkozik.

Elsőként adódik a kérdés, hogyan kapcsolódhat az üzleti titok a szellemi tulajdon-jogokhoz, azaz hova sorolható egyáltalán az üzleti titok? Faludi Gábor megfogalmazásában „[az üzleti titok a jogi védelem rejtélyes oltalmi tárgya. Immateriális vagyoni jószág és a védelem tárgya nem homogén. Kiterjedhet az üzleti tervekbe foglalt egyszerű adatoktól, tényektől vagy tényszerű adatoktól egészen az üzleti tervekig, és a műszaki know-how pedig állhat önállóan, de akár elválaszthatatlan részét is képezheti egy szabadalmi oltalom alatt álló terméknek vagy eljárásnak.”¹ Az üzleti titok a szerzői joghoz hasonlóan formalitásmentesen keletkezik, azaz a védelemhez nincs szükség hatósági eljárásra, a nyilvánosságra hozattal szemben az üzleti titok lényegi eleme a bizalmasság. Az üzleti titkot egyrészt szokás további típusokra bontani, így különösen gyártási titokra (receptek, gyártási folyamatok, vegyületek) vagy kereskedelmi titokra (üzleti stratégiák, vevői adatbázis, piackutatások), de mindenképp az üzleti titok alá tartozik a *know-how*, azaz a védett ismeret.

Az üzleti titkot indokolt a szellemi tulajdon-jogokkal együtt tárgyalni, és érdemes az egyes összefüggéseket tanulmányok keretében feldolgozni. Természetesen a kötetben is találunk több szemléletes példát az üzleti titok meghatározására és a szellemi tulajdonnal való kapcsolatra. Robert G. Bone szerint az üzleti titok a szellemi tulajdon-védelem rút kiskacsája (46. oldal), míg Mark A. Lemley az üzleti titkot inkább rejtélynek tekinti, mert szerinte „A bíróságok és a tudósok már több mint egy évszázada küszködnek, hogy kiderítsék, miért védjük az üzleti titkokat. A rejtély nem az, hogy megértsük, hogy az üzleti titok joga mit foglal magába; úgy tűnik, széles körű egyetértés van a jogintézmény alapvető kontúrjairól. ... A rejtély sokkal inkább elméleti: senki sincs egyetértésben abban, hogy az üzleti titok védelme honnan származik, vagy hogyan illeszkedik a jogtudomány szélesebb keretébe. A bíróságok, az ügyvédek, a tudósok és tanulmányírók vitatkoznak azon, hogy vajon az üzleti

¹ Faludi Gábor: Az üzleti titok szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyvben. In: A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2015. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Újvidék, 2016, p. 124–125 (az eredeti angoltól fordította Timár Adrienn).

titok a szerződés-, a kártérítési, a tulajdon- vagy akár a büntetőjog alkotása-e”² (109. oldal). Lemley is a szellemi tulajdon egyik formájának tekinti. Ugyancsak szellemesen jellemzi az üzleti titkot Graeme B. Dinwoodie, a kötet egyik ajánlását író oxfordi professzor, szerinte ugyanis az üzleti titok gyakran tűnhet a szellemi tulajdon-jogok Hamupipőkéjének.

A kötet alapját az Engelberg Center on Innovation Law and Policy és a New York University School of Law közös konferenciáján elhangzott előadások képezik, így szerzőinek affiliációja túlnyomó többségében egyesült államokbeli egyetemekhez köthető, és az általuk feldolgozott jogfejlődés, jogesetek és problémák is elsősorban az Egyesült Államokra jellemzőek.

A kötet szerkesztője Rochelle C. Dreyfuss és Katherine J. Strandburg professzor. A négy fejezet 21 tanulmányt tartalmaz. Az első fejezet az alapvetésekkel foglalkozik, a második a titoktartás és a megosztás kérdéseit járja körül, a harmadik fejezet tanulmányai az üzleti titok hatását elemzik más közpolitikai területeken, a negyedik fejezet pedig nemzetközi kérdéseket vizsgál.

Az alapvetéseket feldolgozó első fejezet kezdő tanulmánya az üzleti titokra vonatkozó egész kérdéskört találóan Roald Dahl Karcsi és a csokoládégyár című regényének történetével helyezi el térben és időben (*1. Trade Secrecy in Willy Wonka's Chocolate Factory.*) Jeanne C. Fromer egy látszólag gyermeki történet keretében hívja fel a figyelmet többek között arra, hogy az édességipart átítatja a verseny és az ipari kémkedés. A mesében Vonka Vilmos úr találta fel az el nem olvadó csokoládéfagylaltot, az ibolyaízű vattacukrot, a színjátész karamellát, az olyan rágógumit, amelynek végig megmarad az íze és a cukor léggömböt. Fromer tanulmányának mintegy fele a Dahl-regény elmesélése, részbeni idézése, ezért nézzük a tanulmányban is hivatkozott rövid részletet az eredeti műből, Borbás Mária fordításában.

„Józsi nagyapó másnap este folytatja a mesét:

- Tudod, kisunokám, nem is olyan nagyon régen még ezer ember dolgozott Vonka Vilmos úr gyárában. Aztán történt egy napon, hogy Vonka úr egytől egyig valamennyit megkérte, hogy menjen haza, és többet vissza se jöjjön.
- De miért? – ámult Karcsi.
- Hát a kémek miatt.
- Kémek?...
- Kémek. A többi csokoládégyárost ugyanis emésztette a sárga irigység, amiért Vonka úr olyan csudálatos édességet gyárt, és egyre-másra küldözgették a kémeket, hogy lessék el a titkos recepteket. A kémek közönséges, mindennapi munkásnak álcázták

² Trade secret law is a puzzle. Courts and scholars have struggled for over a century to figure out why we protect trade secrets. The puzzle is not in understanding what trade secret law covers; there seems to be widespread agreement on the basic contours of the law. ... Rather, the puzzle is a theoretical one: no one can seem to agree where trade secret law comes from or how to fit it into the broader framework of legal doctrine. Courts, lawyers, scholars and treatise writers argue over whether trade secrets are a creature of contract, of tort, of property, or even of criminal law.

magukat, elszegődtek a Vonka-gyárba, és közben sorra kikémlelték a legeredetibb Vonka-féle különlegességek elkészítésének a módját.

- Aztán visszamentek a gyárosokhoz, és mindent elmeséltek? – kérdi Karcsi.
- Alighanem így történt – bólintott Józsi nagyapó –, hamarosan ugyanis az Yzetlen-féle édességyár piacra dobta a napálló fagylaltot. Aztán előállt Ragach úr a rágógumival, amely többnapos rágás után is megőrzi az ízét. Nemsokára az Émey-féle cukorkagyár jelent meg a futball-labda nagyságúra felfújható cukorlufival. És ez így ment tovább. Vonka Vilmos úr pedig megszagatta szakállát, és imigyen jajveszékelt: 'Szörnyűség! Rettenet! Tönkretesznek! Kémek, kémek mindenütt! Be kell zárnom a gyárat!'³ (3–4. oldal)

Vonka úr az ipari kémkedés megállítására érdekében bezáratta a gyárat, elküldte az összes munkást, és helyettük Lumpaföldről hívta dolgozni az umpa-lumpákat, akik a csokoládébabért cserébe bármilyen munkát hajlandók elvégezni. Így a recepteket egyedül Vonka úr ismerte, a hűséges dolgozók pedig tömegével gyártották a különféle édességeket.

A gyermeki történetnek azonban van némi valóságalapja, ugyanis híres az Egyesült Királyságban a Cadburys és a Rowntrees, az Egyesült Államokban pedig a Mars és a Hershey csokoládégyár évtizedek óta fennálló harca, amelyet egy-egy új íz vagy gyártási folyamat megszerzése érdekében folytatnak egymás ellen. Így például Forrest Mars, a gyáralapító fia az 1930-as években Jean Tobler és Henry Nestlé gyárában dolgozott inkognitóban, hogy tökéletesítse csokoládékészítő tudását, vagy a Bounty szelet ötletét a Mars gyár Peter Paul Candy Factorytól lopta („Almond Joy” szelet). A csokoládégyárak látszólagos skizofrén magatartását jól mutatja a Mars gyár gyakorlata, ahol a teljes gyártási folyamat titokban tartása érdekében soha sem nyújtottak be szabadalmi bejelentést, nehogy a folyamat egy apró lépése is nyilvánosságra kerüljön. Számukra fontosabb egy jól őrzött üzleti titok örökévalósága, mint a húszéves szabadalmi oltalom. Ugyanígy nem tudni, hogy kik a cégvezetők, nehogy elrabolják valamelyiküket. Ez a történet is jól mutatja az üzleti titkok erejét és gazdasági értékét.

A fejezet további tanulmányai az üzleti titok egyesült államokbeli szabályozásának egy-egy aspektusával foglalkoznak. *Robert Denicola* tanulmánya a szabályozás fejlődését ismerteti (2. *The Restatements, the Uniform Act and the Status of American Trade Secret Law*). A szövetségi szintű szellemi tulajdon-jogi szabályozással ellentétben az üzleti titok a common law-ból fejlődött ki, és csak elszórtan alakult ki állami szintű védelme. Az üzleti titok első közös meghatározását a jogtudomány dolgozta ki az American Law Institute által közzétett úgynevezett Restatementekben, amelyek célja (ma is) a diffúz amerikai jog dogmatikai újrendezése. A jogtudomány definícióját több száz bírósági ítélet hivatkozta, így az a bíró alkotta jog részévé vált. A fejlődés következő lépésének az üzleti titokról szóló mintatörvény megalkotása tekinthető, amelyet 1980 és 2010 között közel 45 állam fogadott el, de ebből a

³ *Ronald Dahl: Karcsi és a csokoládégyár* (fordította: Borbás Mária). Park Könyvkiadó, Budapest, 1990, p. 21.

számból is látható, hogy még mindig nem tekinthető egységesnek az üzleti titok védelme az Egyesült Államokban. Denicola bizakodó, hogy jelen kötet is segít rávilágítani arra, hogy az üzleti titok talán többet érdemel, mint a mindössze három oldalból álló jelenlegi mintatörvény. Robert G. Bone elemzése elsősorban az észszerű titoktartási óvintézkedésekre irányul, azaz arra, hogy az üzleti titok jogosultja megtegye az észszerűen elvárható intézkedéseket az információ bizalmas jellegének megőrzése érdekében (3. *Trade Secrecy, Innovation and the Requirement of Reasonable Secrecy Precautions*). Bone tanulmánya azonban ennél sokkal többet nyújt, ugyanis röviden összefoglalja az üzleti titok fejlődését 1860-tól napjainkig, kiemelve, hogy az óvintézkedések alapja a formalista tulajdoni elméletekből fejlődött ki (a jogosult tervőleges magatartása mint „formalizmus”, hasonlóan a szerzői jog korábbi francia és angolszász regisztrációs rendszeréhez), majd kritikai elemzésnek veti alá a modern elméleteket és főbb jogeseteket. Charles Tait Graves írása ugyancsak a többszintű és olykor ellentmondásos szabályozást vizsgálja (4. *Trade Secrecy and Common Law Confidentiality: The Problem of Multiple Regimes*). Szerinte ugyanis sem az üzleti titok fogalma, sem a common law szerinti titoktartással való viszonya nincs megfelelően rendezve, főleg, ha egy több államot érintő esettel kerülünk szembe. Graves a megoldást többek között a jogtudomány nagyobb szerepvállalásában, így jogesetelemzésben, több folyóiratcikkben látja, ami szerinte szintén jót tett a szabadalmi jog és szerzői jog fejlődésének az elmúlt években. Graves ezenfelül egy szakjogászok közötti hálózatban vagy szövetségi szintű törvényhozásban lát fantáziát, mely utóbbira azonban kevés esélyt lát. Mark A. Lemley írása – némileg ismételve a már korábban írottakat – az üzleti titok szellemi tulajdon-védelmi beágyazottsága mellett érvel (5. *The Surprising Virtues of Treating Trade Secrets as IP Rights*). Szerinte az üzleti titkok ugyanazokat a célokat szolgálják, mint a szabadalom és a szerzői jog: ösztönzik az innovációt és az innováció közzétételét és terjesztését, bár néha meglepő módon szolgálják ezeket a célokat. A Gustavo Ghidini és Valeria Falce szerzőpáros a 2005-ben elfogadott új olasz iparjogvédelmi törvénykönyvről ír, amely az üzleti titkot nevesített szellemi tulajdoni oltalmi formaként szabályozza (6. *Trade Secrets as Intellectual Property Rights: A Disgraceful Upgrading – Notes on an Italian ‘Reform’*). A szerzők reményüket fejezik ki, hogy olyanok is olvassák a tanulmányukat, akik ilyen szabályozási megoldásra szánják el magukat, ugyanis a jogfejlesztésnek eme szerencsétlen irányát senkinek sem tanácsolják. A fejezetet Michael Risch tanulmánya zárja, aki az üzleti titok védelmét módszeresen összehasonlítja a szabadalmi, a védjegy-, a szerzői és az adatvédelmi joggal (7. *Trade Secret Law and Information Development Incentives*), elsősorban az egyes oltalmak által biztosított ösztönzők szempontjából.

A második fejezet öt, az üzleti titok megosztásának lehetőségeivel foglalkozó tanulmányt tartalmaz. Jerome H. Reichman a titokvédelmet szintén a szellemi tulajdon körébe sorolja, méghozzá olyan oltalmi formaként, amely nem biztosít kizárólagos jogot a jogosultjának (8. *How Trade Secrecy Law Generates a Natural Semicommons of Innovative Know-how*). Reichmann elmélete szerint a hagyományos üzleti titkok az úgynevezett részleges köz-

kincsbe (semicommons) tartoznak, amelyekre más is rájöhet, pl. visszafejtéssel, de mégis elkülönülten oltalmazhatók. *Eric von Hippel* és *Georg von Krogh* a nyílt innováció lehetőségéről ír, ugyanis megkísérlik tanulmányukban megcáfolni azt az állítást, hogy ha nem lenne szabadalmi oltalom, akkor a vállalatok fejlesztéseiket inkább üzleti titokként kezelnék, és nem lépnének ki vele a piacra (9. *Open Innovation and the Private-collective Model for Innovation Incentives*). A nyílt innováció elméletébe tartoznak a nyílt forráskódú szoftverek is, amelyekhez bárki szabadon csatlakozhat és lényegében bárki továbbfejlesztheti az adott terméket vagy szolgáltatást. Hippel és Krogh empirikus kutatásuk révén arra jutnak, hogy az innováció valamilyen szintű megosztása a magánszektor és a közösség között anyagilag és minőségileg is jobban hasznosuló termékeket és szolgáltatásokat (pl. Linux) hoz létre.

Michael J. Madison tanulmánya (10. *Open Secrets*) azzal érvel, hogy az üzleti titok és annak törvényi védelme strukturális szerepet tölthet be a tudásalapú gazdaságokban. A titkot viszonylag rugalmas elemnek tekinti, amely lehetővé teszi a felek és a bíróságok számára, hogy a jog révén határozzák meg mi az, ami titkos, és mi az, ami nyilvános. Madison szerint „az üzleti titok soha nem eredendően titkos vagy nyilvános. A titok titkossága és nyilvánossága attól függ, hogy a titok hogyan épül be a titkok és a titkos információkat fejlesztő vagy használó emberek közötti kapcsolatokba”⁴ (243. oldal). A francia séfek, bűvészek vagy éppen a Google mérnökei által létrehozott információs közlegelő (knowledge commons) nemcsak az adott titkoktól függ, hanem attól az egész normatív közegtől, amelynek maguk is részesei. A nyilvános titkok mentén halad tovább *Geertrui Van Overwalle* gyakorlati szemléletű írása, aki az üzleti titkok megosztására szolgáló licenciaszerződések lehetséges szerepét vizsgálja elsődlegesen a biotechnológia területén (11. *Uncorking Trade Secrets: Sparking the Interaction between Trade Secrecy and Open Biotechnology*). A szerző arra a megállapításra jut, hogy az együttműködési licencarendszerek, különösen a szabadalmi medencék és a nyílt forráskódú rezsimek elősegíthetik a szabadalmaztatott találmányokat kiegészítő know-how-k átadását, és ösztönzőleg hathatnak a nyilvános titkokra.

A harmadik fejezet az üzleti titok hatását dolgozza fel különböző szabályozási területeken. *Pamela Samuelson* professzor olyan, üzleti titokkal kapcsolatos (ritka) jogeseteket elemez, amelyekben az alperes a szólásszabadságra hivatkozva kívánt védekezni (12. *First Amendment Defenses in Trade Secrecy Cases*). *Diane Leenheer Zimmerman* pedig az elmúlt években karambolszerűen egymásra találó üzleti titok és a szerzői jogi elméletek helyzetét vizsgálja (13. *Trade Secrets and the 'Philosophy' of Copyright: A Case of Culture Crash*). *Harry First* a versenyjog alkalmazhatóságát vizsgálja az üzleti titok terén a 19. század végétől napjainkig (14. *Trade Secrets and Antitrust Law*). Az általa írt rész ismerteti néhány jogesetet az 1890-es Sherman Anti-trust Act (amerikai versenytörvény) előtti, majd annak elfogadását követő időkből. A joggyakorlatból arra lehet következtetni, hogy a titok jogosultjái-

⁴ A trade secret is never inherently secret or open. The secrecy and openness of the secret depends on how the secret is embedded in relationships among secrets and among those who develop or use the secret information.

nak fontos szerepe van abban, hogy elismertesse és felmérje üzleti titkának innovatív és gazdasági értékét, amellyel képes ellensúlyozni a verseny korlátozásának költségét. A világ egyik legismertebb üzleti titka a Google-kereső algoritmus, amiről sok mindent meg lehet tudni, csak a valódi működési elvet nem. *Frank Pasquale* az internetes keresőmotorok védelmének zavaró következményeiről szóló tanulmányát (15. *The Troubling Consequences of Trade Secret Protection of Search Engine Rankings*) David Stark idézetével kezdi. „A keresés az információs kor jelszava. A sok új információs technológia közül, amelyek átalakítják a munkát és a mindennapi életet, talán nincs semmi erősebb, mint az új keresési technológiák... Míg a gőzgép, az elektromos turbina, a belső égésű motor és a sugárhajtómű hajtotta az ipari gazdaságot, a keresőmotorok az információs gazdaságot táplálják.”⁵ (381. oldal) Írása több példán keresztül próbálja megvilágítani, hogy mindennapi életünket és döntéseinket befolyásolják a különböző keresőmotorok, hiszen kereséskor jellemzően csak az első néhány találatot vesszük számításba, mégis, ha nyilvánosak lennének az algoritmusok, akkor bárki számára nyitva állna az (újabb) manipuláció lehetősége. *David S. Levine* az üzleti titok és a közérdek viszonyát vizsgálja olyan mindennapos eseteken keresztül, mint például egy járműellenőrzéskor használt szonda, amelynek forráskódját a működés ellenőrzése érdekében a gyártó üzleti titokra hivatkozva perben sem kívánta átadni a bíróságnak (16. *The Impact of Trade Secrecy on Public Transparency*). *Mary L. Lyndon* pedig arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy naponta találkozunk az egészség és biztonság terén olyan vegyszerekkel, amelyek nagy része üzleti titokként áll védelem alatt, és ugyan azt lehet róluk tudni, hogy nem mérgezőek, de más információt nehéz megszerezni a gyártóktól (17. *Trade Secrets and Information Access in Environmental Law*). *Rebecca S. Eisenberg* az egyesült államokbeli gyógyszerengedélyeztetés átalakuló szabályozási környezetét és annak hátterét vizsgálja (18. *Data Secrecy in the Age of Regulatory Exclusivity*).

A könyv zárófejezete a nemzetközi témák körében a hagyományos tudás védelmével (*Doris Estelle Long*: 19. *Trade Secrets and Traditional Knowledge: Strengthening International Protection of Indigenous Innovation*), a TRIPS-megállapodásnak az Egyesült Államok üzleti titokról szóló mintatörvényére gyakorolt hatásával (*Sharon K. Sandeen*: 20. *The Limits of Trade Secret Law: Article 39 of the TRIPS Agreement and the Uniform Trade Secrets Act on which it is Based*), valamint a TRIPS-megállapodásnál erősebb védelmet biztosító úgynevezett TRIPS plusz megállapodásokkal foglalkozó tanulmányokból áll (*Carlos M. Correa*: 21. *Test Data Protection: Rights Conferred Under the TRIPS Agreement and Some Effects of TRIPS-plus Standards*).

Annak ellenére, hogy a szerkesztők a legelején tisztázták, hogy a kötet egy egyesült államokbeli konferencia előadásából nőtt ki magát, a nem amerikai olvasónak, vagy talán

⁵ Search is the watchword of the information age. Among the many new information technologies that are reshaping work and daily life, perhaps none are more empowering than the new technologies of search... Whereas the steam engine, the electrical turbine, the internal combustion engine, and the jet engine propelled the industrial economy, search engines power the information economy.

még az amerikaiak is komoly hiányérzete támadhat közel húsz tanulmány elvolumását követően, hogy vajon mi lehet a világ többi részén. A kötet első felében szereplő tanulmányokból bőven lehetett volna húzni az üzleti titok alapvetéseit illetően, ugyanis a Restatement, a mintatörvény, de akár a TRIPS-megállapodás üzlettitok-fogalma is indokolatlanul sokszor fordult elő. Az ilyen tanulmánykötet ugyan nem egy összefüggő (tan)könyv, de a két szerkesztőnek tartalmilag is lehetett volna bátrabban áramvonalasítani az írásokat. A szerzők által vizsgált problémák szinte egytől egyig az üzleti titok szabályozásával foglalkoznak az Egyesült Államokban, és nem térnek ki ugyanennek az európai, az ázsiai vagy legalább a tágabb angolszász kontextusára. A sorozat előző köteteinél a szerkesztők figyelemmel voltak erre, és akár már a konferenciára – csak az egyensúly érdekében is – felkérhettek volna valakit a hiány pótlására.

Az üzleti titok szakirodalmá – a szellemi tulajdon-jogokon belül – tényleg csekély, így maga a kötet valóban hiánypótló, és a tanulmányok mindegyike ad útmutatót az olvasónak. A specialitáson belüli specialitások, azaz a versenyjog, az alkotmányjog, a környezetjog és a többi jogterület összefonódása tovább erősíti a szellemi tulajdonnal foglalkozók számára a holisztikus látásmód szükségességét.

Látva előre, hogy a könyvsorozatban újabb kötet e témában nem várható, néhány gondolat erejéig kitekintեն az üzleti titok magyar szabályozására. Gazdasági jelentősége miatt az üzleti titkot régóta védi hazai jogszabály és nemzetközi egyezmény. Az üzleti titok egyes típusait a polgári jogon belül több területre is lehetséges besorolni. A magyar jogalkotó korábban az üzleti titkot a személyiségi jogokon belül a magántitok körébe, míg a know-how-t a szellemi alkotások körébe sorolta. Az új Ptk. a know-how-t az üzleti titok egyik fajtájának tekinti. 2016 júniusától az Európai Unió is irányelvi szinten szabályozza az üzleti titkok védelmét,⁶ amely 2018 júniusában lép hatályba. A megújuló üzlettitok-szabályozásról az Iparjogvédelmi és Szerzői jogi Szemlében már olvashatták Jenei Gábor írását.⁷

A recenziót Benjamin Franklinnek a könyvben idézett híres mondásával zárjuk, „három ember csak úgy tud megőrizni egy titkot, ha kettő közülük halott”⁸ (246. oldal).

Dr. Legeza Dénes

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/943 irányelve (2016. június 8.) a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről.

⁷ Jenei Gábor: A know-how jogi oltalma az új polgári törvénykönyv és az Európai Unió üzlettitok-védelmi irányelvjavaslatának elemzése alapján – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői jogi Szemle, 10. (120.) évf. 6. sz., 2015. december: <https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2015-06/1512-jenei.pdf>; II. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői jogi Szemle, 11. (121. évf. 1. sz., 2016. február: <http://www.hipo.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2016-01/1602-szem.pdf>.

⁸ „Three may keep a secret, if two of them are dead.”

Legeza Dénes: *A kiadói szerződés története. A reformkortól 1952-ig. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2018; ISBN 978 615 5411 64 9*

A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára című sorozat 69. köteteként látott napvilágot Legeza Dénes könyve. A szakmai szokások szerint megjelenő kötet alapját az „*Egyszer mindenkorra és örökáron*” *A szerzői jog és forgalomképessége Magyarországon a reformkortól 1952-ig* című doktori értekezés képezi, amelyet Legeza 2017 júniusában védett meg sikerrel a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Doktori Iskolájában. A szerző a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Szerzői Jogi Főosztályán főosztályvezető-helyettes, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Testület titkára. A Magyar Tudományos Művek Tára alapján eddig több tucat szerzői jogi tárgyú szakcikke jelent meg, valamint több kötet, például a Szerzői jog mindenkinek című könyv szerkesztője is.

A könyv és az alapját képező értekezés között tartalmi változtatás nem fedezhető fel, de sokkal szerencsésebb és kifejezettebben olvasóbarát az értekezés címének módosítása, még akkor is, ha nem fedi le a kötetben elemzett valamennyi témát. A mű a szerzői jog magyarországi történetét, fejlődését, szabályozástörténetét, valamint a jogátruházás-engedélyezés közötti feszültséget vizsgálja és elemzi több tucat elsődleges levéltári forráson és jogeseten keresztül. A témaválasztás kezdete a reformkor, bár az előzmények miatt a szerző pár oldal elejéig visszanyúlik a 18. századra – példa erre Mária Terézia 1775-ös rendelete –, a kutatási időszak vége pedig az 1950-es évek eleje, amikortól kezdve jogszabályi alapon korlátozták a szerzői jogok átruházását (a kiadói szerződések esetében).

A könyv lényegében a kötet második oldalán, az impresszumot megelőzően kezdődik egy szokatlan illusztrációval. A Corvina folyóirat hasábjain 1923-ban megjelenő hirdetés szerint: „Kiadói Értesítés! Értesítjük a t. Kartárs urakat, hogy jogátruházás alapján MAY KÁROLY összes műveinek magyar nyelven való kiadási joga reánk szállott át. Ennek következtében May Károly valamennyi munkájának az Athenaeum kiadásában megjelent, illetve megjelenő magyar fordításai az új magyar szerzői jogi törvény, illetve a Berni Unió teljes védelmében részesülnek. Budapest, 1923. március 10. Kartársi Tisztelettel Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t.” (2. oldal). Az illusztráció kiváló választás, hiszen előrevetíti a könyvben feldolgozásra kerülő problémák többségét, így a jogátruházás-jogátszállás terjedelmét, a fordítási jog, illetve a fordítás védelmi idejét, Magyarország csatlakozását a Berni Unióhoz, a kiadók szakmai szokásait, valamint az ehhez hasonló hirdetményekkel keletkező szerzői jogvitákat.

A kötet a táblázatok és képek jegyzékével, a rövidítések jegyzékével veszi kezdetét, majd Gyertyánfy Péternek, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tiszteletbeli elnökének az előszava olvasható. Ezt követően nyolc fejezet, egy angol nyelvű összefoglaló, az irodalomjegyzék, két melléklet, valamint egy név- és tárgymutató található.

A bevezető szerint „[a] szerzői jogot a dinamizmus jellemzi. Ez a dinamizmus nemcsak a szó szűkebb értelmében értendő, azaz, hogy a technikai fejlődés a jogászok számára állandó

kihívást jelent, hanem annak tágabb értelmében is, utalva ezzel arra, hogy a szerzői jog – a művek felhasználása érdekében – állandó mozgásban van. A szerzői mű létrehozásával keletkező abszolút jog mindaddig meddő marad, míg a kiaknázásához szükséges jogügyletek nem jönnek létre. A szerzői művek védelmének fennállása alatt a szerzői jog mindkét dinamizmusa megfigyelhető. Egyrészt a jogosultság alkotóelemei (műtípusok, vagyoni jogok, védelmi idő) folyamatosan bővülnek, másrészt a jogviszony alanyai is változ(hat)nak.” Legeza kutatása ezért kiterjedt az újabb felhasználási módok megjelenésének, a védelmi idő növekedésének a vizsgálatára, valamint arra is, hogy milyen feltételek mellett és milyen terjedelemben lehetett, illetve volt szokás a szerzői-kiadói jogot átruházni.

A második fejezet a szerzői jog hazai szabályozástörténetét vizsgálja a kezdetektől 1922-ig, azaz a második szerzői jog törvény hatálybalépéséig tartó időszakban. A fejezet ismerteti a jogosulatlan utánnyomás megjelenését, a Habsburg Örökös Tartományokban betöltött gazdasági hatását (értsd: Mária Terézia szándékosan engedte az osztrák könyvkiadóknak, elsősorban Johann Thomas von Trattnernek a nem osztrák könyvek utánnyomását), majd a jogosulatlan utánnyomást eltöltő 1775-ös rendelet 1793. évi magyar alkalmazását. A 19. század elején, a reformkorban csak minimális szerzői jogi védelem létezett Magyarországon, azonban a magyar nyelvű irodalmi élet fellendülése erősítette a szerzők jogtudatosságát. Ebből az időszakból Legeza a Kölcsey és Kazinczy között zajló Iliász-pört (vitát), Petőfi névfeltüntetési jogának megsértését („írói jogtapodás”) és Schedel (Toldy) Ferenc írói tulajdonért szót emelő munkásságát ismerteti. Ugyancsak a második fejezetben olvashatunk az 1844-es szerzői jogi törvényjavaslatokról (Kisfaludy Társaság, majd Szemere Bertalan), az 1846-os osztrák szerzői jogi törvényről, az Ideglenes Törvénykezési Szabályok (ITSZ) bírói gyakorlatáról, valamint a kiegészítés körüli kodifikációs törekvésekről. A fejezet az 1884. évi XVI. és az 1921. évi LIV. törvény jogátruházásra vonatkozó rendelkezésének az elemzésével zárul.

Amíg a második fejezet elsősorban a magyar szabályozástörténet fejlődésével foglalkozik, addig a harmadik fejezet már speciálisabb, a kiadói szerződésre vonatkozó külföldi szabályozási mintákat és a kereskedelmi törvény kiadói ügyletre vonatkozó címét elemzi. Mivel a 18–19. század fordulóján a szerzői jogot természetjogi alapon adottnak vették, ezért elegendőnek tartották a kiadói szerződést szabályozni. Legeza Dénes elemzéséből világossá válik, hogy a hazai szabályozás erősen táplálkozott az 1794. évi porosz ALR és az 1812. évi osztrák ABGB kiadói szerződésre vonatkozó szabályaiból, valamint a későbbiekben arra is rávilágít, hogy ezek az elemek többnyire még a 20. század közepén is továbbéltek a kiadói szerződésekben és a bírói joggyakorlatban. A harmadik fejezet külön alfejezetben foglalkozik a kötet címén túlmutató, a munkaviszonyban létrehozott művek kérdéskörével, aminek szabályozási előzményeit ugyan felfedezte a porosz és az osztrák törvényekben, illetve a magyar szabaddalmi jogban is, de ez a problémakör egy jogesetet leszámítva egészen az 1960-as évekig nem jelent meg még jogtudományi szinten sem.

A negyedik fejezet az 1930–'40-es évek szabályozástörténetével foglalkozik, így Balás P. Elemér 1933-as reformjavaslatával – a kutatásból érthető meg, hogy a tervezet miért csak 1947-ben vált mindenki számára elérhetővé, majd az 1947–1952 közötti időszakkal, amelynek szerzői jogi aktivitása a levéltári források feldolgozásával került napvilágra. A fejezet második tartalmi egysége az írók (írószövetség) és a kiadók (Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése) közötti mintaszerződésekről és kollektív szerződésekről szól. Ennek a témának az első feldolgozása ugyancsak a kutatás eredménye, a szerzői jogi szakirodalomban nem találni erre utalást korábban.

A szerzői-kiadói jog átruházásának terjedelméről és tartalmáról szóló ötödik fejezet teszi ki a könyv mintegy negyedét. Legeza kilenc alpontban több tucat jogeseten keresztül vizsgálja a reformkor nyomdai és szerkesztői szerződéseit, az örök időkre és örökárú szerződések tisztességességét, a kiadók és szerzők közötti viszonylag rugalmas kapcsolatot, a felek ügyleti akaratát, a szerződések utólagos módosítását, a műalkotás dologi példányának és szerzői jogának különállóságát, valamint a személyhez fűződő és személyiségi jogok viszonyát. A fejezetben több tucat szerző és kiadó életét, szerződéses viszonyát, sikerét vagy éppen bukását ismerhetjük meg. Így feldolgozásra került Kossuth Lajos szerkesztői szerződése Landerer Lajossal, Petőfi Sándor szerződése Emich Gusztávval, Jókai Mór, Victor Hugo, Huszár Imre, Émile Zola, G. B. Shaw, Hevesi Sándor, Szép Ernő, Szabó Dezső szerződése, hogy néhányat említsünk a sok közül.

Legeza a joggyakorlat elemzéséből azt a következtetést vonta le, hogy a nem kodifikált szerzői jog ellenére a reformkorban a szerzők, a szerkesztők, a kiadók és a nyomdák kötnek szerződést egymással. „Az írók és a zeneszerzők és a szövegírók jogait a szerződésekben jellemzően örök áron adták át a kiadóknak. A szerződéses gyakorlat az átruházott jogokat olykor kiadásra, példányszámra szűkítette, illetve az újabb kiadásokhoz ismételt díjfizetést kötött ki. ... A kiadói vagy a szerzői jogot a kiadók a szerződésekkel valójában feltételtől függően szerezték meg, ami azt jelenti, hogy ha a mű nem élt meg több kiadást, vagy nem volt iránta kereslet, akkor a kiadók visszaadhatták a művet a szerzőknek, ha kérték. A szerződések elemzésével vált lehetővé a felek ügyleti akaratának, így a szerződés időtartamának, a szerző jogai visszanyerésének tisztázása. A vizsgált források világossá tették, hogy idővel a szerződések részévé vált az a kikötés, hogy a határozott időre kötött szerződés felmondás nélkül meghosszabbodik, vagy ha minden példány elfogyott és a kiadó a szerző felszólítása ellenére sem adja ki újból a művet, akkor a szerző visszanyeri szerzői jogait – jogátruházó szerződés esetén is. A szerződések jól mutatják azt is, hogy a szerzőknek mindig fenn maradt valamilyen joga, legyenek azok a személyhez fűződő jogok, a szerződéskötéskor még ismeretlen felhasználások, vagy egy későbbi védelmi idő növekedés.” (161. oldal) Mindezek alapján a szerző arra a következtetésre jut, hogy az úgynevezett monista (a szerzői jogok nem ruházhatók át) és a dualista (a vagyoni jogok átruházhatók) elmélet szerinti elhatárolás inkább csak elméleti, semmint valódi kérdés a hazai szerzői jogi szerződéses gyakorlatban. A több tucat jogesetből pedig a bíróság hármasság jogfejlesztő tevékenysége figyelhető meg:

egyrészt a technikai fejlődést a jogalkotó „tehetetlenségével” szemben a bírói jogértelmezés és törvénytörlesztés segítette, másrészt a Magyar Királyi Kúria az általános magánjogot, a kereskedelmi törvény kötetmi szabályait és a szokásjogot ítéletei révén a szerzői jog részévé tette, harmadrészt a jogátruházás terjedelmét illetően a bíróság jellemzően a szerző javára döntött.

A hatodik fejezet a zeneműkiadói szerződésekkel foglalkozik, ami egy speciális típusa a kiadói vagy jogátruházó szerződéseknek. A fejezet alapvetően a Rózsavölgyi és Társa zeneműkiadó cég levéltári dokumentumainak feltárásán alapul, így megfigyelhető az 1850-es évektől alkalmazott egymondatos sablonszerződés kibővülése az 1930-as évek négyoldalas, szinte mindenre kiterjedő sablonszerződésére (teljes szövege a 2. mellékletben olvasható). Talán ezek a szerződések tükrözik leginkább a 20. század eleji technikai robbanást, azaz a fonográffal történő rögzítést és a lemezekben való többszörözést és terjesztést. A fejezet érdekessége, hogy az eddig általánosan ismert Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete (az Artisjus jogelődje) és a SEMERT, azaz a Szerzők Mechanikai Jogait Védő Részvénytársaság mellett egy újabb közös jogkezelő vállalat működését tárja fel. A Rózsavölgyi cég ugyanis annyira meghatározó volt a komolyzene terén (is), hogy ALMECO néven saját mechanikai jogkezelőt alapított. A szerződések vizsgálatánál itt is ismert nevekre lehet bukanni: Dankó Pista, Kodály Zoltán, Bartók Béla, Dohnányi Ernő...

A kiadói szerződések cím alá talán kevésbé illik a díjkitűzéssel foglalkozó hetedik fejezet, de ennek a jogintézménynek a szerepe mindenképp meghatározó a hazai szerzőijog-történet és a művelődéstörténet területén egyaránt. A díjkitűzés ugyanis egyoldalú kötelelem, amely a díjkitűzött köti: 100 aranyat kap, aki megírja a legjobb drámát, és a nyertes pályaművet ki is adják. Ebben az esetben a díjkitűzés eltér a hagyományos szerződésektől, mert egyoldalú jogviszonynak minősül, és a pályázó a mű beadásával ismeri el magára nézve kötelezőnek a pályázati feltételeket. A díjkitűzés viszonylagos ismeretlensége ellenére a Magyar Tudományos Akadémia szinte létrejöttétől kezdve írt ki pályázatokat szak- és szépirodalmi művekre, amelyek szerzői jogait saját belső szabályzatával rendezte. Ugyanígy a Nemzeti Színház is az 1830-as évektől kezdve pályázatokon keresztül (drámajutalom) lett a magyar színjátszás katalizátora. Legeza kutatásai alapján azonban azt is megtudhatjuk, hogy Magyarországon a (jog)gyakorlat előbb alkalmazta a díjkitűzést, semmint a jogtudomány elfogadta volna érvényes kötelelemkeletkeztető tényállásnak. És mi ennek a viszonya napjainkhoz? Sokkal több, mint elsőre gondolnánk! Ha egy iskola rajzpályázatot vagy egy önkormányzat tervpályázatot ír ki, az is díjkitűzésnek minősül, és fontos már a kiírásban tisztázni, hogy a nyertes milyen szerzői jogokat ad át a kiírónak.

Mint említettük, a könyv címe nem fedi le a kötetben elemzett valamennyi témát, de ebbe a jogtörténeten kívül a kultúrtörténet is erősen beletartozik. Gyertyánfy is kiemeli előszavában, hogy „A könyv szerzői jogi elméleti munka és gyakorlati példákkal színeztet, szórakoztató kultúrtörténet kiegyensúlyozott vegyülete” (11. oldal). A szerző nem elégedett meg azzal, hogy néhány paragrafust és pár bírósági ítélet elvi döntését ismertesse, hanem a

levéltári és korabeli sajtóanyagok alapján próbálta rekonstruálni a történeti tényállást, megismerteti velünk a feleket, próbálta feltárni a felek szerződéses akaratát (miért akartak szerződni, vagy miért akarták a felek felmondani a szerződést), és ahol csak lehet, illusztráció gyanánt bemutatja az adott mű képét. A szöveget 22 táblázat és képi illusztráció teszi még élvezhetőbbé, de sajnos nem mindegyik kép színes, a fekete-fehér képek kivitele elég borúsra sikerült – igaz, ez nem a szerző hibája.

A történetnek vannak visszatérő szereplői, így például Szalai Emil ügyvéd, aki jogvitában vagy a szerződések megkötésénél több esetben is segédkezett, vagy Alföldy Dezső bíró, aki a legtöbb, az 1930-as években hozott kúriai ítélet előadó bírása volt, de az 1940-es években a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagja is. Legeza Dénes a szabályozástörténet mellett a jogviták szereplőinek életét, sorsát is bemutatja röviden. Megtudhatjuk, hogy Ambrus Zoltánnak rengeteg adóssága volt, és a kiadója mentette ki egy lehetetlen helyzetből, ám ha az utókor csak a szerződést nézi, esetleg arra a következtetésre jut, hogy az hátrányos lehetett a szerzőnek. „Kérdésként merülhet fel, hogy ha a kiadó tényleg ennyire kihasználta Ambrus függő vagy szorult helyzetét, illetve ebből Ambrusnak kára keletkezett, vagy a kiadó ingyenes előnyt, valamint aránytalan nyereséget kötött ki, miért nem támadta meg a szerződést Szabó Dezsőhöz hasonlóan. A levéltári források megmutatják ennek a szerződéses gyakorlatnak a kiadói oldalát is.

Ambrus 1902-es szerződésével majd egy tucat művének kiadói jogait 30 évre átruházta a Révai Intézetre. A szerződés egyrészt egy tisztességes honoráriumot állapított meg (szerzői ívenként mintegy 200 koronát), másrészt a szerződés 4. pontja szerint a kiadó vállalta, hogy még a tiszteletdíjak esedékessége előtt – utólagos elszámolás mellett – havi 200 korona előleget folyósít az írónak. A kiadó ezenfelül vállalta, hogy az író mintegy kétoldalmi adóssága kifizetése érdekében váltóhitelt nyit egy pénzügyintézetnél és magára vállalja a törlesztő részletek és kamatok kifizetését. Ambrus Zoltánnak ugyanis több intézménnyel szemben volt váltótartozása, hátralékban volt korábbi törlesztéseivel, tartozott az adóhatóságnak, a szabójának, a fényképészének (18 koronával), elmaradt különböző tagdíjak befizetésével és 16 magánszemélynek is tartozott mintegy 1220 koronával. A teljes tartozás 3672 korona volt, amelyet a Révai Testvérek a kiadói szerződést követően kifizetett, továbbá fizette a havi 200 korona járandóságot is. Ezek az adatok arra engednek következtetni, hogy a Révai Intézet nem a szerző kizsákmányolásában volt érdekelt, hanem abban, hogy a szerző rendezett körülmények és biztos anyagi háttér mellett újabb műveket hozhasson létre.” (92. oldal) Látható, hogy a levéltári kutatás tudja biztosítani azt az alapvető elvet, hogy hallgattassék meg a másik fél is.

Ugyancsak szomorú kultúrtörténeti adalék, hogy Szalai Emil, aki jó barátságot ápolt G. B. Shaw-val, Auschwitzban lelte halálát, Hevesi Sándort pedig egy szerzői jogi koncepció perrel próbálták meg lemondadni a Nemzeti Színház éléről.

Az írás jellemzően nem von párhuzamot egyes jogintézmények mai kapcsolódásaival, pedig bőven lehetne rá alkalom. Az egyedüli kivétel talán a díjkitűzés, amelynek utolsó bekeze-

dései a hatályos Ptk.-ig is elérnek. A szerző ezen visszafogott magatartása annyiban érthető, hogy az 1950-es években, és főleg az 1970-es években a kiadói szerződésre vonatkozó szabályozást jelentősen átalakították, majd 1999-ben ismét felszabadult a szocialista jog béklyóitól. Érdeemes lett volna párhuzamot vonnia a mával anélkül, hogy feldolgozná az 1950-es és 1999 közötti időszakot? A feldolgozást Boytha György és Faludi Gábor részben már elvégezték. De reméljük, hogy Legeza – amilyen alaposan feltárta az reformkor és az 1952 közötti időszakot – módszeresen továbbvizsgálja a 20. század második felének szabályozástörténetét és bíró-sági gyakorlatát is. Sőt, érdemes lehet az 1999. szeptember 1-je utáni (a hatályos szerzői jogi törvény hatálybalépésének napja) időszak szerződéses gyakorlatát is elemeznie, mivel a szerződéses szabadság ára az, hogy néhány rendelkezésen kívül nem ismerjük a felhasználási-kiadói-jogátruházási stb. szerződések szakmaiszkás-szerű tartalmát.

Egyetérthetünk Gyertyánfy Péter azon megállapításával, hogy „A könyv egyaránt ajánlható szakembernek és érdeklődő laikus olvasónak” (11. oldal). A könyv kereskedelmi forgalomba sajnos nem kerül, de letölthető az alábbi linkről: <http://tinyurl.hu/EBGR/>.⁹

Dr. Dorogi Zsolt

* * *

Tim Harford: Alkotó rendetlenség. Hogyan legyünk kreatívak és rugalmasak túlszabályozott világunkban? HVG Könyvek, 2017; ISBN 9789633044506

„Nem probléma helyesen cselekedni – tudni mi a helyes, az a probléma.”
(Lyndon B. Johnson)

„A véletlenül kibontakozott eredmény olykor figyelemreméltóbb, mint az eredeti terv.”
(A könyvből)

Mindennek rendelt szerepe van. Szerepe van a rendnek, és szerepe a rendetlenségnek. Szerepe van a keretek és szabályok felállításának, és szerepe azok átlépésének. Szerepe a rendezett haladásnak, és szerepe a kötetlen kalandozásnak a haladás érdekében.

A normandiai partraszállást nem lehetett volna végrehajtani pontos és részletes haditerv nélkül, ám – mivel minden haditerv és abban tervezett csatarend csak addig érvényes maradéktalanul, amíg az első agyúlövés el nem dördül – szintúgy nem lehetett volna sikerre vinni, ha az előrenyomuló alakulatok és emberek nem rögtönöznek a pillanatnyi helyzetnek megfelelően. Egy nagy hadművelet sikeres végigviteléhez – legyen az bár katonaság vagy

⁹ https://www.researchgate.net/publication/323572071_A_kiadoi_szerzodes_tortenete_-_A_reformkortol_1952-ig_History_of_Publishing_Contract_-_from_the_Reform_Era_until_1952_in_Hungarian.

egy nagyvállalat – szó szerint alapvető a rend és a fegyelem, a gerilla-hadviseléshez viszont az kell, amit Mao vett át Szun-ce-től, és a Vietkong valószínűleg meg: „a hadsereg úgy éljen a népben, mint hal a vízben”, ami természetesen nem valószínű, hogy katonaság renddel és merev parancskövetéssel.

Alkotás és rend viszonya: Valójában a dolog legbenső lényege nagyon egyszerű: az alkotáshoz szabad mozgástér kell minden irányban – hiszen bármerre rejtőzhet a győzelemre vezető megoldás. A rend viszont egyrészt segít, hogy el ne vesszünk, azonban ezzel korlátozza is a lehetőségeket, megoldásokat kereső, alkotó kalandozások termékeny kötetlenségét.

A rend elhagyásával a „kék óceán stratégia” valósulhat meg: kilépni a belakott „univerzumból”, amelyben mindenki más is működik, lehetőségeket keres, teszi a dolgát, és a saját érdekei szerint az utunkban áll vagy épp ellenünk dolgozik, és az érvényes(nek vélt) kereteken túl találni meg Eldorádót, de legalábbis aranyban gazdag teléreket (manapság jöhet lítium is). (L. W. Chan Kim & Renée Mauborgne: Kék óceán stratégia – A verseny nélküli piaci tér, Park Könyvkiadó, 2008 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2008/4. sz.)

Mi lehet a rend és a rendtelenség optimális ötvöze? Egy szép közelítés ehhez: „Jöjj el, szabadság! Te szülsz nekem rendet, / jó szóval oktasd, játszani is engedd / szép, komoly fiadat!” (József Attila: Levegőt!)

A kiadó ajánlója: „Milyen összefüggés van a kreativitás és a zűrzavar között? Hogyan születhetnek új ötletek meglepő fordulatokból és váratlan találkozásokból? Miért hat olykor bénítólag a rendszeret a szakmai és magánéletünkben?

Már gyerekkorunktól fogva arra nevelnek bennünket, hogy rendezett és világos kategóriákba sorolt, megtervezett és kiszámítható keretek közt éljünk. Ám a legtöbbször értékelt emberi tulajdonságoknak – a kreativitásnak, a nyitottságnak és a rugalmasságnak – szerves része, sőt talán legfontosabb alkotóeleme a zűrzavar és a káosz. Tim Harford az idegtudomány, a pszichológia és a társadalomtudományok legfrissebb kutatási eredményeit felhasználva sikeres emberek példáival szemlélteti, hogy ha kreatívak és rugalmasak akarunk lenni, teret kell engednünk némi káosznak. Az Alkotó rendtelenség ösztönző és olvasmányos mű, amely bemutatja a zűrzavar megfizethetetlen előnyeit otthon, a munkahelyen, az osztályteremben – és általában az életben.”

Jöjjön pár karakteres mondat a könyvből.

„A nagy lehetőségek a harctéren a zűrzavarból támadnak” (és – Shakespeare szavait kissé kiterjesztve – „harctér az egész világ!”)

„Amíg a rutinjaink szerint cselekszünk, egyre jobban kiismerjük magunkat az adott helyzetben, és a megszokott kerékvágás csak tovább mélyül. Ám amikor rákényszerülünk, hogy új kiindulópontból haladjunk tovább, a megszokás egyhangúságát felváltja a változás váraza.” (Felfedezések, új felismerések, újítások, találmányok nagy része születik így.)

„Egy összetett problémával szembesülve a legokosabb emberek is elakadhatnak. Ha azonban a kérdésre új nézőpontból tekintünk, illetve a megoldáshoz új készségtárból merítünk,

még akkor is könnyen átlendülhetünk a holtpontra, ha a szóban forgó nézőpont egészen rendhagyó, vagy a felvonultatott készségek teljesen középszerűek.” (Sokszor épp az új nézőpont rendhagyó volta segít, mert onnan egészen új távlatok és lehetőségek nyílnak. S ez az új helyzet lehet olyan, hogy a kiaknázásához még a középszerű készségek is elegendőek.)

„A különbözőség maga jelent segítséget. Ha egy olyan vállalatnak dolgozunk, amelyet az egysíkú gondolkodás jellemez, mindenki ugyanazon a ponton fog leragadni. *Az eltérő problémamegoldó készségekkel rendelkezők azonban különböző helyeken akadnak el. Amikor az egyik már megtett minden tőle telhetőt, belép a másik, és továbblendíti a dolgot.*” (Kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

„Témérdek empirikus adat bizonyítja, hogy a sokszínű városok produktívabbak, a heterogén igazgatótanácsok jobb döntéseket hoznak, és az innovatív cégeket a sokféleség jellemzi.”

„Az alkalmazottak lépten-nyomon egymásba botlanak, így jobban működik a kommunikáció, és növekszik az inspiráló véletlenek esélye. Az energia áramlása érezhető az épületben” – Ed Catmull, a Pixar elnöke székházuk kialakításáról. (A Pixarról és Steve Jobs szerezpéről a cég gyökeres átformálásában lásd Ed Catmull & Amy Wallace: *Kreativitás Rt.* – Az inspiráció útjában álló nehézségek leküzdése a Pixar módszerével, HVG Könyvek, 2016 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2017/2. sz.)

„Versenyhelyzetben a siker nem csupán attól függ, mit tesz az ember, hanem azon is múlik, milyen hatást gyakorolnak ellenfelére a cselekedetei.”

A zűrzavar lovagja! „Nem azért szállok sikra a rendetlenség mellett, mert szent meggyőződésem, hogy ez a válasz az élet valamennyi problémájára, hanem mert úgy vélem, a rendetlenségnek túl kevés védelmezője akad, és hogy *a zűrzavarban olykor igenis csodálatos varázserő rejlik.*” (Harford ezzel zárja bevezetőjét.)

A könyv alapfelvetése: „E könyv alapfelvetése, hogy gyakorta hajlamosak vagyunk – a kísértésnek engedve – túlzott pedantériával viszonyulni a dolgokhoz, pedig jobb szolgálatot tenne némi szétszórtság. ... Olykor persze valóban hasznosnak bizonyul a rendszeretünk, vagyis az a látszólag velünk született készlet, hogy egy szervezett, rendezett, mennyiségiileg meghatározott, takaros és világos kategóriákba sorolt, megtervezett és kiszámítható világban éljünk. Ha nem így volna, nem gyökerezhetne bennünk ilyen mélyen ez az ösztön.

Legtöbbször azonban arról van szó, hogy a pedantéria bűvöletében elmulasztjuk értékelni a rendetlen – kusza, határozatlan, rendezetlen, improvizált, tökéletlen, összefüggéstelen, nyers, zagyva, véletlenszerű, kétértelmű, homályos, bonyolult, sokszínű vagy éppen piszkos – dolgok erőit.” Kísértés, a pedantéria bűvölete – valószínűleg nem kevesek esetében inkább a félelem, hogy mire jutnak a rend támasza nélkül, milyen felelősséget kell vállalniuk a döntésekért és a cselekedetekért, amelyeket a kusza, rendezetlen, zagyva stb. környezet kényszerít rájuk, miközben a rend „kézenfogva” vezet, de legalábbis hivatkozási alap.

Harford az előzőeket tovább is fejtegeti, s talán a saját beállítottságunk próbaköve is, hogy mennyiben értünk egyet vele. Íme:

- „A számszerűsíthető célok gyakran feledtetik az ösztönzés lényegét” – ámde: ha a cél elérése nem mérhető, és nem is érzékelhető eléggé egyértelműen, cél-e az még egyáltalán?
- „A patikarend csüggesztően és bénítón hat az iroda dolgozóira” – az *ésszerű* rend többnyire minden munkavégzés alapja, nélküle nem megy, vagy legalábbis csak sokkal több hibalehetőséggel. A probléma tudni, mikor visszük a rendet túlzásba, vagy mikor válik az öncélúvá. Nem véletlen, hogy a „patikarend”, ami itt is a nagyon szigorúan követendő rendet jelenti némi elítélő mellékízzel, nélkülözhetetlen velejárója a patikusok munkájának, amelynél minden hiba emberéletekbe is kerülhet. A rendet úgy kell alkalmazni, hogy segítsen és ne gátoljon – s ehhez gyakran kreativitás is kellhet, bár sokszor már a józan ész is elegendő.
- „A bomlasztó kívülálló, még ha nyűgöt jelent is, friss meglátásokkal szolgál” – ami valóban megtörténhet és segíthet, különösen ha épp akadozunk, ám pokoli sokat is árthat, ha a beavatkozásait és hatásait nem helyezik megfelelő keretek közé.
- „A munkavállaló, aki hagyja a rendetlenséget eluralkodni a bejövő levelei között, többet végez pedáns társainál” – erről feltehetően más a véleménye annak, aki felel az elkallódott levelek és a nyomukban elintézetlenül maradt vagy rosszul intézett ügyek következményeiért.

A *rendetlenség felmagasztalása*: „Remélem, e könyv Vera Brandes szerepét (a nyitópélda főszereplője – Osman P.) tölti majd be minden olvasója életében: *ha eluralkodna rajtunk a pedantéria, felhívja a figyelmet, hogy az alkotó zűrzavarnak is hagyjunk mindennapjainkban helyet. Az egyes fejezetekben a rendetlenség más-más aspektusát teszem vizsgálat tárgyává, bemutatva, hogyan serkentheti némi zűrzavar a kreativitásunkat, hogyan fokozhatja a rugalmasságunkat, és miként hozhatja ki belőlünk általánosságban a legjobbat.* Akár egy koncertterem közönségének zongorázunk, akár a tanácsteremben tartunk prezentációt az igazgatóságnak, akár egy részvénytársaság elnöki székében, akár a telefonos ügyfélszolgálat egyik fülkéjében ülünk, akár hadsereget vezénylünk, akár egy randevút akarunk sikeresen lebonyolítani, vagy éppen a gyereknevelésben kívánunk kitérni, a rendetlenség jótékony hatása mindenhol megtapasztható. *A mindenki által oly igen csodált siker gyakran a zűrzavarra épül – jöllehet az emberek ezt általában igyekeznek palástolni.*” (Csak sohase feledjük, hogy a rendetlenség – viszonylag ritka kivételektől eltekintve – csak az ésszerű rend talaján lehet képes kreatív megoldások forrásává válni! A zűrzavar a rend szilárd támasza nélkül csak futóhomok, amely könnyen elnyeli a reá építkezőt.)

A könyv fő mondanivalójának, a rendetlenség teremtő erejének kiemelkedő példája a méltán nagyhírű MIT itt bemutatott legendás 20-as épülete: 20 ezer nm-es hodály, előbb a háborús műszaki kutatások kiemelkedően fontos, nagy szellemi intenzitású színtere, majd az

egyetem hasonló jelentőségű része. Amint Harford kifejti, az a kreativitás egyik leghatékonyabb segítője, a véletlenszerűen és sűrűn megvalósuló „intellektuális keresztbeporzások” egyik melegágyaként működött, és „Az ekképp kialakult valószínűtlen zűrzavar tette lehetővé az újító szellemű kutatók között a véletlenszerű és látványos hasznát hajtó eszmecseréket. Ki sejtette volna előre, hogy ha a villamosmérnököket összeeresztik a vasútmodellezőkkel, az eredmény a hekkerkultúra kialakulása és a videójátékok megjelenése lesz? A zenetudományi tanszék és az akusztikai labor, valamint az elektronikai szakemberek együtteséből is meglepetészerűen fakadt a technológia olyan úttörőinek szárnyalása, mint a Bose Corporation vagy a Bolt, Beranek and Newman.” Elbeszéléséből jól megmutatkozik, hogy a 20-as épület sajátos világának alkotást segítő erejét nem kis részben a „gyenge kapcsolat” szintetizálóképessége adta, amely itt különféle szakterületek képviselőinek tudását hozta össze egy-egy munkában; s természetesen sokkal kevesebb *gyenge kapcsolat* alakult volna ki, ha az épület *rendetlensége* nem készíti keresésre-kóborlásra lakóit és látogatóit. (A „gyenge kapcsolatok” szervezőerejére a híres *kicsivilág-elmélet* mutatott rá – L. Mark Buchanan: Nexus, avagy kicsi a világ – A hálózatok úttörő tudománya, Typotex, 2012 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2014/6. sz.)

Harford erős funkcionális hasonlóságot mutat ki a 20-as épület és a Google-csapat rendezkedései között. Vázolja, hogyan formálták a Google-t felépítő fejlesztők a munkakörnyezetüket a kezdettől fogva a maguk képére, ami azután legendás Googleplexben csúcsosodott ki, annak elődjéről, a Nullplexről pedig ezt írja: „amikor az öltönyös-nyakkendőös Eric Schmidt 2001-ben az új felső vezetőként belépett a Google-hoz, első intézkedésével Salah-t nyugtatgatta: 'nem kell változtatni semmin. Maradjon csak az egész olyan, mint egy kollégiumi hálóterem!' Bármilyen történéz is a céggel – Stephen Levy szerint –, a Google-nál az irányítás mindig a mérnökök kezében lesz.” (George Salah az épület üzemeltetője.)

A győzelmet hozó stratégia gyakran szinte univerzálisan alkalmazható: Harford tanulságos párhuzamot von a legendás tábornok, Erwin Rommel vakmerő győzelmei és az Amazont az internetes cégek egyik legnagyobb sikerévé tevő Jeff Bezos „haditettei” között.

Káosz szárnyán győzni: „Rommel rendszeresen áltál diadalmaskodott, hogy olyan káoszt teremtett, amelyet senki sem értett. Töretlenül – és rendszerint megalapozottan – hitt abban, hogy improvizációival képes az ellenséget megelőzve rendet teremteni a zűrzavarban. Olyan stratégia ez, amelynek gyakorlati haszna jóval a harcmezőn túlra mutat.” Gyakran működnek így a felforgató innovációk.

Az improvizáció itt Harford egyik fontos témája. Részletesen fejtegeti a szerepét a dzsesszben és annak szomszédos zenei ágaiban. Ő is kiemeli, hogy a sikeres improvizációk sohasem légből kapottak, hanem mindig biztos tudásra és sok előzetes felkészülésre támaszkodnak. Mondhatjuk, hogy az improvizációban a „művész” a pillanat varázsát aknázza ki, és erre csak az képes, aki ezt nagy mesterségbeli tudással, széles eszköztárral teszi, amelyből mindig a helyzethez legjobban illőket választhatja. S e tekintetben a harcművész Rommel ugyanúgy kreatív alkotó, mint az itteni zenei példák főszereplői, és mint a legendás szónok

Martin Luther King, akinek felkészülési technikájáról és nagyszerű improvizációs képességéről Harford szintén jó elemzést ad az improvizációnak szentelt fejezetben. Az utóbbi kedvcsináló alcíme: „Martin Luther King és az ügyfélszolgálatok, avagy milyen váratlan előnyökkel jár, ha eltérünk a forgatókönyvtől?”

Rommel és Bezos: „A világháló az élelmes kevesek számára 1994 elején piaci rést kínált. A világ leghatalmasabb szoftvercége, a Microsoft nem tartott fenn webhelyet, internetes böngészőprogramot pedig végképp nem kínált. A világháló forgalma viszont csaknem kétezerszerese volt az egy évvel korábbinak. A robbanásszerű növekedés olyasfajta gyorsan tovaillanó lehetőséget jelentett, amelyre Erwin Rommel, ha történetesen nem tábornokként, hanem üzletemberként ténykedik, nyomban lecsapott volna. Helyette a Wall Street egy ifjú számítástechnika-tudorának nyílt esélye, hogy megragadja a soha vissza nem térő alkalmat. A szépreményű fiatalembert Jeff Bezosnak hívták.”

A koncentrálóképeség hiányosságának üdös hatása: a kalandozó agy esélyei a kreativitásra: „Gyakran halljuk, hogy csak akkor végezhetünk érdemi munkát, ha képesek vagyunk a feladatunkra összpontosítani és kizárni a figyelemelterelő tényezőket.” „A koncentrálóképeség hiánya valóban tűnhet ’problémának’, sőt, akár átoknak is. Ám csak akkor az, ha az alkotófolyamatból kizárólag a hegymászást tekintjük hangsúlyosnak. (A ’hegymászás’ Harford egyik többször is elővett metaforája. Azt jelenti, hogy amint a hegymászó egy kiválasztott magasságot igyekszik meghódítani, s következetesen afelé tör, az ilyen alkotómunka is egy eleve meghatározott irányban tör a célja felé – Osman P.) A kalandozásra hajlamos agytekervényekben ugyanis ott rejlik az időnkénti elrugaszkodás veleszületett képessége. A csapongó figyelem könnyen lehet Keith Jarrett minősíthetetlen zongorájához hasonló, olykor nagyon is előnyösnek bizonyuló hátrány.” (Jarrett a nyitópéldában egy lehetetlenül rossz zongorához alkalmazkodva teremtett csodás előadást, olyan megoldásokkal, amelyeket e „hátrány” kényszerített ki belőle.)

„A Harvardon oktató Shelley Carson és kollégái néhány éve egy csapat harvardi hallgatót tesztelték, mennyire hatékonyan szűrik ki a diákok a nemkívánatos ingereket. A vizsgált hallgatók némelyike igen kevésbé tudta kiszűrni a figyelemelterelő tényezőket. A környezet zajai és képei folyton kizökkentették őket a gondolataikból. Azt gondolhatnánk, hogy ez hátrányt jelent a számukra. Kiderült azonban, hogy ezek a diákok valamennyi mérce szerint kreatívabbak a társaiknál. A tudósok akkor jutottak a legmeghökkenőbb eredményre, amikor azokat a hallgatókat tették vizsgálat tárgyává, akik már egyetemistaként regényt, albumot adtak ki, szabadalmat jegyeztettek be, a kritikusok figyelmét országszerte felkeltő színpadi előadást rendeztek, amelyekről az országos sajtóban is megjelentek kritikák, és hasonló eredményeket mutattak fel, vagyis koraéletben kreatívnak bizonyultak. A kísérletben 25 ilyen rendkívüli alkotóképeségű diák vett részt; közülük 22 figyelemszűrői igencsak gyengének vagy átlagosnak mutatkoztak.” Érdemes itt kissé elgondolkoznunk az „isteni szikrától” kapható segítségen. Isteni minősége azt jelenti, hogy váratlanul, „ki tudja honnan és merről” megjelenik, és fényt gyújt a megoldáskeresésbe belefáradt, belezsibbadt elménk-

ben. A dolog alighanem valahogy úgy működik, hogy ameddig erőltetett összpontosítással gondolkodunk a keresett megoldáson vagy már alakuló gondolatmenetünk továbbvitelén, a „szikra”, azaz a látszólag spontán megjelenő új gondolat nem törhet elő. Erre akkor kerülhet sor, ha a gondolkodás zárt rendje megbomlik, a figyelem rendező ereje kikapcsol. Így gyűjthet új fényt a „szikra”, miközben egészen mással foglalkozunk, eléggé lazán ahhoz, hogy az ne rendezze össze, ne kösse le minden gondolatunkat, vagy épp az üresjáratunk idején.

Az ADHD-szindrómások nagyobb kreativitása: „Kísérlete során hasonló eredményre jutott Holly White, a Michigani Egyetem és Priti Shah, a Memphisi Egyetem kutatója. Kezelés alatt álló figyelemhiányos hiperaktivitás-zavarban (ADHD) szenvedő felnőtteket vizsgáltak. Az ADHD-val küzdők a laboratóriumban – csakúgy, mint Shelley Carson kutatásának alanyai – kreatívabbnak bizonyultak egészséges társaiknál, és a 'kinti' életükben is nagyobb valószínűséggel büszkélkedhettek jelentős alkotásokkal. A leginkább csapongók közül kerültek ki azok, akiknek már megjelent az első albumuk, költeményüket közölte a The New Yorker, darabjukat pedig játszották a kisebb New York-i színházak.”

Ide azért befurakszik a kérdés, vajon ezeknek a sikeres alkotóknak mennyire volt súlyos az ADHD-problémájuk. Harford erről ennyit mond: *„Nyilvánvalóan nem voltak teljességgel képtelenek az összpontosításra, hiszen akkor nem tudták volna megalkotni a zenéiket, a költeményüket vagy a szövegekönyvüket.* A véletlenszerű ugrások között bizony jócskán szükségeltetik hegymászás is. *Teljesítményük láttán a 'hiperaktivitás' új, pozitívabb jelentéstöltettel gazdagodik.* Történetük a The Onion kaján cikkét idézi, amelynek címe: 'Ritalin Cures Next Picasso' (A Ritalin kikúrálja az új Picassót.)” (A Ritalint az ADHD kezelésére alkalmazzák. A művészettörténet számos olyan kiemelkedő alkotót tart számon, akiknek remekeiből sokkal kevesebb születik meg, ha megkapták volna a pszichés problémáikra a megfelelő kezelést.)

A szakterületek váltogatása a kreativitás kútfője: „Brian Enóról megjelent életrajzában David Sheppard újságíró megjegyzi, hogy a zenész 'lázás, lendületes epizódok tömkelegéből összeálló életét keresztül-kasul átjárja az egymást ihlető tevékenységeiből fakadó, szinte tapintható izgalom.' (Eno a példák egyik főszereplője. Meghökkentően hatásos motivációs találmánya a 'srég stratégiák' alkalmazása – Osman P.) Erez Lieberman Aiden is hasonló személyiségnek tűnik. Sok mindennel próbálkozott már életében. Dolgozott fizikusként, mérnökként, matematikusként, de volt molekuláris biológus, történész és nyelvész is, és mindemellett a munkásságáért néhány jelentős tudományos díjat is bezsebelt. Mindezt úgy, hogy még a negyvenedik életévét sem töltötte be.” „Aiden csak jár-keel a nagyvilágban olyan ötletek után kutatva, amelyek felcsigázzák, kitágítják a látóhatárát, és reményei szerint imponáló eredményeket hoznak. ... *Mindig az általa fellelt legbonyolultabb és egyben leginkább érdekfeszítő rejtélyekre veti rá magát, amelyek között aztán ide-oda ugrál.* Az egyik szakterületen elszenvedett kudarc máshol remekül használható friss meglátásokkal és új eszközökkel szolgálhat számára. Ő segített például bevezetni a Google-nak az 'Ngramokat'. A szóban forgó grafikonok a szavak használati gyakoriságát mutatják a történelem folyamán, ötmillió digitalizált könyv kvantitatív elemzése révén. Jelenleg egy hasonló zeneművészeti

elemzésen dolgozik, ami roppant technikai kihívások elé állítja ugyan, *ám ezek kezelésében szerencsére Aiden jókora tapasztalatot szerzett az emberi immunrendszer elemeinek sikertelen szekvenálási kísérlete során.*” Ez utóbbi kudarcához pedig: „Később részt vett egy immunológiai konferencián, ahol belecsöppent egy beszélgetésbe, és végül megoldott egy roppant bonyolult problémát, az emberi genom háromdimenziós szerkezetének a talányát. Mindehhez a hamvába holt antitest-szekvenálási kísérlete során tanultakat ötvözte egy homályos elmélettel, amelyet a matematikai fizika területéről kölcsönzött.”

Mennyire szokatlan Aiden példája, módszere – veti fel Harford a kérdést. A válasz alapos, és megvilágító erejű. „Bernice Eiduson 1958-ban longitudinális vizsgálatba kezdett negyven középkorú, a pályafutása derekán járó tudós munkamódszereit illetően. Húsz éven át beszélgetett el rendszeresen a tudósokkal, egész sor pszichológiai tesztet töltetett ki velük, illetve összegyűjtötte a publikációikkal kapcsolatos adatokat. A kutatók némelyike átütő sikereket ért el: a csoportból négyen kaptak Nobel-díjat, két másik tudóst pedig széles körben Nobel-várományosnak tekintettek. Több további szakembert választottak menet közben a National Academy of Sciences tagjává, míg mások karrierje egyszerűen parkolópályára került.

A kollégái Eiduson halála után közzétették e longitudinális vizsgálat elemzését, és megkísérelték kimutatni a felismerhető mintázatokat. Különösen arra fektettek nagy hangsúlyt, *mitől függhet, hogy egy tudós egész pályafutása során tud-e jelentős műveket publikálni, vagy sem.* Mint kiderült, néhány rendkívül termékeny kutató egyik úttörő jelentőségű tanulmányt jelentette meg a másik után. Hogyan lehetséges ez? Az elemzők előtt egészen elképesztő mintázat bontakozott ki. Az élvonalbeli tudósok gyakran változtatták a kutatási témájukat. A késő öregkorukig termékeny és nagy hatású tanulmányokat közlétevé kutatók átlagosan 43-szor váltottak témát a 100. publikációjuk megjelenéséig. Az ugrások persze kevésbé voltak drámaiak, mint amelyeknek Aiden oly előszeretettel rugaszkodik neki, ám a séma ugyanaz: *a huzamosan produktív élvonalbeli tudósok egyre-másra változtatgatják kutatási témájukat.* Aiden tehát nem is olyan ritka holló, mint első ránézésre hinnénk. Brian Eno szavaival élve: *az alkotómunka legjobb barátja az éberség, márpedig semmi sem sarkall hatékonyabban az összpontosításra, mint ha valaki ismeretlen területre merészkedik.*

Nem Eiduson projektje az egyetlen, amely hasonló következtetésre jutott. A professzornő kollégái történelmi példákat kerestek olyan kutatókra, akik – mint Alexander Fleming vagy Louis Pasteur – hosszú évtizedekig termékenyek maradtak, és olyan ‘egyslágeresekre’, mint James Watson, a DNS társfelfedezője vagy a gyermekbénulás elleni vakcinát kidolgozó Jonas Salk. A mintázat esetükben is ugyanaz volt: Fleming és Pasteur gyakorta változtatták kutatási témájukat, Watson és Salk viszont nem.”

Érdemes kiemelni itt egy nemritkán szó szerint sorsdöntő tényezőt, amelynek szerepe a könyvben is megjelenik. Az „univerzális” tudósok kora – egészen kivételes elméktől eltekintve – lejárt, a tudományok mindinkább szűkülő szakterületekre bomlanak. Ugyanakkor, amint Harford példái is mutatják, az egyik területen szerzett tudás, az oda kidolgozott módszer igen jó szolgálatot tehet más területeken is, sőt, felhasználása az utóbbiakon szabadab-

ban és ezért kreatívabban szárnyalhat, mint amit az ott bevett gondolkodás eredményez a maga kialakult normáival és korlátaival. Ha a tudós, a kutató egy másik szakterületen szerzett tudását, tapasztalatait, alkotó eredményeit fogja munkára, esetleg olyan hozzáállással, gondolkodásmóddal kezeli a témát, amelyre talán maga sem jutna, ha csak a kérdéses szakterületen működik. Ezek az előnyök pedig nyilvánvalóan hatványozódnak is, ha az ilyen „import” sok, többé-kevésbé eltérő területről valósul meg.

„Kölcsönösen megtermékenyítő hatásuk lehet a különböző részterületeknek az üzleti világban is. (Pontosabban az azokon szerzett tudásnak, tapasztalatoknak – Osman P.) A Minnesota Mining and Manufacturing Company (mai nevén 3M) alkalmazásában csiszolópapír-ügynökként dolgozó Dick Drew az 1920-as években például ráébredt, hogy az általa értékesített csiszolópapírok egy csapásra megoldanák a gépjárművek festése során adódó sorozatos problémákat. Így gyártotta le az első guriga dörzsanyag nélküli 'csiszolópapírt', és meg is született a kitakaró ragasztószalag. Amikor később Drew a DuPont új csomagolópapírjával, a celofánnal találkozott, ismét meglátta a nagy lehetőséget. Az addig kizárólag csomagolásra használt anyagot ragasztóval is bevonhatják és feltekerceselhetik: így találta fel a *celluxot*. (Igen nagy jelentőségűek lehetnek az ilyen 'áthallások' innovációs fejlesztési projektek menedzselésében. Egy-egy új megoldás, új technika hasznosításba vitelénél mindig alapkérdés azt vizsgálni, mi mindenre lehet az még jó, mely egyéb területeken, mely további problémák esetében hozhat előnyös megoldást, továbblépést – Osman P.)

A világ legkövetkezetesebben innovatív vállalatai közé tartozó 3M-nél a 'rugalmas figyelem' irányelve a legfontosabb. Mindez a legtöbb cégnél annyit tesz, hogy az alkalmazottak a vállalat pénzén lógnak a munkából. A 3M-nél azonban a kimerült alkalmazottak a főnökeik tudtával játszanak valamit, szundikálnak egyet, vagy sétálnak a vállalat jókora parkosított területén, és a szarvasokat csodálják. A 3M vezetősége tisztában van vele, hogy az ihlet nem jön kényszerből. Gyakran olyankor érkezik, amikor valami egészen másra figyelünk.” Ezt a gyakorlatot fejlesztette egészen magas szintre a Google. A róla szóló könyvek részletesen ecsetelik a főhadiszállásukon kialakított „játszótereket” és a fejlesztésekben résztvevőknek biztosított „lazaságot”. David A. Vise és Mark Malseed egyebek közt ezt írják A Google Sztori c. könyvükben: „olyan munkahelyi légkört, olyan támogató környezetet teremtettek a dolgozóiknak, amely hozzásegítette őket, hogy a legtöbbet hozzák ki magukból. Szinte már abszurd kényeztetést kaptak, a munkahelyen számos különféle, magas színvonalú regenerációs lehetőséggel és kényelmi szolgáltatással – ami ugyanakkor bölcs számítást is mutat, hiszen nagyon sok kell ahhoz, hogy valaki otthagyjon egy izgalmas munkát, jó fizetést, amelyhez még ilyen különleges bónuszokat is kap. (K.u.K. Kiadó, 2009 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2009/5. sz.)

Csoport- és hálózatdinamikák hatása a kreativitásra: Harford sportból vett példán részletesen bemutatja, miként segítheti a csapatmunkát a szoros összezárás rendje. Evezősnycsáról szól, akik a felkészülés során teljesen elzárkóztak a külvilágtól: „Az efféle stratégiai elszigeteltség brutálisan eredményesnek bizonyulhat. Ha az ember azt akarja, hogy csa-

patának tagjai szívvel-lélekkel elkötelezzék magukat társaik mellett, a legbiztosabb módszer megfosztani őket az alternatívától. A brit nyolcas tagjai felismerték ezt, és feltétlen hűséget követeltek társaiktól, azon az alapon, hogy a legénység együtt olyan mértékben eredményes, amennyire a leggyengébb tagja az. A kívülállók nem csupán fölösleges figyelemelterelést jelentettek, hanem konkrét fenyegetést a legénység egységére, amennyiben egy-egy embert lebzselésre csábíthattak volna.”

A továbbiakban viszont ettől teljesen eltérő struktúrát állít elénk – feltehetően eléggé találó mondanunk, hogy annak rendezőelve az abszolút nyitottság. „A csapatmunkát egy mérőben más szempontból is vizsgálhatjuk, és volt valaki, aki olyan alapossággal tette ezt, hogy a neve mára összefort az együttműködési hálózatokkal. Ő Erdős Pál.” Ezúttal sem minden mondat tökéletes: Erdős nem vizsgálta, hanem a maga egészen különös és zseniális módján valósította meg a csapatmunkát. „Amit Erdős művelt, az túlmutatott mindezen: *a magyar varázsló a tudománytörténet legtermékenyebb lángelméjeként alkotott. Együttműködési hálózata az egész világra és a teljes 20. századra kiterjedt*, és olyan meghatározóvá vált, hogy egységeit a róla elnevezett ’Erdős-számmal’ méri. Matematikuskörökben az Erdőssel közös tanulmányt publikáló tudósok Erdős-száma 1. Világszerte több mint ötszázan büszkélkedhetnek ezzel. Aki az utóbbiak bármelyikével publikál együtt, annak az Erdős-száma 2. A matematikusok között több mint 40 ezren kaphatnak 3-as vagy annál kisebb Erdős-számot, e tudósok mindegyike a magyar lángelme körüli intellektuális pályán kering.

Erdős pályatársaira való hatását eddig egyetlen matematikus munkássága sem múlta – és talán soha nem is múlhatja – felül. Nézzük csak, *mit is jelent félezer társszerző: mindegyikük annak az élő bizonyítéka, hogy Erdős – szakmailag szigorúan lektorált tanulmányok egész hadának megírásakor – komoly intellektuális csapatmunkát végzett vadiidegenekkel.* Mindezt 60 esztendőn át átlagosan hathetente megtette. A legtermékenyebb évében, 1987-ben – 74 esztendő korában – 35 új alkotótársal szövetkezett, vagyis tíznaponta egygel.” Nyilvánvaló, hogy Erdős munkássága esetében a szigorú rend, a matematikai kutatások minőségi követelményei nagyfokú alkotói rendtelenséggel ötvöződött: ahogy Erdős váltogatta a pillanatnyi kutatási együttműködéseit, ahogy az ebbéli alkotótársai másokkal együttműködve adták tovább azok hatását és eredményeit, és terjedt az egész tovább. Jó képet ad erről Paul Hoffman: A prímember – Erdős Pál – A matematika szerelmese c. kötete, Scholar Kiadó, 2012 – lásd Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/4. sz.)

Összetartó vagy összekötő: „A szociológusoknak az együttműködés különböző formáira megvannak a szakkifejezéseik. Amikor Hunt-Davis és evezőstársai magukat a külvilágtól elvágyva kizárólag egymásra és az előttük álló feladatra összpontosítottak, *’összetartó társadalmi tőkét’* (bonding social capital) halmoztak fel. Erdős Pál ellenben a legújabb matematikai megoldásokat tartalmazó levonatokkal teli nejlonszatyraival járta lankadatlanul a világot, és a halmazelmélettől a számelméleten át a valószínűségszámításig hordta a különböző tudományterületek híreit Pekingből Princetonba és Manchesterből Budapestre. Ekképp az *’összekötő társadalmi tőkét’* (bridging social capital) gyarapította. Az összetartó

kapcsolatépítésre úgy is tekinthetünk, mint az együttműködés rendszerető megközelítési módjára. Minimálisra csökkentjük általa a bomlasztó és figyelemelterelő tényezőket, elhárítjuk az akadályokat; meghatározzuk a teendőket, majd minden energiánkat arra fordítjuk, hogy minél eredményesebben végezzük el az adott feladatot. Ez párhuzamba állítható a hegymászó-stratégiával, míg Erdős, a zseniális vándor a véletlenszerű ugrások megtestesítője. (A hegymászó-stratégiáról már szoltunk. Alternatívájaként Harford vázolja a véletlenszerű ugrások stratégiáját is, amelynél ilyen kezdéssel indítják a megoldások keresését, s azt a továbbiakban egy sajátos válogató algoritmus szerint viszik tovább – Osman P.)

Bizonyos körülmények között helyénvaló lehet kizárólag az összetartó kapcsolatok építésére koncentrálni. Leginkább olyankor, ha teljesen egyértelmű, a cél hogyan érhető el, és már 'csak' gürcölni kell az elmélet gyakorlatba ültetéséért. (Vagy az alkalmazott eszközök és módszerek finomításáért – Osman P.). Más körülmények között épp az összekötő kapcsolatoknak van nagyobb jelentőségük. Míg Hunt-Davis bebizonyította, hogy az elkötelezett munka nyolc másodvonalbeli evezőst is a sportága csúcsaira juttat, a másodrangú matematikusoknak nehézkes lenne komplex tételeket oly módon kidolgozni, hogy néhány hétre elvonulnak a világ elől. Nekik épp hogy gondolatébresztő ihletre van szükségük, ráadásul abból a fajtából, amellyel a varázsló Erdős – csiribí-csiribá! – képes volt a tanszéki társalgóban egy csésze kávé felett bármikor előrukkolni.

A feladatok túlnyomó többsége azonban azt kívánja meg, hogy az összetartó és összekötő kapcsolatépítést ötvözzük: az ihlető intellektuális szikrákra ahhoz van szükség, hogy kikristályosodjon a helyes megközelítési mód, elengedhetetlen ugyanakkor a szorgos és önzetlen csapatmunka is, amivel az elmélet a gyakorlatba ültethető. Egyensúlyt kell tehát teremteni az összetartó és összekötő kapcsolattípusok között. Hagyni kell, hogy bizonyos fokú zűrzavar eluralkodjon az amúgy rendközpontú csapatmunkában. A kétféle működési mód eszményi házassága nagy kihívásnak bizonyulhat." Persze. Rendet csinálni, ha megvan hozzá a kellő erő, hatalom, viszonylag könnyű – régebben minden szolgálatvezető főtörzs és minden művezető meg tudta tenni. Értelmes rendet már nehezebb, annyiban, hogy a rend formális kötöttségei ne szorítsák vissza az értelem érvényesülését. Rendtelenséget csinálni még könnyebb, hiszen minden rendszer, ha hagyják, magától is a rendezetlenség felé mozdul, az emberek nagy hányada számára a rendtartó kötelmek hiánya amúgy is kényelmesebb. Olyan „rendtelenséget” fenntartani viszont, amely nem nehezíti, hanem segíti az alkotómunkát és az ahhoz szükséges rend érvényesülését, ez a művészet!

Érdekes világunk: „A csapatmunka 21. századi természetének hiteles vizsgálatához a számítógépes játékok tűnnek a leginkább alkalmasnak. A játéktervezés a legkülönbébb készségek együttes jelenlétét követeli meg: grafikusok, zenészek és történetírók képzett szoftvermérnökökkel dolgoznak együtt, és akkor még nem esett szó a pénzügyi, a kereskedelmi és a marketingosztályon dolgozók munkájáról. A technológia egyre gyorsabban fejlődik, és számos játék esetében fontos, hogy a tervezők ennek minden előnyét kiaknázzák. Egy számítógépes játék készítése – a hollywoodi filmekhez hasonlóan – hosszú idő, mégis

véges időtartamú projekt, amelynek kivitelezéséhez szabadúszók és sebtében felállított szakmai csapatok egész hadát alkalmazzák.” Ebben nyilvánvalóan nagy szerepe van annak, hogy a számítógépes játékok és az azonos technológiai alapokon szerveződő iparágak gazdasági jelentősége rohamosan növekszik, tehát érdemes oda beruházni, ugyanakkor a verseny- és a jövedelemtermelő képességet itt csak folyamatos fejlesztőmunkával lehet fenntartani és kiaknázni. Erre vezet, hogy az egyes termékek piaci élettartama itt eleve rövid, és az élesedő verseny azt tovább zsugorítja. Gyorsan reagáló, széles látókörű, komplex fejlesztések – ehhez nélkülözhetetlen a vázolt, nagyon is rugalmasan alkalmazkodó csapatmunka.

Kognitív sokféleség vs csordaszellem: „Ma már széles körben elfogadott, hogy a kognitív sokféleség a kreativitás melegágya, és egyben a csordaszellem hatékony ellenszere. (Álljunk meg itt egy szóra! Nagy divat elítélni a csordaszellemet, ám maradéktalanul jogos-e? Akár az is felvethető, hogy az emberek nagy hányada nincs kellőképp felszerelve arra, hogy minden fontos kérdésben maga döntsön, s viselje ennek terheit. A fejlődés során a csorda – a törzs, a közösség – sokban segíthette a túlélést, s ez beépült a gondolkodásmódunkba. Végső soron a közösség tartja fent azt az életteret is, amelyben a kreatív tehetségek kibontakozhatnak. Más kérdés, hogy ennek során a tehetséges embernek elegendő erő, késztetést is kell éreznie magában ahhoz, hogy merjen elszakadni a csordától. S mert sok igazság van abban, hogy a zsenit olykor hajsza választja el a bolondtól, kegyetlenül jó kérdés, hogy mi mindentől, milyen külső és belső tényezőktől függ, mikor mi lesz az emberből, s ki kockáztatja meg, hogy minek minősítik – Osman P.)

Irving Janis pszichológus magát a csoportgondolkodás kifejezést is egy olyan folyamat leírására alkotta meg, amelynek során hasonló, ám komoly felülvizsgálaton át nem esett nézeteket valló emberek hoznak helytelen döntéseket. Mivel a csoporton belül bármi áron igyekeznek a barátságos légkört megőrizni, félreteszik a saját kételyeiket, és nem ütköztetik az álláspontjaikat. Miután a csoport tele van okos emberekkel, mindnyájan biztosak abban, hogy együttesen helytálló döntést hoznak, és közben valamennyien elhárítják a kritikus gondolkodás felelősségét, feltételezván, hogy majd mások törik a fejüket helyettük is.)

Két évtizeddel azelőtt, hogy Janis publikálta volna elgondolásait a csoportgondolkodásról, egy másik pszichológus, Solomon Asch 1951-ben elvégzett egy híres kísérletsorozatot a konformitás és a véleménykülönbségek témakörében. Asch arra jutott, hogy az emberek – hogy egyetérthessenek egy osztatlan nézeteket valló csoporttal – gyakran még olyankor is elnyomják a saját józan észüket, ha a csoport álláspontja egyértelműen téves. Mi az ellenszere az efféle destruktív csoportgondolkodásnak? Akár egyetlen másként gondolkodó is megtörheti a varázst, a kísérleti alanyok már ekkor is készségesebben hangoztatják saját, eltérő véleményüket.” Érthető, hiszen elsőként kiállni a többiekkel szemben álló véleménnyel, ez a legnehezebb.

Az ezek alapján ajánlatos stratégia: „Ha egy adott kérdést csoportban kell mérlegelnünk, érdemes olyanokat összeválogatni, akik eltérően gondolkodnak, különböző tapasztalatokkal és

képzettséggel rendelkeznek, illetve másként néznek ki, mint a többiek. Ők friss és hasznos gondolatokkal gazdagíthatják a tanácskozást, ha pedig mégsem tennék, akkor is a legjobbat hozzák ki belőlünk. Feszélyeznek és arra készítetnek, hogy összeszedjük magunkat. Épp ebből a zűrös és kihívást jelentő folyamatból kell tőkét kovácsolni.” „Másként néznek ki”: ismert tény, hogy az emberek könnyebben azonosulnak azok véleményével, akik hozzájuk hasonlóan néznek ki – „Egy vérből valók vagyunk, te meg én!” (Kipling: A dzsungel könyve) –, és tartózkodóbbak az eltérőekkel szemben.

Paradox hatás: A csoportok inhomogenitásának teljesítményjavító hatása mellé Harford elmondja: kísérletes vizsgálatok kimutatták, hogy „Az igazi meglepetés akkor jön, ha nem a csoport tényleges eredményeit vizsgáljuk, hanem azt, hogy miként ítélik meg a szereplők a saját csoportjuk teljesítményét. A válaszok igazán figyelemreméltóak. A heterogén csoportok tagjai vajmi kevésbé voltak biztosak abban, hogy a helyes válaszra találtak rá, és kényelmetlenül érezték magukat a számukra ismeretlen ember társaságában. Kellemesebben múltatták az idejüket azoknak a csoportoknak a tagjai, ahol mindenki ismerte a másikat, és magabiztosabban állították – gyakran tévesen –, hogy megtalálták a helyes választ.

A saját álmcsapatunk összeválogatása során – a jelek szerint – képtelenek vagyunk felmérni, mi szolgálja igazán az érdekünket. A heterogén csoportok eredményesebben működtek együtt, ám a tagjaik ezt nem így érzékelték: a csapattagok kételkedtek a saját válaszaik helyességében, bizalmatlanul tekintettek saját megoldási módszereikre, és általában úgy érezték, hogy az egész együttműködési kísérlet zűrzavaros és feszélyezett volt. A homogén csapatok ezzel szemben önelégülten viselkedtek, noha csak gyengébb eredményeket tudtak felmutatni. Remekül szórakoztak a nyomozás közben, és – mivel baráti beszélgetésük kedélyesen és gördülékenyen folyt – abban a tévhitben ringatták magukat, hogy szükségképpen eredményes munkát is végeztek.” Miközben számtalan helyzetben a csoportok – törzsek – közti vetélkedés sokak kedvenc szórakozása, a legtöbben rosszul tűrik a csoporton belüli villongásokat, főleg ha amúgy többé-kevésbé összhang és abból adódó kellemes légkör uralkodik. S amint azt már Candide is megtapasztalhatta (Voltaire: Candide vagy az optimizmus), a legtöbben ugyan bölcsen igénylik a kritikát, ám másoknak az övékétől eltérő, ahhoz próbaként szolgáló véleményét csak nehezen viselik.

És, további kutatások eredményeit ismertetve: „Hasonló eredményre jutunk, ha a való életben vizsgálunk kis létszámú csoportokat.” Itt pedig a kőkemény valóságról beszél. Egy kísérleti helyzetre talán mondható, hogy a résztvevők számára nincs valódi tétje, ezért a viselkedésük sem teljesen reális. Itt viszont tőzsdei befektetésekre összeállt csoportok tényleges viselkedését elemezték, ahol a döntéseknek közvetlen és nagyon is valós anyagi következményei vannak.

A többit tessék elolvasni. Érdemes gondolkodnunk, mikor „gyönyörű képességünk” a rend, és mikor válhat alkotó igyekezetünk béklyójává.

Dr. Osman Péter

Roman Krznaric: *Az empátia ereje*. HVG Könyvek, 2017; ISBN 9789633044933

„Képzeltető-e nagyobb csoda, mint hogyha egy pillanatra egymás szemével nézhetnénk a világot? – Henry David Thoreau”

„Az empátia annak művészete, hogy beleéljük magunkat a másik helyébe, megértjük az érzéseit, a szemléletmódját, majd az így megszerzett tudás alapján cselekszünk.”

(A forrásmegadás nélküli idézetek mind a könyvből, a kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

Ultrarövid kurzus empátiából: „Az empátia nem azonos az együttérzéssel, a másik iránti szájalommal vagy sajnálattal, hiszen olyankor nem feltétlenül igyekszünk meg is érteni a másik személy érzelmeit vagy álláspontját. Az empátia nem azonos továbbá az 'amit tehát szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük' arany szabállyal (Biblia, Máté 7,12. Budapest, Magyar Bibliatanács), hiszen ez azt feltételezi, hogy a másik érdekei azonosak a miénkkel. George Bernard Shaw sajátosan csípős megjegyzést is tett minderre, mondván: 'Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti ne cselekedjétek ugyanazt velük – meglehet, hogy más az ízlésük.' Az empátia tehát a másik eltérő ízlésvilágának felfedezéséről szól.”

Amely ízlésvilág mögött, annak meghatározó tényezőiként ott vannak a másiknak a miénktől esetleg többé-kevésbé eltérő érdekei, értékrendje, gondolkodásmódja, társadalmi és gazdasági helyzete – ezek rendszerében kell számára jól cselekedni. Egyszerűen szólva: adjunk enni az éhezőknek, de az ő étkezési szokásai szerint.

A HVG ajánlójából: „Az empátia azon túl, hogy meghatározó szerepet játszik abban, kik is vagyunk valójában, nélkülözhetetlen tulajdonság a 21. században. Ha képesek vagyunk a másik helyébe képzelni magunkat, javul az életminőségünk, harmonikusabbak lesznek a kapcsolataink, és új megvilágításba kerülnek az élet legfontosabb kérdései. Roman Krznaric népszerű filozófus áttekintette a pszichológia, az agykutatás, a társadalomtörténet és más szakterületek empátiával kapcsolatos kutatásait, valamint beleásta magát az empátia számos úttörőjének munkásságába. Terepmunkája során az élet legkülönbözőbb területein tevékenykedő embereket kérdezett meg az empátiával, illetve annak hiányával kapcsolatos tapasztalataikról. A szerző a londoni *The School of Life* alapító tagja.”

The School of Life programja erősen összekapcsolódik e könyv tárgyával, Krznaric e munkájának hátterével. Honlapjukról: „A *The School of Life* egy globális szervezet, amelynek rendeltetése az érzelmi intelligencia fejlesztése. A pszichológiát, a filozófiát és a kultúrát alkalmazzuk a hétköznapi életre. Olyan kérdésekkel foglalkozunk, mint hogyan találjunk lelkieleg kielégítő munkát, hogyan kezeljük mesteri szinten a kapcsolatok művészetét, hogyan értsük meg a múltunkat, érzük el a békességet, s értsük meg jobban a világot.”

Alain de Botton író, akinek *Essays in Love* c. kötete kétmillió példányban kelt el, egyik társalapítóként írja róla: „Az iskola szenvedélyesen hisz abban, hogy a tanulást alapértékké kell tenni, ezért képzéseket tartunk a mindennapi élet fontos kérdéseiről. Miközben a legtöbb kollégium és egyetem a tananyagot absztrakt kategóriákra tagolja, mi a kurzusainkat olyan dolgokra irányítjuk, amelyek mindannyiunknak fontosak: karrier, kapcsolatok, politika, utazás, család. Egy este vagy egy hétvége egy kurzuson gyakran olyan elmélkedéssel telik, mint pl. az erkölcsi felelősségünk egy volt társunk iránt, vagy hogy miként oldjunk meg egy karrier krízist. Egy részlege pszichoterápiás szolgáltatást kínál egyéneknek, pároknak, vagy családoknak – és ezt teljesen stigmamentes módon teszi. Az általában tartózkodó britek számára elsődleges jelentőségüként, úgy nyújtjuk a terápiát, hogy az nem jobban vagy kevésbé furcsa, mint egy hajvágás vagy egy pedikűr, s talán sokkal hasznosabb. Az iskola arra törekszik, hogy a tanulást és az eszméket visszahelyezze oda, ahol mindig is lenniük kellett volna: életünk kellős közepére.”

A szerző kutatásairól a témában: „A korábban soha nem látott méretű médianyilvánosság és az empátia iránti közérdeklődés ellenére van még egy alapvető probléma, amelyről kevés szó esik, pedig könyvünk központi kérdése: *Hogyan fejleszthető az empátia képessége?* Hiába van meg bennünk az adottság, ha nem világos, hogyan hozzuk működésbe azt a bizonyos 'áramkört' (erről lentebb – Osman P.). Az elmúlt tizenkét évet a válasz keresésével töltöttem. Igyekeztem áttekinteni a különböző szakterületek empátiával kapcsolatos kutatásait a kísérleti pszichológiától a társadalomtörténetig, az antropológiától az irodalomtudományig, a politológiától az agykutatásig. Mindeközben beleástam magam az empátia számos úttörőjének életébe. Sokukat az elkövetkezendő oldalakon be is mutatom. Találkoztam argentin forradalmárral, kiemelkedően sikeres amerikai regényíróval és Európa leghíresebb oknyomozó újságírójával. Terepmunkám során az élet legkülönbözőbb területein tevékenykedő embereket kérdeztem az empátiával, illetve annak hiányával kapcsolatos tapasztalataikról. Volt közöttük baleseti sebészen dolgozó ápoló, befektetési bankár, rendőrtiszt, a karrierjét fel nem adó édesanya, London belvárosában táborozó hajléktalan és gazdag guatemalai ültetvényes – egyvalamiben azonban hasonlítottak: szinte mindnyájuknak volt olyan története, amikor más cipőjébe kellett lépniük.”

Pár karakteres mondat a könyvből: „Az agyunk kellően összetett ahhoz, hogy mind az individualizmusra, mind az empátiára alkalmas legyen. Három hosszú évszázadon át az individualista oldalt hangsúlyozták, bátorították és favorizálták. Adjuk most meg az empátiáért felelős agyterületeknek is a jól megérdemelt lehetőséget, hogy a rivális mellé állva kilépjenek a reflektorfénybe, jelezve, hogy egy társas együttélésre alkalmas agy büszke tulajdonosai lehetünk.”

„Meggyőződésem, hogy társadalmi életünk jelentős részét képtelenek lennénk megmagyarázni anélkül, hogy tudomásul vennénk a hétköznapi empátia létezését és jelentőségét.”

„Nem könnyű feladat más szemüvegén át látni a világot, bár néha valóban inspiráló. Ha mégis kísérletet teszünk rá, elképesztő társadalmi változást idézhetünk elő.” Ahhoz azonban, hogy az ilyen megvilágosodásból jelentős társadalmi változást hozó világosság legyen, sokak gondolkodásában kell hasonló fényeknek gyúlni, s azoknak érvényre is jutni a magatartásukban.

„Az összetartás és a kölcsönös segítségnyújtás éppoly fontos tényezői az evolúció folyamatának, mint maga a verseny” – idézi Krznaric Peter Kropotkin A kölcsönös segítség mint természettörvény c. könyvéből.

„Amikor mi magunk szembesülünk komoly viszontagságokkal, nehezen engedhetjük meg magunknak, hogy időt és fáradságot nem kímélve mások baján segítsünk.” Ez, bár egyáltalán nem mentheti, elég jól magyarázza világunk tengernyi csúfságát.

Az empátikus kiáltvány: „Az empátiát többnyire valami lelket melengető, kellemes érzésként tartjuk számon. Sokan egyenlőséget tesznek a hétköznapi kedvesség, a másokra való odafigyelés, a gyengédség, törődés és az empátia közé. Ez a könyv merőben más nézőpontot képvisel. Az empátia valójában olyan eszmény, amelynek segítségével átformálhatjuk életünket, és alapvető társadalmi változást idézhetünk elő. Az empátia forradalmat generál. Nem afféle ódivatú, új törvényeken, intézményeken vagy kormányzaton alapuló forradalmat, hanem annál sokkal mélyrehatóbbat: az emberi kapcsolatok forradalmát.”

Miért csak most ébredtünk rá? „Miért csak mostanában kapta fel a témát a közvélemény? Az empátiával kapcsolatos elképzeléseink nem új keletűek. A téma először a 18. században merült fel, amikor Adam Smith skót filozófus és közgazdász leírta, hogy morális érzékenységünk abból a szellemi adottságunkból fakad, hogy 'képzeletben képesek vagyunk helyet cserélni a szenvedővel'. (Smith morálfilozófusként jutott el közgazdaságtani felismeréseéhez – Osman P.) Az, hogy a közelmúltban jelentősen megnőtt a téma iránti érdeklődés, főként az időközben elért nagy horderejű, az emberi természettel kapcsolatos tudományos felfedezéseknek köszönhető.

Az elmúlt háromszáz év befolyásos gondolkodói Thomas Hobbestól Sigmund Freudig azt állították, hogy alapjában véve önző, önfenntartásra berendezkedett teremtmények vagyunk, akik csak saját, önös érdekeiket tartják szem előtt. Ez az emberi természetet ily módon leíró, borúlátó nézet idővel az egész nyugati világban elterjedt. A 2000-es évek elején azonban sikerült valamelyest félresöpörni ezt a felfogást, mivel bizonyítást nyert, hogy az ember *homo empathicus is egyben, azaz alkatilag empátikus lény. Empátikus természetünk nemrégiben történt felfedezése a modern kori tudomány egyik legfigyelemreméltóbb eseménye.*”

„Merőben megváltozott tehát, miként tekintünk önmagunkra, mindez pedig hatással volt a közgondolkodásra is.”

Vajon nem lehetséges-e, hogy empátikus oldalunk felszínre kerülésében markáns szerepe van annak is, hogy sokkal sűrűbben összezárva élünk a társadalomban, s ezért a szemünk előtt vannak azok, akik empátiát keltenek bennünk? Továbbá hogy annyit javult az életminőségünk, hogy ennek köszönhetően jut az erőnkől és a figyelmünkől empátiára is?

Hiszen, amint arra a fentebbi idézet utal, a saját bajaink elnyomhatják empátikus késztetéseinket. Valószínűleg ezért is van, hogy a régebbi időkben a „felebarát” iránti szeretet ideálkép volt, s a jótéteményeket szentek példái jelenítették meg.

Empátikus voltunk bizonyítékai: „Három területen történt igazi áttörés. Az idegtudósok felfedezték az agyban egy tíz szakaszból álló 'empátia-áramkör', amelynek sérülése korlátozza abbéli képességünket, hogy megértsük, miként érez a másik. Az evolúcióbíológiai kutatások kimutatták, hogy főemlős rokonaihoz hasonlóan az ember is természetből fogva empátiával rendelkező és együttélésre született, társas lény. Gyermekpszichológusok pedig bebizonyították, hogy már egy hároméves apróság is képes kilépni a saját gondolatvilágából és megérteni mások nézőpontját. Mostanra egyértelművé vált, hogy empátikus vonásaink éppoly erősek, mint az önzésre hajlamos belső késztetések.”

„A kivételesen empátikus emberek hat jellemzője”: Kutatásainak fentebb idézett felvázolása után írja a szerző: „Azt tapasztaltam, hogy a kivételesen empátikus emberekben van valami közös. Tudatosan alkalmazznak hat olyan attitűdöt és viselkedésformát, amely beindítja az agyukban található empátikus áramkör működését, és segítségével képessé válnak annak megértésére, ahogy mások látják a világot. Ha a maga teljes valójában életre akarjuk hívni a bennünk szunnyadó homo empathicust, a következő hat jellemző fejlesztésére kell törekednünk: (Ez a hat jellemző adja egyben a könyv hat nagy fejezetének címét és tárgyát is, amelyeket Az empátia jövője c. zárászó követ – Osman P.)

1. *Empátikus gondolkodás* – Tegyük magunkévá azt a felismerést, hogy az empátia az emberi természet szerves része, egész életünk során fejleszthető képesség! (Ez nyilvánvalóan szükséges, bár nem elégséges feltétele annak, hogy tudatosan fejlesszük magunkban az empátiát – Osman P.)

2. *Képzeljük magunkat a másik helyébe!* – Tudatosan törekedjünk arra, hogy mások helyébe képzeljük magunkat (ideértve az 'ellenségeinket' is), fogadjuk el emberi mivoltukat, egyéniségüket, látásmódjukat! (Ez bizony komoly emelkedettséget kíván, különösen az utóbbiak esetében. Viszont kiváló eszköze lehet, egyfajta szellemi jogaként, akaratérőnk és önuralmunk fejlesztésének. S bizony beleütközhetünk a cinikus – vagy csak rezignált? – tétel esetleges igazságtartalmába, hogy 'az emberiséget könnyű szeretni, az embereket már nem annyira' – Osman P.)

3. *Tapasztalatgyűjtés* – Tanulmányozzunk a sajátunktól eltérő életmódokat és kultúrákat: váljunk ezek közvetlen részesévé, tegyünk empátikus felfedezéseket, működünk együtt a különböző társadalmi rétegekkel! (Ebben felettébb vigyázni kell: nehogy úgy tűnhessék, hogy valamiféle leereszkedéssel vagy épp kutatói kíváncsisággal közeledünk hozzájuk – Osman P.)

4. *A társalgás művészetének gyakorlása* – Forduljunk érdeklődéssel az idegenek felé, figyelmesen hallgassuk meg őket, ne rejtjük el az érzéseinket!

5. *Utazás a karosszékekben* – Merüljünk el mások gondolatvilágában a művészet, az irodalom, a film és a közösségi oldalak segítségével! (Vigyázat a legutóbbival: rémisztő meny-

nyiségű és minőségű csúfság ragadhat ránk, meg ne tapadjon, s nehogy ezekkel menjünk más emberek közé! S van a közösségi hálóknak egy további csapdája: talán integrálnak, de könnyen el is szigetelnek. Általuk az ember gyakran már nem találkozik másokkal azok valóságában, hanem helyett – kettesben egy képernyős kütyűvel – csak azok kimódolt árnyait, „avatárjait”, ún. profiljait látja, és velük az emberi kapcsolatokban szintúgy fontos metakommunikációt nélkülöző „csevegéseket” folytat. A közösségi hálózatokban gyakran egészen személytelenül jelennek meg az egyes résztvevők – csak egy nicknév, nem igazán valódi ember, nem lehet megtudni róluk annyit, ami empátia felé vinne. Jó kérdésnek tűnik itt még a következő is, különösen a fiatalok körében: Az emberek jelentős részének természetes hajlama, hogy szeret népszerű lenni. A közösségi hálók sokak számára presztízs-kérdéssé is teszik az ottani kapcsolataik, kedveltségük számát. Ez arra indít sokakat, hogy igyekezzenek profiljukat mind előnyösebbé tenni, s azt rendre ápolni, fejleszteni, tehát sokat foglalkozni így magukkal. Kérdés, hogyan alakítja ez az érintettekben a gondolkodásukat. Ezekre lentebb visszatérünk egy részlettel a könyvből – Osman P.)

6. *Csináljunk forradalmat!* – Annak érdekében, hogy társadalmi változást idézzünk elő, *igyekezzünk tömegméretekben terjeszteni az empátiát!* Fejlesszük empatikus képességünket, hogy a maga természetes valójában legyünk képesek elfogadni a világot.” Óvatosan: a forradalmárt a látszólag bolondtól gyakran csak a követőinek mennyisége választja el.

Működik és jó érzést ad: „Ha az említett szokások a mindennapi életünk részévé válnak, másként fogunk gondolkodni, érezni és cselekedni. Lenyűgöz majd, hogy képesek vagyunk átlépni mások tudatába, miközben megkíséreljük kitalálni, 'honnan jönnek', mi a céljuk, miben hisznek, milyen a mögöttes szándékuk. *Annak megértése, hogy mi mozgatja az embert, új világot nyit előttünk,* és a többi valóban empatikus emberhez hasonlóan talán érdekesebbnek látjuk majd embertársainkat önmagunknál.”

„Önmagunknál”? Alighanem viszonylag kevesek képesek ennyire elfordulni önmaguktól. Talán inkább a nyitottságból adódó élmények, ismeretek érdekesebbek az énközpontú bezártságnál.

A közösségi hálók paradoxona: „Egy nemrégiben a Michigani Egyetemen végzett tanulmány feltárta, hogy az amerikai fiatalok empátiára való hajlama 1980-tól mostanáig jelentős mértékben csökkent, és a legmeredekebb esés a 2000-es évek elején következett be. A kutatók szerint a változás részben annak tudható be, hogy egyre több ember él egyedül, illetve egyre kevesebb olyan társadalmi és közösségi tevékenységben vesznek részt, ami fejlesztené az empátia iránti érzékenységet. A pszichológusok továbbá a 'nárcizmus járványszerű terjedéséről' beszélnek: tízből egy amerikai nárcisztikus személyiségjegyeket mutat, ami gátolja a mások iránti érdeklődés kialakulását. Számos elemző úgy véli, hogy az európai országokban az amerikaihoz hasonló mértékben csökken az empátia és nő a nárcizmusra való hajlam, méghozzá az urbanizáció hatására feldarabolódott közösségekben csökkenő polgári elköteleződés és a szabadpiaci ideológiák által elmélyített individualizmus következtében.

Ez a trend már csak azért is fölöttébb aggasztó, mert mindeközben a közösségi hálózatok és az internet világának segítségével elméletileg sokkal közelebb kerültünk egymáshoz, gyorsabban értesülünk a világ eseményeiről, mint bármikor a történelem folyamán. Hiába regisztráltak több mint egymilliárdan a Facebookon, ez nemhogy nem segített megállítani az empátia hanyatlását, hanem *inkább rontott a helyzeten. A közösségi hálózatok jól működnek, amikor az információ terjesztéséről van szó, de egyelőre alkalmatlannak mutatkoznak az empátia terjesztésére.*

Velünk él, és mégis hiányát szenvedjük: „Valójában sokkal gyakrabban érezzük át mások helyzetét, mint gondolnánk. Bár nem mindig vagyunk tudatában, de többségünk napi szinten alkalmazza az empatikus gondolkodást.” *„Csak ki kell nyitnunk a szemünket, hogy lássuk, mennyi empátia vesz körül bennünket, és valójában ez a mi közegünk. Ám ha ez a helyzet, akkor hol a probléma? Miért kellene azon fáradoznunk, hogy a kivételes empátiás készséggel rendelkező emberek hat tulajdonságát a magunkévá tegyük? Azért, mert az itt és most történelmi pillanatában kritikus 'empátiahiányban' szenvedünk mind társadalmi, mind magánéleti szinten.*”

Tükör által homályosan? „Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére irányuló nemzetközi tárgyalások sem igen haladnak előre, ami ékes bizonyítéka annak, *mennyire képtelenek vagyunk a jövő generációk helyébe képzelni magunkat, akik végül kénytelenek lesznek szembenézni annak a környezeti katasztrófának a következményeivel, amelynek kialakulásáért mi magunk vagyunk felelősek.*”

De a szén-dioxid-kibocsátás csökkenthető része gazdasági tevékenységekhez kapcsolódik, a csökkentés pedig költségekkel és hasznok elmaradásával jár. Itt tehát nagy és komoly érdekek irányítanak, amelyek felülírják az empátiát – akárcsak a Föld természeti erőforrásainak kihasználásában, ami szintúgy lényegében a jövő nemzedékek megrablása. Más kérdés, hogy a környezetvédelemben a valódi, jogos aggodalmak jó szándékú szószólói mellett a nyereségszerzésre törő „környezetbarát” iparágak is követelnek teret maguknak, és ebben meglovagolják a felelősség kérdését – ám ez valójában a gazdasági érdekeik érvényesítéséről szól, nem pedig az empátiáról.

Jótekonny hatásai: „Ideje lenne felismerni, hogy az empátia nem csupán jóvá tesz minket, de jót is tesz nekünk. A jóllét számos szakértője kezdi felismerni az élet művészetének ezt az alapvető igazságát. ... Mit is tehet hát értünk valójában az empátia?

Először is, *segíthet helyrehozni a már megromlott kapcsolatokat.* Rengeteg kapcsolat fut zátonyra amiatt, hogy legalább az egyik fél úgy érzi, nem veszik figyelembe sem a szükségleteit, sem az érzéseit, ezáltal nem talál megértésre. A párkapcsolati tanácsadók állítása szerint egy egészséges adag empátia a lehető legjobb gyógyír. (Mai életmódunk finoman szólva szűkülő teret ad a másokra figyelésnek. A legtöbbünkél a szellemi és lelki energiáik igen nagy, nemegyszer mind növekvőbb hányadát az érvényesülés vagy a pusztta megélhetés, túlélés köti le. Az értékrend sunyi alakulása az együtt töltött időt is nagyban kifelé fordítja: televízió, egyéb tömegmédia, az izgalmassá emelt világ követése, hasonlók. Már a zenét is

gyakran egyedül hallgatjuk, közvetlenül a fülünkbe. Így alattomosan növekszik a kapcsolati deficit – Osman P.)

Az empátia elmélyítheti a baráti kapcsolatainkat is, illetve új barátokra tehetünk szert általa, ami igen jól jön a mai világban, ahol minden negyedik ember szenved a magánytól. Kellő empátialökettel a kreatív gondolkodás is fejlődik: olyan problémákra és nézőpontokra is rávilágít, amelyek máskülönben rejtve maradnának. Végül, mint ahogy ezt a könyvben szereplő történetek is igazolják, nincs annál jobb módszer, mint mások szemüvegén át nézni a világot, hiszen segít megkérdőjelezni a korábbi feltevéseinket és előítéleteinket, ezáltal új gondolatokat ébreszt az élet számunkra legfontosabb kérdéseiben.” Valójában az utolsó mondatban foglaltak maguk is értékes segítői, fejlesztői a kreativitásnak.

A hozzáállás új forradalma: „Az empátia valóban rászorgált, hogy az élet művészetéhez való viszonyulásunk központi elemévé váljon: kitűnő ellenszere ugyanis a múlt századból ránk maradt, önmagába forduló individualizmusnak. Én úgy gondolok a 20. századra, mint az önvizsgálat korszakára. Olyan korszak volt, amelyben az önségítés iparága és az öngyógyászat kultúrája azt az elgondolást táplálta, hogy önmagunk megértésének és életmódunk kiválasztásának a legjobb módja, ha magunkba nézünk, és a saját érzéseinkre, tapasztalatainkra és vágyainkra koncentrálunk. (Lényegyet mutató megfogalmazás: „az önségítés iparága”: valóban iparaggá vált az önségítést tanító kiadványok és szolgáltatások – természetesen nyereségorientált – értékesítése – Osman P.) Ez az egész nyugati kultúrát meghatározó, individualista filozófia a legtöbbször számunkra csalódást okozott: nem hozta meg a várva várt jó életet. A 21. században tehát változtatnunk kell rajta. A befelé fordulás helyett hozzuk létre a kifelé fordulás új korszakát! Találjuk meg az önvizsgálat és a kifelé fordulás megfelelő egyensúlyát. 'Kifelé fordulás' alatt azt értem, hogy önmagunk felfedezéséhez és a 'hogyan kell élni' kérdésének megválaszolásához igyekszünk önmagunkból kilépve mások életét és látásmódját megismerni. A kifelé fordulás korszakának alapvető módszere pedig az empátia.”

Itt a 20. századi, fent említett folyamat kritikus felvázolását kapjuk: „A befelé fordulás lassan a teljes nyugati társadalmat átjárta. Az olyan kifejezések, mint az 'önfejlesztés', 'önmegvalósítás', 'önségítés' és 'az egyéni képességfejlesztés' a mindennapi társalgás részévé váltak. Az 1960-as évek politikai radikalizmusa fokozatosan teret adott az egyéni életstílus iránti elköteleződésnek. Mindehhez hozzáadódott még a tömegcikk-fogyasztói kultúrája, ami részben szintén az énmánia elterjedéséből táplálkozott.” És viszont: a vírusfertőzéssel terjedő járványok hatékonyságával került be félelmetesen sokak gondolkodásába, hogy önmaguk kényeztetésének, gondjuk-bajuk felejtésének kellemes és hathatós módja a vásárlás. Ehhez járult a másik erős hatás, amelyet az ezt követő idézet összegez. „A luxuscikk-fogyasztása egyre inkább a személyiség kifejezésének eszközévé vált, az emberek ettől érezték magukat gazdagnak, előkelőnek, kiváltságosnak.”

Ami ismét csak nem pusztán spontán, hanem nagyon is segített folyamattal vált uralkodóvá. S vegyük észre: Madách Imre igen jó programot adott Péter apostol által: „Az egyén szabad / Érvényre hozni mind, mi benne van. / Csak egy parancs kötvén le: szeretet.” A

20. század ebből sokat megvalósított, ám az utolsó követelményt nem. S beteljesült Lucifer cinikus jóslata: „Istennek tetszik, mert az ég felé hajt, / S ördögnek kedves, mert kétségbe ejt majd.” (Az ember tragédiája, 6. szín)

Megújulás kell, új irány és kibontakozás: „A tragédia az, hogy a befelé fordulás az egyénre ennyire intenzíven összpontosító korszaka mégsem hozta el a nyugati társadalmak számára a beígért Kánaánt, a boldogságot. ... *Elérkezett a pillanat, hogy magunk mögött hagyjuk a befelé fordulás korszakát, és kipróbáljunk valami újat.* Több mint kétezer évvel ezelőtt Szókratész azt tanácsolta, hogy a bölcs és jó élethez vezető legjobb út az 'ismerd meg önmagad'. Hagyományos értelmezés szerint ehhez az önmagunkról való elmélkedés szükségeltetik, a befelé fordulás, lelkünk legmélyebb bugyrainak beható elemzése. Önmagunkat azonban úgy is megismerhetjük, ha kilépünk önmagunkból, és a sajátunktól merőben eltérő életeteket és kultúrákat tanulmányozunk. *Itt a kifelé fordulás korszakának ideje, és ennek sikeréhez az empátia a legfőbb reménységünk.*”

„Az empátiára irányuló képességünk fejlesztéséhez: nélkülözhetetlen pontosan megragadnunk, kik is vagyunk valójában. *Rá kell ébrednünk, hogy van az emberi tulajdonságoknak egy halmaza, amelyről a nyugati kultúra jó ideje nem vesz tudomást.* Ha folyvást azt ismételtetjük, hogy csupán egoista teremtmények vagyunk, kicsi az esélye, hogy valaha is többek leszünk annál. A gondolkodásunk megváltoztatásának egyik legjobb módja, ha minél többet megtudunk a homo empathicus nagyszerű felfedezésének történetéről. Ez a fejezet ezért azt a kevésbé ismert történetet tárja elénk, ahogyan végre az empátikus én nyomára bukkantunk. Először egy 17. századi filozófus elméletéről ejtünk szót, majd eljutunk az agykutatás tükröneuronokkal kapcsolatos legfrissebb kutatási eredményéig. Időközben értekezünk még a pszichológia történetéről, az árvaházi csecsemőkről szóló tanulmányokról és a csimpánzok érzelmi életéről.”

Itt roppant kemény kritika következik: Krznaric „*a modern kori történelem egyik leg-erőteljesebb kulturális propagandájának*” nevezi azt a tételt, hogy „*az ember alapjában véve önző teremtmény*”. Ennek történetét természetesen ki is bontja, bár a mozgatórugókkal adós marad.

Fele se barátaink: „Hajlamosak vagyunk negatívan vagy akár cinikusan vélekedni másokról. A nyugati országokban végzett felmérések tükrében jellemzően azt gondoljuk, hogy 'az emberek többségében nem lehet megbízni', valamint, hogy 'az emberek többnyire csak magukkal törődnek'. Az empátiára, a kedvességre és a jó szándék egyéb megnyilvánulásaira úgy tekintünk, mint a kivételre, ami erősíti a szabályt.

Ugyanakkor nem meglepő, hogy az emberi természethez való illetén hozzáállás ennyire elterjedt. Részben fedi a valóságot, hogy vannak velünk született önző és agresszív tulajdonságaink. Másfelől, befolyásos gondolkodók több mint három évszázada sulykolják belénk az emberi természetre vonatkozó efféle nézeteket. *Mindez a kulturális örökségünk része, olyan ideológia, ami lassanként áthatotta a kollektív képzeletet.* Ha feltárjuk, ki a felelős

a létrejöttéért, máris megtettük az első lépést empátikus énünk újrafelfedezésének irányába. *Négy fő gyanúsítottal állunk szemben.*"

Ami a tulajdonságainkat illeti, érdemes lehet elgondolkodnunk pár tényezőn. Kezdhetjük a társadalmak alapszerkezetének átalakulásával és az azzal szükségképpen járó elidegenedéssel. A hajdani kisebb közösségekben élők nagyjában-egészében ismerték egymást, és sokban egymásra is voltak utalva. Csányi Vilmos mondta egy interjúbán, hogy „Valódi közösség gyermekekkel együtt száz-százötven ember csoportjából alakulhat ki, ha a csoportot folyamatos közös akciók, közös hiedelmek és közös szociális konstrukciók jellemzik.” (Új Könyvpiac) Ezek a kötelékek megsemmisültek, amikor a különböző tényezők behajtották az embereket a városokba. Eléggé valószínű, hogy az egymásra figyelés egyik fő tanítója a szoros együttlétben élő nagycsalád volt, amelyet a modern életforma irgalmatlanul széttépett. Másrészt, a „kívülállókkal” szembeni bizalmatlanság alkalmasint a törzsfelbontás során szerzett „túlélő felszerelésünknek” is fontos része. A legújabb időkig vajmi kevés ok volt a saját közösség kötelékein kívül lévőktől elvárni, hogy magatartásukban barátságos, empátikus tényezők vezessék őket. Mások megítélésének hibalehetőségei közül pedig mindig a túlzott gyanakvás hordozta a kisebb kockázatot a bizalommal szemben.

A fent említett „négy fő gyanúsított” négy nagy, iskolateremtő gondolkodó. Bemutatásukat és az önzés filozófiája történetének felvázolását szerzőnk így zárja: „A négy nagy gondolkodó, Hobbes, Smith, Darwin és Freud, valamint követőik állandó szellemi támadásainak kereszttüzeiben nem sok esély maradt, hogy az a gondolat, miszerint éppoly alkalmasak lennénk az empátiára, mint az önzésre, szárba szökkenjen és virágozzék. Az igazán nagy tragédia, hogy egészen mostanáig az emberi természetnek csupán egy részét sikerült megismernünk: az egoistát, a homo egocentricust.”

A „négy fő gyanúsított” másik oldala: „Hogy lehet, hogy mégis oly sokat hallani manapság a homo empathicusról? Milyen úton-módon fedeztük fel az empátikus elmét? Meglepődve tapasztaljuk, hogy a nyugati kultúrában az empátikus gondolkodás gyökereinek felkutatásakor ugyanazokkal a szerzőkkel találjuk szembe magunkat, akiket már az önzésről szóló nézeteik kapcsán is megismertünk.” Természetesen itt is kapunk kifejtést. Belőle idézünk. Adam Smithről és The Theory of Moral Sentiments c. művéről írja: „Bármily önzőnek tartsuk is az embert – írja Smith a könyv elején –, látni való, hogy az is természetének része, hogy érdeklődést tanúsít mások szerencséje iránt, önmaga szempontjából is fontosnak tartja mások boldogulását, még akkor is, ha semminemű hasznat nem húz belőle, leszámítva az örömet, amit mások boldogsága láttán érez.” Ezt követően kifejti a világ első, teljesen kidolgozott empátiaelméletét, ahol állítja, hogy természetes adottságunk beleképzelni magunkat mások helyzetébe, amit érzéketlenül úgy is írt le, mint „a szenvedővel történő képzeletbeli helycserét.”

„Darwin is tisztában volt azzal, hogy a hétköznapijaink nemcsak abból állnak, hogy foggal-körömmel harcolunk egymás ellen, és elismerte, hogy sokszor jó szándékról teszünk tanúbizonyságot. ... Sajnos Darwin gondolatainak ez az empátikus oldala, amely többek között

Az ember származása (*The Descent of Man*) című könyvében is megjelenik, javarészt süket fülekre talált, és csak mostanság kezdjük ismét felfedezni.”

Kognitív és affektív empátia: Az empátiakutatás történetének ismertetése során jutunk el ezek bemutatásához. „Az empátia egyfelől *nézőpontváltás* (amit néha 'kognitív empátiának' is neveznek), másfelől *együttérző érzelmi válasz* (vagy 'affektív empátia').” „A *nézőpontváltás* része, hogy hirtelen a másik helyébe képzeljük magunkat, felismerjük, milyen más az ízlése, mennyire mások a tapasztalatai és mennyivel másképp látja a világot, mint mi. Maga a tény, hogy a kognitív empátia természetes módon alakul ki a kora gyermekkorban, amint a kisgyermek kezd különbséget tenni önmaga és mások között, arra utal, hogy az ember empátiára képes, természetből fogva társas lény.”

„Az empátia másik fajtája, az 'affektív empátia' elsősorban nem azt a kognitív képességet jelöli, hogy megértjük a másik kiindulópontját, hanem azt, hogy osztozunk a másik ember érzéseiben, illetve visszatükrözzük azokat.” És „A gyakorlatban az empátia két formája szorosan összefonódik.”

A kutatás új élvonala: „A pszichológiában az 1940-es és 50-es években bekövetkezett előrelépést követően az elmúlt két évtizedben evolúcióbiológusok és idegtudósok kerültek a kutatás frontvonalába, hogy az empátia eredetével és természetével kapcsolatos, merőben új összefüggéseket tárjanak fel.”

Az állatokban is megjelenik! Krznaric idézi Frans de Waal holland primatológust, „akit a Time magazin olvasói napjaink száz legbefolyásosabb embere közé választottak. Hogyan tett szert ekkora népszerűsége egy csimpánzszakértő? Az 1990-es évek közepe óta végzett kutatásai a feje tetejére állították a Hobbes és Darwin által az emberi természetről kialakított képet, mivel kiderült, hogy az empátia számos állatnak, például a gorilláknak, a csimpánzoknak, az elefántoknak, a delfineknek is éppúgy sajátja, mint az embernek. Majdhogynem azt mondhatnánk, hogy de Waal többet tett azért, hogy felhívja a figyelmet a homo empathicus létezésére, mint bárki más a világon. (Némi optimizmusra ad okot, hogy korunk celeb-orientált világában egy tudós képes ilyen hatással lenni a nagyközönségre, ekkora elismerést kiváltani – Osman P.) 'Senki sem tagadja, hogy az emberi faj agresszív; azt hiszem, talán mi vagyunk az egyik legagresszívebb főemlős' – mondta. 'Hosszú éveken át egy csomó olyan sületlenséggel tömték a fejünket, hogy alapvetően agresszívek vagyunk, és örökös háborúskodásra születünk. Valójában viszont igen szoros genetikai rokonságban állunk a békés hippikre emlékeztető bonobókkal, akikben egyébként erősebb az empátiára való hajlam, mint a többi főemlősben, például a csimpánzokban' – emelte ki. De Waal szerint 'az empátia a vérünkben van, olyannyira, hogy amennyiben mégis hiányzik valakiből, az illetőt veszélyesnek és mentálisan betegnek tartjuk.'”

Szerzőnk ezt követően idevágó állatkísérleteket ismertet, amelyek sorában különösen érdekes a következő, „az egyik leghíresebb, az állatok empátiáját bizonyító, korai vizsgálat”: „1964-ben Jules Masserman pszichiáter beszámolt róla, hogy a rhesusmajmok nem voltak hajlandók meghúzni a láncot, amivel élelemhez jutottak volna, miután látták, hogy a lánc

meghúzásakor egyik társukat áramütés éri. Az egyik majom tizenkét napig nem nyúlt a lánchoz, miután látta, hogyan rázza meg az áram a társát, inkább éhezett, mint hogy fájdalmat okozzon neki.

Hogyan alakult ki? „De Waal a főemlősök tanulmányozásával töltött évtizedek alapján állítja, hogy valószínűleg két okból alakult ki az emberben az empátia. Először is, mert valahogyan biztosítani kellett az utódokról való gondoskodást. Ha ugyanis egy anya nem megfelelően reagál az éhes gyermeke sírására, veszélyezteti az utódja életét. 'Az emlősök fejlődésének 180 millió éves története során azok a nőtények, amelyek gondoskodtak utódaikról, szaporábbak lettek azoknál, amelyek érzéketlenek és távolságtartóak voltak' – meséli de Waal. A második ok pedig Kropotkin vélekedésével összhangban az, hogy fenn kellett tartani a kölcsönös segítségnyújtásnak az egyén és a csoport túlélése szempontjából nélkülözhetetlen rendszerét. A kegyetlen őskori körülmények között az empátia tette lehetővé, hogy az emberek összefogjanak, és a közösség minden tagja elegendő táplálékhoz jusson. 'A hatékony együttműködés megkívánja, hogy precízen ráhangolódjunk mások érzelmi állapotára vagy céljaira' – szögezi le.

Alom, édes álom? „De Waal úgy véli, hogy hiba lenne bármi módon is 'természetesnek' kikiáltani a szabadpiaci gazdaságot. Épp ellenkezőleg: 'ahhoz, hogy a szélsőségesen kapitalista álláspontot képviseljük, előbb ki kell nevelni az emberekből az empátiát' – mondja. Szerinte az empátia elég erős ahhoz, hogy szétmállassa az erőszak és a rasszizmus kultúráját, és kiterjessze morális aggályaink körét. 'Az empátia az egyetlen olyan fegyver az emberiség arzenáljában, amely megszabadíthat bennünket az idegengyűlölet átkától' – állítja.

Tükröm, tükröm: „Az ezredforduló óta az idegtudomány lett az empátiakutatás legkreatívabb területe” – áll Az empatikus elme vizsgálata c. rész elején. A gondolatmenet pedig elvisz a tulajdonságaink neurológiai alapjaira vonatkozó egyik legérdekesebb – véletlen észlelésből született – felfedezéshez, a tükröneuronokhoz.

„Ezek olyan idegsejtek, amelyek nemcsak akkor lépnek működésbe, amikor a testünk érez valamit (például fájdalmat), hanem akkor is, amikor látjuk, hogy másvalaki éli meg azt. Azok, akiknek több tükröneuronjuk van, általában empatikusabbak, főként mások érzelmeinek átélése tekintetében. Rizzolatti (az eredeti észlelést végző kutató – Osman P.) szerint 'a tükröneuronok lehetővé teszik számunkra, hogy ne gondolati érvelés, hanem közvetlen szimuláció révén ragadjuk meg, mi játszódik le mások fejében.'” „A tükröneuronok létezése arra enged következtetni, hogy alapjaiban kell újragondolnunk, mit is jelent embernek lenni: énünk határai messze túlnyúlnak a hús-vér testi valónkon.” „Aki nek több tükröneuronjuk van” – vajon az agykutatás másik új nagy felfedezését jelentő neurolaszticitás (l. Norman Doidge: Hogyan gyógyul az agy? – Figyelemre méltó felfedezések és gyógyulások a neurolaszticitás világából – Park Kiadó, 2016 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2017/1. sz.) jelenti-e azt, hogy empatikus képességeink fejlesztésével agyunkban növekszik a tükröneuronok „hatásterülete”?

„A mai tükörneuron-kutatás egyik legfontosabb alakja Christian Keysers, a Holland Idegtudományi Intézet Szociális Agy Laboratóriumának vezetője, aki már Rizzolatti pármái csapatának is tagja volt. Megkértem, magyarázza el, *miért olyan fontosak a tükörneuronok*.

’Engem elsősorban az izgat, hogyan értünk meg másokat. Gyakran előfordul, hogy csak ránézek a feleségemre, és máris tudom, mit érez (ezáltal azt is, hogy bajban vagyok-e vagy sem...). De a hollywoodi filmeket is említhetném. Az ember szíve gyorsabban ver, amikor meglátja, hogy egy tarantula mászik James Bond mellkasán. A kezünk izzadni kezd, a pók lábai mintha a mi bőrünket csiklandoznák. *Anélkül, hogy bármiféle erőfeszítést tennénk, ugyanazt érezzük, amit Bond*. Hogyan lehetséges ez? Erre a kérdésre a tükörneuronok felfedezésével kaptunk választ. *Az agyunk letükrözi mások állapotát. A másik megértéséhez tulajdonképpen csak azt kell értenünk, mit is érzünk a helyükben. A neurológia tehát felfedezte az empátiát.*’

Határozottan állíthatom, hogy ezek szerint *az emberi természet más, mint amilyennek elképzeltük*. Arra nevelnek bennünket – különösen a nyugati világban –, hogy az egyén álljon a gondolkodásunk középpontjában, az egyén jogai és eredményei. De *ha az agyunk állapotát nevezzük identitásnak (márpedig én ezt mondanám), a kutatásaink eredménye azt mutatja, hogy identitásunk igen jelentős részét teszi ki az, ami mások fejében végbemegy*. Személyiséget az a társadalmi környezet határozza meg, amelyben élék. Mások sorsa átszínezi az érzéseimet, és ezáltal befolyásolja a döntéseimet. Az én valójában ’mi’. *A neurológia visszahelyezte a többes szám első személyt a fejünkbe.*”

Ha végiggondoljuk ezt, meglehetősen félelmetes következményre jutunk. Közvetlen környezetünk, amelyre tükörneuronjaink révén reagálunk, s amely így alakít bennünket, a modern tömegkommunikáció és tömegmédia révén mindinkább konvergál végtelenhez. Ez kiteljesíti József Attila szavait: „A világ vagyok – minden, ami volt, van” (A Dunánál), még hozzá úgy, hogy túlnyomórészt nem is magunk irányítjuk a ránk zúduló információkat, érzést keltő benyomásokat.

Ámde: „Steven Pinker, a Harvard Egyetem pszichológiaprofesszorának szavaival a tükörneuronok felfedezésének jelentősége egyszerűen ’hihetetlenül fel lett fújva’. Mint mondta, a neurológusok és tudományos újságírók egyaránt úgy emlegették a tükörneuronokat, mint mindenek biológiai alapját, legyen az a nyelv, a szándékosság, az utánpótlás, a kulturális ismeretek elsajátítása, akármilyen hóbort vagy divat, a sport iránti rajongás, a könyörgő ima vagy természetesen, az empátia. Van azonban egy aprócska gond a tükörneuron-elmélettel: azok az állatok, amelyekben ezeket a neuronokat felfedezték, vagyis a rhéus makákók, utálatos kis majomfaj, és látszólag egy szemernyi empátia sem szorult beléjük.”

A folytatásban belép a képbe a híres „szerelemhormon”, az oxitocin kapcsolata az empátiával. „A neurológus és közgazdász Paul Zak olyan kutatással tette teljesebbé a képet, amelynek során bebizonyította, hogy az oxitocin nevű hormon empatikus reakciót válthat ki. Jól ismert az oxitocin társas kapcsolati hatása. ... Míg az oxitocin és az empátia látszólag szoros összefüggésben áll egymással, egyes tudósok hangsúlyozzák, hogy a kapcsolatuk erősen

kontextus- és személyfüggő, azaz ne képzeljük, hogy az agresszív főnökünk lefújása némi oxitocinnal mindjárt kezes báránnyá változtatja!” De kár! Micsoda üzlet lenne, és mennyi konfliktus megoldásához segítene ilyen hatású oxitocinsprayt forgalmazni!

A megvilágosodás még várat magára: „Mire következtethetünk hát a sok kutatás eredményeképpen? Világosan kell látnunk az elmében lejátszódó empatikus folyamatok összetettségét. A tükroneuronokhoz hasonló jelenségek csupán kicsiny szeletét képezik a teljes 'empátia-áramkörnek', amelynek segítségével kapcsolatot teremthetünk mások gondolataival. A neurológia tudománya jelentős fejlődésen ment keresztül. Csupán néhány generációval ezelőtt nehezen lehetett volna elképzelni, hogy így beazonosíthatóak az emberi agy empátiáért felelős területei. Az igazság mégis az, hogy *még mindig csak igen kezdetleges tudással rendelkezünk azzal kapcsolatban, hogyan is működik ez az egész, és hogyan befolyásolja hétköznapi viselkedésünket.* Agyszkennerünk birtokában olyanok vagyunk, mint a csillagászok a 17. században, akik hatalmas teleszkópjaik segítségével új csillagokat fedeztek fel, de még messze nem értették, hogy azok miből állnak, miért és hogyan mozognak. A homo empathicusszal kapcsolatos legnagyobb felfedezésünk talán hasonlóképpen várat magára.”

Most már mind erősebben éledezik bennünk az empátia a szegény szerkesztő iránt, aki nek minden, a szerzővel szembeni empátiája dacára is örködnie kell a terjedelmi korlátkon. Tükroneuronjaink nyomására már csak egyet tehetünk: utoljára lenyomjuk az Entert.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

ISSUES OF JURISDICTION AND APPLICABLE LAW OF PATENTS AND TRADEMARKS IN THE REGULATORY SYSTEM OF THE EUROPEAN UNION – PART II

Flóra Julianna Ádám

The purpose of the article is to review the international private law system of the European Union in the light of intellectual property legislation. We focus on the questions of interpretation arising from the practice of the European Court of Justice, and the ability of the current legislation to provide reassuring legal certainty when deciding on international disputes. We concentrate mainly on industrial property rights, most importantly patents and trademarks. In the second part the questions arising from the regulation of applicable law are discussed. The law applicable to the assessment of intellectual property rights itself, the law applicable to infringements and the law applicable to contracts must be distinguished. We examine the applicable law for infringements under Article 8 of the Rome II regulation, and the relationship of this regulation with the rules of the European Union trade mark regulation. Furthermore, we study the IPR contracts under the Rome I regulation. Finally, we analyze whether the establishment of the Unified Patent Court will change the current legal system of applicable law matters in relation to the "traditional" European patents.

TRANSFORMATION OF THE SYSTEM OF COLLECTIVE RIGHTS MANAGEMENT WITH REGARD TO THE APPEARANCE OF INDEPENDENT RIGHTS MANAGEMENT

Zsuzsanna Kárpáti

Collective management of copyright – due to the new technical achievements – faces many challenges. From time to time it has been criticized, however, due to mass consumption, collective management proved to be the only efficient way in law enforcement. On the one hand the system was questioned by many, on the other hand there was a need to keep it alive; therefore, member states and the European Union had to address the current situation. The directive on collective management of copyright and related rights has become the latest solution, with the main objective to increase efficiency and transparency. This article reviews the collective management system, in which there is a new, unknown legal construction – the independent management entity. The directive is the legal act, which creates the concept of this new entity type in the field of collective management. From now on there is an alternative way in the collection and management of rights revenue, new

independent management entities can be established, which will be independent in many ways and which will broaden the market and compete with the other – non-independent – collective management organizations. However, independent management entities will not be considered as collective management organizations; which means that the rules and regulations for them are less strict; therefore, the level of protection for rightholders and also for users may be lower. Based on the abovementioned circumstances, in relation to independent collective management uncertainties may occur, raising interesting questions.

INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION IN MUSIC INDUSTRY,
DEVELOPMENT OF MUSIC INDUSTRY, ITS DEVELOPMENT
OPPORTUNITIES WITH SPECIAL REGARD TO COPYRIGHT. RESEARCH
RESULTS – SUMMARY

Bernadett Zsuzsanna Kiss

The main topics of the article are the development of music industry, the changes of the interfaces and the system of the royalty and the legal system. The author carried out a research which measured the knowledge and the consciousness in connection with the legal system and copyright in music industry. The knowledge and the consciousness of the musicians and composers in connection with the legal system and copyright, their information demands are analyzed with an online questionnaire which was completed with a demand assessment related to a new music application, which part was based on the results of the focus group interview. In an other online questionnaire the same topics were examined in the user group. On the basis of the results an interview was made in connection with the problems and opportunities of the communication and information system of the parties in the legal system of music industry.